

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier

En kunnskapsoppsummering

LARS ROAR FRØYLAND, GERD MARIE SOLSTAD, PATRICK L. ANDERSEN,
SIRI B. TVEITO, SIRI H. FOLSTAD & MAY-LEN SKILBREI

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier

En kunnskapsoppsummering

LARS ROAR FRØYLAND, GERD MARIE SOLSTAD,
PATRICK LIE ANDERSEN, SIRI BERG TVEITO, SIRI
HAUSLAND FOLSTAD OG MAY-LEN SKILBREI

Velferdsforskningsinstituttet NOVA
Rapport 3/2021

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et institutt på Senter for velferds- og arbeidslivsforskning på OsloMet – storbyuniversitetet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA
OsloMet – storbyuniversitetet 2021

ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-776-0

ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-777-7

ISSN 0808-5013 (trykt)

ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.no
Desktop: Hussein Monfared
Trykk: Byråservice

Henvendelser om publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet
Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

Denne rapporten presenterer en kunnskapsoppsummering om seksuelle overgrep mot barn og unge under 18 år via digitale medier. Rapporten kartlegger eksisterende kunnskap om et bredt spekter av ulike typer seksuelle overgrep som enten foregår på digitale medier, eller har sin opprinnelse i digital kommunikasjon. Særlig vektlegger rapporten hva vi vet om de som utsettes for slike overgrep, de som utøver dette, hvordan det skjer, hvorfor det skjer og hvordan det norske samfunnet håndterer hendelsene.

Prosjektet er bestilt og finansiert av Justis- og beredskapsdepartementet (JD). Bakgrunnen for arbeidet er et ønske fra JD om å få bedre oversikt over foreliggende kunnskap om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, for på denne måten å legge til rette for både framtidig kunnskapsutvikling og målrettede tiltak. Prosjektgruppen har bestått av Gerd Marie Solstad, Patrick Lie Andersen, Siri Berg Tveito, Siri Hausland Folstad, May-Len Skilbrei og Lars Roar Frøyland (prosjektleder) fra Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet – storbyuniversitetet. Vi vil takke JD for et godt samarbeid underveis i arbeidet med rapporten, hvor særlig Kristin Bilberg har bidratt med viktig innsikt, engasjement og kloke samtaler.

Kunnskapsoppsummeringen baserer seg i hovedsak på et systematisk litteratursøk utført av universitetsbiblioteket ved OsloMet. Vi vil takke bibliotekarene Ingjerd Legreid Ødemark og Malene Wøhik Gundersen for utmerket assistanse både med utvikling og gjennomføring av søket og gode diskusjoner i ettertid. I tillegg vil vi takke forskningsassistentene Anna Stefansen og Erlend Årvold Crowo for å ha foretatt en innledende grovsortering av søket.

Vi vil også takke gode kolleger i Forskningsprogram for vold i nære relasjoner (Voldsprogrammet) ved NOVA for nyttige innspill, kommentarer og samtaler underveis i arbeidet med rapporten. Særlig vil vi takke Kari Stefansen for alle bidrag både i forkant av prosjektet, underveis og som intern kvalitetssikrer av rapporten i ettertid og Elisiv Bakketeig for bidrag i utviklingen av prosjektet. Takk til Hussein Monfared for klargjøring av rapporten til trykking og publisering.

Oslo, 28/2-2021

Lars Roar Frøyland, Gerd Marie Solstad, Patrick Lie Andersen, Siri Berg Tveito,
Siri Hausland Folstad og May-Len Skilbrei

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	15
Oppvekst i en digitalisert verden	16
Digitale plattformer som nye arenaer for seksuelle overgrep.....	17
Seksuell vold i en nordisk kontekst	18
Sentrale begreper i rapporten	19
Innholdet i rapporten.....	21
2 Perspektiver på og begreper om seksuelle overgrep via digitale medier	22
Perspektiver på teknologi og digitale kontekster	23
Perspektiver på seksuell vold.....	27
Seksuell vold innenfor ulike digitale kontekster: Noen eksempler å tenke med.....	30
Diskusjon.....	47
3 Metode og datamateriale	52
Systematisk litteratursøk.....	52
Søk etter styringsdokumenter og empiri om tiltaksfeltet	59
4 Empiriske studier	61
Bildebaserte seksuelle overgrep	61
Digital blotting	67
Seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier.....	69
Grooming.....	76
Seksuelle overgrep initiert på digitale medier	84
Seksuell utpressing på digitale medier.....	88
Digitalt overgrepsmateriale	92
Direkteoverførte bestillingsovergrep.....	99
Oppsummering	101
5 Data og metoder i forskningen	105
Spørreundersøkelser	105
Intervjustudier	109
Data fra politi og rettsapparatet.....	111
Chatlogger som data	113
Tekniske spor som data.....	114
Andre typer data	115
Oppsummering	116
6 Politiets data om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier	118
Politiets registre og lovverket	118
Utlån av data fra politiets registre til forskning.....	119

Politiets datasystemer og registre	120
Avsluttende betraktninger	124
7 Politikktutforming og forebygging.....	127
Styringsdokumenter om seksuelle overgrep via digitale medier	127
Velferdsstrategier mot seksuelle overgrep via digitale medier.....	134
Rettslige virkemidler	144
Diskusjon.....	151
8 Konklusjoner og anbefalinger	155
Hva har vi lært fra foreliggende forskning?.....	155
Politikktutforming og forebygging	159
Videre forskning.....	161
Summary	164
Referanser.....	167
Vedlegg 1: Søkehistorikk fra systematisk og fagfelleverdert litteratursøk	199
Vedlegg 2: Søkestrenger i skandinaviske databaser	210

Sammendrag

Om rapporten

De seneste årene har norsk politi avdekket en rekke alvorlige seksuallovbrudd mot barn og unge som har sin opprinnelse i kontakt via digitale medier. Sakene omfatter alt fra grove voldtekter til mildere seksuelle krenkelser. Kriminalstatistikk viser også at antall unge som dømmes for seksuallovbrudd mot andre unge, øker. Kunnskapen om denne typen overgrep, de som utøver slike handlinger, og de som utsettes for det, er fragmentert. En grunn til dette er mangfoldet av begreper og forståelsesrammer som legges til grunn for forskningen. Med dette som bakteppe samler og systematiserer denne rapporten norsk, nordisk og internasjonal forskning om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, med særlig vekt på forskning som er av relevans for norske forhold.

Rapporten består av tre hoveddeler. Den første delen diskuterer perspektiver på og begreper om seksuell vold og digitalisering. Den andre delen presenterer eksisterende empirisk kunnskap og metodiske framgangsmåter i foreliggende forskning om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Den siste delen gjennomgår politikkutforming i Norge og Norden om tematikken.

Rapporten baserer seg på et systematisk søk etter fagfelleurdert litteratur publisert mellom 2010 og 2020 på engelsk, norsk, svensk og dansk. Søket er gjennomført ved hjelp av en sammenstilling av relevante begreper for barn og unge, seksuell vold og seksuelle overgrep og digital teknologi. Prosjektgruppen har i tillegg utført omfattende søk etter forskningsrapporter på norsk, svensk og dansk og offentlige styringsdokumenter og rapporter som beskriver tiltaksfeltet.

Perspektiver og begreper

Seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier kan forstås som en form for seksuell vold. Et utgangspunkt for rapporten er at forskning på seksuell vold via digitale medier trenger et blikk både for den sosiale og den digitale konteksten volden utspiller seg innenfor. Ulike perspektiver på seksuell vold og på digital teknologi vil bære i seg ulike forståelser av både utøvere og utsatte og om hvorfor overgrep skjer. Dette vil igjen prege hva som framstår som relevante strategier for å forebygge. Derfor er det viktig å gjøre disse forståelsene eksplisitte, slik at de kan diskuteres kritisk og relateres til hverandre.

Seksuell vold er et stort og internasjonalt forskningsfelt. «Kontinuumbegrepet» har vært viktig i denne forskningen og har relevans for rapportens tema. Det viser til handlinger som er ulike, men som knyttes sammen via en underliggende felles dimensjon, og handlinger som griper inn i og er vanskelig å skille fra hverandre. Ulike former for seksuelle krenkelser bør ses i sammenheng fordi de delvis deler årsaker og konsekvenser. Kontinuumperspektivet reflekterer behovet for å undersøke forholdet mellom ulike typer krenkelser; hvordan små overtramp forholder

seg til alvorlige overgrep, hvordan det som foregår digitalt, forholder seg til det som skjer i fysiske møter, og hvordan det som skjer mellom fremmede, belyser det som skjer i nære relasjoner. Dette er et alternativ til å behandle handlinger som kategorisk ulike og studere dem hver for seg. Også andre begreper fra litteraturen om seksuell vold kan være nyttige i forskning om seksuelle overgrep via digitale medier. Et slikt begrep er «kulturelt stillas». Det handler om at samfunnets seksualitets- og kjønnsnormer skaper forutsetninger for seksuell vold. Det er også nyttig å tenke med begrepssettet «muliggjørende» og «tvingende omstendigheter» for seksuell vold, for å forstå hvordan og hvorfor ulike typer av overgrep skjer.

Når seksuell vold rammer barn og unge via digitale medier, er det hensiktsmessig å anse de digitale mediene som en del av konteksten. De er med på å skape forutsetninger for den seksuelle volden. Teknologisynet, eller perspektivet på det digitale, man anlegger for å forstå og forklare slik vold, er i så måte viktig. I litteraturen skilles det mellom utopiske, dystopiske, instrumentelle og kritisk-teoretiske tilnærminger til digital teknologi og dens rolle i voldsutøvelse via digitale medier. I de tre første tilnærmingene betraktes teknologien henholdsvis som grunnleggende god, ondartet eller nøytral, og seksuell vold forklares hovedsakelig av hvordan personer misbruker de digitale plattformene. De digitale mediene blir en passiv og nøytral bakgrunn eller kanal for voldsutøvelse. Et kritisk-teoretisk perspektiv oppfordrer derimot til å granske ulike aspekter ved den digitale teknologien og dens mulige rolle i å muliggjøre utøvelsen av seksuell vold. Granskingen må inkludere interaksjonsformene digitale medier legger til rette for, hvilke brukergrupper de appellerer til, hvordan algoritmer former atferd på slike medier, reguleringsystemer og hvilke forretningsmodeller de representerer.

Teori og begreper henger sammen. Bredden i teoretiske tilnærminger til seksuell vold via digitale medier gjenspeiles i den store variasjonen i begreper som anvendes. Noen fokuserer på handlingen i seg selv, eller de kan vektlegge relasjonen mellom de som utøver og de som utsettes for volden. De kan også antyde hva som er motivasjonen bak den, for eksempel om det handler om hevn eller kontroll. Begrepene varierer i hvorvidt og eventuelt hvordan de inkluderer en digital komponent. Ved å angi om volden er «digital», «internettrelatert», «teknologi-assistert» eller «teknologi-fasilitert» gis det en indikasjon om hvilken posisjon det digitale mediet tenkes å ha i voldsutøvelsen. Til forskjell fra begreper der det digitale ikke omtales, gjør disse begrepene det enklere å se og ansvarliggjøre aktørene som utvikler og drifter de digitale tjenestene. Begrepene har også konsekvenser for hvor alvorlige handlingene virker.

Gjennom empiriske eksempler viser vi at de digitale mediene på ulike måter er med på å muliggjøre og gi form til voldsutøvelsen. Seksuell vold med opphav i de fysiske omgivelsene kan forflytte seg til digitale flater, og seksuell vold med opphav i digitale miljøer kan forplante seg til de fysiske omgivelsene. Bildet er ofte sammensatt og utgjør i seg selv noe av det nye og spesielle ved seksuell vold via digitale medier. Det gjelder blant annet handlingsmønstre, forbindelser mellom involverte personer og miljøer, muligheten for komplekse former for koordinering og organisering, flytende overganger mellom fysiske og digitale miljøer, samt nye typer motivasjon for utøvelse og tilrettelegging av seksuell voldsutøvelse.

Empirisk kunnskap

Rapporten dekker hva vi vet om barn og unge som utsettes for ulike typer seksuelle overgrep via digitale medier, de som utøver handlingene, hvordan det skjer, hvorfor det skjer, og hvordan det norske samfunnet håndterer hendelsene.

Bildebaserte seksuelle overgrep

Bildebaserte seksuelle overgrep innebærer typisk at seksualisert materiale spres uten samtykke fra den avbildede. Et forsiktig anslag er at rundt én av tjue unge har hatt slike opplevelser i løpet av ungdomstiden. Jenter opplever noe oftere enn gutter at bildene deres blir delt, mens gutter oftere enn jenter deler bilder videre. Erfaringene er mer vanlig mot slutten av ungdomstiden enn blant barn. Deling av seksualisert materiale skjer vanligvis i private nettverk. Offentlig deling av bilder er langt mindre vanlig. Seksualiserte bilder deles oftest som sosial kapital i vennemiljøer, men slike bilder kan også fungere som byttemidler i mer organiserte delingskulturer. Førstnevnte form for deling skjer vanligvis når utøver og utsatt befinner seg i det samme sosiale miljøet, mens sistnevnte kan involvere situasjoner der utøver og utsatt er ukjent for hverandre. Foreløpige forskningsfunn viser at norske ungdommer som utsettes for bildebaserte seksuelle overgrep, rapporterer om mange av de samme kjennetegnene som unge som utsettes for fysiske seksuelle overgrep. Disse inkluderer lav grad av foreldreoversikt, å ha et lite nært forhold til foreldrene, å bli utsatt for vold både hjemme og i vennemiljøet, å bli utsatt for både tradisjonell og digital mobbing, å bruke mye tid på sosiale medier og mer problematisk rusbruk. Unge som kun rapporterer om bildebaserte seksuelle overgrep kjennetegnes likevel av et noe lavere nivå av problematiske kjennetegn, samt at de oftere har høyere sosial bakgrunn, en mindre risikofylt seksualitet og sjeldnere oppgir andre seksuelle orienteringer enn heterofili.

Digital blotting

Digital blotting kan forstås som en spesiell type bildebaserte seksuelle overgrep og innebærer å få tilsendt seksualisert materiale uten at det er etterspurt. Det å få tilsendt nakenbilder uten forvarsel, kan beskrives som å bli tvunget inn i et seksuelt rom. Blant norske unge i alderen 13 til 18 år oppgir fire av ti at de har fått tilsendt nakenbilder fra noen via digitale medier. Mange av avsenderne er ukjente for mottakeren. Beskrivelser fra mediasaker viser at slike bilder kan bestå av grovt seksuelt materiale samt være del av omfattende trakassering av de utsatte. Som for andre typer seksuelle overgrep via digitale medier rammes jenter noe oftere enn gutter, og opplevelsene blir mer vanlig mot slutten av ungdomstiden.

Seksuelle henvendelser fra voksne via digitale medier

Samtidig som langt det meste av unges seksuelle kommunikasjon via digitale medier foregår med jevnaldrende, finnes det også voksne som aktivt søker seksuell kontakt med barn og unge på slike arenaer. Rundt én av ti unge har opplevd seksuelle henvendelser fra voksne via digitale medier. Erfaringene er mer enn dobbelt så vanlige blant jenter som blant gutter, og er mer vanlig blant eldre ungdom enn blant barn. Antagelig henger dette sammen med at typen nettbruk endrer seg utover i ungdomstiden. I tråd med dette viser studier at kjennetegn ved

unges bruk av digitale medier, som utstrakt chatting med ukjente og preferanser for digital kommunikasjon framfor tradisjonell kommunikasjon, henger sammen med å ha slike opplevelser. Unge som oppgir å ha mottatt seksuelle henvendelser fra voksne via digitale medier, rapporterer om et sammensatt problembilde med en rekke uønskede eller ubehagelige erfaringer både på og utenfor de digitale mediene og mer psykiske helseplager. Langt de fleste voksne som oppgir å ha hatt seksuell kontakt med barn og unge på digitale medier er menn, og det er vanligere å ha hatt slik kontakt med ungdom enn med barn.

Grooming

Grooming er en betegnelse på situasjoner der voksne utøvere har kontakt med barn og unge og miljøet rundt dem med formål om å begå et seksuelt overgrep. Det er vanlig å tenke på grooming som en stegvis prosess hvor utøveren over tid tilrettelegger for at et overgrep kan finne sted. Til forskjell fra generelle seksuelle henvendelser via digitale medier trenger ikke grooming-forløp å være utpreget seksualiserte. Uklare begrepsdefinisjoner gjør det vanskelig å si noe sikkert om hvor mange unge som utsettes for grooming, og foreslåtte forekomsttall spenner fra i underkant av 10 prosent til over 20 prosent. Jenter er noe mer utsatt enn gutter, men det er ikke veldig store kjønnsforskjeller. Å bli utsatt for grooming er mindre vanlig for yngre barn, men blir mer og mer vanlig utover ungdomstiden. Omfanget av digital mediebruk, måten man bruker slike medier på, og hvorvidt man opplever andre former for risiko på digitale medier, henger sammen med risiko for utsatthet. Negative livshendelser, som skilsmisse, flytting eller tap av venner, kan også være med på å sette i gang prosesser som øker risiko for slike opplevelser. Utøvere av grooming er nesten utelukkende menn som opererer med oppdiktete identiteter. Selv om utøvere finnes i alle aldersgrupper, tyder studier på at de fleste er godt voksne. Det meste man vet om utøvere stammer fra data om personer som har blitt arrestert for grooming, hvor flertallet har blitt pågrepet etter å ha bearbeidet det de trodde var en mindreårig, men som egentlig var en voksen («lokkebarn»).

Seksuelle overgrep initiert via digitale medier

Enkelte studier kartlegger seksuelle overgrep som er initiert via digitale medier uten at det nødvendigvis har vært en grooming-prosess i forkant. Overgrepet kan skje fysisk, ved at utøver og utsatt møtes, eller digitalt, ved at utøver får den utsatte til å utføre seksuelle handlinger. Utøvere kan være både voksne og andre jevnaldrende. Svensk kriminalstatistikk viser at mellom 10 og 15 prosent av anmeldte voldtekter mot utsatte under 18 år i 2008 hadde sin opprinnelse i kontakt på digitale medier. Norsk kriminalstatistikk viste at blant mindreårige som ble anmeldt for voldtekt i 2016, hadde fem prosent av sakene sitt utspring i digital kontakt. Jenter rammes oftere enn gutter av slike overgrep. For barn og unge er seksuell utforsking via digitale medier en risikofaktor for å bli utsatt for slike overgrep. Forskning viser et sammensatt problembilde blant unge som utsettes for seksuelle overgrep via digitale medier, hvor slike erfaringer ofte henger sammen med andre typer uønskede erfaringer både på og utenfor den digitale sfæren. Når det gjelder utøverne av slike overgrep, er disse relativt unge sammenlignet med andre

utøvere av seksuallovbrudd. Samtidig er det verdt å merke seg tallene fra kriminalstatistikk, som viser at langt de fleste seksuallovbrudd begått av jevnaldrende, ikke har sin opprinnelse i digital kontakt.

Seksuell utpressing på digitale medier

Seksuell utpressing viser til situasjoner der en utøver bruker personlig seksuelt materiale til å presse den utsatte til å gå med på ulike krav, som for eksempel å dele flere bilder, utføre grovere seksuelle handlinger, eller å inkludere søsken eller jevnaldrende i overgrepshandlinger. Forsøk på seksuell utpressing på digitale medier rammer trolig rundt én av 20 unge. Opplevelsene er mest vanlig blant jenter fra midten til slutten av tenårene. Seksuell utpressing via digitale medier har som oftest sin opprinnelse i at den utsatte har delt seksualisert materiale av seg selv med utøver, enten frivillig eller på bakgrunn av manipulasjon, tvang eller trusler. I mange tilfeller er utøveren en person den utsatte kjenner fra før, men i saker som når domstolene, er utøver oftere ukjent og har kontakt med mange utsatte.

Digitalt overgrepsmateriale

Deling og spredning av overgrepsmateriale er den typen seksuallovbrudd via digitale medier vi vet mest om, noe som antagelig er et resultat av at handlingene til enhver tid etterlater store mengder tekniske spor. Tilgangen til overgrepsmateriale på digitale medier har økt markant de siste to tiårene. Gjennomganger av beslaglagt overgrepsmateriale viser at et sted mellom 60 og 80 prosent av bildene er av jenter. Bilder av barn under 12 år er oftest tatt av et familiemedlem eller andre voksne, mens bilder av personer over 12 år som oftest er tatt av den unge selv. I selvrapporteringsundersøkelser oppgir rundt fem prosent av voksne å ha sett overgrepsmateriale. Personer som arresteres for besittelse av slikt materiale, er gjennomgående mer veltilpasset enn andre utøvere av seksuallovbrudd, for eksempel ved sjeldnere å være kjent av politiet fra før, oftere være i arbeid, ha høyere inntekt, oftere være i stabile familieforhold, og sjeldnere ha negative erfaringer fra oppveksten. En gjennomgang av norske straffesaker viser likevel at 35 prosent av alle som ble mistenkt, siktet eller domfelt for besittelse av overgrepsmateriale, også var mistenkt, siktet eller domfelt for fysiske seksuelle overgrep.

Direkteoverførte bestillingsovergrep

En relativt ny type seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier er direkteoverførte bestillingsovergrep, hvor personer befinner seg i sitt (vanligvis vestlige) hjemland og betaler for og ofte også styrer overgrep som finner sted andre steder i verden. Dette er et fenomen vi til nå har lite forskningsbasert kunnskap om. Én enkelt studie har kartlagt synspunkter til personer bosatt i områder på Filippinene hvor det foregår utstrakt salg av sex via digitale medier. Studien viser at mange mener unge selv er i stand til å ta kvalifiserte valg angående egen seksualitet, og at det er få tilfeller av tvang involvert i praksisen. Samtidig viser kartlegginger fra politi og interesseorganisasjoner at svært unge barn misbrukes og utnyttes i direkteoverførte bestillingsovergrep. Det kan også diskuteres hvor frivillig enkelte handlinger er, også når barna er eldre, når man vokser opp i utstrakt fattigdom og nød.

Metoder i forskningen

Seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier har blitt studert med en rekke ulike typer data og metoder som på hver sine måter framskaffer relevant kunnskap. Når det gjelder metodebruk for å forstå erfaringene til utsatte barn og unge, er det mest vanlig å bruke spørreundersøkelser til den generelle populasjonen, mens det i mindre grad har vært gjennomført studier av særlig utsatte grupper. Ut over dette brukes fokusgruppeintervjuer, individuelle intervjuer og casestudier. Sist har erfaringene til utsatte barn og unge vært studert både gjennom politi- og domsmateriale, for eksempel ved kartlegginger av opplysninger de har gitt gjennom etterforskning, samt kjennetegn og beskrivelser som gis i dommer.

Utøvere studeres oftest ved hjelp av data fra politi og påtalemyndighet, men enkelte studier har også brukt spørreundersøkelser, individuelle intervjuer, case-studier og antropologisk feltarbeid både digitalt og i den fysiske verden. Videre studeres utøveres kommunikasjonsmønster gjennom analyser av chatlogger hvor loggene som regel vil være samtaler mellom utøver og enten politietterforskere eller andre voksne som utgir seg for å være barn.

Sist har ulike tekniske spor vært benyttet for å studere både fenomenforståelse, utsatte og utøvere. Eksempler er studier av beslaglagt overgrepsmateriale, søke- eller nedlastingshistorikk fra digitale medier eller kontakt mellom brukere på fildelingsnettverk. Antagelig vil studier av tekniske spor som dette få stor betydning i tiden framover, siden tilgjengelig datakraft gjør det mulig å analysere stordata fra internett på en helt annen måte enn bare for få år siden.

Politikkutforming og forebygging

Staten spiller en overordnet rolle når det gjelder å forebygge og forhindre vold og overgrep, samt å ivareta de som opplever dette. Det er statens ansvar å utforme lovverk og retningslinjer som ivaretar internasjonale forpliktelser. Ansvaret for politikkområdet er fordelt mellom flere departementer og omfatter flere saksfelt. Derfor er et tverrdepartementalt samarbeid utviklet for å sikre at prosesser som utgår fra ulike departementer, samkjøres.

I rapporten skiller vi mellom velferdsstrategier og rettslige virkemidler for å håndtere seksuelle overgrep via digitale medier. I Norge er velferdsstrategier på dette politikkområdet hovedsakelig primærforebyggende, og forebyggingen gjøres først og fremst gjennom informasjonsarbeid og kunnskapsspredning. Eksempler på slike tiltak er nettressurser for barn og foreldre, undervisningspakker til skoler og barnehager om nettvett og seksuelle overgrep via digitale medier og informasjonskampanjer i sosiale medier. Enkelte forebyggingstiltak retter seg direkte mot sårbare eller berørte grupper. Eksempler er tilstedeværelse fra politiet på digitale medier, tekniske forebyggingstiltak i regi av tjenesteleverandører og politiet og ulike tiltak i regi av barnevernet. En tredje målgruppe for forebyggings-tiltak er potensielle og straffede overgripere. Eksempler på tiltak rettet mot denne

gruppen er behandlingstilbud for å håndtere seksuelle tanker om barn og internasjonale politikampanjer i regi av Interpol for å spre informasjon om dømte overgripere til medlemslandene.

Arbeidet med rettslige virkemidler for å håndtere seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier kan inndeles i to faser. På starten av 2000-tallet var blikket rettet mot hvorvidt eksisterende lovverk var tilstrekkelig for å håndtere uønskede handlinger på digitale medier, mens tendensen det siste tiåret har vært økt fokus på politiets og domstolenes evne og kapasitet til å etterforske og straffeforfølge slike hendelser på en god måte. Et viktig aspekt ved straffeloven er at den er teknologinøytral, noe som gjør at eksisterende straffebud også gjelder ved digitale handlinger. Samtidig har enkelte endringer kommet som en direkte konsekvens av digitaliseringen, som innføringen av et eget straffebud om å avtale seksuelle møter med barn under 16 år og et foreliggende forslag fra Riksadvokaten om å innføre et nytt straffebud om serieovergrep. På tross av at eksisterende lovverk i stor grad dekker seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, har tematikken likevel skapt store utfordringer for arbeidet til politi og påtalemyndigheter. Disse har særlig knyttet seg til manglende lokal kompetanse både om seksuelle overgrep som tematikk og om etterforskning av digitale spor. Mangelfull lovgivning rundt lagring av digitale spor skaper også hindringer for politiet.

Forslag til videre forskning

Forskningen om seksuelle overgrep via digitale medier bør styrkes. Dette framheves også som viktig i offentlige styringsdokumenter. En viktig strategi i så måte er langsiktig finansiering av forskning for å bidra til å bygge robuste forskningsmiljøer. Rapporten dokumenterer at vi mangler kunnskap på alle nivåer om situasjonen i Norge når det gjelder barn og unges utsatthet for seksuelle overgrep via digitale medier.

Når det gjelder utsatte barn og unge, vet vi lite om kjennetegn både på populasjonsnivå og i utsatte grupper, om trender og individuell utvikling over tid, om erfaringene til utsatte og om hvordan fenomenet mer allment forstås. Dette er alle områder hvor det finnes tilgjengelige metodiske framgangsmåter som spørreundersøkelser enten blant skolelever eller i andre utvalg for å studere forekomst og kjennetegn, individuelle intervjuer for å studere både kjennetegn og erfaringer blant utsatte barn og unge, gjentatte spørreundersøkelser for å studere utvikling over tid, longitudinelle studier for å studere individuell utvikling over tid og fokusgruppeintervjuer for å lære om fenomenforståelser. Digitale feltarbeid og innholdsanalyser av både nettsider og digital kommunikasjon er eksempler på nyere metoder for å studere både utsatte og utøvere.

Utøverperspektivet er noe mer komplisert å studere, men samtidig finnes det empirisk forskning i andre land som også kan utføres i Norge. Et eksempel er studier av domsmateriale, som er et lett tilgjengelig empirisk materiale for forskning om personer som utøver seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale

medier. Også politiet samler inn mye data som kan brukes til forskning om slike overgrep, selv om dette vil kreve mer tilrettelegging enn bruk av domsmateriale. Videre vil intervjustudier av personer arrestert for ulike typer seksuelle overgrep mot barn og unge kunne frambringe viktig kunnskap om utøverperspektivet, men dette er en vanskelig tilgjengelig informantgruppe. Enda vanskeligere vil det være å få kontakt med personer som ikke er arrestert, men en mulig vei inn kan være gjennom behandlingstilbud for personer som har seksuelle tanker om barn.

1 Innledning

I denne rapporten kartlegger vi eksisterende kunnskap om ulike typer seksuelle overgrep mot barn og unge under 18 år via digitale medier, med et særlig fokus på hva vi vet om de som utsettes for det, de som utøver det, hvordan det skjer, hvorfor det skjer og hvordan det norske samfunnet håndterer hendelsene.

Dagens unge vokser opp i en verden hvor det digitale er en integrert del av livet, både på fritiden og i skolen. Utviklingen har på mange måter forenklet livet og skapt nye muligheter. Samtidig har digitaliseringen ført med seg nye former for risiko, blant annet knyttet til seksuelle overgrep. Via digitale medier kan personer med seksuell interesse for barn og unge komme i kontakt med potensielle ofre på en måte som er mindre synlig enn om det skulle skjedd i den fysiske verden. Internett har også skapt arenaer hvor personer med slike interesser enkelt kan møte likesinnede og dermed forme fellesskap for å dyrke disse. Videre har overgrepsmateriale av barn og unge blitt betydelig mer tilgjengelig og ulovlig deling og spredning av seksualisert materiale blitt enklere. Vi ser også at unge selv oftere blir tiltalt i straffesaker hvor seksuelt materiale har blitt spredt uten samtykke fra den avbildede. I tillegg har digitale medier skapt nye typer seksuallovbrudd, som muligheten til å bestille og styre seksuelle overgrep i andre deler av verden i sanntid.

Seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier innbefatter et bredt spekter av handlinger med ulike dynamikker og ulike aktører involvert. Eksempler er bildebaserte seksuelle overgrep, grooming, seksuell utpressing, deling av overgrepsmateriale og direkteoverførte bestillingsovergrep. Ofte vil sakene involvere én voksen utøver og en eller flere utsatte barn og unge, men unge selv kan også ha rollen både som utøver og utsatt. Mange av handlingene eksisterte før det digitale fikk den plassen det har i samfunnet i dag, men dynamikken har likevel endret seg gjennom digitalisering. I stort kan alle handlingene omtales både som seksuelle overgrep og som ulike typer seksuell vold. Vi tar utgangspunkt i Cahill (2009, s. 15), som forstår seksuell vold som situasjoner der en eller flere personer påtvinger en seksuell interaksjon på en annen, uvillig person. En slik definisjon er i tråd med et normativt perspektiv på seksuell vold, der utgangspunktet er retten til seksuell integritet og autonomi (jf. Kelly, 1988; Stang Dahl, 1994). Seksuell vold innebærer at noen bryter en persons rett til å selv bestemme om de vil inngå i en seksuell interaksjon, eller et barns rett til å ikke bli involvert i en seksuell interaksjon. Ettersom barn under den seksuelle lavalder anses som å ikke ha samtykkekompetanse til å inngå i seksuelle relasjoner, blir alle seksuelle handlinger rettet mot barn å betrakte som seksuell vold. Handlingene vi skriver om i denne rapporten er svært ulike, både fordi maktrelasjonen mellom utøver og utsatt varierer stort, fordi noen forbinder fysiske møter og online interaksjon, og fordi noen involverer penetrativ sex, mens andre inkluderer ikke-samtykket deling av bilder av samtykkende sex. Alle faller likevel innenfor rammene av det Cahill definerer som seksuell vold fordi retten til seksuell integritet og selvbestemmelse er krenket.

I rapporten belyser vi flere viktige spørsmål rundt seksuelle overgrep mot barn og unge i en digital kontekst. Er det for eksempel spesielle karakteristikk ved digitale medier som legger til rette for seksuelle overgrep mot barn og unge? I tråd med dette diskuterer vi om den digitale utviklingen har skapt en ny gruppe utøvere av seksuelle overgrep, eller om det kun har gitt eksisterende utøvere en ny arena for å utøve sin virksomhet. Tilsvarende spørsmål kan stilles om utsatte barn og unge. Er utsatte for digitale overgrep samme gruppe som tidligere har vært i risiko for å bli utsatt for tradisjonelle seksuelle overgrep, eller har digitaliseringen skapt nye former for utsatthet og dermed nye potensielle ofre? Og hvordan har den digitale konteksten formet unges egne rolle som både mulig utøver og utsatt i slike situasjoner?

Innledningsvis presenterer vi noen viktige diskusjoner med relevans for rapportens tema: om hva som preger oppvekst i en digitalisert verden, om digitale medier som arena for seksuelle overgrep og hvordan barn og unges seksualitet er forstått i en nordisk kontekst.

Oppvekst i en digitalisert verden

Samfunnets måte å forholde seg til barn og digitale medier på har endret seg markant over tid, noe som også sammenfaller med endringer i det digitale medielandskapet. I en forskningsartikkel viser Livingstone og kolleger (2018) hvordan samfunnets forståelse av barn og unges bruk av internett kan deles inn i tre ulike faser. Den første fasen på 1990-tallet var preget av at det digitale ble behandlet som separat fra den «virkelige» verden. Både forskning og politikkutforming var i denne perioden til dels preget av en moralsk panikk skapt av frykten for det ukjente, og måter å kontrollere barn og unges nettbruk var det som fikk mest oppmerksomhet. I den andre fasen, fra midten av 2000-tallet og framover, hadde man innsett at internett var kommet for å bli, og det digitale var i ferd med å bli en integrert del av dagliglivet. En viktig utvikling var at man gikk fra å se på det digitale utelukkende som en risiko til også å anerkjenne det som en ressurs, og både konkrete bruksområder og ferdigheter ble viktige analysedimensjoner. Forskning og politikkutforming var likevel preget av at det digitale fortsatt ble sett på som noe separat fra den fysiske verden. Den siste fasen, som foregår i dag, preges av et mer holistisk syn på hvordan barn og unges digitale liv kan forstås og hvordan det henger sammen med livet de har i den fysiske verden. Muligheter og risiko skapt av det digitale er fortsatt en viktig del av hva man forsøker å kartlegge, men samtidig legges det mer vekt på samspillet mellom den fysiske og digitale verden, herunder hvordan individuelle, sosiale og nasjonale faktorer kan spille inn på opplevelsene barn og unge har på digitale arenaer. I økende grad tas det dermed hensyn til hvordan barn og unge kan ha ulike forutsetninger for å håndtere det de opplever på digitale medier, både i positiv og negativ forstand.

Endringene i hvordan samfunnet forholder seg til barn og unge og digitale medier sammenfaller med tilsvarende store endringer i det digitale medielandskapet. Undersøkelsen Barn og medier fra Medietilsynet (2008, 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, 2020a) viser hvordan unges medievaner har endret seg i perioden fra 2008

og fram til i dag. Mens den typiske kommunikasjonen på digitale medier for ti år siden skjedde over internett, via en nettside og gjerne på en datamaskin, foregår det aller meste av kommunikasjon i dag på sosiale medier, via apper og gjennom mobiltelefonen. Særlig det siste tiåret har dette blitt den foretrukne formen for digital kommunikasjon. Det at kommunikasjon foregår på private mobile enheter har ført til at skillet mellom offentlig og privat rom til en viss grad har blitt visket ut, da unge til enhver tid er tilgjengelig for verden «utenfor» gjennom telefonen sin. Ofte foregår også kommunikasjonen gjennom private profiler på sosiale medier, istedenfor i offentlig tilgjengelige chatterom hvor man logger av når man er ferdig.

Barn og unges medievaner har stor betydning for å forstå seksuelle overgrep via digitale medier, blant annet knyttet til risikobilde. Mens den typiske utøveren tidligere var en ukjent voksen, kan det nå vel så gjerne være en kjent jevnaldrende. Brukerne av digitale tjenester har også blitt yngre, og tjenesteutviklere retter dermed blikket mot yngre barn som en viktig målgruppe for nye produkter. At det utvikles digitale tjenester spesielt rettet mot yngre barn skaper en ny gruppe potensielle ofre, som har andre kjennetegn enn eldre utsatte. For eksempel vil eldre ungdommer som blir gjenstand for seksuell oppmerksomhet på digitale medier ha større forutsetninger for å håndtere dette enn yngre barn. Kontekstuelle endringer som disse er viktige for å tolke og forstå barn og unges opplevelser med seksuelle overgrep via digitale medier.

Digitale plattformer som nye arenaer for seksuelle overgrep

At barn og unge utsettes for seksuelle overgrep er ikke nytt, men digitale medier har en del kjennetegn som kan endre dynamikken i situasjonene. Et første kjennetegn er hvordan digitale medier gjør det mulig for utøvere å kontakte mange unge på kort tid, og på denne måten øke sannsynligheten for å møte et potensielt offer. Tidligere var utøveren nødt til fysisk å komme i kontakt med den utsatte. I den digitaliserte verden er ikke det lenger nødvendig. Videre kan overgrepet skje uten at utøver og den utsatte engang møtes fysisk, noe som løsriver situasjonen fra tid og sted. Overgrepet kan også vedvare i tid, for eksempel gjennom at seksualiserte bilder videredeles og vanskelig kan slettes. Sist gir digitale medier en større mulighet til å være anonym, samt at mye tyder på at terskelen for å bryte grenser man normalt ville hatt er lavere digitalt enn i den fysiske verden. Dette finnes igjen i digital kommunikasjon på andre områder, for eksempel i tilknytning til trusler, hatmeldinger og politiske ytringer. Det vil være naturlig å tro at det samme vil gjelde for seksuelle handlinger. Øverlien (2018) har beskrevet det som at vold på digitale medier ikke er noe annet enn andre typer vold, men at de digitale plattformene muliggjør og effektiviserer voldsutøvelsen.

En annen utfordring med digitale medier knytter seg til hvordan både roller og innhold blandes på en felles arena. Unge har mye av sin kommunikasjon med både kjente og ukjente på digitale medier, og det er dermed naturlig at seksuell utforskning blir en del av unges digitale liv. Tidligere skjedde dette samspillet i hovedsak med jevnaldrende, men nå har voksne fått en mulig tilgang til å delta i denne utforskningen. I tillegg blandes samtaler om for eksempel skole, vennskap

og fritid med samtaler om seksualitet på én felles arena. Dette kan skape uklare grenser både i kommunikasjonen mellom jevnaldrende og mellom voksne og mindreårige.

Seksuell vold i en nordisk kontekst

Hva som forstås som et seksuallovbrudd er delvis harmonisert i store deler av den vestlige verden gjennom Europarådets konvensjoner om henholdsvis forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbul-konvensjonen; Utenriksdepartementet, 2017) og beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk (Lanzarote-konvensjonen; Utenriksdepartementet, 2018). Likevel kan oppfatninger av hva som forstås som seksuell vold og seksuelle overgrep variere etter hvor i verden man befinner seg. Unge i nordiske land vokser opp i samfunn hvor idealer som frihet og (forventet) selvstendighet for barn og unge står sterkt (Gullestad, 1997). Kjønn- og seksualitetsnormer i nordiske land skiller seg også fra mange andre land i verden, for eksempel knyttet til aksept for «tilfeldige» seksuelle relasjoner, antallet seksualpartnere og ungdoms seksualitet (Weinberg et al., 2000). Dette kan påvirke både forventet atferd i og egen tolkning av seksuelle opplevelser. Samtidig kan sosial kontekst innad i Norge også variere, for eksempel knyttet til unges religion og landbakgrunn.

Mye av det som eksisterer av forskning om seksuell vold generelt og seksuell vold via digitale medier spesielt stammer fra USA. En utfordring i så måte er hvordan dette spiller inn på både forskningsspørsmål som stilles og hvordan funn tolkes. Det amerikanske samfunnet har tradisjonelt hatt et konservativt og puritansk syn på seksualitet, spesielt når det gjelder barn og unge (Hirsch & Khan, 2020). Det snakkes rett og slett ikke om at unge har en seksualitet, og unge selv lærer lite både hjemme og på skolen. Et eksempel på hvordan kontekst spiller en rolle er i forbindelse med unges seksuelle kommunikasjon på digitale medier, som ofte omtales som «sexting». Både i politikktutforming og i en del forskningsbidrag med opprinnelse i USA tolkes sexting som problematisk, selv når involveringen er frivillig (for en diskusjon av dette, se Döring, 2014). Gjennomgående legges det til grunn at unge ikke skal ha seksualisert kommunikasjon på digitale medier, framfor at kommunikasjonen kan ha både positive og negative sider. Problembildet kan dermed framstå som ulikt etter hvor i verden aktuell forskning er utført, og handlinger man ikke regner som problematiske ett sted, kan forstås som avvik i andre deler av verden. Ut over dette, er det også ulikheter mellom land rundt i verden knyttet til hva som er den seksuelle lavalder, hvordan lovbrytere straffes og hvordan saker etterforskes.

Videre i rapporten vektlegger vi derfor forskningsfunn fra Norge og Norden sterkere enn funn fra resten av verden. Samtidig anerkjenner vi at den grenseløse digitaliserte verden gjør at saker i Norge kan involvere aktører i andre land og at internasjonalt samarbeid derfor er viktig. Per i dag eksisterer det en begrenset mengde forskning utført i nordiske land om seksuelle overgrep via digitale medier, noe som gjør at mye av det som presenteres likevel stammer fra andre deler av verden. Der vi mener at kontekstuelle faktorer har sentral betydning for hvordan

funnene som presenteres bør forstås i en nordisk kontekst, blir dette løftet fram spesielt.

Sentrale begreper i rapporten

Hvordan man forstår et fenomen påvirkes av hvordan man snakker om det, hvilke begreper man bruker og hvilke konnotasjoner disse begrepene har. Som et grunnlag for å forstå resten av rapporten redegjør vi under for hvordan vi forstår og anvender helt sentrale begreper knyttet til seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier.

Om begrepene barn og ungdom

I rapporten defineres barn som alle under 18 år, som er i tråd med Norges forpliktelser i henhold til FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen; Barne- og familiedepartementet, 2003) og Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk (Lanzarote-konvensjonen; Utenriksdepartementet, 2018). Vi bruker ulike begreper videre i rapporten når det gjelder alder, men generelt vil vi bruke begrepet «barn» om unge under 14 år og «ungdom» om unge i alderen 14 til 17 år. I mange tilfeller inkluderer studier begge aldersgrupper, hvor vi oftest da bruker begrepet «barn og unge». Gjennomgangen av empirisk forskning og beskrivelsen av politikktutforming i rapporten er avgrenset til å gjelde for unge under 18 år. I delen av rapporten som omhandler perspektiver på og begreper om seksuell vold og det digitale trekker vi likevel også på kunnskap hentet fra andre aldersgrupper.

I norsk lov eksisterer det noen aldersinndelinger som er av særlig relevans når det gjelder seksuallovbrudd. I Norge er den seksuelle lavalder satt til 16 år, noe som betyr at man anser personer under 16 år til ikke å ha samtykkekompetanse til å inngå i seksuelle forbindelser (jf. Straffeloven, §§ 299–304). Alle typer seksuallovbrudd straffes derfor langt hardere dersom offeret er under 16 år, med ytterligere straffeskjerpelser dersom offeret er under 14 år. Det å ha seksuell omgang og bidra til seksuell handling med barn under 14 år anses i Norge som voldtekt av barn (jf. straffeloven, § 299). Enkelte lover gjelder kun for ofre under 16 år. Eksempler er forbudet mot å avtale møte for å begå seksuelle overgrep (grooming-loven) og et generelt forbud mot å formidle seksualisert materiale til barn under 16 år. I både Danmark og Sverige er den seksuelle lavalderen 15 år, og seksuell omgang eller handlinger er ulovlig for en som er 15 år eller eldre med barn under 15 år.

Unge mellom 16 og 18 år kan etter loven samtykke til seksuelle handlinger, som for eksempel å inngå i seksuelle forbindelser, å dele seksualisert materiale av seg selv eller å samtykke til å motta pornografi generelt. Seksuallovbrudd mot unge over den seksuelle lavalder, men under 18 år straffes likevel hardere enn seksuallovbrudd mot voksne. Med andre ord har barn og unge etter norsk rett et særskilt vern mot seksuelle overgrep, og den seksuelle lavalderen markerer ikke slutten på dette vernet. Samtidig presiserer offentlige myndigheter i både Norge,

Sverige og Danmark at lovverket rundt seksuallovbrudd ikke er ment å hindre seksuell omgang mellom to personer på nesten samme alder, som begge er jevne i utvikling og som begge samtykker. Loven er til for å forhindre personer som er eldre fra å utnytte noen som er yngre. Videreledning av seksualisert materiale av barn og unge under 18 år skal likevel forstås som deling av overgrepsmateriale, uavhengig av om det skjer basert på samtykke eller ikke.

Om begrepene vold og overgrep

Begreper som vold og overgrep gir ulike assosiasjoner. Jakten på dekkende begreper som ikke stigmatiserer, forenkler eller skaper feil assosiasjoner har lenge vært en integrert del av innsatsen for å bekjempe seksuell vold mot kvinner og barn (Boyle, 2019). Diskusjoner om egnede begreper for vold eller overgrep på digitale plattformer er en forlengelse av dette, med foreslåtte begreper som «teknologi-fasilitert seksuell vold» (N. Henry & Powell, 2015) og «bildebaserte seksuelle overgrep» (McGlynn et al., 2017).

Et mye brukt begrep i forskningslitteraturen er «seksuell vold». Dette kan bredt forstås som seksuelle handlinger som utføres mot en persons vilje ved hjelp av tvang og trusler (Skilbrei & Stefansen, 2018). Begrepet har vært brukt både i en bred forstand, som inkluderer handlinger i hele spekteret fra verbale seksuelle krenkelser til grove voldtekter, og mer snevert, til å omhandle seksuelle handlinger med fysisk kontakt. Et annet mye brukt begrep er «seksuelle overgrep», som gir enda tydeligere assosiasjoner til maktforhold enn voldsbegrepet. Av denne grunn er begrepet særlig mye brukt om voksnes seksuelle overgrep mot barn, selv om det også brukes om handlinger utøvd mot voksne. I tråd med Cahill (2009) sin forståelse av seksuell vold som en påtvunget seksuell interaksjon på en annen, uvillig person anser vi alle handlingene vi beskriver videre i rapporten som ulike former for seksuell vold. Vi vil likevel etterstrebe å gjengi begreper som brukes i forskningen vi skriver om, og bruker derfor både begrepene seksuell vold og overgrep der det er relevant.

En annen mulig innfallsvinkel for begrepsfesting er å se hen til straffeloven. Et lovbrudd er klart definert som noe som er ulovlig etter aktuell lovgivning, selv om også hva som anses som lovbrudd er et fenomen i bevegelse. Alle handlingene vi gjennomgår i den empiriske delen av rapporten er seksuallovbrudd etter norsk lov. Seksuelle overgrep mot barn og unge innbefatter seksuell omgang eller seksuelle handlinger med barn under 16 år, å avtale møte for å begå seksuelt overgrep med et barn under 16 år, seksuell omgang eller seksuelle handlinger med barn mellom 16 og 18 år som ikke har samtykket til dette, seksuelt krenkende atferd overfor barn under 18 år og seksualisert framstilling av barn under 18 år. Straffbarheten avhenger ikke av om handlingen fant sted via digitale medier eller ikke. De seneste tiårene har det vært en utvikling i retning av utvidet innhold i straffebestemmelsene og strengere straffer for seksuallovbrudd (Skilbrei & Stefansen, 2018).

For å oppsummere er et fellestrekk for alle handlingene vi inkluderer i gjennomgangen av empiriske studier i rapporten at det er seksuallovbrudd i henhold til

norsk straffelov, at handlingene på en eller annen måte inkluderer bruk av digital teknologi og at de utsatte er barn og unge under 18 år. Vi har valgt å inkludere kunnskap om voksnes seksuelle henvendelser til barn og unge i rapporten, selv om handlingen kanskje er i grenseland når det gjelder straffbarhet. Grensen for hvor kontakten går fra å være ubehagelig til ulovlig i henhold til straffelovens § 305 om seksuelt krenkende atferd er uklar. Handlingen er likevel sosialt uønsket, og kan også være et forstadium til senere seksuelle overgrep. Uavhengig av straffbarhet eller ikke, kan alle handlingene uansett omtales både som seksuell vold og som seksuelle overgrep.

Innholdet i rapporten

Rapporten består av tre hoveddeler. Den første delen redegjør for sentrale perspektiver på seksuell vold som fenomen og det digitale og argumenterer for at vi trenger begge deler for å forstå hvorfor og hvordan overgrep skjer via digitale medier. Dette gjøres i kapittel 2. Den andre delen av rapporten presenterer eksisterende empirisk kunnskap om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, samt redegjør for hvilke metodiske framgangsmåter som er brukt i foreliggende forskning. Delen baserer seg på et systematisk litteratursøk av fagfellevurdert forskning og en gjennomgang av nordiske forskningsrapporter. Søket beskrives i detalj i kapittel 3, de empiriske funnene i kapittel 4 og metodiske framgangsmåter og muligheter i kapittel 5 og 6. Den tredje delen gjennomgår politikk- og tiltaksutforming i Norge og Norden knyttet til tematikken, med et særlig blikk på bruken av ulike velferdsstrategier og rettslige virkemidler. Gjennomgangen av politikkutforming finnes i kapittel 7. Rapporten avsluttes deretter med et konklusjonskapittel, hvor vi trekker linjer fra perspektivene og begrepene som ble diskutert i den første delen av rapporten via eksisterende empirisk kunnskap og over i hvordan både forståelsesrammer og empirisk kunnskap oversettes til praktisk politikk. Kapittelet inneholder også et forslag til hvor veien bør gå videre for å øke vår forståelse av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier i en norsk kontekst.

2 Perspektiver på og begreper om seksuelle overgrep via digitale medier

Ulike perspektiver på seksuell vold og digitale medier vil bære i seg ulike forståelser av både utøvere og utsatte og om hvorfor overgrep skjer. Dette vil igjen prege hva som framstår som relevante strategier for å forebygge. Derfor er det viktig å gjøre disse forståelsene eksplisitte, slik at de kan diskuteres kritisk og relateres til hverandre. I dette kapittelet vil vi beskrive og diskutere perspektiver og begreper fra forskning om seksuell vold og det digitale som vi mener er sentrale for å forstå seksuell vold som foregår via digitale medier.

Som denne rapporten demonstrerer, er det et bredt spekter av handlinger som inngår i sekkebetegnelsen «seksuelle overgrep via digitale medier». Disse er ulike når det gjelder relasjonen mellom utøver og utsatt, i innholdet, i alvorlighetsgrad og i den rollen det digitale spiller. Det varierer også hvordan forholdet mellom digitale handlinger og fysisk kontakt mellom utøver og utsatt er. Noen overgrep blir forberedt digitalt og gjennomført gjennom kontakt, i andre tilfeller er det slik at digitale overgrep følger av kontakt og overgrep i barn og unges fysiske omgivelser. For å si noe meningsfullt om seksuelle overgrep via digitale medier som helhet, og for å kunne ha en fokusert diskusjon av betydningen og verdien av ulike begreper og perspektiver, har vi valgt ut noen eksempler på seksuell vold som foregår helt eller delvis på digitale plattformer. For hver av disse, vil vi kort presentere empirisk kunnskap, før vi diskuterer handlingene i lys av begreper og perspektiver fra forskningsfeltet seksuell vold og fra digitaliseringslitteraturen. Vi har strukturert presentasjonen og diskusjonen etter hvilken rolle det digitale har i den seksuelle volden som utøves – og med blick for den sosiale og relasjonelle konteksten.

Før vi presenterer de empiriske eksemplene, vil vi redegjøre for sentrale perspektiver fra forskningen på det digitale og på seksuell vold. Seksuell vold via digitale medier kan på den ene siden forstås med utgangspunkt i kunnskap om sosiale relasjoner på digitale medier generelt eller med utgangspunkt i kunnskap om seksuell vold generelt. Disse to utgangspunktene har konsekvenser for den kunnskapen som skapes og den muligheten som oppstår for å utforme forebyggende tiltak. I dette kapittelet forsøker vi å beskrive og anvende begge perspektivene og undersøke potensialet for at disse kan berike hverandre. Under vil vi først beskrive og diskutere perspektiver på det digitale, som først og fremst fokuserer på betydningen av plattform/teknologi og derfor det særegne for sosiale relasjoner på digitale medier. Deretter vil vi beskrive og diskutere perspektiver fra studiet av seksuell vold spesielt, med et særlig fokus på hvordan denne litteraturen adresserer betydningen av sosial kontekst og relasjon. Avslutningsvis trekker vi på begge typene perspektiver og viser hvordan det å koble dem sammen kan bringe vår forståelse av seksuell vold via digitale medier framover.

Perspektiver på teknologi og digitale kontekster

Teknologisynet, det vil si den antatte koblingen mellom teknologi og seksuell vold, som legges til grunn for forskningen på feltet er viktig for hvordan fenomener og praksiser som dem vi undersøker her forstås. For det første henger teknologisyn sammen med årsaksforklaringer, noe som kan spores i hvordan overgrepss-dynamikker, utøvermotivasjon og grensegangen mellom digital normalatferd og problematferd skisseres. For det andre er teknologisyn tett koblet til syn på løsninger: Hvilke tilnærminger og tiltak som anses lovende for å komme problemene til livs, og hvem løsningene rettes mot. For det tredje danner teknologisyn en del av rammen for å forstå hvilke former for skade som synliggjøres, inkludert hvorvidt fokus rettes mot den eller de som rammes, eller om man anlegger et bredere perspektiv som også omfatter skadevirkninger på gruppe- og samfunns-nivå. Derfor er det viktig å rette oppmerksomhet mot teknologisyn når vi skal undersøke foreliggende kunnskap om seksuelle overgrep via digitale medier.

Salter (2017) tilbyr et nyttig rammeverk for koblingen mellom teknologi og «online abuse».¹ Han skiller mellom dystopiske, utopiske og instrumentelle tilnærminger, før han argumenterer for en kritisk-teoretisk forståelsesramme som et alternativ til disse. Et sentralt holdepunkt for å skille ulike teknologisyn fra hverandre er hvorvidt teknologien tillegges en iboende positiv eller negativ essens, hvorvidt den anses som grunnleggende nøytral (instrumentell) eller om teknologi betraktes som mangeartet og formbar (kritisk-teoretisk). Salter (2017) er opptatt av å formidle at det kun er det sistnevnte teknologisynet som i tilstrekkelig grad tar innover seg at teknologien er uløselig knyttet til hensiktene til teknologieiere, -utviklere og leverandører av digitale tjenester, og gjenspeiler kjønnete og klassebaserte maktstrukturer og maktforhold ellers i samfunnet.

Utopiske tilnærminger

Innenfor en utopisk forståelsesramme vektlegges de frigjørende mulighetene teknologien tilbyr – blant annet demokratisk deltakelse, kunnskapstilegnelse og eksperimentering og utfordring av tradisjonelle seksualitets- og kjønnsnormer. Det digitaliserte samfunnet blir synonymt med menneskelig framskritt. Interaksjonsformene som sosiale medier byr på, blir framstilt som del av en overveiende positiv utvikling. Det digitale åpner opp for at flere barn og unge enn før kan finne tilhørighet i sosiale fellesskap, og utforske egen identitet og seksualitet i en

¹ Salter (2017, s. 7) definerer «online abuse» som «the misuse of social media and other online communication platforms with the intent to cause harm or offence to another person or persons». Salter bruker ikke begrepet «abuse» synonymt med «sexual abuse», men isteden som «the misuse or misappropriation of the publicity offered by social media, typically involving the deliberate invasion of another person's privacy or the humiliating publication of (true or false) information about personal lives and characteristics» (2017, s. 7). Altså virker han å være mer mest orientert mot hvordan handlingene krenker personvern, ikke at det er snakk om seksuelle krenkelser.

kontekst som er relativt fristilt fra forventningene de opplever i de sosiale omgivelsene deres ellers (Augustín & Faber, 2016). Med dette teknologisynet har forekomst av «online abuse», ifølge Salter (2017), en tendens til å minimeres, ved at overgrep framstilles som et sjeldent biprodukt av en ellers fordelaktig teknologi. Altså innebærer teknologisk utopisme at teknologiselskapene og de digitale tjenestene i liten grad tillegges ansvar og skyld for overgrep. I stedet regnes brukerne som ansvarlig for egen nettatferd – de som utøver volden og, i varierende grad, også de som blir utnyttet. Kjernen av problemet med seksuell vold via digitale medier dreier seg da om dårlig oppførsel på nett og/eller uvettig mediebruk.

Dystopiske tilnærminger

Med en dystopisk forståelse skisseres det digitale som patologisk eller fremmedgjørende – som grunnleggende skadelig. Salter (2017) peker på at det i de mest utrerte variantene av teknologidystopi tegnes opp en direkte kobling mellom teknologi og en rekke mentale og kognitive svekkelser, deriblant konsentrasjonsproblemer, depresjon og tap av empati. I svakere varianter settes digitale medier i sammenheng med fragmentering av den offentlige samtalen, fremvekst av ekkokamre og en tiltagende overvåkning og kontroll av borgere (Salter, 2017). Anonymitet, opplevd straffløshet, sårbarhet for sikkerhetsbrudd (hacking mm.), og tilgang til store mengder «skadelig» innhold, er blant de kjennetegnene ved internett og andre digitale medier som fremheves og problematiseres. Fra et dystopisk perspektiv er det nærmest forventet at utnyttelse og overgrep skjer, både på grunn av teknologiens påvirkning på folk og sosiale relasjoner, og fordi teknologien legger til rette for at det opprettes avsondrede (kriminelle) nettverk der normavvikende verdier og atferd normaliseres (Demant et al., 2019).

Framstillingen av sosiale media-plattformer som en ny og presserende trussel mot barn og unges trygghet kan ifølge Salter (2017, s. 12) bidra til å tilsløre hvordan ny teknologi er sammenvevd med eksisterende former for maktmisbruk og vold. Slik kan et dystopisk teknologisyn gi et fordreid inntrykk av hva som ligger bak overgrep via digitale medier. Ved å «skylde på» den grunnleggende onde teknologien, flyttes fokuset vekk fra å granske hvorfor og hvordan ulike former for digitale overgrep skjer. Samtidig vil man innen dette teknologisynet nedtone mulighetene for at teknologien *kan* innrettes på måter som vanskeliggjør eller til og med setter en stopper for seksuell voldsutøvelse via nett og mobil. Altså blir det underkommunisert at digitale tjenesteleverandører kan kontrolleres gjennom politisk styring og påvirkning (Salter, 2017).

Instrumentelle tilnærminger

Salter (2017) mener instrumentelle teknologisyn er særlig framtrødende innen samfunnsvitenskapelige og sosiologiske studier av «online abuse». Tilnærmingen kjennetegnes av teknologinøytralitet, på minst to måter. Teknologinøytralitet innebærer for det første at det digitale tas for gitt i sin nåværende form, og betraktes som objektivt og apolitisk. Innen denne litteraturen reflekteres det i liten grad rundt teknologiens historiske utspring og de ideologiene som var med på å forme den til

å bli slik den er i dag (Salter, 2018). At teknologien kan gjenspeile og understøtte bestemte interesser blir ikke tatt i betraktning i dette perspektivet. For det andre innebærer teknologinøytralitet posisjonering av det digitale som verdinøytralt – at det er verken godt eller ondt i seg selv. Isteden anses det digitale å være et nøytralt medium som kan brukes til ulike typer formål: Teknologien legger ikke føringer for bruk, den bare *tas* i bruk. Teknologien sammenlignes og sidestilles med et redskap, noe som i praksis retter oppmerksomheten mot folk som bruker teknologien og deres motiver. Når det digitale betraktes som nøytralt og apolitisk, blir det opp til hver enkelt å bruke digitale medier på en ansvarlig og anstendig måte, mens teknologiselskapene går under radaren hva angår ansvar for digitalt innhold og interaksjon innenfor deres tjenester.

Instrumentelle tilnærminger fremmer altså en forståelse av at seksuelle overgrep skjer som følge av at en motivert utøver utnytter mulighetene internett og digitale medier byr på. Hvis de digitale tjenestene volden utøves gjennom i det hele tatt tenkes inn i analysen, er det i form av en rekke teknologiske kapasiteter – rekkevidde, hastighet, anonymitet og så videre – som gjør kriminelle handlinger mer eller mindre sannsynlig (Salter, 2017, s. 25). Det tas lite hensyn til at digitale plattformer kan ha i seg et visst design som muliggjør, tilrettelegger for eller oppfordrer til bestemte former for innhold, deltakelse, interaksjon og delingspraksis. Dermed har man lett for å overse, innen dette perspektivet, hvilken rolle digitale plattformer spiller når det gjelder å gi form til og sette preg på overgrep- og utnyttelsesrelasjoner (Salter, 2017, s. 31). Samtidig legger den instrumentelle tilnærmingen opp til at man leter etter løsninger på individnivå (f.eks. strengere straffer for å avberge at motiverte, ondsinnede utøvere begår overgrep), framfor digitale strukturelle løsninger (f.eks. strengere regulering av teknologiselskapene og av innhold og algoritmer på digitale plattformer). Med andre ord egner dette perspektivet seg i liten grad til å rette kritisk oppmerksomhet mot de som utvikler, drifter og profitterer på den digitale aktiviteten.

Kritisk-teoretiske tilnærminger

De tre foregående teknologisynene har til felles at de i liten grad tematiserer hvordan teknologien har blitt som den har blitt, og hvilke tankesett, verdier og hensikter som har formet den digitale utviklingen. Til forskjell fra disse, er kritisk teori en forståelsesramme der digital teknologi anses som å både være innfelt i og uttrykk for verdensanskuelsene og systemene den er formet av. Salter (2018, s. 10) introduserer begrepet «teknologisk rasjonalitet» for å beskrive «those forms of reason that are embedded within technological design and practices». Han påpeker at den dominerende teknologiske rasjonaliteten som ligger til grunn for dagens digitale teknologi er grunnleggende individualistisk, instrumentell og konkurranserettet. Et viktig poeng for Salter er at teknologien nettopp ikke er et nøytralt medium, en kanal, som interaksjon skjer gjennom og er uanfektet av. Istedenfor er det slik at teknologien aktivt programmerer hvordan interaksjonen mellom folk foregår i ulike digitale rom. Et eksempel er hvordan sosiale medie-selskaper, gjennom design og algoritmer i sine digitale tjenester, oppfordrer til produksjon og deling av personlig informasjon og brukerdata. Det må sees i

sammenheng med at forretningsmodellen i slike selskaper hviler på produksjon og/eller deling av nettopp denne typen data (Salter, 2017). Utviskingen av skillet mellom det private og personlige og det offentlige, er et aspekt ved digitale medier som problematiseres i forbindelse med utøvelse av seksuell vold via digitale medier (Dobson et al., 2018; Powell & Henry, 2017; Salter, 2016, 2018). Presiseringen av teknologi som ikke-nøytral innebærer at den posisjoneres *innenfor* pågående sosiale kamper om ressurser, makt og deltakelse/representasjon. Det digitale kan dermed reflektere eksisterende overgrepsmønstre og -dynamikker ellers i samfunnet og på samme tid gi opphav til nye. Samtidig åpner perspektivet for en nyansert diskusjon om muligheter og begrensninger ved teknologien slik den er i dag og hvordan den kan utvikle seg videre (Salter, 2017, s. 30). Altså er ikke bruk og virkninger av teknologi predeterminert som i utopiske og dystopiske tilnærminger, ei heller akseptert som gitt – apolitisk og uforanderlig – som innen det instrumentelle teknologisynet. Et kritisk-teoretisk perspektiv innebærer at man anerkjenner mangfoldet og kompleksiteten i det digitale, og tar innover seg både positive og negative aspekter ved nåværende og framtidig teknologi.

I tråd med denne tilnærmingen, er ikke bare utøverens motivasjon av interesse når man skal forklare hvorfor seksuelle overgrep via digitale medier skjer. Istedenfor å fokusere på enkeltindividers atferd i et sosioteknologisk vakuum, reises spørsmålet om teknologiselskapers ansvar, og hvilken rolle digitale tjenesters arkitektur og algoritmer spiller i å tilrettelegge for eller innby til seksuell trakassering og seksuell vold. Her ser man på hvordan digitale mekanismer muliggjør eller oppfordrer til grenseoverskridende atferd og krenkelser på nett og mobil. Livingstone og kolleger (2015) påpeker at barn og unge møter på og inngår i forskjellige «digitale økologier», som i varierende grad tilrettelegger for trygge og positive eller risikable og skadelige former for interaksjon. Et vesentlig forhold er hvilke kommunikasjonsformer tjenesten eller teknologien er innrettet for – og om de er tilpasset barn og unge som brukere. For eksempel er arkitekturen i sosiale medie-plattformer innrettet for publisering og deling av privat, emosjonelt og provoserende innhold (Salter, 2017, s. 13). Digitale applikasjoner med forskjellige innretninger kan både svare på og lage sosiale behov hos ungdommer. For Snapchat, der meldinger forsvinner med mindre mottakeren tar et skjermbilde, muliggjør den ambivalente flyktigheten at de som opplever sårende Snapchat-episoder kan utfordre og omdanne hendelsen i kreative, humoristiske gjenfortellinger (Handyside og Ringrose, 2017).

Økonomien i det digitale landskapet er et annet relevant forhold. Salter (2017) antyder at forretningsmodeller som baserer sin profitt på kommodifisering av brukergenerert innhold kan bidra til en instrumentell holdning blant brukere som gir grobunn for objektivisering og digital vold. Lignende viser Langlois og Slane (2017) til at det har oppstått en egen økonomi rundt nettbaserte krenkelser, noe som tydelig understreker det økonomiske aspektet i digital voldsutøvelse. Det kan dreie seg om profittmodeller basert på nettstedstrafikk, eller betalingstjenester for å fjerne bilder som har blitt offentliggjort uten samtykke fra den avbildede (se også Stroud, 2014). Altså trekkes teknologien inn i årsaksforklaringer av seksuell vold

via digitale medier, og man ser kommunikasjonsformer og interaksjonsdynamikker i sammenheng med teknologiselskapenes profittsyn. Det kritiske fokuset mot teknologiselskapene innenfor den kritisk-teoretiske forståelsesrammen betyr imidlertid ikke at den som utøver volden fratras skyld eller ansvar. Poenget er snarere at handlingene som utøves må forstås i lys av den gjeldende sosiologiske konteksten (Salter, 2017). Det innebærer også at man i langt større grad enn innenfor de andre forståelsesrammene ser mot digitale strukturelle løsninger på seksuelle overgrep via digitale medier, framfor individualistiske løsninger.

Perspektiver på seksuell vold

For å bringe vår forståelse av seksuelle overgrep via digitale medier videre, vil vi trekke på perspektiver fra det bredere forskningsfeltet om seksuell vold. Kontekstuelle og relasjonelle sider ved seksuell vold er sentrale temaer i denne litteraturen, og er noe vi vil rette oppmerksomheten mot. Som beskrevet over, finnes det ulike veier inn i å forstå det digitale, og disse uttrykker ulike syn på hva det digitale er. På tilsvarende vis, er litteraturen om seksuell vold, akkurat som fenomenet, omfangsrik og mangfoldig. Seksuell vold er et stort og internasjonalt forskningsfelt, med velutviklet teori om både årsaker til seksuell vold, konsekvenser av slik vold og egnet samfunnsrespons. For formålet med denne rapporten er det viktig å anvende begreper som både kan fange situasjoner der de seksuelle overgrepene via digitale medier kommer i stedet for kontaktovergrep og situasjoner der det digitale er med på å skape nye ønsker, maktrelasjoner og muligheter for voldsutøvelse.

Begrepene som anvendes i litteraturen om seksuell vold ligger på ulike nivåer, og reflekterer både hva slags type overgrep de er utviklet for å forklare og hva slags fagbakgrunn forskerne har. Diskusjoner om hvilke begreper som best fanger fenomenet inngår i forskningen (Boyle, 2019). Bjørnholt (2019) har undersøkt hvilke perspektiver som har vært sentrale i skandinavisk forskning på seksuell vold i nære relasjoner. Hun peker på at det som ofte kalles «kontinuum-perspektivet» har vært viktig i denne forskningen. Dette begrepet kommer fra Kelly (1988) og viser til hvordan ulike former for seksuelle krenkelsers plasserer seg langs et spektrum, hvor handlinger som regnes som «små» og hverdagslige kan plasseres i den ene enden av et kontinuum og de «alvorlige» overgrepene, i den andre. Kontinuumbegrepet er ment å rette søkelyset mot at handlinger som i utgangspunktet kan se ulike ut, bør ses i sammenheng fordi de delvis deler årsaker og konsekvenser, og fordi de samlet er med på å underordne kvinner menn. Dette er et alternativ til å behandle handlinger som kategorisk ulike og studere dem hver for seg. Kellys begrep har vært til stor inspirasjon for den feministiske voldsforskningen, og kontinuumperspektivet har blitt utviklet og brukt på nye måter. Spesielt relevant her er hvordan begrepet har blitt brukt til å plassere fysiske og ikke-fysiske overgrep innenfor samme rammeverk og til å undersøke forholdet mellom overgrep begått av personer som er kjente for den utsatte og personer som er ukjente (Boyle, 2019; Hayes & Dragiewicz, 2018; N. Henry et al., 2020). Kontinuumbegrepet har også blitt anvendt i forskning på seksuelle overgrep via

digitale medier. McGlynn og kolleger (2017) bruker kontinuumsperspektivet i sin forskning på videredeling av seksualiserte bilder som foregår uten den avbildedes samtykke. De bruker kontinuumbegrepet på to måter. For det første forstår de slik bildedeling som en form for seksuelt overgrep, altså som en handling som ligner på krenkelser som finner sted i fysiske møter og som derfor hører hjemme på et kontinuum av seksuell vold. For det andre viser de at ulike praksiser rundt bildedeling i seg selv også kan plasseres langs et kontinuum. Det er mange ulike situasjoner som kan inngå i det vi regner som videredeling av seksualiserte bilder uten samtykke og det er nyttig å forstå forbindelseslinjene mellom dem.

Den sentrale rollen kontinuum-begrepet spiller i voldsforskningen reflekterer behovet for å undersøke forholdet mellom ulike typer krenkelser; hvordan små overtramp forholder seg til alvorlige overgrep, hvordan det som foregår på digitale medier forholder seg til det som skjer i fysiske møter, og hvordan det som skjer mellom fremmede belyser det som skjer i nære relasjoner. Gavey (2005) advarer mot å blande sammen utsattes erfaringer med straffelovens inndeling; selv om voldtekt er det som i straffeloven er den mest alvorlige handlingen, er det ikke gitt at dette stemmer med de utsattes erfaringer. Gavey (2005) advarer videre mot å forstå kontinuum-begrepet til Kelly tilsvarende. Det som klassifiseres av forskere og andre som «små» overtramp i den ene enden av kontinuumet kan være svært alvorlig og skadelig for den det gjelder. En utfordring i forskning på seksuelle krenkelser generelt, er at det som til enhver tid er grensen slik den trekkes opp av straffeloven, ikke nødvendigvis reflekterer individers opplevelser eller sosiale normer for mellommenneskelige relasjoner. I noen tilfeller endres straffeloven for å bidra til endring av sosiale normer, mens den i andre tilfeller endrer seg først etter at de sosiale normene har beveget seg.

Kontinuumbegrepet brukes også til å få fram at «samtykke» og «tvang» er ytterpunkter i et kontinuum, og at det finnes mange situasjoner imellom dem (Boyle, 2019). Det å fange opp det som befinner seg mellom handlinger som er frivillige og handlinger som er tvungne er en spesielt viktig oppgave i voldsforskningen, og spesielt å undersøke hvor og hvordan grensen trekkes mellom det som er et overgrep og det som «bare» er uetisk eller problematisk sex, altså det som ofte refereres til som «gråsonen» (Cahill, 2016). Gavey (2005) er en sentral bidragsyter i denne litteraturen. Hun minner oss om at seksuelle handlinger og relasjoner som tidligere ble regnet som akseptable, i dag regnes som overgrep. Grensen mellom det akseptable og uakseptable endres med kunnskap om konsekvenser av handlinger og endringer i normklimaet. Forholdet mellom menn og kvinner og synet på seksualitet har endret seg mye de siste tiårene, og dette påvirker hvor sosiale og rettslige normer setter grensen. Ikke minst gjelder dette hva som regnes som voldtekt, som er Gaveys viktigste eksempel. Gavey er opptatt av at erkjennelsen av at hva som regnes som seksuelle krenkelser endrer seg over tid, ikke betyr at grensen ikke er viktig. Poenget hennes er at det er viktig å utforske forholdet mellom den normative seksualiteten og overgrep, fordi det ene danner forutsetningene for det andre. Gavey bruker «stillas» som et bilde for å uttrykke hvordan forutsetningene for seksuell vold ligger i dynamikker som skapes av

samfunnets seksualitets- og kjønnsnormer. Disse skaper et «kulturelt stillas», en konstruksjon som muliggjør voldtekt. Dette begrepet har klare paralleller til det Kelly beskriver som «conducive», eller «muliggjørende», omstendigheter (Kelly, 2007). Kelly bruker dette for å begrepsfeste faktorer som legger til rette for at vold kan finne sted, og begrepene viser til betydningen av normer og samfunnsinstitusjoner. Muliggjørende omstendigheter komplementeres av begrepet «coercive», eller «tvingende» omstendigheter, som viser til situasjoner kjennetegnet ved tvang (Du Toit, 2012). Det kan forstås i sammenheng med «coercive control», eller «tvangspreget kontroll», som er et begrep for relasjonelle dynamikker og maktutøvelse (Stark, 2007). Disse dynamikkene er både voldsutøvelse i seg selv, enten psykologisk, fysisk eller seksuelt, og de bryter ned den utsatte og slik legger til rette for vold. Slik tvangspreget kontroll kan være vold i seg selv, men ikke minst voldelig i sine konsekvenser.

I resten av kapitlet skal vi bruke begrepene over til å forstå sentrale kjennetegn ved og betydning av seksuell vold som finner sted via digitale medier. Litteraturen vi har vist til kan forstås som en form for feministisk voldsforskning, som er orientert mot å forstå ulike former for menns vold mot kvinner. Et viktig poeng blir derfor å vurdere om begrepene er nyttige når temaet er seksuelle overgrep mot barn og unge og i forståelsen av den volden som rammer gutter så vel som jenter.

Selv om det rettslig er et kategorisk skille mellom voksne og barn, som etter barneloven settes ved 18 år, inkluderer straffeloven nyanser som framstiller veien fra barndom til voksenliv i grader. Det illustreres ved at seksuell handling med barn under 14 år regnes som mer alvorlig enn over 14 år, og ved at den seksuelle lavalderen er satt til 16 år. Videre vises graderingen ved at alder vektlegges i vurderingen av straffeverdighet av handlinger også etter 16 år, fordi seksuell samtykkekompetanse vurderes som en kompetanse som modnes med alder og erfaringer (Jacobsen, 2019). Boyle (2019) viser også at begreper som de vi presenterer over er egnet til å belyse betydningen av kjønn for å forstå seksuell vold. Seksuelle overgrep mot barn og unge er kjønnnet, og likeså overgrep mot menn. Å undersøke seksuell vold som kjønnsbasert betyr å undersøke voldens meningsdimensjon. En nøkkelinnsikt vi tar med oss videre er at forskningen på seksuell vold via digitale medier trenger et blikk både for den *digitale* og den *sosiale* konteksten volden utspiller seg innenfor. I neste del vil vi derfor se nærmere på hvordan samspillet fungerer mellom de digitale og de sosiale dynamikkene i forbindelse med seksuell vold på ulike digitale plattformer og innenfor ulike sosiale relasjoner. Vi er særlig opptatt av å belyse hva som er nytt og spesielt ved seksuell vold som foregår via digitale medier sammenlignet med seksuell vold i det fysiske rom. Er det snakk om kontinuitet eller fundamentale forskjeller? Vi har valgt å trekke fram noen eksempler fra forskningen på seksuell vold via digitale medier for å vurdere dette. Vi har lagt vekt på å få fram i hvilken grad og på hvilke måter den digitale og den sosiale konteksten muliggjør og gir form til volden som utspiller seg på ulike digitale flater.

Seksuell vold innenfor ulike digitale kontekster: Noen eksempler å tenke med

Med utgangspunkt i et knippe empiriske studier, skal vi belyse sammenhengen mellom seksuell vold og de involverte digitale tjenestene og arenaene.

For det første ser vi nærmere på det digitale som *kontaktarena* og erstatning for eller alternativ til fysiske møteplasser. Her presenterer vi forskning på og diskuterer forståelsesrammer for situasjoner der voksne etablerer kontakt med unge på digitale medier som et ledd i å planlegge et seksuelt overgrep, inkludert det som på engelsk kalles «grooming», og som på norsk kalles «barnelokking» (blant annet av politiet, se Kripos, 2016). Videre undersøker vi direkteoverførte bestillingsovergrep av barn, hvor det ikke er fysisk kontakt mellom utøver og utsatt, men hvor den utsatte seksualiseres og utsettes for seksuell vold av andre. For det andre ser vi på det digitale som en egen *voldsarena*, hvor digitaliseringen skaper en helt ny mulighet for å utøve seksuell vold. Vi skal her undersøke seksuell trakassering og overgrep på digitale arenaer som online nettsamfunn og dating-applikasjoner. For det tredje vil vi undersøke seksuell vold der det digitale fungerer som *forlengelse* av sosiale dynamikker og relasjoner som allerede er etablert. Her trekker vi på eksempler om bildebaserte seksuelle overgrep med to ulike innfallsvinkler. Den ene handler om venne- og bekjentskapsrelasjoner blant ungdom, mens den andre fokuserer på vold i unges kjæresteforhold. For alle eksemplene diskuterer vi perspektiver på den digitale konteksten, og dens eventuelle rolle i å ikke bare muliggjøre, men også drive fram seksuell vold via digitale medier.

1) Det digitale som kontaktarena

Her presenterer vi forskning på og diskuterer forståelsesrammer for situasjoner der voksne etablerer kontakt med barn og unge på digitale medier som et ledd i å planlegge et seksuelt overgrep. Dette omtales ofte som «grooming» eller «barnelokking».² Kontaktetablering på digitale medier kan foregå på ulike måter, men grooming beskrives ofte som en prosess, gjerne en som foregår gjennom flere distinkte faser eller ledd (Kloess et al., 2014). Prosessen starter ofte med at en voksen forsøker å etablere en relasjon eller et tilsynelatende vennskap med offeret, som senere resulterer i at kommunikasjonen blir mer seksualisert og tonen mer insisterende. Dette regnes som virkemidler som gjør det mulig at barn og unge kan ende opp med å delta på ting de ellers ikke ville gjort. Grooming brukes ikke bare som begrep om forberedelse til kontaktovergrep. Selve den seksuelle volden kan foregå på digitale plattformer, og dette skaper flytende overganger mellom selve forberedelsen og den krenkende handlingen. Dette skyldes at handlingene framstår som i kontinuitet med hverandre, ikke som brudd, og at overgrep brukes

² Såkalt «grooming» er kriminalisert gjennom straffelovens § 306, og i 2018 ble det inngitt 25 anmeldelser etter denne paragrafen (Lomell, 2020). Langt de fleste anmeldelsene de siste årene har blitt henlagt etter bevisets stilling.

til å «groome» den mindreårige for nye overgrep. Dette skjer ved at seksuelt bildemateriale eller annen informasjon kan brukes som et pressmiddel for å få barn eller unge til å gå med på nye, og kanskje mer krenkende, handlinger. Grooming forstås normalt som voksnes bearbeiding av barn for å legge til rette for seksuelle overgrep, men i henhold til straffeloven vil kommunikasjon mellom jevnaldrende også kunne påtales som grooming (se f.eks. Fransson et al., 2019; Kennedy & Prock, 2018).

McAlinden (2006) kritiserer det at begrepet grooming framstiller den fremmede som den største trusselen mot mindreårige og slik er med på å skjule at personer i barn og unges familier og nettverk også kan bearbeide dem på lignende måter. Hun hevder videre at seksuelle overgrep med kjent gjerningsperson trolig er langt vanligere enn at barn og unge utsettes for overgrep fra fremmede voksne de har fått kontakt med på digitale plattformer. Dette har en parallell til hvordan seksuell vold generelt ble forstått før kvinnebevegelsen rettet søkelyset mot den. Det framsto som sjeldent og noe som involverte en fremmed utøver, og hele fenomenet seksuell vold måtte forstås på nye måter når bredden i fenomenet ble bedre kjent, blant annet knyttet til hvordan kvinner i utstrakt grad utsettes for seksuell vold i eksisterende parforhold og av kjente gjerningspersoner (Gavey, 2005). Denne reorienteringen har vært viktig for hvordan lovverket og forståelsesrammene har utviklet seg senere, og man innså at forestillingen om den fremmede overgriperen sto i veien for bedre tiltak. Tilsvarende kan «barnelokkeren» lett bli en stereotypisk figur, og dette kan stå i veien for både avdekking og forebygging (McAlinden, 2006; Ost, 2009).

Begrepet grooming blir også kritisert for å være utflytende og upresist. Begrepet peker på initieringen av en prosess som skal berede grunnen for et seksuelt overgrep. Samtidig er det ikke gitt at utøverne går inn i den første kommunikasjonen med formål om å forberede et overgrep. Innholdet kan bli tiltakende seksualisert selv om utøveren ikke hadde planlagt det slik (Kloess et al., 2014). Kommunikasjonen kan altså påvirke utøveren og hans motivasjon, i tillegg til det potensielle offeret. Videre kan det være slik at den seksualiserte kommunikasjonen og fantasien om å opprette fysisk kontakt med den mindreårige er målet i seg selv (Broome et al., 2018). At voksne tar kontakt med barn og unge og innleder seksualiserte samtaler er problematisk og ulovlig, men ikke nødvendigvis forberedelseshandlingen grooming i henhold til straffeloven (Shannon, 2011). Det finnes lite empirisk kunnskap om grooming som kommer nærmere en forståelse av hva kommunikasjonen betyr for den voksne utøveren (Kloess et al., 2014).

Shannon har gjort flere studier av seksualisert kontakt mellom voksne og barn og unge på digitale medier. I et bokkapittel fra 2011 skriver han på bakgrunn av politidata og to spørreundersøkelser gjennomført av det svenske Brottsforebyggende rådet (BRÅ). Målet med studien var å undersøke hvordan seksualisert kontakt mellom voksne og mindreårige, inkludert grooming, finner sted, og den digitale spørreundersøkelsen inkluderte muligheten til å formulere egne svar på åpne spørsmål som han analyserer. Han retter oppmerksomhet mot hvordan innholdet i seksualisert kommunikasjon mellom voksne og mindreårige bryter ned

barrierer, men også hvordan det digitale gjør at skillet mellom offentlig og privat brytes ned. Han starter artikkelen med å gjengi et sitat hvor en jente forteller om å ha mottatt seksualiserte meldinger fra en voksen mann mens hun satt i stua med foreldrene sine (Shannon, 2011, s. 353). Et prosessperspektiv på grooming medfører både å se på hvordan kommunikasjon som i utgangspunktet handler om andre temaer, blir seksualisert, men også på hvordan kontakt som i utgangspunktet er upersonlig og fjern, blir personlig og nær. Overgangen fra kommunikasjon via nettsider og applikasjoner til kontakt via mobiltelefoner er viktig i denne prosessen (Shannon, 2011). Nærhet og tillit er slik ofte et resultat av groomingprosessen, men også en forutsetning. De etterforskede sakene i Shannons materiale viser at kontakten mellom den voksne og den mindreårige typisk hadde funnet sted over en lang periode, og relasjonen ble av de mindreårige tolket som fremvoksende vennskap eller kjærlighet. Shannon (2011, s. 368) bruker en pyramide for å framstille forholdet mellom de ulike typene kontakt mellom voksne og mindreårige, hvor seksualisert snakk utgjør den vanligste formen, men også den formen som forutsetter minst manipulering fra den voksne og minst sårbarhet hos og samarbeid fra den mindreårige. Den mest alvorlige, men trolig minst vanlige, formen, er fysiske overgrep initiert gjennom kontakt via digitale medier. Slike overgrep forutsetter en stor grad av manipulering fra den voksne, men også mest aktiv deltakelse fra den mindreårige. Shannon advarer mot å forstå pyramiden som en representasjon av et kontinuum der de «milde» overgrepene fungerer som forberedelseshandlinger for de mer alvorlige. Samtidig leder pyramiden tankene til Kellys kontinuum-begrep, hvor de forskjellige formene for overgrep har noen felles kjennetegn. Det gjennomgående er seksualisering av kontakt gjennom ulike virkemidler og som gjøres på måter som underkommuniserer den maktforskjellen som er mellom voksne og barn.

Smette (2004) gjennomførte for en del år siden fokusgruppeintervjuer med ungdom om hvordan de forsto ansvar og utnytting i kontakt mellom voksne og mindreårige på nettbaserte forum. Hun viste at ungdommene ikke entydig forsto voksne som mektige og ungdom som avmektige, men i stedet vektla hvordan man forvaltet ansvar og identitet. Smette oppsummerer (2004, s. 86):

Et aspekt ved analysene av samhandling på nettet er at forskjeller i makt mellom en ungdom og en voksen oppfattes som mindre entydige på en chattekanal enn i virkeligheten. Derfor opplever ungdommene at handlingsrommet på nettet er stort, blant annet ved at man ikke trenger å ta krenkelser på alvor, og at man ved et tastetrykk kan komme seg ut av en vanskelig situasjon.

Smette viser hvordan ungdommene legger mer vekt på unges kompetanse på det digitale og kontrasten mellom nettbaserte møter og fysiske møter enn det som til da, og senere, har vært norske domstolars vurdering i saker hvor de har vurdert konkrete hendelser. Spesielt viktig her er rettspraksis de senere årene i flere saker, som har slått fast at det ikke er grunn til å regne seksuelle overgrep som skjer via digitale medier som mindre skadelige eller at tvangen oppleves som mindre reell

enn ved overgrep som skjer gjennom fysiske møter. Spesielt viktig er en uttalelse fra Høyesterett i 2017:

Mange mennesker i dag, ikke minst unge mennesker, benytter internett, herunder sosiale medier, i meget stor grad, og dette inngår som en viktig og nødvendig del av deres hverdag. Det medfører at en gjerningsmann nærmest til enhver tid, uansett hvor fornærmede befinner seg, lett vil kunne komme i kontakt med fornærmede og stå for en vedvarende utøvelse av trusler og press.³

Det digitale er i dag enda mer inngripende i eller strukturerende for sosialt liv enn da Smette gjennomførte sin studie. Mens unge kunne verne seg fra plagsomme henvendelser fra voksne ved å «logge av», har unge i dag en større del av livet sitt på digitale medier. Seksualiserte forespørsler fra voksne kommer slik bokstavelig talt inn på soverommet til dagens unge. Utviklingen har medført at mange unge har god kompetanse på å manøvrere sosiale relasjoner og informasjon de møter på digitale medier. Samtidig har unge en tendens til å overvurdere ungdoms modenhet og kompetanse, noe som i seg selv er en risikofaktor (Smette et al., 2009). Selv om unge generelt kan ha mer kompetanse i å bruke digitale medier enn voksne, vet vi at de også kan bli manipulert på digitale plattformer. Det har vi blant annet sett gjennom flere rettssaker der unge har latt seg forlede av falske identiteter og blitt utsatt for seksuelle overgrep (f.eks. Fransson et al., 2019).

Både de sosiale dynamikkene, maktfaktorene og handlingene involvert i grooming er kjent fra andre kontekster. Kontaktovergrep blir også mulig gjennom manipulering og en gradvis endring av innholdet i relasjonen og kommunikasjonen. Fenomenet framtrer slik som en form for seksuell vold der det digitale fungerer som erstatning for eller alternativ til fysiske møteplasser (Shannon, 2008). Kontakt ble før etablert på steder som parker, togstasjoner, kontakttelefoner, bekjentskapsnettverk og nabolag, og dette er fortsatt kontaktarenaer (se f.eks. McAlinden, 2006). Nå skjer samme type forberedelses- eller kontaktetablerings handlinger i tillegg via digitale medier. Men dette betyr ikke at handlingene er de samme eller skaper samme dynamikk. Intimitet, eller emosjonell nærhet, har tradisjonelt blitt fortolket som noe som handler om fysisk nærhet og familiaritet. Andreassen og kolleger (2018) mener det digitale utfordrer dette, ikke bare ved at emosjonell nærhet kan etableres mellom personer som er anonyme for hverandre og befinner seg fysisk langt fra hverandre, men også at disse kjennetegnene kan være en forutsetning for intimiteten. Det er en slik emosjonell nærhet som kan etableres mellom barn og unge og voksne, eller voksne som utgir seg for å være mindreårige, på digitale medier. Gjennom å skape en denne nærheten, kanskje

³ HR-2017-1282-A.

for barn og unge som også mangler det i sine hverdagsrelasjoner, bygger potensielle overgripere tillit og bryter ned barrierer.

I mange sammenhenger vekker det oppsikt og bekymring når fremmede voksne og barn har kontakt, men når det skjer på digitale plattformer, foregår det mer skjult og voksne rundt barnet kan mangle nødvendig kompetanse for å holde oppsyn (Black et al., 2015; Ost, 2009; Shannon, 2008). Litteratur om grooming viser til at mange mindreårige opplever at voksne forsøker å få kontakt med dem eller seksualiserer kommunikasjon (Shannon, 2011), men at enkelte faktorer gjør barn og unge mer sårbare enn andre for dette (Wolak et al., 2008). Det kan tenkes at mindreårige som av ulike grunner er sårbare, alltid har vært spesielt utsatt for seksuelle overgrep fra voksne. Det er for eksempel velkjent fra forskning på prostitusjon og rus at ungdom som vanker i belastede miljøer ofte opplever at voksne aktivt oppsøker dem med forslag om betaling for seksuelle tjenester (O'Connell, 2003; Skilbrei, 1998). Noen barn og unge mangler omsorgspersoner som følger med og dette gjør dem mer tilgjengelig for seksuell vold (McAlinden, 2006). I tillegg kan de ha problemer som gjør dem spesielt mottakelige for den påvirkningen grooming medfører, slik som mobbing og skoleproblemer, samt problemer i hjemmet (se f.eks. Kloess et al., 2014; Whittle, Hamilton-Giachritsis, & Beech, 2013). Anonymiteten som kontakt via digitale medier medfører og tilgangen til informasjon på nett kan bety at det er lettere for potensielle overgripere å identifisere egnede ofre for handlingene sine (Shannon, 2008). Anonymiteten kan dermed forstås som en muliggjørende omstendighet for seksuell vold (Kelly, 2007). Betydningen av at grooming nå oftere foregår via digitale medier, er kanskje ikke at sårbare unge kontaktes og utnyttes av voksne mer enn tidligere, men at forsøk på seksualisert kontakt fra voksne er noe som bredere lag av mindreårige i dag opplever.

Det kan også være at den utstrakte tilgangen til digitale kontaktflater øker risikoen for seksuelle overgrep (Shannon, 2008), og slik utgjør ytterligere en muliggjørende omstendighet (Kelly, 2007). Dette er en framstilling som antyder at det tidligere var flere som gjerne ville utsette barn for seksuelle overgrep, men som ikke fikk det til, og at disse i dag på grunn av digitale medier kan gjennomføre slike overgrep. Et eksempel på en type handling hvor digitale plattformer på nye måter har muliggjort seksuell vold mot barn og unge er direkteoverførte bestillingsovergrep. Ulike nettapplikasjoner og sosiale nettverk som opererer på digitale medier, kan gjøre det mulig for utøvere å operere anonymt og med flere lag av kryptering (Horsman, 2018) Organiseringen av slike bestillingsovergrep kan foregå på flere måter: individuell organisering, familiedrevet organisering og storskala organiserte operasjoner (Hernandez et al., 2018). Fenomenet direkteoverførte bestillingsovergrep har vakt mye oppmerksomhet de siste årene. Dette foregår ved at en person, for eksempel i Norge, bestiller et overgrep som vedkommende skal se i sanntid via en strømmetjeneste (Terre des Hommes, 2014). Filippinene antas å være et sentralt land for slike overgrep (Brown et al., 2020; Plaza, 2015), noe som foreliggende forskning har forklart ved hjelp av faktorer som utbredt internettilgang, engelskspråklig befolkning, lav seksuell lavalder, høyt nivå av arbeidsmigrasjon

og fraværende omsorgspersoner og sosial ulikhet). Det finnes flere kjente tilfeller av at norske borgere har bestilt overgrep som organisasjoner eller omsorgspersoner har sørget for gjennomføringen av. Nylig ble en norsk, mannlig borger som bestilte overgrep i Romania og på Filippinene dømt til 21 års fengsel for grov voldtekt av barn under 14 år. Han bestilte overgrep i flere år, og kombinerte det å bestille filmede overgrep med å bestille overgrep som ble strømmet i sanntid.

Det finnes noe forskning som belyser sosiale dynamikker i situasjonene og spørsmålet om det digitale forskyver grenser, blant annet basert på en studie av australske personer som har bestilt direkteoverførte seksuelle overgrep på digitale medier (Brown et al., 2020). Shelton og kolleger (2016) bruker begrepet «child sex offender continuum» for å undersøke bredden i årsaker til og motivasjon bak seksuelle overgrep mot barn, hvor ytterpunktene er situasjonelle overgripere og preferansestyrte overgripere. For personer som har en seksuell preferanse for barn kan direkteoverførte bestillingsovergrep komme i stedet for kontaktovergrep. Samtidig kan det også være at personer med en seksuell preferanse for barn får en lavere terskel for å handle på disse preferansene fordi internett gjør overgrep mer tilgjengelig og gir mindre oppdagelsesrisiko. Videre kan det være at personer som opprinnelig ikke har en seksuell preferanse for barn utforsker denne muligheten, fordi mulighetene til å begå overgrep mot barn blir større av de teknologiske mulighetene som finnes. I tillegg kommer spørsmålet om sosial og geografisk avstand mellom utøver og utsatt gjør en del av de barrierene som ellers finnes mot å begå seksuelle overgrep mot barn, mindre viktig. Samtidig kan ideer om barndom og seksualitet i land som Filippinene være viktig for å forstå handlingen, samt argumenter om at man gir et økonomisk bidrag til barnet og barnets familie.

Forskning om voksnes seksuelle vold mot barn ellers har nødvendigvis ikke en direkte overføringsverdi for å forstå direkteoverførte bestillingsovergrep. Mye av forskningen som finnes om voksnes seksuelle vold mot barn har vært psykologisk, og mer orientert mot motiver og bakenforliggende forklaringer enn mot plattformer og måter å operere på (modus operandi) (Leclerc et al., 2011). Når vi skal undersøke direkteoverførte bestillingsovergrep som fenomen er det viktig å ha med begreper som er egnet til å fange den store maktulikheten som finnes mellom voksne og barn, og mellom utøvere i det globale nord og utsatte i det globale sør. Slike overgrep krever også organisering og kunnskap, og det er derfor nærliggende å fokusere like mye på personer som fasiliteter overgrepene som personer som betaler for dem. Så langt tilsier norsk rettspraksis at de som fasiliteter kan straffeforfølges for menneskehandel.

Både grooming og direkteoverførte bestillingsovergrep aktualiserer makt som en sentral sosial dynamikk. Selv om stor aldersforskjell ikke er nødvendig, forbindes begge fenomenene med at godt voksne krenker barn og unge. Powell (2010, s. 81) hevder at årsakene til seksuell vold som finner sted på digitale plattformer hovedsakelig er de samme som for fysiske overgrep: «The underlying causes of sexual violence then, rather than attributable simply to the technologies themselves, continue to be intertwined with gender inequality and the societal attitudes

that condone sexual abuses of women and children». Hun peker her på det vi med Gavey (2005) kan kalle det kulturelle stillaset for seksuelle overgrep mot barn og unge.

2) *Det digitale som voldsarena*

Her ser vi på uønsket seksuell kommunikasjon som skjer via digitale plattformer og tjenester som er designet for og tiltenkt helt andre formål – for eksempel online gaming, dating-applikasjoner, chatteforum eller diskusjonstråder på nett og mobil. Selve handlingene kan dreie seg om uønskede og nedverdiggende (seksuelle) kommentarer eller seksualiserte trusler rettet mot en person eller gruppe. Volden bygger ikke på etablert kontakt, og utøver søker heller ikke fysisk kontakt-etablering. I stedet er det en type vold som utelukkende spiller seg ut i det digitale, mellom personer som i utgangspunktet ikke kjenner hverandre fra før. Det utelukker imidlertid ikke at handlingene knytter seg til den fysiske virkeligheten, for eksempel gjennom trusler om kontakt og fysisk vold.

Forskning om disse fenomenene er oftest forankret i en feministisk teoritradisjon, der seksuell vold forklares i lys av sosioøkonomiske og kulturelle trekk ved samfunnet. Det tegnes et bakteppe for seksuell vold der kjønnsulikheter i makt og handlingsnormer er sentralt, i tråd med etablerte teorier fra seksuell voldsfeltet om hvordan samfunnets normer for kjønn og seksualitet fungerer som et kulturelt stillas for overgrep (Gavey, 2005). Disse perspektivene reflekteres i begrepsbruken på feltet. For eksempel bruker Jane (2017) begrepet «misogyny online», som kan oversettes med kvinneforakt eller kvinnehat på nett, og reflekterer en kjønn forståelse av hvem som er utøvere (menn) og hvem som rammes (kvinner), og hva handlingene er et uttrykk for (kvinnehat). Jane forstår seksuelle krenkelser via digitale medier som en videreføring av voldsmønstre man ser ellers i samfunnet – men at det digitale har ført til større utbredelse og stadig grovere krenkelser mot kvinner. Med tilsvarende konnotasjoner bruker Thompson (2018) begrepet «sexist abuse» om trakassering og seksuelle krenkelser som rammer kvinner i digitale fora. Andre begreper har ikke en like tydelig kjønnsdimensjon. Salter (2017, s. 7), for eksempel, bruker begrepet «online abuse», forstått som handlinger, via digitale kanaler, der intensjonen er å skade eller krenke andre personer. Han fastslår at fenomenet er innvevd i og gjerne forsterker etablerte ulikhetsmønstre og maktforskjeller i samfunnet – deriblant kjønn og alder. Felles for de overnevnte begrepene er fraværet av ordet «seksuell» – som potensielt reflekterer at det seksuelle elementet i praksisen, til tross for at det ofte er til stede, ikke er det mest sentrale. Vekten synes å være på at atferden er hatefull, trakasserende og krenkende, og kanskje kvinnefiendtlig, rasistisk eller undertrykkende på annet grunnlag. Det seksuelle blir en av flere uttrykksformer. En annen lesning er at «avseksualiserte» begreper er mer inkluderende, og gir rom for at ulike former for vold eller voldsuttrykk kan trekkes inn der det er aktuelt, og slik plasserer seksuelle krenkelser langs et kontinuum der også andre krenkelser befinner seg.

Vi ser på to empiriske studier med hver sin digitale kontekst, som har til felles at de retter kritisk oppmerksomhet mot de digitale tjenestene og hvordan de former mulighetsrommet for seksuell voldsutøvelse.

Den første studien er utført av Thompson (2018) og handler om uønsket og seksuelt aggressiv kommunikasjon som særlig kvinner opplever på internett og via digitale dating-tjenester. Hun har utført en diskursanalyse av 500 innlegg på Instagram-kontoene «Bye Felipe» og «Tinder Nightmares». Dette er kontoer som, basert på meldinger fra publikum, viderefremidler screenshots av chatlogger som gjengir seksuelt krenkende ytringer rettet mot innsenderne. Kontoene presenterer og tilgjengeliggjør ellers «private» seksuelle krenkelser kvinner opplever i den digitale sfæren for en større offentlighet. Der Bye Felipe har et formål om å vise fram og skape bevissthet rundt hva kvinner utsettes for via digitale medier, er Tinder Nightmares orientert mot å skape underholdning ut av scenarier fra nettbasert dating. Tross ulikt formål finner Thompson (2018) at innholdet er påtakelig likt. Innleggene som er analysert skildrer nedsettende kommentarer om utseende, kropp og seksuell status, grove seksuelle anmodninger, trusler om voldtekt og bilder av mannlige kjønnsorgan (se også Hayes & Dragiewicz, 2018). Handlingene gjenspeiler et kontinuum fra seksuell trakassering til (trusler om) grov seksuell vold.

Thompson peker på to diskursive temaer som går igjen i materialet, og argumenterer for at ytringene utgjør en form for kjønnsdisiplinering (jf. Butler, 1997). Det første rommer negative kommentarer rettet mot kvinnens utseende, kropp eller seksualitet, og signaliserer ifølge Thompson (2018) at kvinner har lav seksuell verdi. Det andre temaet rommer seksuelt aggressive tilnærmelser, victim-blaming og trusler om seksuell vold. Disse meldingene kjennetegnes ved en fullstendig avvisning av kvinnens samtykke eller ønske om å delta i interaksjonen, og reflekterer avsenderens følelse av at sex er noe han har rett til. Thompson foreslår at ytringene er *performative*. Argumentet underbygges av innlegg der mennene bruker ord og uttrykk om kvinner som, på samme tid som de demonstrerer kjennskap til feministisk diskurs, direkte avviser feministiske krav om anerkjennelse og likestilling. Kommentarene kan ifølge Thompson (2018) ses på som reaksjoner på opplevd avmaskulinisering ved seksuelle avslag, og hun setter det i sammenheng med skiftende maktforhold mellom kjønnene – og særlig menns svekkede posisjon i seksuelle forhandlinger i favør kvinner.

Thompson (2018) anlegger et feministisk perspektiv og trekker på sosiokulturelle forklaringer for menns seksuelt aggressive atferd i konteksten av digital dating. Det reflekteres i forfatterens bruk av begreper som sexistisk trakassering og kvinneforakt. I likhet med Salter (2017), tolker hun altså utøvelsen av seksuell vold på digitale medier inn i en bredere samfunnsmessig kontekst og innenfor rammen av pågående rettighetskamper. Samtidig viser hun til digitale strukturer sin rolle i å både tilrettelegge for og til dels drive fram kvinnefiendtlig og seksuelt trakasserende atferd på nett. Et element i Thompsons påstand er at de digitale dating-tjenestene legger opp til objektivisering av personene som bruker tjenesten. Hun peker på at dating-apper er strukturert etter markedsliberale prinsipper om

tilbud og etterspørsel, der de kjærlighetssøkende reduseres til konsumenter og produkter. En slik innretningen av tjenestene innbyr, ifølge Thompson, til en forenklet form for selvframstilling (et profilbilde) og sosial samhandling (et sveip, «ja» eller «nei») der konkurranseelementet brukere imellom gjøres sentralt. Thompson synliggjør denne dynamikken med begrepet «the online sexual marketplace». Nettbasert dating utgjør som sådan en arena der menn får et relativt fritt spillerom til å utøve disiplinering av kvinner og forsøke å (re)posisjonere kvinner og femininitet som underordnet menn og maskulinitet (Thompson, 2018).

Artikkelen til Thompson (2018) vektlegger kjønn- og maktrelasjoner i samfunnet i forståelsen av menn som utøver seksuell vold mot kvinner via digitale medier. Det digitale trekkes inn som en arena der personer kan utagere og utøve motstand mot en uønsket samfunnstrend (for eksempel kjønnslikestilling). Det neste bidraget vi skal se nærmere på, er en studie av digitale strukturer som muliggjør at skadelige subkulturer – som utøver, fremmer og normaliserer seksuell vold – får etablere og utvikle seg. Massanari (2017) har utført en treårig etnografisk studie av nettsamfunnet Reddit, der hun undersøker sammenhengen mellom plattformpolitikk og fremveksten av skadelige digitale kulturer. På Reddit kan brukere lage sitt eget interessebaserte fellesskap («subreddit») og interagere gjennom å lenke til, og kommentere, innhold som befinner seg andre steder på internett. Massanari undersøker Reddits innretning, funksjoner og regulering for å forstå hvorfor plattformen ble et arnested for grupperinger som engasjerte seg i to antifeministiske og seksuelt voldelige opptrinn i 2014. Den første blir kalt «the Fapping», og gjaldt deling av stjalne private bilder av kvinnelige kjendiser – spredt og kommentert i Reddits undergrupper. Den andre har fått navnet #GamerGate, som først involverte trakassering, voldstrusler og seksuell vold rettet mot en enkelt kvinnelig spillutvikler, før det utviklet seg til en mer generell, og storskala, kampanje mot kvinner i teknologiverdenen og deres støttespillere (se også Salter, 2018). Massanari (2017) bruker begrepet «giftige teknokulturer» om de involverte interessefellesskapene. Disse kjennetegnes ved teknologisk kyndige medlemmer og utstrakt bruk av trakassering som en del av strategien for å mobilisere rundt sine saker.

Et sentralt argument i artikkelen er at valg som Reddit-skaperne har tatt gir gode vekstbetingelser for slike kulturer. I forbindelse med de ovennevnte hendelsene, observerte Massanari (2017) at antifeministisk og seksuelt krenkende innhold fikk en svært fremtredende posisjon på Reddit samtidig som det genererte enorm trafikk. Hun relaterer «trending» av denne typen innhold og etableringen av «giftige teknokulturer» blant annet til Reddits reguleringssystem og algoritmene de bruker for synlighet av innhold. Massanari viser til at nettsamfunnet påberoper seg en posisjon som en nøytral diskusjonsplattform, der brukerne selv holdes ansvarlige for innholdet (se også T. Gillespie, 2010). Det reflekteres blant annet i at moderering av innhold gjøres på frivillig basis av Reddit-brukere. Dersom enkeltgrupper forbys, kan de enkelt gjenoppstå under et nytt navn. At Reddit i hovedsak baserer seg på at brukere *lenker* til innhold andre steder, istedenfor å selv tilby innhold, er en annen innretning som begrenser Reddit-eiernes muligheter

til å sette grenser for innhold, interaksjon og aktivitet på plattformen (Massanari, 2017). Et tilleggsmoment er at inntjening er knyttet til trafikk på plattformen, noe som gir teknologieierne et omvendt incentiv til å slå ned på seksuelt krenkende atferd som provoserer og skaper aktivitet.

Videre er nettstedet basert på algoritmer for synlighet som belønner nytt og populært innhold ut fra brukernes stemmegivning. Innlegg som får oppmerksomhet og positive vurderinger blir profilert på framsiden – noe som favoriserer oppsiktsvekkende og omdiskutert materiale. Dette er funksjoner som bidrar til å definere og reprodusere Reddit som en bestemt type fellesskap for distinkte brukergrupper, ifølge Massanari (2017). De som identifiserer seg med framsideinnholdet vil mer trolig bli medlem og bidra inn i sirkelen som stemmer fram en viss type innhold. Motsatt vil det være mindre trolig at personer som reagerer negativt på dette materialet ønsker å melde seg inn – og dermed bidrar de ikke med innhold og vurderinger som kunne utgjort en motvekt. Plattformpolitikken er altså selvforsterkende på en måte som fremmer majoritetskulturens standpunkter og interesser. Da hjelper det lite at framsiden kan redigeres etter at man blir medlem, eller at man kan opprette grupper som kjemper imot majoritetskulturen, hevder Massanari (2017). Selv om det kan være både utilsiktet og uønsket fra Redditskaperens side, medfører dette at enkelte grupper ekskluderes og meningsmangfoldet reduseres.

Den digitale økologien barn og unge er i kontakt med betyr noe, og møtet kan fortone seg forskjellig for ulike barn og unge (jf. Livingstone et al., 2015). Kjønn er en viktig dimensjon også her. Forskning på norsk ungdom og online dataspilling viser at synlige kvinnelige spillere stereotypiseres og utsettes for negative, seksualiserte og trakasserende kommentarer. Slik oppmerksomhet er, ifølge Arneberg og Hegna (2018), en grensesettende mekanisme som bidrar til å utdefinere jenter som en «ekte gamer». I en studie av unge *League of Legends*-spillere, finner de et kjønn hierarki som får reelle virkninger for ungdoms valg av spillestiler og virtuelle selvframstillinger. Som andre norske studier også viser (Ask, 2016), skjuler jenter kjønn sitt i spillet for å ikke bli identifisert som «jente-gamer» og for å unngå seksualiserte henvendelser og kommentarer fra mannlige spillere. Skjuleteknikkene kan opprettholde og forsterke inntrykket av gaming som en gutteaktivitet. Arneberg og Hegna (2018) understreker at erfaringer i online dataspill er med på å definere jenter og gutters handlingsrom i spillet, samtidig som de har betydning for ungdommers selvforståelse og mentale helse utenfor spillet. Studiene belyser betydningen av de digitale tjenestene og normfellesskapene de tilrettelegger for.

Forskningen vi har gjengitt her belyser to viktige aspekter ved det digitale som voldsarena, som også angår barn og unge. For det første, at seksuell trakassering via åpne plattformer er noe som både krenker den som blir trakassert og som skaper et fiendtlig nettbasert klima for alle som deltar der (for en oversikt over litteraturen om dette, se Powell & Henry, 2017). For det andre, at digitale medier tilbyr et sted for å opprette og pleie normbrytende fellesskap som legitimerer og normaliserer seksuell vold. Et sentralt poeng er at enkelte digitale miljøer kan bidra

til å bygge et kulturelt stillas for seksuell vold. Som DeKeseredy og Schwart (2016) påpeker, kan seksuell vold forstås som en måte å «gjøre» maskulinitet på. Det vil si å vise seg fram som en som tilhører et spesifikt mannlig fellesskap – tuftet på forestillinger om at kvinner truer menns rettmessige overordnede posisjon, og som gir tilgang til et vokabular som legitimerer utnyttning av og vold mot kvinner. Henry og Flynn (2019) omtaler slike mannlige fellesskap som «illicit communities of support», der seksuell objektivisering og ydmykelse både blir en kanal for seksuell tilfredsstillelse, sosial tilhørighet og selvbekreftelse. Disse subkulturene kan bidra til å øke toleransen for seksuell vold mot kvinner. Det kan også være sann at eksponering for seksuelle krenkelser på digitale medier fører til at atferden normaliseres og imiteres. Hvis utsatte ungdommer kommer i kontakt med og finner et støttende fellesskap i voldelige nettbaserte miljøer, er det en viss fare for at det baner en vei for framtidig voldsutøvelse. Dette henter til sosiokulturelle og digitale mekanismer som på sikt frembringer «nye overgripere».

Den digitale sfæren kan utgjøre en muliggjørende omstendighet for seksuell vold. Fra forskningseksemplene tar vi også med oss at plattformpolitikken som føres betyr mye i så måte – både for praksisen som muliggjøres og tolereres, og hvilke kulturer som får etablere seg. Den digitale konteksten kan variere etter i hvilken grad den tilrettelegger for utøvelse av seksuell vold. Studiene trekker på sosiokulturelle forklaringer vi kjenner fra voldsforskningen, men med det digitale som en integrert del av forståelsesrammen. Det inkluderer de økonomiske strukturene, som danner grunnlag for at man kan profitere på nettbasert seksuell vold (Salter, 2017). Et tydelig eksempel er såkalte «hevn pornosider», som tjener på materiale som er produsert og delt i forbindelse med partnervold (Dragiewicz et al., 2018). Slike fenomener synliggjør at økonomiske interesser også kan fungere som en drivkraft for noen former for seksuell vold på digitale plattformer (Salter, 2017). Ofte ligger det økonomiske insentiver både for enkeltbrukere og teknologieiere knyttet til *trafikk* via plattformen, uavhengig av hva som er innholdet i trafikken. Fordi kontroversielt og seksuelt innhold har en tendens til å skape mye trafikk, blir det også inntektsbringende (Mortensen, 2018). Disse mekanismene kan motivere personer til utøvelse av seksuell vold på digitale plattformer, og samtidig motivere teknologieiere til å ikke gjøre grep for å forhindre det (Dragiewicz et al., 2018). Digital arkitektur som belønner antisosial atferd med synlighet, status eller økonomisk profitt blir dermed en mulig pådriver for trakassering og seksuelle overgrep via digitale medier.

3) Det digitale som forlengelse

Her ser vi på seksuell vold der det digitale fungerer som forlengelse av sosiale dynamikker og relasjoner i de fysiske omgivelsene. Vi tar utgangspunkt i uønsket deling av private, seksuelle bilder, eller «bildebaserede seksuelle overgrep», en form for seksuell vold som har fått en helt annen utstrekning etter inntoget av digital medieteknologi (McGlynn & Rackley, 2017). Det er stor variasjon innenfor denne praksisen når det gjelder hvem som er involvert, hvilken situasjon som er avbildet, hvordan bildet har blitt produsert, hvordan materialet deles, hvilke digitale kanaler som benyttes og hvor stor spredning bildet får. Bildematerialet kan ha blitt

produsert frivillig, i skjul eller under tvang. I den ene enden av skalaen kan det være opptak eller bilder av fysiske seksuelle overgrep av barn eller ungdom. I den andre enden av skalaen kan det dreie seg om seksuelle bilder som den avbildede selv har tatt og sendt til en bestemt mottaker, men som er blitt delt videre mot den avbildedes vilje. Det kan også være snakk om private, seksuelle bilder som aldri har blitt delt, men som noen har fått tilgang til ved datainnbrudd og deretter publiserer på internett. Å uoppfordret bli tilsendt seksuelle bilder kan også betraktes som en form for bildebaserte seksuelle overgrep (Hayes & Dragiewicz, 2018).

Begrepene som brukes om slike handlinger i forskningen varierer i hvor bredt de favner og i konnotasjonene de bærer med seg. Vi ser at begrepsbruk henger tett sammen med forskningsfokus og teoretisk innramming. Studier som handler om ungdomskultur og seksualitet diskuterer gjerne praksisen opp imot fenomenet «sexting», forstått som (frivillig) produksjon og/eller deling av seksuelt eksplisitt tekst, video og/eller bildemeldinger via mobiltelefon og sosiale medier (Powell & Henry, 2014). Her omtales uønskede bildedelingshandlinger ofte som «ikke-samtykket sexting» (Johansen et al., 2019; Krieger, 2017), eller i noen tilfeller som «abusive sexting» (Salter, 2017). Begrepene sirkler seg inn på handlingen, og den krenkelsen som oppstår idet ungdommer deler bilder de har mottatt til en eller flere andre uten tillatelse fra den som er avbildet. De indikerer begge at det er snakk om en seksuell handling mot en annens vilje, altså en seksuell krenkelse, mens kun sistnevnte gjør det klart at handlingen utgjør en form for overgrep. Samtidig kan begreper der «samtykke» framstilles som et definerende element for om bildedelingen er ulovlig eller uetisk være problematisk og misvisende (Cahill, 2009, 2016). For eksempel er samtykke uvesentlig i tilfeller med videredeling av seksualiserte bilder av personer under 18 år.

En annen innfallsvinkel vi gjenfinner i forskningen betrakter deling av private, seksuelle bilder som en form for vold i nære relasjoner eller kjærestevold. Som Powell og Henry (2014) poengterer, er bildebaserte seksuelle overgrep som ledd i et bredere voldsregime lite belyst i forskningslitteraturen. Dette gjelder særlig med tanke på ungdommers kjæresteforhold (Hellevik, 2019). Foreliggende forskning bruker begreper som «kjærestevold» og «dating violence and abuse», noe som bidrar til en ganske annerledes og mer alvorlig innramming av fenomenet sammenlignet med sexting-relaterte begreper. Et annet eksempel er begrepet «technology-facilitated coercive control», som er ment å synliggjøre både de teknologiske og de relasjonelle aspektene ved teknologirelaterte voldshandlinger i voldelige parforhold (Dragiewicz et al., 2018, s. 610). Begrepet begrenser seg ikke til seksuell vold, men rommer et bredt spekter av handlinger, inkludert trakassering på sosiale medier, overvåking ved hjelp av GPS-data, trusler via digitale medier og publisering av seksuelt innhold uten samtykke. Fellesnevneren er at utøveren søker å kontrollere en kjæreste eller ekskjæreste, på måter som har isolerende og frihetsberøvende virkninger. Seksuell vold via digitale medier innenfor rammen av partnervold forstås dermed som et ledd i et større kontroll-

regime. Begrepet «coercive control» brukes nettopp for å kontekstualisere voldshandlinger og forstå sammenhengene de inngår i (Stark, 2007). Enkelte mener imidlertid at «teknologi-fasilitert» i for stor grad retter fokuset mot mediet – teknologien – som hovedproblem, og foretrekker derfor begrepet «digital tvangspreget kontroll» (Harris & Woodlock, 2019).

Forskningen om deling av seksualisert materiale uten samtykke viser at unges fortolkninger av praksisen er tett knyttet til kjønns- og seksualitetsnormer (Harder, 2020; Ringrose et al., 2013; Ringrose & Harvey, 2015; Salter, 2017). Som kjent fra voldsforskning ellers møtes gutter og jenter med forskjellige forventninger og sosiale reaksjoner, spesielt hva angår seksuell interaksjon. Det innebærer at det ofte er større risiko for at nakenbilder av jenter, såkalte «nudes», sirkuleres utover den tiltenkte mottakeren og for at delingen resulterer i negative vurderinger og stigmatisering av den avbildede enn for at det samme skjer med gutter (Harder, 2020; Johansen et al., 2019). Den seksuelle dobbeltmoralen framstår her som et kulturelt stillas for overgrepene (Gavey, 2005), uavhengig av om intensjonen bak bildedelingen er knyttet til omstendigheter i vennegjengen, kjærlighetslivet eller noe annet.

I forskningseksemplene vi trekker fram speiler vi de to innrammingene presentert over, som henholdsvis sentrerer seksualisert samhandling i ungdomskulturen og vold i unges kjæresteforhold. Felles for studiene er at de handler om ungdom, og at overgrepene skjer i forlengelse av sosiale dynamikker og relasjoner i de fysiske omgivelsene. Det vil si at sosiale dynamikker man ser i ungdomsmiljø ellers, inkludert mønstre av utøvelse og utsatthet, forventes å utspille seg også digitalt. Felles er at digitale medier fungerer som en muligjørende omstendighet: som teknologisk stillas for de unges sosiale interaksjonsformer og bildedelingspraksis (jf. Gavey, 2005).

Et bidrag som fokuserer på sosiale dynamikker og den digitale konteksten det foregår innenfor kommer fra Demant og kolleger (2019). Gjennom å anvende en markedsmetafor på delingen som foregår i uformelle nettverk gir forfatterne et bilde av hva det er som driver utøverne og som legitimerer delingen av seksualisert materiale i deres øyne. De skiller mellom et organisert delingsmiljø og et bekjentskapsbasert delingsmiljø. I organiserte delingsmiljøer er brukerne typisk anonyme og markedslogikken er synlig gjennom bestilling av bilder som så framskaffes mot betaling eller tjenester – andre bilder, positive kommentarer osv. I bekjentskapsbaserte delingsmiljøer kjenner brukerne (til) hverandre og det forhandles om status, anerkjennelse og tilgang til sosiale sirkler – samtidig som de som er avbildet utnyttes til slike formål. Selv om det er nærliggende å først og fremst knytte bildedeling blant ungdom til bekjentskapsbaserte delingsmiljøer, viser en dansk ungdomsstudie at bildedeling blant ungdom også kan ha elementer av mer organiserte delingsformer (Johansen et al., 2019). Studiedeltakerne beskrev det som vanlig for gutter i deres miljø å delta i mer eller mindre organiserte bildedelingsmiljøer. I de mer organiserte variantene ble jenters «nudes» delt blant medlemmer av ulike typer digitale grupper eller i sosiale-medie-tråder på Facebook eller Snapchat, som gjerne er dedikerte til nettopp dette formålet. I noen

tilfeller var det snakk om en liten, intern delingsgruppe blant venner eller klassekamerater. I andre tilfeller strakk de digitale bildedelingsnettverkene seg utover eget skolemiljø til å omfatte elver ved andre skoler i området, samtidig som de kunne ha en langt større mottakerbase – med flere hundre medlemmer (Johansen et al., 2019). En annen dansk studie viser ved hjelp av digital etnografi hvordan bilder spredte seg fra de «nære» delingsgruppene til mer organiserte bildedelingsnettverk (Rasmussen & Søndergaard, 2020). Ungdommen vurderte offentlig deling av private, seksuelle bilder som en langt grovere og mer alvorlig handling enn å vise fram og dele bilder med venner og bekjente. Lignende funn trekkes fram i flere studier (Harder, 2020; Johansen et al., 2019; Van Ouytsel et al., 2017).

Bildebaserte seksuelle overgrep kan også skje som følge av at utøveren har misforstått de sosiale reglene for hvordan man skal gå fram i digitaliserte varianter av flørting. Med inntoget av sosiale medier, har digital kompetanse blitt et betydningsfullt aspekt ved ungdoms involvering i seksuell vold (Ravn et al., 2021). Poenget utdypes av De Ridder (2019) i en empirisk studie fra Belgia av unges holdninger til sexting og strategier i møte med overtramp. Han undersøker dette i lys av normer for seksuell selv-representasjon i digitale medier og viser fram ungdoms refleksjoner om krenkelser. Ungdommene (15–18 år) opererte med et begrep om «spredbarhet». Med dette viste de til det å dele bilder på en plattform og i en form som gjorde dem lett for andre å dele uten deres samtykke og kunnskap. Å dele bilder på en slik «spredbar» måte forsto ungdommene som et uttrykk for en dårlig forståelse av risiko. Det at bilder ble spredt mot den avbildedes samtykke var slik sett ikke nødvendigvis noe ungdommene kun skyldte på den som delte. Seksuelle meldinger som ender i å bli videresendt kan derfor medføre et stigma for den som utsettes, fordi manglende digital kyndighet har lav status. At ofre for seksuell vold risikerer stigmatisering, er velkjent fra forskningen på seksuell vold utenfor den digitale sfæren (Kennedy & Prock, 2018). Denne litteraturen peker også på at utsatthet tolkes som et uttrykk for manglende forståelse for reglene eller sosiale dynamikker, eller for en vilje til risikotaking. Dette kan påvirke andres vilje til å legge ansvaret hos utøveren. Offerskap kan slik gi et dårlig rykte, på lignende måter som De Ridder beskriver at mangel på digital kyndighet blir til noe som sier noe om en person utover selve hendelsen; et uttrykk for at man mangler en kompetanse i å forvalte egen symbolsk kapital (De Ridder, 2019, s. 7). Studien viser at seksuelle overgrep via digitale medier også kan skje som følge av svake sosiodigitale ferdigheter. Det vitner om nye sårbarheter for barn og unge tilknyttet digitale medier, der unge jenter og gutter med større sannsynlighet enn tidligere kan komme til å selv bli utsatt og/eller utsette andre for overgrep.

I studier om videredeling av seksualiserte bilder uten samtykke er ønsket om en trygg eller sentral posisjon innenfor et gitt sosialt fellesskap et sentralt omdreingspunkt. Videredeling av bilder blir et ledd i å vinne tilhørighet, sosial aksept eller status innad i vennegjengen eller i ungdomskretsen. Bildene, og de avbildede, har slik en instrumentell funksjon i en praksis som først og fremst handler om noe annet enn voldsutøvelse – og *noen andre* enn den avbildede. Sosiale

relasjoner og samhandlingsmønstre utenom eller utover avsender-mottakerforholdet blir en viktig kilde til årsaksforklaringer (Harder, 2020). I forskning med kjærestevold som innfallsvinkel forstås bildedeling uten samtykke, og trusler om det, derimot som en del av kontrollerende og voldelig kjæresteatferd.

Empiriske, kvalitative studier av ungdom som selv har vært involvert i digital seksuell vold innen en partnervoldskontekst er det få av, men det finnes noen. Hellevik (2019) er spesielt relevant. Han har intervjuet fjorten norske tenåringer (15–18 år, 2 gutter og 12 jenter) som skildrer et spekter av erfaringer med digital kjærestevold (hans begrep: «digital intimate partner violence and abuse»). Hellevik sorterer disse i fire kategorier: trakassering, kontrollering, overvåkning og seksuell tvang. Den siste kategorien omfatter handlinger som å tvinge partneren til å sende intime bilder, videresending av intime bilder og digitalt sendte trusler om voldtekt. To av jentene i studien hadde opplevd en form for bildebaserte seksuelle overgrep. Kjæresten til den ene jenta (18 år) videresendte et nakenbilde hun hadde sendt til ham på Snapchat. Den andre jenta beskrev at kjæresten hadde tatt et bilde av brystene hennes da hun var 14 år, og sendt det til en venn lenge etter at det ble slutt mellom de to. Jenta forteller at ekskjærestens venn hadde prøvd å presse henne til å sende flere bilder, og når hun nektet, publisert bildet på The Pirate Bay. En annen jente i studien fortalte om en episode der kjæresten, som var ute og drakk sammen med kompiser, sendte henne tekstmeldinger om at han skulle komme og voldta henne. Hun forteller at kjæresten unnskyldte seg dagen etter og sa at det var vennene hans som fikk han til å skrive meldingen. Digital kjærestevold inngikk for de aller fleste studiedeltakerne som en del av et bredere voldsregime med psykologisk og fysisk vold, og ble utøvd på tvers av ulike digitale kanaler (deriblant tekstmelding, Snapchat og Facebook). Et interessant funn er at to av jentene opplevde *utelukkende* digital vold fra kjæresten, og de beskrev at kjæresten oppførte seg veldig annerledes digitalt enn ellers. En tredje jente fortalte at volden i hennes kjæresteforhold i begynnelsen var avsondret til digitale flater, før det utvidet seg til å omfatte fysisk vold. Helleviks (2019) studie er i hovedsak beskrivende og inkluderer bare tre ungdommer (alle jenter) som har erfart *seksuell* vold via digitale plattformer. Studien gir likevel noen viktige innblikk i hvordan digital seksuell vold i ungdommers kjæresteforhold kan se ut, samt gode ansatser til videre forskning. Samtidig peker den på noe viktig om sammenhengen mellom digital og ikke-digital kjærestevold blant ungdommen.

Stonard og kolleger (2015) har undersøkt hvilken rolle digital teknologi har i det de kaller «dating violence and abuse» blant ungdom. De intervjuet 52 britiske unge i alderen 12–18 år, og fant at visse funksjoner ved digitale kommunikasjons-tjenester ga grobunn for sjalusi og etterfølgende overvåking. Et eksempel var det å kunne se når kjæresten har vært på nett eller har sett meldingene deres. Studien setter denne typen innebygd adgang til partnerovervåking i digitale applikasjoner i sammenheng med utrygghet og kontrollatferd i unges parforhold. Funnene antyder at digital kommunikasjonsteknologi ikke bare gir en «motivert» utøver flere muligheter til å kontrollere kjæresten, men at den også kan nøre opp under

usikkerhet, sjalusi og mistenksomhet, som igjen munner ut i et forsterket kontrollbehov og digitale voldshandlinger (Stonard et al., 2015). Denne sammenhengen blir diskutert også i andre studier (bl.a. Baker & Carreño, 2016; Draucker & Martsof, 2010; Hellevik, 2019), og indikerer en mulighet for at digital teknologi kan inneholde drivende mekanismer for seksuell vold. Studien tar imidlertid utgangspunkt i ungdommers perspektiver generelt, ikke ungdom med egenerfaringer fra partnervold, og fokuserer ikke på *seksuell* vold spesielt.

Perspektivene og begrepene man bruker betyr mye for hvordan praksisen forstås. Som Powell (2010) har hevdet, blir handlinger som dem vi beskriver her ofte ikke undersøkt som seksuell vold. Istedenfor posisjoneres praksisen opp mot normalatferd blant ungdom, der norm- og grenseoverskridelser drives fram i møtet mellom digital teknologi, sosiale statusdynamikker og seksualkulturer blant ungdom. Som beskrevet over kan deling av private, seksuelle bilder mot den avbildedes vilje først og fremst ha en *instrumentell funksjon*. Kanskje blir det med disse begrepene enklere for ungdommen å tenke på bildedeling som ufarlig og harmløst, i likhet med hvordan seksuelle krenkelser i gråsonen kan oppfattes som «just sex» (Cahill, 2016). Et slikt inntrykk kan bidra til å underkommunisere handlingen som en form for seksuell vold. Det kan også tenkes at innrammingen som «non-consensual sexting» og beslektede begreper som «nudes» og «dick-pics», skaper avstand mellom disse handlingene og seksuell vold. Begrepene signaliserer at sexting utgjør en viktig kontekst for deling av seksualisert materiale uten samtykke blant ungdom – inkludert hvor vanlig denne praksisen er, hvor vanlig ungdom forestiller seg at den er og «spillereglene» som gjelder. Digital teknologi blir en ny arena for ungdom å mestre, og feiltrinn kan få alvorlige konsekvenser for de involverte, både den som begår et lovbrudd og den som blir rammet av det. Samtidig kan begrepene virke trivialiserende, og dermed undergrave alvoret ved handlingen og for den utsatte. Allikevel kan de mer «nøytrale» begrepene være fruktbare fordi de får fram at ungdom er i en fase hvor de kan trå over grenser uten å ha en intensjon om å skade eller ydmyke den avbildede.

I forskningen om deling eller offentliggjøring av private, seksuelle bilder i forbindelse med kjæresteforhold og brudd, tolkes handlingene sjelden som et ledd i partnervold. Hvordan handlingene først ble framstilt og begrepsfestet kan utgjøre noe av forklaringen. I media og forskning har ulovlig bildedeling i forbindelse med (eks)kjæresteforhold blitt omtalt som «hevnporno» – et begrep som fra mange hold og av flere grunner har møtt sterk kritikk (McGlynn & Rackley, 2017; Powell & Henry, 2017). Hevnpornobegrepet har blitt kritisert for å framstille et forenklet scenario av en forsmådd partner som søker hevn og at begrepet slik spiller på en forestilling om at den utsatte har gjort noe for å «fortjene» å bli uthengt. Dermed assosieres begrepet med fenomeninnramminger der offeret stilles til ansvar for sitt offerskap (Aikenhead, 2018). Dette er kjent fra voldslitteraturen som «victim blaming». Videre kritiseres hevnpornobegrepet for å gi et misvisende inntrykk av bildeinnholdet og hendelsens alvor. Det blir poengtert at merkelappen «porno» signaliserer at bildet ble lagd for pornografiske formål. Samtidig underkommuni-

seres voldsdimensjonen i handlingen ved at den posisjoneres i relasjon til pornografi som fenomen heller enn vold (Maddocks, 2018; McGlynn & Rackley, 2017). Av disse grunnene har en løsning vært å forkaste hevnpornobegrepet til fordel for andre, mer nøkterne og beskrivende begreper.

McGlynn og Rackley (2017) har foreslått begrepet «image-based sexual abuse». Vi kan oversette det til «bildebaserte seksuelle overgrep» på norsk. Begrepet tydeliggjør handlingen som en form for seksuell vold, og sirkler seg dermed inn på alvoret i handlingen i større grad enn begrepet ikke-samtykket sexting. Samtidig inneholder det ingen informasjon om motiver, sosial relasjon eller kontekst for handlingen. Dette har noen mulige ulemper. Verken «hevnporno» eller «bildebaserte seksuelle overgrep» viser eksplisitt til den digitale konteksten for voldshandlingene. Dermed kan de bidra til å usynliggjøre den rollen digital teknologi har i å muliggjøre og forme praksisen. Videre kan det være en ulempe at sosial relasjon utelates. Bildebaserte seksuelle overgrep kan være bundet opp i ulike årsaker og samhandlingsmønstre som gjør det nyttig å inkludere en referanse til relasjonen mellom utøver og utsatt (Salter & Crofts, 2015). Et slikt skille er mer i tråd med forståelsen av seksuell vold som sosial og kontekstuell enn et skille basert på utøverens motivasjon for handlingen, som snarere fremmer et individorientert perspektiv der konteksten nedtones.

Begrepet «teknologi-fasilitert tvangspreget kontroll» tar i større grad enn «bildebaserte seksuelle overgrep» høyde for konteksten handlingen inngår i. Denne konteksten er ikke begrenset til relasjonsdynamikken mellom partnere, men omfatter også kulturelle normer, strukturelle ulikheter og digitale settinger som muliggjør at voldshandlinger kan finne sted (Dragiewicz et al., 2018). Slik settes voldsutøvelsen i sammenheng både med egenskapene og styringsfunksjonene i digitale mediaplattformer. Digitale flater tilbyr en rekke effektive teknikker for partnerkontroll – samtidig som voldelige partneres kontrollsoner utvides utover tids- og stedsbegrensninger (jf. kontinuumsperspektivet). Med andre ord trenger man ikke lenger fysisk nærhet og tidssynkronitet for å utøve kontroll og vold mot en kjæreste eller ekskjæreste (Harder et al., 2019). Videre understreker Dragiewicz og kolleger (2018, s. 613) hvordan den digitale teknologien kan utvide omfanget av partnervold, ved at det som tidligere var avgrenset til voldshendelser innenfor en én-til-én-relasjon blir innlemmet i noe større – noe som eskalerer også ut av *voldsutøverens* kontroll. Et eksempel er når bildemateriale som opprinnelig ble produsert og delt innenfor rammen av partnervold spres videre eller lastes opp (og ned) via digitale plattformer som er opprettet for å profitere på denne typen trafikk.

Begrepet teknologi-fasilitert tvangspreget kontroll retter altså oppmerksomheten mot at digitale tjenester og applikasjoner *utvider* handlingsrepertoaret og skadeomfanget i allerede pågående kjærestevold. Dragiewicz og kolleger (2018) diskuterer imidlertid ikke hvor anvendbart begrepet er i forbindelse med digital vold i *ungdommers* kjæresteforhold. Et viktig spørsmål er hvor godt begreper som lener seg mot «tvangspreget kontroll» fungerer når de anvendes på ungdom. Hva betyr dette i tenårings kjæresteforhold, og hva er den et uttrykk for? Studien til Stonard og kolleger antyder noe om hva som får en ungdom til å *benytte* seg av de

teknologiske mulighetene for å utøve vold på digitale plattformer. Man blir her minnet på å lete etter de bakenforliggende årsakene for utøvelse av vold og kontroll, og å anerkjenne ungdomsårene som en formativ fase, ofte kjennetegnet ved sterke følelser, et ønske om å bli likt av andre og begrenset erfaring med kjærestereelasjoner. I så måte kan det være at teknologi-fasilitert tvangspregget kontroll skal benyttes med forsiktighet for tenåringsforhold. På den andre siden peker Øverlien (2018) på likhetstrekk mellom ung kjærestevold og handlingsmønstre i voldelige parforhold, også det som utøves via digitale medier. Hun argumenterer derfor for å bruke begreper som signaliserer at kjærestevold blant ungdom må tas på samme alvor og å betrakte voldsutøvelsen som en form for psykologisk vold.

Diskusjon

I dette kapitlet har vi presentert ulike perspektiver på og begreper om seksuell vold via digitale medier. Et formål har vært å belyse hva som er nytt og spesielt ved seksuell vold som foregår via digitale plattformer sammenlignet med seksuell vold i det fysiske rom. For å konkretisere og nyansere diskusjonen, har vi tatt for oss bredden innenfor seksuell vold via digitale medier, med tanke på hvilke handlinger det er snakk om, hvem som er involvert og relasjonen dem imellom (sosial kontekst), og på hvilken måte digitale medier inngår i voldsutøvelsen (digital kontekst). For å oppsummere kan vi si at eksempelet «grooming» eller «barnelokking» viser til en situasjon der digitale medier fungerer som en *ny kontaktarena* for voksne med ønske om seksuell kontakt med barn og unge. Maktforskjellen mellom voksne og barn er en viktig ramme for dette fenomenet og det forbindes mer med individuelle, eventuelt også patologiske egenskaper hos utøveren, heller enn med sosiale nettbaserte fellesskap. Eksemplet seksuell trakassering på digitale plattformer retter fokus mot digitale medier som en *ny voldsarena*. Her er det ikke nødvendigvis en etablert relasjon mellom de involverte. Seksuell vold utøves av enkeltpersoner eller i mer koordinerte, organiserte former mot personer de ikke nødvendigvis kjenner fra før. Noe av det nye her, er rekkevidden, grovheten og voldsomheten i seksuelt trakasserende kommentarer og trusler. Det er grunn til å trekke inn betydningen av forståelser av makt og kjønn i samfunnet for dette fenomenet, og hvordan en følelse av endring i makt og rettigheter i vår samtid, sammen med den effekten anonymitet kan ha på sosiale dynamikker, kan senke terskelen for å krenke andre. Det sosiale nettbaserte fellesskapet framstilles ofte som viktig, og krenkelsen kan ha posisjon i det fellesskapet som formål. Eksemplet med bildebaserte seksuelle overgrep blant ungdom illustrerer hvordan vold via digitale medier kan fungere som en *forlengelse* av sosiale dynamikker og relasjoner i det fysiske miljøet. Ved å belyse fenomenet fra to perspektiver – seksualisert kommunikasjon og kjærestevold – blir det tydelig at perspektivene og begrepene man bruker har stor betydning for hvordan handlingen forstås. Ulike begreper vektlegger i ulik grad sosiale og relasjonelle dynamikker og den digitale konteksten. Den begrepsmessige innrammingen får konsekvenser for hvilket inntrykk som etterlates av de involverte personene og aktørene og deres rolle, og av handlingenes alvor og konsekvenser.

Samlet har eksemplene belyst at teknologisynt er avgjørende for hvordan man teoretiserer årsaker til, løsninger på og skadevirkninger av seksuell vold via digitale medier. For eksempel vil et instrumentelt teknologisynt i større grad forutsette en motivert utøver som har til intensjon å skade eller krenke, og følgelig vil det være naturlig å foreslå løsninger langs et individualistisk spor. Et slikt perspektiv kan være egnet til å belyse enkelte former for seksuelle overgrep, slik som grooming, men på langt nær alle. I dette kapitlet har vi sett hvordan digitale medier også muliggjør seksuelle overgrep som ikke stemmer overens med et slikt «modus operandi». Et eksempel er når ungdom uten intensjon eller ønske om å skade utøver bildebaserte seksuelle overgrep. Muligheten for slike utilsiktede lovbrudd fordrer en analyse som inkluderer hvordan mekanismer som er vevd inn i digital arkitektur er med på å drive fram grenseoverskridende atferd som rammer barn og unge. Kritisk teori framstår da som et bedre utgangspunkt for å tilby mer egnede forklaringer og løsninger. Perspektivet fanger et mer helhetlig bilde av situasjonen ved å undersøke sammenhenger mellom den digitale konteksten og voldsutøvelsen. En styrke med dette perspektivet er også at man vurderer hvordan digitalt medierte overgrep er bundet opp i sosiale, økonomiske og kjønnede dynamikker. Det kommer tydelig fram ved direkteoverførte bestillingsovergrep av barn i fattige land, som bør forstås i nær sammenheng med sosial nød i avsenderlandet. En kritisk-teoretisk tilnærming åpner opp for en mer sammensatt analyse, der hendelsen ikke ses på som isolert, men tolkes i lys av både fysiske, relasjonelle og digitale omstendigheter. Digitalisering er ikke den eneste samfunnsutviklingen som påvirker seksualiteten og grenser mellom akseptable og uakseptable handlinger og relasjoner. Hvordan digitalisering virker sammen med andre samfunnsfaktorer er derfor viktig kunnskap for å kunne forstå fenomenet seksuell vold slik det framstår for aktørene og samfunnet i dag, og for hva slags forebyggingsstrategier man bruker.

Fra seksuell vold-feltet har vi hentet perspektiver som i varierende grad vektlegger psykologiske, sosiale, kulturelle og strukturelle forståelser av voldsutøvelse. Disse må i seg selv forstås som komplementerende, i den forstand at de til sammen forklarer mer enn de gjør enkeltvis (Strid, 2020). Kontinuum-begrepet til Kelly (1988) har vist seg nyttig for å belyse ulike former for kontinuitet og brudd mellom tradisjonell seksuell vold og den som utøves på digitale flater. Begrepet har hatt stor betydning for analysen av seksuell vold, fordi begrepet gjør en i stand til å identifisere likheter og inkludere gråsoner, i stedet for å trekke opp klare grenser. Henry og kolleger (2020) bruker begrepet til å perspektivere utøvelsen av vold på tvers av fysiske og digitale arenaer. Som eksemplene våre viser, er vekselvirkningen mellom fysiske og digitale arenaer et svært sentralt kjennetegn ved mye av volden som identifiseres, og denne vekselvirkningen former hva som er mulig på begge arenaer.

Kontinuumtankegangen viser også viktigheten av å forstå seksuelle krenkelser og overgrep i lys av tilgrensende normalfenomener. Dette er særlig nyttig for å nærme seg seksuelle krenkelser i ungdomstiden, der seksuell utforskning gjerne hører med, men samtidig kan medføre grenseoverskridelser og overgrep. Kapitlet har

illustrert noe vi kan se som et kontinuum fra normalkultur blant ungdom til skadelige subkulturer, innen og på tvers av online og offline rom. Skadelige nettbaserte subkulturer kan fungere som en mekanisme for normalisering og utøvelse av seksuell vold, enten digitalt eller på andre måter. Dette er ikke et isolert og avsondret fenomen, men noe ungdom kan møte på. Noen kan oppleve å finne et fellesskap i disse miljøene. Skadelige digitale kulturer kan slik forplante seg til handlinger mellom ungdom som kjenner hverandre. Digitale medier har skapt utydelige grenser mellom det eksperimentelle og det kriminelle (Demant et al., 2019), og mellom det private og det offentlige (Salter, 2017). Forretningsmodeller der profitt er basert på produksjon og deling av personlig informasjon er en viktig del av bildet (Langlois & Slane, 2017). Det digitale landskapet er ikke uten videre enkelt å navigere i og innebærer en forsterket risiko for at barn og unge blir involvert i seksuelle overgrep – som utøver, utsatt eller begge deler.

Underveis i kapittelet har vi reflektert over konsekvenser begreper har for hva vi ser og hvordan vi ser det. Det kan være vanskelig å finne begreper som presist fanger fenomenet man forsker på. Feministisk voldforskning har forholdt seg kritisk til mange av de begrepene som brukes om skadelige handlinger som rammer kvinner, og noen poenger fra det feltet kan være nyttige her. Et sentralt poeng er at ved å kalle vold mellom partnere «domestic violence» eller «vold i nære relasjoner», gjør man relasjon eller kontekst viktig, og slik indikerer at det er noe eget, noe annerledes ved slik vold (Boyle, 2019). Når vold i nære relasjoner ble tatt mindre alvorlig av politiet og andre i vår nære historie, skyldes det at man så handlingene som private og mindre alvorlige enn vold som skjedde i andre relasjoner og kontekster. Overført til vårt tema her; er det sånn at vi ved å forstå, snakke om og håndtere seksuelle overgrep som finner sted via sosiale medier, mobiltelefon, online-spill og chat som digital vold, står i fare for å framstille det som fundamentalt annerledes enn vold på andre arenaer? Og videre: i en verden hvor mobile digitale praksiser er vevet sammen med analoge praksiser; skaper begreper som «digital seksuell vold» et falskt inntrykk av at ikke mobile digitale medier er involvert i de fleste relasjoner og kontekster i dag? Og dekker det over de store forskjellene som finnes mellom ulike digitale plattformer og teknologier og betydningen dette har for hvorvidt og hvordan grenseoverskridende atferd og digitale overgrep finner sted? Perspektivene man legger til grunn, og det relaterte begrepsapparatet, har mye å si for hvordan seksuell vold via digitale medier forklares. De har også mye å si for hvilket inntrykk man formidler av de gitte handlingene, de involverte personene og den digitale konteksten, samt mulige skadevirkninger og konsekvenser. Her har vi sett at perspektiver fra forskningen om seksuell vold og digitaliseringslitteraturen utfyller hverandre.

I tillegg til at den feministiske voldsforskningen har gitt oss noen begreper til å tenke om seksuelle overgrep som finner sted i en digital kontekst, har vi også brukt den til å rette søkelys mot betydningen av kjønn på individuelt, kulturelt og strukturelt nivå. Eksemplene har vist at kjønn er relevant på mange måter. Det er relevant på et individuelt nivå, ettersom kjønn er viktig for indre meningssammenhenger, identitet og relasjon med andre. Kjønn blir derfor også relevant for

forhandlingene som individene inngår i for å passe inn i sosiale sammenhenger, samt for dynamikken i kjærestereelasjoner. Maskulinitets- og femininitetsnormer inngår i det kulturelle stillaset som gjør seksuell vold via digitale plattformer mulig og som former hvordan det utøves (Gavey, 2005). Vi mener stillaset som et bilde er fruktbart, og vil foreslå å forstå det digitale tilsvarende som et stillas for seksuell vold på denne arenaen. Begrepet muliggjørende omstendigheter (Kelly, 2007) blir brukt i litteraturen om seksuell vold for å fange betydningen av kontekst, og kan vise til både den mellommenneskelige dynamikken og kulturelle normer. Hvilke digitale tjenester eller arenaer som er involverte, er ikke likegyldig. De bør derfor tas med i analysen av seksuell vold via digitale medier – ikke bare som passiv bakgrunn eller kanal, men som muliggjørende og strukturerende.

Kellys begrep om muliggjørende omstendigheter kanalisere oppmerksomheten mot betydningen av struktur. Gjennom eksemplene har vi vist at innretningen på digitale medieapplikasjoner fungerer strukturerende for nettbasert atferd. Digitale medieplattformer kan være muliggjørende for eller delaktige i utøvelse av seksuell vold på mer eller mindre direkte måter. Vi kan snakke om et kontinuum fra nettsider som er opprettet for å utøve seksuelle overgrep til mainstream applikasjoner som tilslører grensene mellom lovlige og ulovlige handlinger og sånn sett tilrettelegger for grenseoverskridelser (N. Henry & Flynn, 2019; Salter, 2017). Det er dermed grunn til å betrakte betydningen av individets motivasjon på nye måter når seksuell vold utøves via digitale medier. Personer kan, i ulike grader og kombinasjoner, være motivert av fysiologiske behov (seksuell tilfredsstillelse), av et ønske om å skade andre (hevne, straff, kontroll), av sosiale faktorer (ønske om status, innpass) og økonomiske faktorer (profitt fra voldsrelatert trafikk). Forskningseksemplene vi har trukket fram i dette kapitlet tyder på at digitale medier er med på å gi form til de sosiale dynamikkene mellom ungdom – inkludert hva det er som utgjør kriterier for sosial status, aksept eller avvisning. Det er ikke bare slik at sosiale dynamikker i den analoge virkeligheten utvides til å spille seg ut digitalt – det digitale driver også fram nye mønstre og sosiale dynamikker blant barn og unge.

Et sentralt begrep i litteraturen om seksuell vold generelt er «objektivering» (se en presentasjon av denne litteraturen hos Cahill, 2009). Begrepet resonnerer med teorier om internettets «avhumaniserende» virkninger, som gjerne beskrives sammen med identitetstap og anonymitet (Strid, 2020). Utbredelsen av seksuell trakassering via digitale medier kan settes i sammenheng med «objektivering». Ikke minst har digitale medier i større grad åpnet for at seksuell vold kan utøves også i fraværet av en motivert utøver – for eksempel på grunn av manglende kunnskap om handlingens ulovlighet eller skadepotensiale, misforståelse av digitale og sosiale koder eller som en form for utagering.

Spørsmålet om hvem som eventuelt profitterer økonomisk på utøvelse av seksuell vold på gitte digitale arenaer har blitt aktualisert i langt større grad enn tidligere. Med digitale medier, og særlig trafikkbaserte profittmodeller, har det kommet til nye aktører og nye motivasjonsfaktorer. Økonomisk vinning har blitt et betydelig insentiv for utøvelse og organisering av seksuell vold. Muligheten for online

berømmelse kan også motivere seksuell voldsutøvelse (Salter, 2017). Med «hevnpornosider» som eksempel, er det naturlig å ikke bare innlemme de som deler bilder ulovlig i voldsutøver-kategorien. Her bør man også rette blikket mot «bakmennene»; teknologieiere, tjenestetilbydere og de som organiserer virksomheten. Dette grenser til et mer generelt poeng om graden av organisering i seksuell voldsutøvelse via digitale medier. Det kan være snakk om en enkeltperson som handler alene eller sammen med andre i mer eller mindre strukturerte nettverk. Ulik grad av organisering rundt seksuell voldsutøvelse har vi vært innom både i forbindelse med skadelige nettbaserte subkulturer og bildebaserte seksuelle overgrep blant ungdom (Johansen et al., 2019; Thompson, 2018). Som følge blir det relevant å granske digitale mediers rolle i å muliggjøre ikke bare utøvelse, men også organisering, av seksuell vold. Kapittelet har synliggjort behovet for å tenke bredt – både om handlingene seksuell vold rommer, de som er involverte på mer eller mindre direkte måter, og om digitale mediers rolle i den. Det kritisk-teoretiske perspektivet på det digitale retter oppmerksomheten også mot de som er ansvarlige for utvikling og drift av de muliggjørende digitale strukturene. I et slikt perspektiv blir det tydelig at seksuell vold via digitale medier ikke kun finner sted fordi det finnes motiverte utøvere, men også fordi noe og noen tilrettelegger for volden. Tiltak for å forebygge fenomenet må derfor reflektere dette og ikke kun rettes mot den som utøver selve handlingen. Som beskrevet over, har den feministiske voldsforskningen kritisert at forklaringer på og tiltak mot seksuell vold individualiseres. Voldens konsekvenser og løsninger er ikke bare knyttet til den konkrete relasjonen og situasjonen. Samfunnsnormer og digitale plattformer utgjør stillaset som muliggjør overgrepene. Overgrepene er igjen med på å reproducere skadelige samfunnsnormer og bidra til skadelige digitale rom. Slik blir seksuell vold via digitale medier ikke bare et individuelt problem som skyldes individuelle motiver, men et samfunnsproblem.

3 Metode og datamateriale

Temaet for kunnskapsoppsummeringen er ulike former for seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Som vist i forrige kapittel kan dette være svært ulike hendelser med ulike dynamikker og ulike aktører involvert. Bredden i de inkluderte handlingene stiller store krav til innsamlingen av relevant empirisk materiale, samt systematisering og behandling av dette i ettertid. Systematisk litteraturgjennomgang ble derfor foretrukket som metode for det videre arbeidet. Metoden vi har brukt i rapporten er inspirert av EPPI-senterets fremgangsmåte for systematiske litteraturoversikter (Gough et al., 2017).

Kravene til en systematisk litteraturgjennomgang er stringente. Målsetningen er å skaffe til veie en fullstendig oversikt over foreliggende litteratur på et bestemt område, vurdere kvaliteten og eventuelle mangler ved denne og deretter definere behov for videre forskning. Normalt inkluderer en slik gjennomgang tydelige problemstillinger som besvares ved hjelp av klart definerte litteratursøk. Søkene består av faste inklusjons- og eksklusjonskriterier, utvikling av søkestrenger og evaluering av treffene med hensyn til fastsatte søkekriterier, som deretter etterfølges av en sammenstilling og oppsummering av relevant kunnskap. Bredden av tematikker som dekkes i rapporten gjør det utfordrende å presisere helt klare problemstillinger som skal besvares med foreliggende litteratur, så den videre gjennomgangen baserer seg på kvalitative beskrivelser og vurderinger av inkluderte studier.

Databasen over foreliggende empirisk forskning om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier er basert på et systematisk og fagfellevurdert litteratursøk, utført av universitetsbiblioteket ved OsloMet. I det påfølgende beskriver vi det systematiske litteratursøket i detalj, gjør en enkel kvantitativ gjennomgang av kjennetegn ved de empiriske studiene som inngår i kunnskapsoppsummeringen og beskriver søket etter offentlige styringsdokumenter som rapportens siste del baserer seg på.

Systematisk litteratursøk

Innledende testsøk og inklusjonskriterier

For å orientere oss i feltet over aktuelle former for seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier tok vi utgangspunkt i tre britiske litteraturgjennomganger, alle publisert i januar 2018 (DeMarco et al., 2018; May-Chahal et al., 2018; Wager et al., 2018), samt ECPAT sin engelske terminologiguide (ECPAT International, 2016). Et utvalg av søkeordene brukt i disse rapportene ble testet i den tverrfaglige databasen Web of Science. Hvert søkeord ble testet isolert, for å undersøke hva det enkelte søkeord fanget opp av aktuelle bidrag. Søkeord som genererte mye «støy» i form av få relevante treff, ble strøket fra søkestrategien. Hoveddelen av

treffene var publisert etter 2010, noe som bekreftet vår antagelse om at problemstillinger knyttet til seksuelle overgrep via digitale medier er relativt nye i forskningssammenheng. Et unntak er forskning om overgrepsmateriale, da dette var et etablert forskningsfelt allerede før 2010. Tilsvarende gjelder til dels også for grooming. Etter flere testsøk stod det klart for oss at for å oppnå en håndterlig treffmengde, ble vi nødt til å anlegge som et kriterium at tekstene skulle omhandle barn og unge under 18 år, enten som utøver eller som utsatt. Vi så oss også nødt til ikke å søke særskilt etter litteratur om overgrepsmateriale i det systematiske søket. Denne litteraturen er allerede behandlet i en rekke systematiske litteraturoversikter, så vår gjennomgang av foreliggende forskning om overgrepsmateriale er i stor grad basert på disse. Testøkene ble deretter overlevert til bibliotek-tjenesten ved OsloMet, som med utgangspunkt i disse, jobbet videre med å utforme en søkestrategi i de internasjonale databasene. Ytterligere avgrensninger ble foretatt for å snevre inn treffmengden, det ble satt som inklusjonskriterium at publikasjonene skulle være fagfellevurdert, utgitt på engelsk, norsk, svensk eller dansk og publisert innenfor perioden 2010–2020. I empiridelen beskriver vi i noen tilfeller likevel studier som går forut for 2010, ettersom de står sentralt i litteraturen og har vært viktig som grunnlag for studiene i perioden vi fokuserer på. I neste avsnitt følger bibliotekets redegjørelse av søkestrategien for det systematiske og fagfellevurderte litteratursøket.

Søk i internasjonale databaser

Basert på våre avgrensninger, utarbeidet biblioteket et søk som kombinerte søkeord fra følgende tre emner:

- 1) barn og unge
- 2) seksuelle overgrep
- 3) digital teknologi

Den første søkestrengen dekker søkeord som kan uttrykke barn og unge i aldersgruppen 0–18 år. Den andre søkestrengen omhandler søkeord knyttet til seksuelle overgrep generelt. Da forskningsoppdraget dekker et mangfold av underproblemstillinger, er variasjonen i språkbruken stor. Flere av ordene er også overordnende og generelle, noe som skapte en stor og upresis treffmengde. Det ble derfor benyttet nærhetsoperatorer i deler av søkestrengen, som er koder som setter begrensninger på hvor stor avstand det kan være mellom ord. På den måten ble søket mer presist. Det er for eksempel satt en slik begrensning på ordene sex* (som inkluderer sexual, sexually osv.) og abus* (som inkluderer abuse, abuses, abused, abusive osv.). Søkene ble satt opp slik at varianter av disse ordene skulle stå med maksimalt tre ords avstand fra hverandre, uavhengig av rekkefølge. Den siste søkestrengen består av søkeord for teknologi, nett eller lignende, også her er søkeordene svært uensartede.

Biblioteket gjennomførte søk i en rekke ulike databaser. Web of Science og Academic Search Ultimate er store tverrfaglige baser som sikrer bred dekning,

ASSIA, SocIndex og Social Care Online dekker samfunnsvitenskap og sosialfaglige tilnærminger, PsycINFO dekker psykiatri og psykologi og Criminal Justice Abstracts og ProQuest Criminology Collection dekker kriminologi og jus. Databasen Epistemonikos, som oppsummerer helsevitenskapelig forskning, er tatt med, til tross for at helsefaglige problemstillinger ikke er i fokus i prosjektet, fordi det innledningsvis viste seg å være interessante treff der. For å identifisere publikasjoner som ikke er indeksert i noen av de tilgjengelige databasene ble det også søkt i Google Scholar gjennom programmet Publish or Perish.

Litteratursøket ble testet parallelt i flere av databasene før den endelige kombinasjonen av søkeord ble bestemt. Tekstordsøkene som ble gjennomført i feltene tittel, sammendrag og forfatterens foreslåtte nøkkelord var like i nesten alle databasene, med unntak av at søkene ble tilpasset søkefunksjonene i hver enkelt database ved bruk av databasens koder for nærhetsoperatører og søkefelt. Det ble i tillegg benyttet emneord fra emneordsregistre i de databasene som har et slikt register og tillater denne søketeknikken. Denne delen av hver søkebolk varierte fra database til database, da emneordsregistrene er bygd opp forskjellig og inneholder ulike emneord. Spesielt å bemerke når det gjelder emneord er såkalte kombinerte emneord, for eksempel DE «INTERNET & teenagers» fra SocIndex, dette kombinerte emneordet ble tatt med både i bolken for barn og unge og bolken for teknologi. Flere av databasene har slike kombinerte emneord og de finnes med alle kombinasjoner, for eksempel også: DE «SEXUALLY abused children» (også SocIndex) som ble tatt med i både barn og unge-bolken og overgrep-bolken, og DE «ONLINE sexual predators» (fra Academic Search Ultimate) ble inkludert i bolkene for både teknologi og overgrep.

Databasene Epistemonikos, Social Care Online og Google Scholar har begrenset søkefunksjonalitet, og søkene i disse databasene var derfor forenklede utgaver av tekstordsøkene. Se vedlegg 1 for fullstendig søkehistorikk fra biblioteket.

Skandinaviske databasesøk

For å finne frem til skandinaviske publikasjoner som ikke er indeksert i de internasjonale databasene, søkte vi med norske søkeord i Idunn og Norart, svenske i SwePub og danske i Den danske forskningsbase. Idunn inneholder over 40 000 tidsskrifter i fulltekst innen fagene juss, pedagogikk, helse- og sosialfag, samfunnsfag, økonomi og naturvitenskap. I Norart finnes norske og nordiske tidsskrifter og årbøker innen de fleste fagområder. SwePub inkluderer vitenskapelige publikasjoner fra svenske universiteter og høyskoler, mens Den danske forskningsbase inneholder vitenskapelige artikler, avhandlinger, konferansebidrag med mer. Søkene var såkalte kombinasjonssøk, hvor emneord for seksuelle overgrep ble kombinert med emneord for digital teknologi og barn og unge (se vedlegg 2).

Siden det brukes mange ulike begreper i forskningsfeltet, besto søkene av en rekke kombinasjoner av emneord. Ett begrep som er verdt å trekke fram er barnepornografi. Begrepet har blitt kritisert for å underkommunisere at det handler om seksuelle overgrep, og organisasjonen ECPAT (ECPAT International, 2016) er

blant dem som anbefaler å unngå å bruke begrepet. Vi inkluderte likevel begrepet i den norske og svenske søkestrengen, da ordet genererte relevante treff og det benyttes i svensk lovgivning. De skandinaviske søkene ble unntatt kriteriet om at publikasjonene skulle være publisert innenfor det siste tiåret, ettersom dette ville gitt en begrenset treffmengde. Vi søkte etter fagfellevurderte artikler, så vel som rapporter og avhandlinger i de databasene som tillot dette. Sistnevnte omtales som «grålitteratur», og innebærer at bidragene har uklar publiseringsstatus og kvalitetssikring. Vi testet søkeordene i flere omganger og konfererte med bibliotek-tjenesten, før den endelige kombinasjonen av søkeord ble avgjort.

Screening av litteratur i Rayyan

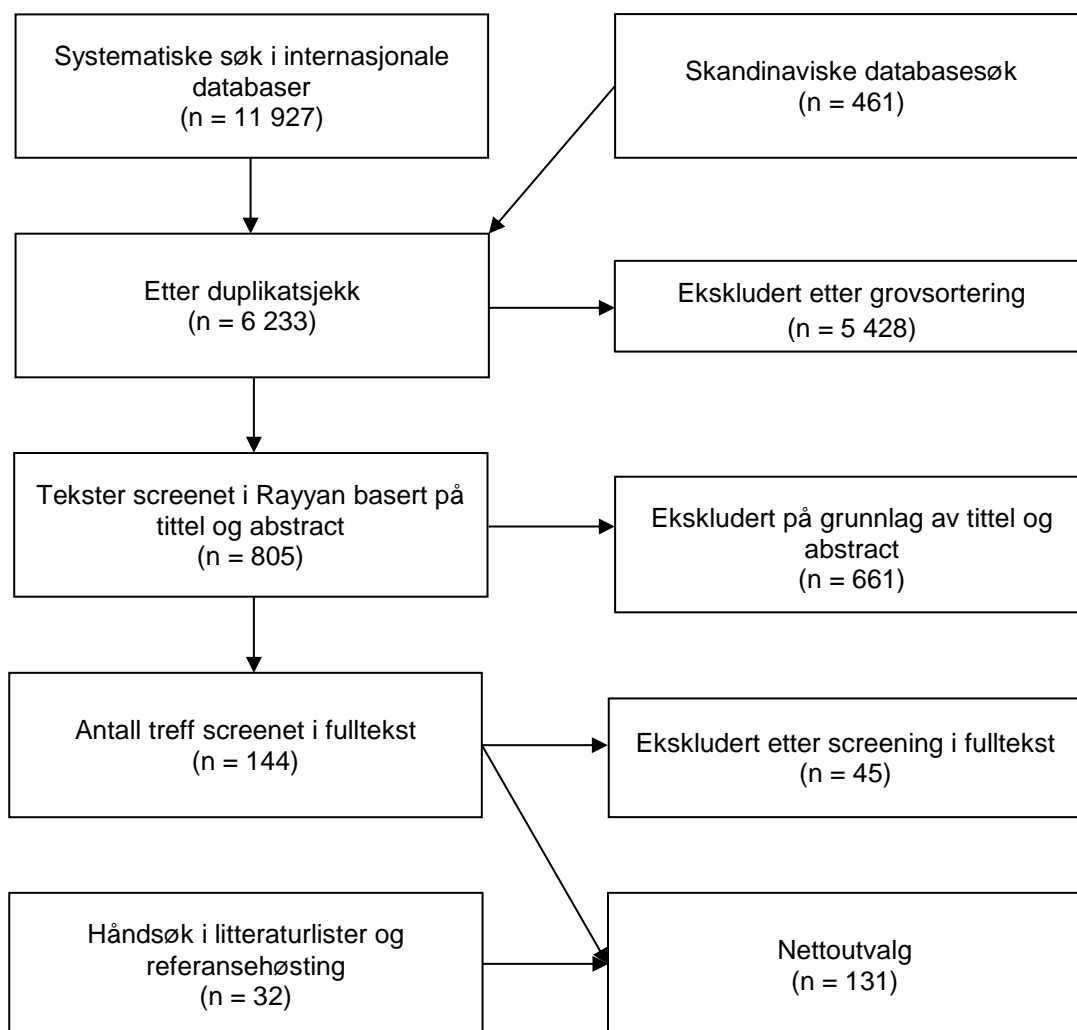
Det ble identifisert 11 927 treff fra bibliotekets søk i de internasjonale databasene. Etter duplikatsjekk, både manuelt og automatisk, ble antallet redusert til 5 762. Søk i skandinaviske databaser resulterte i et bruttoutvalg på 461 treff. Etter en grovsortering, der publikasjoner som ikke tilfredstilte inklusjonskravene ble sortert bort, satt prosjektgruppen igjen med 805 treff i EndNote-biblioteket. Det digitale referansebiblioteket ble så lastet opp i en mappe i Rayyan⁴, som er et gratis nett-basert screeningverktøy. To forskere foretok deretter en blindet screening av bidragene basert på tittel og abstract, noe som innebar at den enkelte vurderte hvorvidt tekstene var relevant for prosjektets problemstillinger, uten å se den andres vurderinger. Forskerne diskuterte seg deretter frem til enighet om de referansene som ble vurdert ulikt. Dette styrker reliabiliteten i screeningprosessen. Det totale nettoutvalget av litteratur etter gjennomgangen utgjorde 99 forskningsbidrag.

Hånd søk i litteraturlister

Nettoutvalget av artikler er ytterligere komplettert med publikasjoner som har blitt funnet i referanselistene til inkluderte forskningsbidrag. På den måten har vi fanget opp litteratur som ikke har dukket opp i de systematiske litteratursøkene grunnet variasjon i indeksering og standardiserte fagtermer. Gjennom slike søk ble det identifisert ytterligere 29 forskningsbidrag. Flertallet av disse omhandlet bildebaserte seksuelle overgrep, noe som viser at det systematiske litteratursøket ikke fungerte optimalt for å fange opp forskning om dette fenomenet. Mye av forklaringen ligger i at studier bruker begrepet «sexting» også om videredeling av seksualisert materiale uten samtykke, og dette begrepet var ikke inkludert i det systematiske søket.

⁴ <https://rayyan.qcri.org/>

Figur 1: Litteratursøket illustrert i et flytskjema

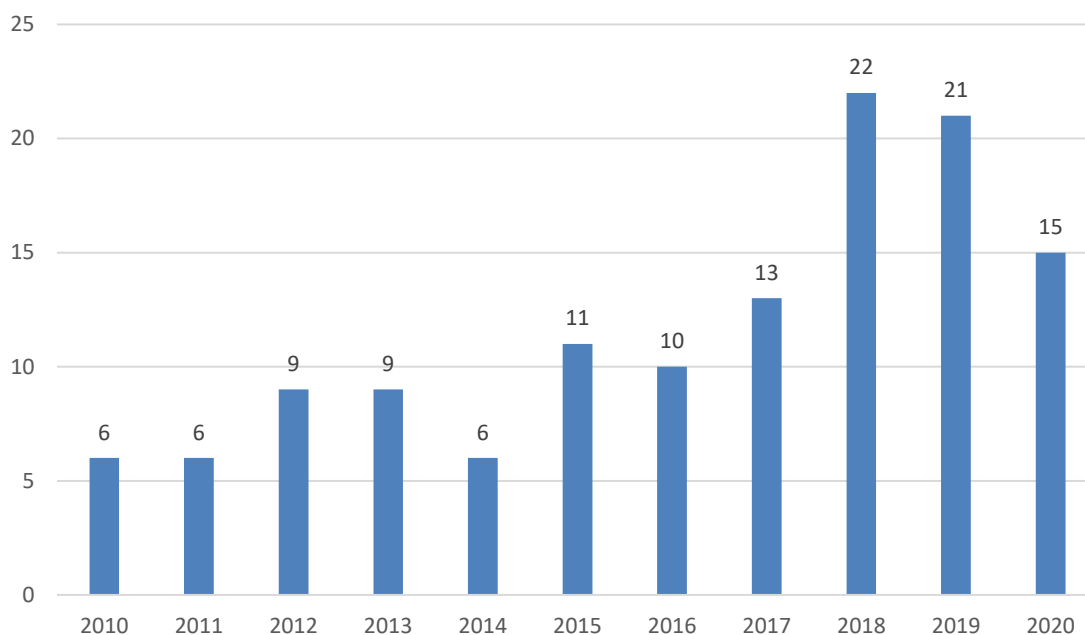
Oversikt over datamateriale fra systematisk søk

For å gi en begynnende oversikt over studiene som inngår i gjennomgangen av empirisk forskning, viser vi i det følgende hvordan forskningsbidragene fordeler seg på om de genererer kunnskap om fenomener, utøvere eller utsatte, tidsperiode og empirisk kontekst for studiene, type datamateriale de baserer seg på og tematikk. Tallene vil bli høyere enn de 131 studiene som inngår i nettoutvalget, da enkelte studier dekker flere tema eller bruker ulike typer data. Oversikten inkluderer ikke studier av overgrepsmateriale, da denne delen av rapporten i hovedsak er basert på tidligere litteraturgjennomganger.

Av studiene som inngår i det endelige litteraturutvalget omhandler 66 studier i hovedsak seksuelle overgrep via digitale medier fra utøvers perspektiv. 62 studier omhandler den utsatte, mens 23 studier best beskriver fenomenforståelse gjennom å basere seg på teoretiske betraktninger eller empiri fra personer som ikke har egne erfaringer med handlingene som dekkes.

I figur 2 viser vi hvordan forskningsbidragene fordeler seg etter når de ble publisert.

Figur 2: Publikasjoner fordelt på år

Mens det i 2010 ble publisert seks studier om seksuelle overgrep via digitale medier, ble det i 2020 publisert 15 studier. Utviklingen sammenfaller med endringer i hvordan og hvor mye barn og unge bruker digitale medier. Det er grunn til å anta at økningen i studier om tematikken vil fortsette i årene framover. Samtidig ser vi også at det er noe svingninger mellom de ulike årene.

I tabell 1 har vi sortert de ulike studiene etter hvilken type data de baserer seg på.

Tabell 1: Datamateriale i inkluderte studier

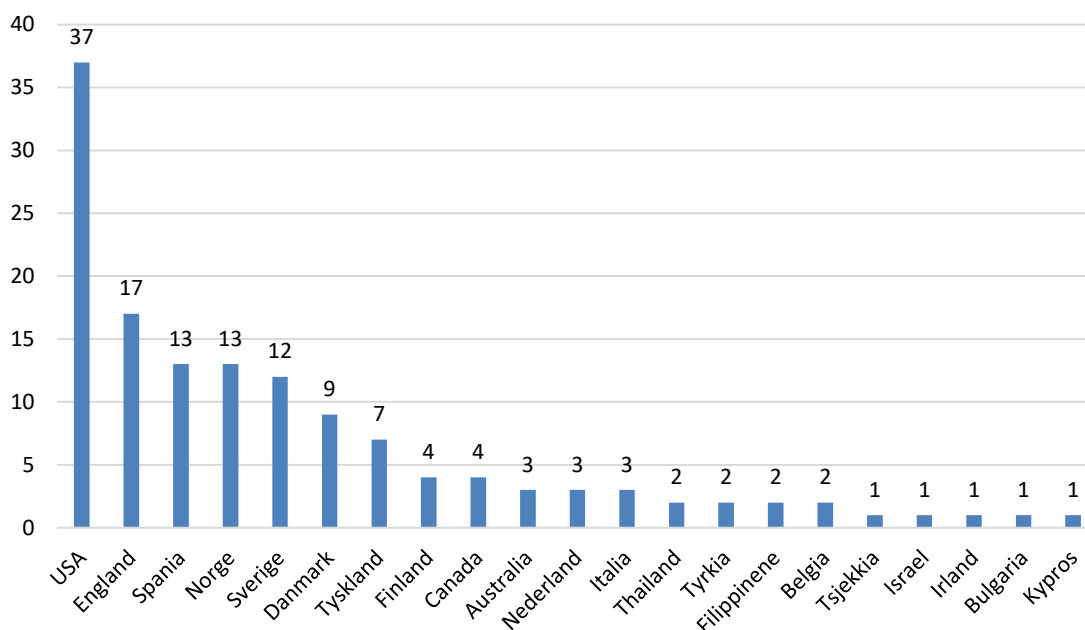
Datamateriale i inkluderte studier	Antall studier
Spørreundersøkelser	45
Intervjuer	29
Chatlogger	19
Politidata	18
Domsmateriale	6
Annet (feltarbeid, media, sykehusjournaler, finans)	9
Oversiktsartikler	22

Oversikten over hvilke typer data som brukes i ulike studier viser at spørreundersøkelser er det mest vanlige, før intervjuer og chatlogger. Deretter følger politidata, men denne kategorien rommer et bredt spekter av datatyper. Det kan være snakk om registrerte lovbrudd, analyser av intervjuer gjort i forbindelse med etterforskning eller annet materiale politiet registrerer. Domsmateriale er ikke veldig mye brukt, men mange av forskningsbidragene som bruker slike data er fra de seneste årene. Noen få studier baserer seg på andre typer data. Et eksempel er digitalt feltarbeid, hvor det gjøres etnografiske studier av nettsamfunn. Ut over

dette er det publisert hele 22 oversiktsartikler på feltet, som både favner seksuelle overgrep via digitale medier i bred forstand og enkeltfenomener som inngår i denne sekkebetegnelsen. Hvilke tematikker som studeres med hvilke typer data varierer stort, for eksempel er alle publikasjonene basert på chatlogger studier av grooming. Spørreundersøkelser er vanlig for å studere seksuelle henvendelser fra voksne via digitale medier, mens bildebaserte seksuelle overgrep ofte studeres ved hjelp av enten individuelle intervjuer eller fokusgruppeintervjuer.

I figur 3 viser vi hvordan ulike studier fordeler seg etter empirisk kontekst. Studier med empiri fra flere land er talt med i alle landene de har data fra.

Figur 3: Studier fordelt etter empirisk kontekst.

Som det tydelig framgår av figur 3, er USA landet hvor det utføres mest forskning om seksuelle overgrep via digitale medier. To ting er verdt å merke seg her. For det første er USA det landet i verden hvor det utføres mest forskning generelt, så det at amerikanske forskningsbidrag dominerer også innen denne tematikken er ikke overraskende. Samtidig har vi vært inne på viktigheten av å vurdere kontekst i studier av seksuelle tema. Den dominerende rollen amerikansk forskning har på feltet aktualiserer dette ytterligere. For det andre baserer mye av forskningen om grooming seg på analyser av chatlogger fra frivillige amerikanske organisasjoner. Det at det eksisterer databaser som er fritt tilgjengelig for forskere fører antagelig automatisk til at disse brukes, framfor at man kartlegger muligheten til å framskaffe tilsvarende data fra eget land. Når det gjelder norske studier er hoveddelen av de inkluderte publikasjonene rapporter fra enten forskningsinstitusjoner, politiet eller aktører som Medietilsynet.

I tabell 2 har vi delt inn studiene som inngår i den empiriske gjennomgangen i neste kapittel etter hvilket tema de i hovedsak dekker.

Tabell 2: Tema i inkluderte studier

Tema	Antall studier
Bildebaserte seksuelle overgrep	27
Digital blotting	3
Seksuelle henvendelser fra voksne til barn	22
Grooming	47
Seksuelle overgrep initiert på digitale medier	18
Seksuell utpressing	9
Direkteoverførte bestillingsovergrep	4
Generell	11

Grooming er tematikken som dekkes i flest studier, hvor omtrent fire av ti studier omhandler dette. Funnet samsvarer godt med at forskning rundt grooming har lengst historikk, samtidig som antallet studier nok også drives opp av at det finnes offentlig tilgjengelige databaser som kan brukes i forskning. Nest etter grooming er bildebaserte seksuelle overgrep den tematikken som har fått mest forskningsoppmerksomhet, sammen med seksuelle henvendelser fra voksne til barn og seksuelle overgrep initiert på digitale medier. Begge disse kategoriene inneholder studier som kan sies å omhandle grooming, men hvor enten de seksuelle henvendelsene eller selve overgrepet er i fokus for analysene. Seksuell utpressing har fått noe oppmerksomhet i forskning. Få studier behandler digital blotting som en selvstendig form for seksuelt overgrep via digitale medier, og forskning om direkteoverførte bestillingsovergrep er foreløpig lite vanlig.

Søk etter styringsdokumenter og empiri om tiltaksfeltet

For å belyse politikk- og tiltaksutforming knyttet til seksuelle overgrep via digitale medier har vi gjort et eget søk etter styringsdokumenter fra norske, svenske og danske myndigheter, samt rapporter som beskriver ulike typer av tiltak. Styringsdokumenter er dokumenter som gir føringer for politikken på et område, og omfatter her i hovedsak offentlige utredninger, strategi- og tiltaksplaner og proposisjoner. For å finne frem til aktuelle styringsdokumenter og rapporter om tiltak har vi søkt i databaser og nettsider til offentlige myndigheter og interesseorganisasjoner. På grunn av søkefunksjonaliteten i disse måtte vi søke med ett og ett søkeord og anvende mer fleksible søkeløsninger. Enkelte nettsider hadde etablerte databaser med mulighet til å filtrere søket, men hvor dette ikke var tilfelle, måtte vi lete gjennom nettsidens faner og mappestruktur etter relevante publikasjoner. Søkene ble i hovedsak begrenset til å gjelde dokumenter fra de siste ti år.

I Norge har vi søkt i nettsidene til Regjeringen, Stortinget, Riksadvokaten, Lovdata, Barneombudet, Bufdir, Kripos, Politiet, Oslo kommune, Medietilsynet, NorSIS, Redd Barna og Barnevakten, samt nettressursen kriminalitetsforebygging.no. I Sverige har vi søkt i nettsidene til Regeringen, Åklagarmyndigheten, Barnombudsmannen, Brottsforebyggande rådet, Polisen, Statens medieråd, Folkehälsomyndigheten, stiftelsen Allmänna Barnhuset, Rädda Barnen, Bris og ECPAT

Sverige. I Danmark har vi søkt i nettsidene til Statsministeriet, Regeringen, Socialstyrelsen, Anklagemyndigheden, Børnerådet, Det Kriminalpræventive råd, Politiet, Medierådet og Red Barnet. I tillegg til søk i de overnevnte nettsidene, utformet vi en søkestreng i Google på norsk, svensk, dansk og engelsk.

En hovedstrategi for å sikre at vi fanget opp de mest sentrale referansene i det enkelte land, var å konferere med sentrale myndighetspersoner som kunne vise til hvilke instanser vi burde kontakte, tipse om aktuelle publikasjoner og kommentere et utkast til en oversikt over relevante styringsdokumenter. Oppdragsgiver har kommet med innspill til oversikten over norske dokumenter. I Danmark har vi vært i kontakt med Medierådet, Det Kriminalpræventive Råd, Socialstyrelsen, Strafferetskontoret ved Justisministeriet, Miljø- og Fødevarerministeriet, Red Barnet og VIVE. Socialstyrelsen, Strafferetskontoret og Red Barnet har lest og kommentert oversikten over dokumenter fra Danmark. I Sverige har vi vært i kontakt med Statens medieråd, Barnombudsmannen, ECPAT Sverige, Justitiedepartementet (som kontaktet kollegaer på andre enheter og departement ved Regeringskansliet) og Brottsoffermyndigheten. Styringsdokumentene ble lastet opp i Rayyan, hvor vi kodet publikasjonene etter følgende kategorier: aktualitet, utgiver, årstall, type dokument, virkeområde, målsetning og begrepsbruk. Relevant informasjon ble deretter hentet ut og benyttet i tematiske analyser.

4 Empiriske studier

Dette kapitlet gjennomgår eksisterende empirisk kunnskap om ulike typer seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, og særlig hvor vanlig de ulike handlingene er, hvem som blir utsatt for dem og hvem som utøver dem. Framstillingen baserer seg på det systematiske søket etter fagfelleverdert litteratur på engelsk, norsk, svensk og dansk vi beskrev i kapittel 3. Et viktig siktemål med rapporten har vært å synliggjøre områder hvor vi mangler kunnskap om norske forhold, men det eksisterer få fagfelleverderte studier fra de nordiske landene. Opplysningene fra det systematiske søket av fagfelleverdert litteratur er derfor komplettert med kunnskap fra nordiske forskningsrapporter.

Vi har valgt å dele inn framstillingen av empirisk litteratur etter hvilket hovedtema de ulike studiene dekker. Det betyr ikke at alle studiene under aktuelle temaer utelukkende kan sies å omhandle dette bestemte temaet, eller at de ulike temaene er gjensidig utelukkende. Det eksisterer også en del artikler som er mer oversiktsmessige, som kan brukes for å få et overblikk over flere typer seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, men som ikke er naturlig å plassere inn i en enkeltkategori (se f.eks. Aslan, 2011; Balfe et al., 2015; Gottfried et al., 2020; Hirschtritt et al., 2019; Koops et al., 2018; Quayle & Koukopoulos, 2019; Quayle & Newman, 2015; Wurtele & Kenny, 2010). Disse er i rapporten brukt som bakgrunnsmateriale gjennom hele gjennomgangen av empirisk litteratur.

Bildebaserte seksuelle overgrep

Seksualisert kommunikasjon via digitale medier er en vanlig del av oppveksten for dagens unge. Kommunikasjonen inngår som en naturlig del av både flørt og forhold blant unge som vokser opp i dagens digitaliserte samfunn. Da forskning om seksuell kommunikasjon via digitale medier var i sin barndom, var det ikke uvanlig å omtale slik kommunikasjon som «sexting», for så å legge til grunn at alle handlingene både var uønskede og problematiske. Senere har det blitt mer vanlig å forstå sexting som frivillig og gjerne ønsket kommunikasjon mellom avsender og mottaker, selv om situasjonene også *kan* innebære press og tvang (Hasinoff, 2013).

Deling av seksualisert materiale mellom frivillige aktører er i utgangspunktet ikke problematisk, men i det øyeblikket et bilde deles med andre uten samtykke fra den avbildede har det skjedd både et lovbrudd og en seksuell krenkelse. Dette kan innebære både offentliggjøring av bildet, videresending privat eller bare å vise det på mobilskjermen. Handlingen kan da omtales som en type bildebasert seksuelt overgrep (McGlynn & Rackley, 2017). I andre tilfeller kan seksualiserte bilder være tatt uten samtykke, dokumentere seksuelle overgrep eller stamme fra datakriminalitet som hacking.

Bildebaserte seksuelle overgrep rammer både voksne og barn. Noe som gjør situasjonen spesiell for barn og unge under 18 år, er at bildene i henhold til straffelovens § 311 også kan anses som overgrepsmateriale. Enhver seksualisert framstilling av personer under 16 år er ulovlig, både å anskaffe, ha og dele, mens personer mellom 16 og 18 år etter samtykke kan inneha seksualisert materiale av en person som er omtrent lik i alder og utvikling. Videre deling av seksualiserte bilder av en person i denne aldersgruppen er likevel å anse som deling av overgrepsmateriale, uavhengig av om delingen skjer med eller uten samtykke. Et eksempel er hvordan over 1 000 dansker ble tiltalt for besittelse eller videre deling av overgrepsmateriale i det som har blitt omtalt som «Umbrella-sakene» (Holst, 2018). En canadisk studie har løftet fram hvordan politiet tidvis finner det vanskelig å måtte behandle slike saker som formidling av overgrepsmateriale, da både de involverte unge og politiet selv opplever at lovverket er mer egnet til å håndtere saker med stor maktulighet mellom en voksen utøver og et utsatt barn (Dodge & Spencer, 2018). Et resultat er at sakene ofte ender med en moralpreken og advarsel, framfor straff. Samtidig viser en studie blant britiske tenåringer at mange mener det er riktig å involvere politiet i saker hvor seksualiserte bilder deles videre uten samtykke (Quayle & Cariola, 2019).

En diskusjon har pågått om frivilligheten i seksualisert kommunikasjon på digitale medier, hvor forventninger, press og tvang er begreper som trekkes inn i vurderingen (se f.eks. Lee & Crofts, 2015; Quayle & Cooper, 2015). Å tvinge noen til å sende seksuelle bilder vil være en handling som rammes av straffeloven. Vi har derfor valgt å inkludere studier hvor tvang eksplisitt nevnes i den videre gjennomgangen av litteratur, sammen med studier om videre deling av seksualisert materiale uten samtykke. Forventninger og press kan også oppleves som ubehagelig og uønsket, men det er samtidig en mer subjektiv følelse hvor utøver og den utsatte ikke nødvendigvis vil ha samme oppfatning av situasjonen.

Materiale som spres videre fra den opprinnelige mottakeren har vist seg vanskelig å få fjernet i ettertid. Blant personer som arresteres for besittelse av overgrepsmateriale har seksualiserte bilder og filmer som antagelig har sin opprinnelse i (dels) frivillig kommunikasjon blitt en stor del av materialet som beslaglegges (Quayle et al., 2018). Med andre ord kan det være risiko knyttet til kommunikasjon som opprinnelig var både frivillig og ønsket.

Bildebaserte seksuelle overgrep som fenomen beskrives detaljert i kapittel 2 av rapporten. Vi har valgt å behandle empiriske studier som primært omhandler fenomenforståelse i dette kapittelet (f.eks. De Ridder, 2019; Johansen et al., 2019; Rasmussen & Søndergaard, 2020; Ringrose et al., 2013).

Forekomst av bildebaserte seksuelle overgrep

Uklar begrepsbruk i foreliggende forskning knyttet til hva som er frivillig deling av seksualiserte bilder opp mot deling og spredning uten samtykke gjør det vanskelig å kartlegge hvor vanlig fenomenet er. Et eksempel er en metastudie av Magidan og kolleger (2018), som sies å skulle sammenfatte undersøkelser fra perioden

1990 til 2016 om videredeling av bilder med seksuelt innhold uten samtykke blant unge under 18 år. Studien inkluderer bidrag fra åtte ulike land. Samlet oppgir 8 prosent at noen har videresendt et seksualisert bilde av dem, med forekomsttall som spenner fra 2 prosent til 18 prosent. Metastudier er en viktig metode for å sammenstille og kvalitetssikre eksisterende forskning, men det forutsetter at grunnlagsmaterialet er korrekt. Ett av hovedbidragene i studien til Madigan og kolleger (2018) er en komparativ undersøkelse med deltakere mellom 14 og 17 år fra Norge og fire andre europeiske land (Wood et al., 2015). I denne undersøkelsen spesifiseres det ikke om videredelingen av seksualiserte bilder ble gjort med eller uten samtykke, men studien inngår altså likevel i metastudien til Magidan og kolleger (2018) om videredeling uten samtykke. Med andre ord er det god grunn til å ha et kritisk blikk på foreliggende forskning om fenomenet, da selv ikke metastudier nødvendigvis tar tilstrekkelig hensyn til måleproblematikk. Også andre litteraturstudier peker på måleproblematikk når de viser tilsvarende stor spredning i forekomsttall for fenomenet blant barn og unge (Walker & Sleath, 2017).

To undersøkelser har kartlagt videredeling av seksualiserte bilder blant norske ungdommer. I den nevnte studien til Wood og kolleger (2015) oppgir 5,5 prosent av norske ungdommer mellom 14 og 17 år at partner delte videre et seksualisert bilde han eller hun ble tilsendt. Av de unge som har sendt slike bilder utgjør dette 21 prosent. Men studien spesifiserer altså ikke om videredelingen ble gjort med eller uten samtykke. I UEVO-studien fra NKVTS oppgir 3 prosent av norske 12–16-åringer at de har fått spredt nakenbilder på nett eller sosiale medier (Hafstad & Augusti, 2019), men heller ikke her spørres det om samtykke. Samtidig er det verdt å merke seg at hele utvalget i begge studiene er under 18 år, så det å spre seksualiserte bilder av de utsatte vil uansett anses som å dele overgrepsmateriale.

Det eksisterer få studier som eksplisitt spør om seksualisert materiale har blitt delt videre uten samtykke, og ingen publiserte studier har undersøkt dette blant norske barn og unge. I en foreløpig upublisert studie fra Pedersen og kolleger (under vurdering) oppgir 5 prosent av norske ungdommer i alderen 16 til 19 år at noen uten deres samtykke har videredelt bilder eller film av dem hvor de er naken eller i seksuell aktivitet. Blant danske unge er det tilsvarende tallet 3 prosent, mens 8 prosent oppgir at dette har skjedd med deres samtykke (K. M. Dahl et al., 2018). Altså er det av stor betydning om man spør om slik deling skjer med eller uten samtykke. En annen dansk undersøkelse med deltakere i alderen 13 til 17 år viser et forekomsttall på 6 prosent for videredeling av seksualisert materiale uten samtykke (Project deShame, 2017).

Studier har også undersøkt om unge selv har videresendt seksualiserte bilder uten samtykke fra den avbildede. Tre undersøkelser fra Danmark viser forekomsttall på henholdsvis 3,4 prosent blant elever i ungdomsskolen og videregående skole (Harder et al., 2019), 6 prosent blant elever i videregående skole (K. M. Dahl et al., 2018) og 10 prosent i et utvalg 13- til 17-åringer (Project deShame, 2017). Den nevnte metastudien til Madigan og kolleger (2018) finner fem studier som kartlegger slike handlinger blant barn og unge under 18 år, men studien inkluderer altså både deling med og uten samtykke. Samlet oppgir 12 prosent at de har delt

slike bilder av andre, med forekomsttall som spenner fra 8 prosent til 17 prosent. I den norske Barn og medier-undersøkelsen svarer 6 prosent av deltakerne i alderen 13 til 18 år at de har delt seksuelle bilder eller videoer med andre i løpet av det siste året, men det presiseres verken at det må ha vært private bilder eller at det har skjedd uten samtykke (Medietilsynet, 2020b).

En siste innfallsvinkel for å kartlegge forekomst av bildebaserte seksuelle overgrep er å undersøke hvor mange som selv har blitt tilsendt seksualiserte bilder uten samtykke fra den avbildede. I Danmark oppgir 21 prosent av unge i videregående skole at de har mottatt slike bilder (K. M. Dahl et al., 2018), mens 18 prosent i et utvalg amerikanske elever på 10. trinn oppgir at de har fått tilsendt seksualiserte bilder som opprinnelig var ment for andre (Fleschler Peskin et al., 2013). Tallene blir antagelig høyere på bakgrunn av at ett bilde kan nå mange mottakere, istedenfor at det er snakk om at én person selv må ha sendt eller fått spredt et bilde.

I forekomsttallene som oppgis for bildebaserte seksuelle overgrep er det viktig å være oppmerksom på at det ikke nødvendigvis omhandler at bildene er delt offentlig på nett, men at de er videresendt til eller delt med noen de ikke var ment for opprinnelig. Undersøkelser har vist at de færreste bilder blir delt videre på åpne nettstedet og lignende. Eksempelvis oppgir 1,5 prosent av danske ungdommer at noen har lagt ut «frække» bilder av dem på nett uten deres samtykke (Helweg-Larsen et al., 2012). Tilsvarende tall vises blant amerikanske 14- til 19-åringer (Dick et al., 2014). I saker hvor amerikansk politi ble involvert på bakgrunn av ungdoms deling av bilder viste det seg at syv av ti bilder kun ble funnet på mobiltelefonen til de involverte, mens 16 prosent var delt på et nettsted (Wolak et al., 2012). Forekomsttallene er altså langt lavere når det spørres om offentliggjøring av seksualisert materiale sammenlignet med når det spørres om deling.

Selv om mange av bildene som omtales i utgangspunktet ble delt frivillig, vil bildene i noen tilfeller være et resultat av sterkt press eller tvang om å sende slike bilder (se f.eks. Hellevik, 2019; Øverlien, 2018). Få studier har direkte kartlagt dette, men i en britisk undersøkelse av personer utsatt for seksuelle overgrep med opprinnelse i digital kommunikasjon oppgir to tredeler av de som hadde sendt seksuelle bilder før de fylte 16 år at tvang var involvert (Hamilton-Giachritsis, Hanson, Whittle, Alves-Costa, & Beech, 2020). Tilsvarende anslår Quayle og kolleger (2018) at tre av fire egentatte bilder i en britisk bildedatabase stammer fra det de omtaler som «coercive relationships» – kjæresteforhold preget av tvang og vold. Foreliggende forskning har en slagside mot å måle enkelthendelser knyttet til videredeling av bilder uten samtykke, og ta lite hensyn til konteksten for delingen, for eksempel om delingen er del av et mer omfattende voldsregime i eksisterende kjæresteforhold. Vi vet så langt lite om hvilken rolle datakriminalitet som hacking spiller for spredning av seksualisert materiale av barn og unge.

Om utsatte for bildebaserte seksuelle overgrep

Jenter er noe mer utsatt for bildebaserte seksuelle overgrep enn gutter. I UEVO-studien oppgir 4 prosent av jentene og 1 prosent av guttene mellom 12 og 16 år

at noen har spredt nakenbilder av dem på nett eller i sosiale medier (Hafstad & Augusti, 2019). Tilsvarende oppgir 8,5 prosent av norske jenter og 2,6 prosent av norske gutter mellom 14 og 17 år at partner har delt seksualiserte bilder av dem (Wood et al., 2015). Av de som hadde sendt slike bilder til partner i utgangspunktet blir tallene 27 prosent for jenter og 11 prosent for gutter. Ingen av studiene presiserer om delingen skjedde med eller uten samtykke. En norsk studie som enda ikke er publisert viser derimot at bildebaserte seksuelle overgrep er omtrent like vanlig blant gutter og jenter i alderen 16 til 19 år, med forekomsttall på 5,4 prosent blant jenter og 4,6 prosent blant gutter (Pedersen et al., under vurdering). Heller ikke blant danske ungdommer i videregående skole er det kjønnsforskjeller for videredeling av bilder uten samtykke, med andeler på 3 prosent både blant gutter og jenter (K. M. Dahl et al., 2018). Når det gjelder offentlig deling av bilder oppgir 2,3 prosent av danske jenter og 0,8 prosent av danske gutter i alderen 14 til 17 år at seksualiserte bilder av dem er blitt lagt på nett uten deres samtykke (Helweg-Larsen et al., 2012). Blant amerikanske 14- til 19-åringer oppgir noe flere gutter enn jenter å ha erfaring med at privat seksualisert materiale blir delt offentlig (Dick et al., 2014).

Ut over kjønn er det en mangel på studier som kartlegger kjennetegn ved personer som blir utsatt for bildebaserte seksuelle overgrep. Den upubliserte studien til Pedersen og kolleger (under vurdering) blant norske ungdommer i videregående skole viser at unge som har blitt utsatt for bildebaserte seksuelle overgrep har mange lignende kjennetegn som unge som utsettes for tradisjonelle seksuelle overgrep. Begge typer erfaringer henger sammen med å oppleve lav grad av foreldreoversikt og ha et lite nært forhold til foreldrene, å bli utsatt for vold både hjemme og i vennemiljøet, å bli utsatt for både tradisjonell og digital mobbing, å bruke mye tid på sosiale medier og en mer problematisk rusbruk. Samtidig er nivået for de fleste risikomarkører noe lavere blant unge som utsettes for bildebaserte seksuelle overgrep, samt at de oftere har høyere sosial bakgrunn, en risikofyllt seksualitet og sjeldnere oppgir andre seksuelle orienteringer enn heterofili. Priebe og Svedin (2012) finner at erfaringer med videredeling av bilder er langt mer vanlig blant seksuelle minoriteter, og da særlig blant gutter, men undersøkelsen spesifiserer ikke om videredelingen skjedde med eller uten samtykke. Gjennomgående viser særlig studien til Pedersen og kolleger (under vurdering) et sammensatt problembilde blant unge som utsettes for bildebaserte seksuelle overgrep, og et viktig skritt videre vil være å replisere disse funnene i andre studier.

Vi mangler også kunnskap om hvordan barn og unge opplever bildebaserte seksuelle overgrep. Den nevnte undersøkelsen til Wood og kolleger (2015), blant 14- til 17-åringer i fem ulike europeiske land, undersøkte om deltakerne opplevde det å ha sendt bilder av seg selv til partner som positivt eller negativt. I utgangspunktet er det mange som har positive opplevelser av det å sende slike bilder, men gjennomgående oppgir de som har opplevd at partner delte bildene videre at dette hadde en negativ innvirkning på dem. Særlig er dette vanlig blant jenter. Både kvantitative og kvalitative studier har også vist hvordan bildebaserte

seksuelle overgrep henger sammen med andre typer voldsutøvelse i kjæreste-forhold (Hellevik, 2019; Morelli et al., 2016; Øverlien, 2018). Voksne som har blitt utsatt for bildebaserte seksuelle overgrep beskriver det som en rystende erfaring med vedvarende skadevirkninger for sosialt liv og mental helse (McGlynn et al., 2020).

Om utøvere av bildebaserte seksuelle overgrep

Når det gjelder selv å dele seksualiserte bilder av andre svarer 8 prosent av guttene og 4 prosent av jentene mellom 13 og 18 år i den norske Barn og medierundersøkelsen at de har delt slike bilder i løpet av det siste året (Medietilsynet, 2020b). Undersøkelsen opplyser ikke om det var private bilder eller pornografi og om delingen skjedde med eller uten samtykke. Tilsvarende oppgir 4,0 prosent av norske jenter og 5,2 prosent av norske gutter mellom 14 og 17 år at de har videre-delt seksualiserte bilder de mottok fra sin partner, men delingen kan ha skjedd både med og uten samtykke (Wood et al., 2015). I en dansk undersøkelse blant elever i videregående skole hvor det spørres eksplisitt om videredeling av seksualiserte bilder uten samtykke er kjønnsforskjellene betydelig større, hvor 12 prosent av guttene og 2 prosent av jentene oppgir å ha delt slike bilder med andre (K. M. Dahl et al., 2018). Hva som vil kvalifisere som et nakenbilde kan variere. I den norske Barn og medierundersøkelsen eksemplifiseres nakenbilder med «nudes» eller «dick-pics», mens den danske undersøkelsen spør etter bilder hvor en er naken eller i undertøy. Også en annen dansk studie blant elever i ungdomsskolen og videregående skole viser at oddsen for at en gutt har videresendt et seksualisert bilde er tre ganger oddsen for at en jente har gjort det samme (Harder et al., 2019). Man kan uansett med ganske stor sikkerhet si at gutter oftere enn jenter utøver bildebaserte seksuelle overgrep. Samtidig viser en nederlandsk intervjustudie at videredeling av seksualiserte bilder også foregår blant jenter, men at det normalt er bilder av andre jenter som deles (Naezer & van Oosterhout, 2020). Ofte virker da handlingen å være motivert av et ønske om å regulere andres seksualitet eller som sosialt lim i vennemiljøet.

Ut over kjønn er det få studier som har kartlagt kjennetegn ved personer som står bak bildebaserte seksuelle overgrep. Et unntak er en studie av Harder og kolleger (2019) blant danske elever i ungdomsskolen og videregående skole, som viser at videresending av seksualiserte bilder henger sammen med det å praktisere utrygg sex, med alkoholbruk og med mangel på selvkontroll. Sammensetningen av kjennetegn ved utøverne ligner dermed mye på tradisjonelle markører for risiko-atferd på en rekke områder.

Når det gjelder hvem som står bak delingen, viser en studie blant amerikanske ungdommer mellom 15 og 19 år at den mest vanlige utøveren er en fast partner eller eventuelt et romantisk møte som ikke var en fast partner (Reed et al, 2019). Det er uvanlig at en ukjent står bak slik deling. Antagelig henger dette sammen med tilgang, hvor utøver må ha tilgang på bildene for å kunne videredele dem. Det er verdt å merke seg at studien baserer seg på svært få tilfeller av at bilder har blitt delt ($n = 6$). Samtidig vet man at det foregår utstrakt deling av private seksualiserte

bilder også etter den første delingen, både i vennenettverk og som del av mer organiserte former for distribusjon (K. M. Dahl et al., 2018; Demant et al., 2018). Blant danske ungdommer øker sannsynligheten for at man selv har delt et bilde av noen andre betraktelig dersom man har delt bilder av seg selv (K. M. Dahl et al., 2018; Demant et al., 2018; Harder et al., 2019). Også det å ha mottatt slike bilder fra andre fører til en markant økning i sannsynligheten for selv å videredele bilder (Harder et al., 2019). Antagelig er det grunn til å tro at videredeling av seksualisert materiale til dels finner sted i miljøer hvor dette har blitt en mer eller mindre akseptert eller vanlig praksis.

Oppsummering om bildebaserte seksuelle overgrep

Forekomsttall for hvor vanlig det er blant dagens unge å oppleve bildebaserte seksuelle overgrep spriker veldig, noe som i stor grad skyldes ulikhet i målemetoder. Et forsiktig anslag er at rundt én av tjue unge opplever at seksualiserte bilder av dem har blitt delt videre uten deres samtykke. Jenter opplever noe oftere enn gutter at bilder blir videredelt, mens gutter langt oftere enn jenter deler bilder videre. Ut over dette vet vi lite om kjennetegn både ved de som blir utsatt for bildebaserte seksuelle overgrep og de som utfører dette. Foreløpig upublisert forskning viser et sammensatt risikobilde blant utsatte unge. Mange kjennetegn samsvarer med typiske kjennetegn ved unge som utsettes for tradisjonelle seksuelle overgrep, men gjennomgående med et noe lavere nivå av risiko. Sannsynligheten for å videredele seksualiserte bilder øker dersom man selv har sendt bilder av seg selv. Det kan med andre ord tyde på at noe av videredelingen skjer i miljøer hvor dette har blitt en vanlig eller akseptert praksis. I tråd med dette viser studier at deling av seksualisert materiale normalt skjer i private nettverk, og spredning av bilder åpent på nett er langt mindre vanlig. I kapittel 2 viste vi hvordan bilder oftest deles som en form for sosialt lim eller kapital i vennemiljøer, samtidig som det også eksisterer mer organiserte delingskulturer.

Digital blotting

Et annet fenomen som barn og unge blir eksponert for på digitale medier er å bli tilsendt nakenbilder uten at de har bedt om dette. Fra et utøverperspektiv kan handlingen omtales som en form for digital blotting (K. M. Dahl et al., 2018; Hayes & Dragiewicz, 2018). Det er ulovlig etter straffelovens § 305 om seksuelt krenkende atferd å sende både private bilder og pornografi generelt til personer under 16 år og etter straffelovens § 298 om seksuelt krenkende atferd å sende slikt materiale til en som ikke har samtykket til det. Handlingen kan forstås som en undertype av bildebaserte seksuelle overgrep, men skiller seg ved at bildene som sirkulerer ikke er av den utsatte. I forskning om bildebaserte seksuelle overgrep har det vært vanlig å forstå uønskede bilder fra jevnaldrende og alle bilder fra voksne som digital blotting og et overgrep (McGlynn & Rackley, 2017). Digital blotting, eller det å sende seksuelt medieinnhold til barn og unge, kan også inngå i grooming med hensikt om å desensitivere ofrene (Lorenzo-Dus et al., 2016).

Digital blotting som fenomen er lite dekket i eksisterende forskning, men det inngår av og til i mål på enten bildebaserte seksuelle overgrep eller uønskede seksuelle henvendelser via digitale medier. I Medietilsynets Barn og medier-undersøkelse oppgir 42 prosent av norske 13- til 18-åringer at de har fått tilsendt nakenbilder, eksemplifisert som nudes eller dick-pics, men det spesifiseres ikke i undersøkelsen om bildet var uønsket eller ikke (Medietilsynet, 2020b). Erfaringen blir mer vanlig med økende alder. Mens 20 prosent av norske gutter og 29 prosent av norske jenter på 13–14 år blitt vist eller tilsendt seksualiserte bilder, gjelder det samme 52 prosent av gutter og 69 prosent av jenter på 17–18 år. Blant norske 12–16-åringer i UEVO-studien oppgir 38 prosent at noen har vist dem bilde av sine eller andres private kroppsdeler, med prosentandeler på 44 for jentene og 32 for guttene (Hafstad & Augusti, 2019). Heller ikke denne undersøkelsen spesifiserer om erfaringen var ønsket eller ikke. Samtidig er det verdt å merke seg at det uansett er et lovbrudd å dele både pornografi og privat seksuelt materiale med en person under 16 år. I en canadisk studie av tips til politiet om seksuelle overgrep via digitale medier inneholdt rundt én tredjedel av varslene digital blotting (Quayle & Newman, 2016). Det vanligste var at den utsatte ble bedt om å skru på kamera på datamaskinen og deretter ble eksponert for overgriperens genitalia. Svensk kriminalstatistikk viser en kraftig økning i antallet registrerte lovbrudd som inkluderer blotting fra 2005 til 2017, men det presiseres ikke at blottingen må ha skjedd digitalt eller hvem den utsatte er (BRÅ, 2019). Samtidig er det en økning generelt i mindre alvorlige seksuallovbrudd hvor kontakt via internett oppgis som arena.

Enkelte studier har spesifikt kartlagt unges opplevelser av å motta personlige seksuelle bilder fra voksne. Blant svenske 18-åringer oppgir 16 prosent at noen, som de antar var over fem år eldre enn dem selv, viste eller sendte dem «avklede bilder» før de selv fylte 15 år (Jonsson & Svedin, 2017). Erfaringen er langt vanligere blant jenter enn gutter, med andeler på henholdsvis 23 og 8 prosent. De Santisteban & Gámez-Guadix (2018b) finner at 7 prosent av spanske unge under 15 år i løpet av det siste året har blitt tilsendt personlige seksuelle bilder fra voksne, fordelt på 8 prosent blant jenter og 5 prosent blant gutter. Studien viser at erfaringen blir mer vanlig utover i ungdomstiden, med prosentandeler på 2,2 blant 12-åringer og 11,5 blant 15-åringer. Antagelig kan dette henge sammen med typen nettbruk i de ulike aldersgruppene, men det kan også ha sammenheng med voksnes preferanser for hvem de ønsker seksuell kommunikasjon med via digitale medier.

Studier har kartlagt hvem de som mottar nakenbilder på digitale medier mener avsender er. Av de som har mottatt nakenbilder i Medietilsynet sin Barn og medier-undersøkelse (2020b) blant norske 13- til 18-åringer oppgir 40 prosent at de fikk tilsendt dette fra en ukjent, og dette er særlig vanlig blant jenter. 53 prosent av jentene har mottatt nakenbilder fra ukjente, mens det samme gjelder 24 prosent av guttene. Ut over dette var kjæreste og venner de mest vanlige avsenderne. To kvalitative studier fra Danmark viser at det ikke er uvanlig for jenter å få tilsendt seksualiserte bilder fra ukjente gutter og menn, mens gutter sjelden har slike

erfaringer med ukjente i det hele tatt (K. M. Dahl et al., 2018; Deen et al., 2018). Jentene opplever det gjennomgående som ubehagelig eller krenkende å få tilsendt slike bilder når de ikke har bedt om det, og beskriver det som å bli tvunget inn i et seksualisert rom (Deen et al., 2018). Tilsvarende funn gjengis også i en intervjustudie fra Redd Barna blant norske barn og unge om deling av nakenbilder (Redd Barna, 2018).

Til vår kjennskap eksisterer det ingen studier av personer som står bak digital blotting overfor barn og unge, verken basert på selvrapporing eller analyser av data fra politi eller rettsvesen.

Oppsummering om digital blotting

Digital blotting kan forstås som det å bli tilsendt seksualisert materiale uten at det er etterspurt. Fenomenet er lite dekket i foreliggende forskning. Vi vet at unge bruker digitale medier i utstrakt grad til seksualisert kommunikasjon, og at mange unge mottar seksuelle meldinger både fra personer de kjenner og personer de ikke kjenner. Mye av kommunikasjonen er antagelig ønsket og frivillig, men studier har også beskrevet det å få tilsendt nakenbilder uten forvarsel som å bli tvunget inn i et seksuelt rom. Beskrivelser fra mediasaker viser at de tilsendte bildene kan bestå av grovt seksuelt materiale og være del av omfattende trakassering av de utsatte⁵. Som for andre seksuallovbrudd rammes jenter noe oftere enn gutter.

Seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier

Mye av ungdommers seksuelle kommunikasjon på digitale medier er både frivillig og ønsket. Seksuell kontakt på digitale medier foregår først og fremst mellom jevnaldrende, noe som ifølge en tysk studie gjelder 84 prosent av alle henvendelser (Sklenarova et al., 2018). Samtidig bør det å delta i slik aktivitet være et valg unge selv står for og ikke noe de blir påtvunget av andre. I den engelskspråklige litteraturen omtales uønsket seksuell kommunikasjon som «unwanted sexual solicitation». Direkte oversatt betyr dette uønskede seksuelle henvendelser, men begrepet «solicitation» kan vel så gjerne oversettes med anmodning, noe som synliggjør at det ligger en viss forventning eller et press i henvendelsen. Normalt dekker studier det å motta uønskede forespørsler om å snakke om sex, om å beskrive sin egen kropp og seksuelle erfaringer eller å dele nakenbilder. Studiene kan også inkludere tilfeller av digital blotting.

En underkategori av uønskede seksuelle henvendelser på digitale medier er det som omtales som «grooming». Hendelsene skiller seg ved at sistnevnte som regel forstås som en prosess hvor et barn eller en ungdom bearbeides av en voksen til å inngå i seksuelle forbindelser som ikke opprinnelig var ønsket, uansett om det foregår digitalt eller ved fysisk kontakt. Seksuelle henvendelser generelt kan vel

⁵ Se for eksempel VG 23.11.19: <https://www.vg.no/spesial/2019/blotteren/>

så gjerne inkludere kontakt mellom jevnaldrende, og det forutsettes heller ikke at hensikten er noe ut over det å ha en seksuelt ladet samtale. Mottakeren trenger heller ikke å besvare henvendelsen. Det er også glidende overganger mellom handlingene, da det som i utgangspunktet var en uønsket seksuell henvendelse kan være starten på et grooming-forløp. Samtidig preges sistnevnte gjerne av langvarig kommunikasjon hvor seksualitet ikke nødvendigvis må være en del av samtalen (Kloess et al., 2014; Whittle, Hamilton-Giachritsis, Beech, et al., 2013a). Uønskede seksuelle henvendelser kan derimot komme helt uforberedt og veldig raskt på banen i samtaler på digitale medier.

Vi har i den videre framstillingen valgt å skille studier om seksuelle henvendelser på digitale medier fra studier om grooming, som presenteres i neste del av kapitlet. Det har likevel vært diskutert om all seksuell kommunikasjon som foregår mellom en som er under den seksuelle lavalder og en voksen egentlig bør karakteriseres som forsøk på grooming. I blant annet britisk og svensk forskning er det tradisjon for å bruke begrepet grooming om alle former for seksuelt motivert kommunikasjon mellom et barn og en eldre utøver (Jonsson & Svedin, 2017; Quayle & Newman, 2016). Grooming er i de fleste vestlige land straffbart.

Det har til nå vært forsket lite på seksuelle henvendelser fra voksne til barn og unge i Norge, noe som gjør at den påfølgende framstillingen primært baserer seg på kunnskap fra Sverige og fra andre deler av verden. Samtidig er det et tema som har fått mye oppmerksomhet i internasjonal forskning, så den videre gjennomgangen begrenser seg til forskning som eksplisitt omhandler voksnes seksuelle kontakt med barn og unge, og ikke seksuelle tilnærmelser som skjer mellom jevnaldrende. Vi har likevel valgt å gjøre et unntak for forskningsbidrag om norske barn og unge, men omtaler spesifikt der kommunikasjon mellom jevnaldrende også er inkludert i funnene som presenteres.

Forekomst av seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier

Funn fra studier som har forsøkt å kartlegge hvor vanlig det er at barn og unge opplever seksuelle henvendelser på digitale medier varierer betydelig, med forekomsttall som spenner fra 2 prosent til langt over 20 prosent. Mye av variasjonen skyldes ulikheter i hvordan man stiller spørsmålene. Den til nå eneste undersøkelsen som har kartlagt fenomenet blant norske barn og unge er EU Kids Online (Staksrud & Ólafsson, 2019). I et utvalg unge mellom 11 og 17 år viser undersøkelsen at 23 prosent har mottatt uønskede henvendelser om å snakke om sex eller kropp på internett, men det spesifiseres ikke om avsender var en jevnaldrende eller en voksen. Flertallet rapporterer kun om noen få slike erfaringer. I NKVTS sin studie av erfaringer med vold og overgrep i oppveksten blant norske 12–16-åringer har de valgt å kartlegge seksuell kommunikasjon på digitale medier uten å spesifisere at den må ha vært uønsket (Hafstad & Augusti, 2019). 22 prosent av de unge svarer da at de har blitt invitert til sexprat på nett eller på sosiale medier, mens 34 prosent har blitt spurt om å sende nakenbilder. Med stor sannsynlighet er en del av denne kommunikasjonen både frivillig og ønsket,

samtidig som man også kan merke seg at tilnærmet hele utvalget i undersøkelsen er under den seksuelle lavalder.

I et forsøk på å komme nærmere et konkret forekomsttall for hvor vanlig det er at voksne har seksuelle kontakter med barn og unge via digitale medier utførte Madigan og kolleger (2018) en metastudie av undersøkelser fra perioden 1990 til 2011. Totalt inkluderte studien ni empiriske undersøkelser med til sammen 18 272 deltakere. Flertallet av de inkluderte undersøkelsene dekker voksnes kontakt med barn og unge, men enkelte inkluderer også seksuelle henvendelser fra jevnaldrende. Forskerne fant på bakgrunn av dette at 11,5 prosent av deltakerne rapporterte om slike erfaringer. Seksuelle henvendelser på digitale medier fra voksne er altså et ikke uvanlig fenomen blant barn og unge. Samtidig er det noe et mindretall oppgir å ha erfaring med, særlig om man tar i betraktning at de aller fleste barn og unge bruker mye tid på digitale aktiviteter. Forfatterne konkluderer med at det har blitt mindre vanlig med slike erfaringer over tid. Dette samsvarer med funn fra gjentatte tverrsnittsundersøkelser i USA blant unge i alderen 10 til 17 år, som viser en nedgang i seksuelle henvendelser fra voksne til barn og unge på digitale medier fra 19 prosent i 2000 til 9 prosent i 2010 (Jones et al., 2012). Særlig sterk var nedgangen blant de yngste deltakerne i undersøkelsene. En foreslått forklaring er at typen nettbruk har endret seg blant unge. Tidligere snakket mange med ukjente på åpne nettsteder, mens kommunikasjonen i dag oftere skjer med personer man kjenner fra før (Mitchell et al., 2013).

Samtidig som studien til Madigan og kolleger (2018) er den metodisk sterkeste kartleggingen av forekomsten av seksuelle henvendelser fra voksne til barn og unge på digitale medier, er det også svært mye som har skjedd med unges nettbruk i perioden fra 2011 til i dag. Nyere studier av fenomenet viser likevel relativt like forekomsttall som tidligere studier. For eksempel finner Gámez-Guadix og Mateos-Pérez (2019) at 7 prosent av spanske 14-åringere har mottatt seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier i løpet av det siste året. Når de samme ungdommene spørres om slike erfaringer ett år senere, har forekomsten økt til 15 prosent. I en studie av spanske unge mellom 12 og 15 år rapporterer de Santisteban & Gámez-Guadix (2018b) at 13 prosent har opplevd seksuelle henvendelser fra en voksen over 18 år på digitale medier i løpet av det siste året. Lignende tall rapporteres i andre spanske studier (Machimbarrena et al., 2018; Montiel et al., 2016; Villacampa & Gómez, 2017). Enkelte studier rapporterer likevel om langt høyere forekomsttall, særlig dersom de kartlegger livstidsprevalens. I en studie fra Sverige oppgir 23 prosent av de 18 år gamle deltakerne at de mottok seksuelle henvendelser på internett fra en de mener var minst fem år eldre enn dem selv før de selv fylte 15 år (Jonsson & Svedin, 2017). Også eldre svenske undersøkelser har vist lignende funn (Shannon, 2011). Det er verdt å merke seg at undersøkelsene ikke spesifiserer at kontakten må ha vært uønsket eller medført ubehag. Samtidig tas det for gitt at kontakten er problematisk, siden det kartlegges seksuell kontakt mellom en som er under den seksuelle lavalder, som er 15 år i Sverige, og en voksen.

Det er mindre vanlig å kartlegge forekomsten av slike hendelser fra utøvers perspektiv. Det er generelt vanskelig å oppnå gode estimater på sosialt uønskede handlinger ved hjelp av spørreundersøkelser, da mange ikke vil svare oppriktig på spørsmål om slike erfaringer. I en tysk studie blant voksne brukere av en rekke ulike chattekanaler og nettsteder rapporterte 4,5 prosent av respondentene at de hadde hatt seksuell kontakt på digitale medier med ungdom i alderen 14 til 17 år, mens 1,0 prosent hadde hatt kontakt med barn under 14 år (Schulz et al., 2016). En kartlegging av utøvelse vil likevel ikke si veldig mye om omfanget av seksuell kontakt mellom voksne og mindreårige på digitale medier, da én enkelt utøver kan ha kontakt med svært mange utsatte.

Om de utsatte for seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier

Tidligere studier har vist en rekke kjennetegn ved barn og unge som rapporterer å ha mottatt seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier. Tydeligst av disse er rapporterte forskjeller etter kjønn. Normalt er forekomsten av slike hendelser to til tre ganger høyere blant jenter enn blant gutter. Undersøkelsen EU Kids Online viser at 33 prosent av norske 11–17-årige jenter oppgir å ha mottatt uønskede seksuelle henvendelser på internett, mens det samme gjelder 16 prosent av guttene (Staksrud & Ólafsson, 2019). Også UEVO-studien blant norske 12–16-åringer rapporterer om at erfaringer med seksuelle henvendelser på digitale medier er omtrent dobbelt så vanlig blant jenter som blant gutter. Studier som kartlegger henvendelser spesifikt fra voksne til barn og unge finner oftest tilsvarende kjønnsforskjeller (de Santisteban & Gámez-Guadix, 2018b; Machimbarrena et al., 2018; Montiel et al., 2016; Sklenarova et al., 2018), selv om enkelte ikke finner forskjell mellom gutter og jenter (Villacampa & Gómez, 2017). Madigan og kolleger (2018) sin metastudie rapporterer om høyere forekomsttall for uønskede seksuelle henvendelser blant gutter enn blant jenter, men basert på de inkluderte forskningsbidragene i studien kan vi ikke se at dette stemmer. På bakgrunn av foreliggende studier er det dermed grunn til å konkludere med at jenter langt oftere enn gutter blir utsatt for seksuell oppmerksomhet fra voksne på digitale medier.

Det er også mer vanlig å motta seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier mot slutten av ungdomstiden sammenlignet med i barndom og tidlig ungdomstid. Kun 3 prosent av norske 11–12-åringer har mottatt uønskede seksuelle henvendelser, sammenlignet med 37 prosent av de mellom 15 og 17 år (Staksrud & Ólafsson, 2019). de Santisteban og Gámez-Guadix (2018b) viser en tydelig økning i forekomsten av seksuelle henvendelser på digitale medier fra voksne med økende alder blant unge i Spania, fra 4 prosent blant 12-åringer til 21 prosent blant 15-åringer. En annen spansk studie viser tilsvarende tall (Montiel et al., 2016). Funnene kan ha sammenheng med ulik nettbruk blant barn og ungdom.

I tråd med dette kjennetegnes unge som mottar seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier ofte av spesielle nettvaner. Blant annet er slike erfaringer vanligere blant unge som deltar i sexting (de Santisteban & Gámez-Guadix, 2018b), bruker mye tid på digitale medier (de Santisteban & Gámez-Guadix, 2018b; Mitchell et al., 2013), bruker mye tid på mobil og sosiale medier (Jonsson

& Svedin, 2017; Villacampa & Gómez, 2017), snakker mye med ukjente i chatrom (de Santisteban & Gámez-Guadix, 2018b; Mitchell et al., 2013) og har en preferanse for digital kommunikasjon framfor annen kommunikasjon (Barbovschi & Staksrud, 2020). Samtidig viser Jonsson og Svedin (2017) til at tidsbruk på digitale medier generelt ikke ser ut til å henge sammen med det å oppleve seksuelle henvendelser fra voksne, noe som tyder på at hva unge gjør på nett er viktigere enn hvor mye de er der. Kjennetegn ved unges digitale kommunikasjon framstår likevel som en av de tydeligste indikatorene for å bli utsatt for seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier.

Å oppleve seksuelle henvendelser på digitale medier fra voksne henger også sammen med en rekke psykologiske kjennetegn ved de utsatte. Flere studier rapporterer om mer depressive symptomer blant barn og unge som har hatt slike erfaringer (de Santisteban & Gámez-Guadix, 2018b, 2018a; Jonsson & Svedin, 2017). Blant svenske ungdommer som rapporterer om seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier før de fylte 15 år finnes sammenhenger mellom slike henvendelser og høyere nivåer av posttraumatisk stresslidelse (PTSD), selvskading og skadelig seksuell atferd (Jonsson & Svedin, 2017). Også det som ofte omtales som problematferd i ungdomstiden, som høyfrekvent alkoholbruk, hasjbruk, krangling med lærere på skolen og skoleskulking, er relatert til det å bli utsatt for uønskede seksuelle henvendelser på digitale medier (Barbovschi & Staksrud, 2020).

De observerte sammenhengene mellom ulike psykologiske kjennetegn og uønskede seksuelle opplevelser kan både skyldes at opplevelsene har konsekvenser og at personers psykologiske sårbarhet øker sannsynligheten for slike opplevelser. Samtidig viser de Santisteban og Gámez-Guadix (2018a) i en longitudinell undersøkelse blant spanske unge at opplevelser med seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier ikke medfører en økning i depressive plager ett år senere. Forfatterne løfter tidsrammen som en mulig forklaring på at de ikke finner en sammenheng, da tidligere undersøkelser om grooming har vist at mange unge først langt i ettertid velger å forstå sine opplevelser som overgrep og ikke ønskelige (Webster et al., 2015). Det kan dermed hende seksuell kommunikasjon med voksne på digitale medier kan ha en innvirkning på de utsattes psykiske helse på lang sikt, men ikke i løpet av ett år.

Sist har studier vist at barn og unge som rapporterer om seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier oftere rapporterer om andre typer ubehagelige erfaringer både på digitale medier og i den fysiske verden. Et eksempel er at slike erfaringer har vært knyttet til både digital mobbing (Barbovschi & Staksrud, 2020; de Santisteban & Gámez-Guadix, 2018b; Jonsson & Svedin, 2017) og tradisjonell mobbing (Jonsson & Svedin, 2017). I tilknytning til dette finner Gámez-Guadix og Mateos-Pérez (2019) longitudinelle sammenhenger mellom seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier, sexting og digital mobbing, hvor opplevelser med hvert av fenomenene på det første tidspunktet i undersøkelsen øker risiko for å ha hatt erfaringer med alle de andre fenomenene ett år senere. En studie blant svenske ungdommer viser også at unge som rapporterer om seksuelle

henvendelser fra voksne på digitale medier har to til tre ganger høyere risiko for å ha vært utsatt for fysisk vold, for seksuelle og emosjonelle overgrep i den fysiske verden og for å ha vært vitne til alvorlig vold (Jonsson & Svedin, 2017).

De observerte sammenhengene mellom seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier, andre ubehagelige erfaringer både på og utenfor slike medier og psykologiske kjennetegn tyder på et generelt sårbarhetsbilde blant enkelte unge, som gjør dem mer utsatt for uønskede opplevelser. I tråd med dette viser Mitchell og kolleger (2011) at hele 96 prosent av alle som rapporterer om et bredt spekter av ulike typer digital viktimitisering også rapporterer om viktimitisering utenfor nettet. Dette samsvarer også godt med bildet som ble gitt i Pedersen og kolleger (under vurdering) sin artikkel om utsatte for bildebaserte seksuelle overgrep.

For å oppsummere tyder funn i foreliggende forskning på at det å oppleve seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier er mer vanlig blant jenter enn blant gutter, med økende alder og blant unge med særskilte bruksmønstre for digital kommunikasjon, unge med svakere psykisk helse og unge som rapporterer om andre ubehagelige hendelser både på digitale medier og i den fysiske verden.

Om utøvere av seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier

Enkelte studier har kartlagt kjennetegn ved voksne som vedgår å utøve seksuell kontakt mot barn og unge på digitale medier. Først og fremst er slik kontakt mer vanlig blant menn enn blant kvinner. En tysk undersøkelse viser at det å ha seksuell kontakt med voksne på digitale medier er tilnærmet like vanlig blant kvinner som blant menn, mens tre av fire som har hatt seksuell kontakt med unge under 18 år er menn (Schulz et al., 2017). Flertallet av utøverne oppgir at de hadde seksuelle samtaler med jenter, men nesten like mange hadde hatt kontakt med gutter eller med begge kjønn (Schulz et al., 2016). I et utvalg amerikanske straffesaker utgjør menn over 99 prosent av de som blir registrert for å ha hatt seksuell kontakt enten med en mindreårig eller med en politietterforsker som utgir seg for å være barn (Navarro & Jasinski, 2015). Det er verdt å merke seg at analyser basert på kommunikasjon med politietterforskere på digitale medier vil være styrt av hvordan etterforskerne framstiller seg.

Samtidig som store deler av den seksualiserte kommunikasjonen som finner sted på digitale medier skjer mellom jevnaldrende, viser studier at også voksne som har seksuell kontakt med barn og unge på digitale medier er relativt unge sammenlignet med utøvere av tradisjonelle former for seksuallovbrudd. I den allerede nevnte studien til Schulz og kolleger (2016) var gjennomsnittsalderen på de som oppga seksuell kontakt med barn og unge på digitale medier i overkant av 25 år, hvor de som hadde hatt seksuell kontakt med unge i alderen 14 til 17 år i gjennomsnitt var noe yngre enn de som hadde hatt seksuell kontakt med barn under 14 år. Villacampa og Gómez (2017) viser at voksne som har hatt seksuell kontakt med barn og unge på digitale medier er relativt unge, normalt under 25 år. Også i amerikanske straffesaker er personer som arresteres etter seksuelle samtaler på digitale medier med politietterforskere som gir seg ut for å være barn

langt yngre enn andre utøvere av seksuallovbrudd via digitale medier (Navarro & Jasinski, 2015). Personer som hadde hatt seksuell kontakt med et barn under 14 år oppga i gjennomsnitt svært mange seksuelle kontakter, og det var også vanlig å føre samtaler som pågikk over lang tid (Schulz et al., 2016). Dette samsvarer godt med taktikker for grooming som har blitt identifisert i andre studier (Whittle, Hamilton-Giachritsis, Beech, et al., 2013a).

Som for det å bli utsatt for seksuelle henvendelser på digitale medier fra voksne, henger kjennetegn ved nettbruk også sammen med å utøve slik kontakt. Voksne avsendere av seksuelle henvendelser til barn og unge rapporterer om omfattende nettbruk og preferanser for digital framfor fysisk kontakt (Schulz et al., 2017). Flertallet av de som har seksuell kontakt med mindreårige rapporterer om hyppig seksuell kontakt med folk i andre aldre (Schulz et al., 2017). Med andre ord er det mye som tyder på at slik kontakt kan henge sammen med seksualisert atferd mer generelt, hvor den seksuelle kontakten med mindreårige kun er en del av bildet. Dette samsvarer godt med forskning om tradisjonelle seksuelle overgrep, som har vist at det som omtales som hyperseksualitet er en tydelig risikofaktor for slike handlinger (Pullman et al., 2016). Videre rapporterer voksne som har seksuell kontakt med mindreårige om mer angst og ensomhet (Schulz et al., 2017), noe som igjen kan være et tegn på et sammensatt problembilde blant utøverne. Samtidig viser amerikanske straffesaksdata at personer som arresteres etter å ha hatt seksuell kontakt på digitale medier med politietterforskere som gir seg ut for å være barn langt sjeldnere er kjent fra politiet fra før, har voldshistorikk eller har rusproblemer sammenlignet med personer som arresteres for kontakt med virkelige barn eller for overgrepsmateriale (Navarro & Jasinski, 2015). Funnene kan tas til inntekt for at denne gruppen med utøvere av seksuallovbrudd har andre kjennetegn enn andre utøvere av slike lovbrudd. En alternativ tolkning er at provokasjonen fra politiet fanger opp en gruppe utøvere som ikke nødvendigvis ville vært en reell fare for barn og unge, og at de derfor skiller seg fra andre utøvere. Tilsvarende betraktninger har vært løftet i forbindelse med det som omtales som «pedojegere» på digitale medier, hvor privatpersoner lokker fram voksne som forsøker å oppnå seksuell kontakt med barn og unge på slike medier og offentliggjør sakene (Lomell, 2020).

Undersøkelser har kartlagt hva som finner sted i prosessen rundt seksuelle samtaler på digitale medier mellom voksne og barn og unge. Analyser av tips til Kripos om saker som involverer norske utøvere viser at de to vanligste typene kommunikasjon som involverer barn og unge er seksuell chatting med ønske om deling av bilder og at det oppfordres til eller planlegges seksuelle handlinger med den utsatte. Trusler eller henvisning til allerede utførte handlinger er mindre vanlig (Aanerød & Mossige, 2018). Tilsvarende viser en studie fra Canada av tips til nettsiden cybertip.ca at 93 prosent av varslene gjaldt forespørsler fra voksne om å få tilsendt seksuelt bildemateriale fra barn og unge, eller diskusjon omkring slikt materiale (Quayle & Newman, 2016).

En undersøkelse blant voksne nettbrukere viser at flertallet oppgir å snakke åpent og sannferdig om seg selv og sine hensikter når de har seksuelle samtaler på

digitale medier, både når de snakker med barn og unge, og når de snakker med voksne (Bergen et al., 2014). Voksne som foreslår hemmelighet i sine seksuelle samtaler med barn og unge på digitale medier oppgir derimot oftere å ha oppnådd noen form for seksuell kontakt, altså bør barn og unge være påpasselige dersom dette blir foreslått. En studie hvor forskerne spiller unge gutter og jenter i ulike aldre i et chatrom viser at så mange som 26 prosent av de involverte velger å fortsette den seksuelle samtalen også etter at de blir klar over at den de snakker med «er» 12 år eller yngre (Bergen et al., 2013). Samtidig er likevel samtalen med «eldre ungdommer» mer seksuelt ladet og det er oftere forslag om å flytte samtalen til webkamera, telefon eller møtes fysisk. Av voksne som hadde hatt seksuell kontakt med en mindreårig oppgir omtrent halvparten å ha oppnådd noen form for seksuelt utfall av kontakten, målt som å ha sendt eller mottatt seksuelle bilder, hatt cybersex eller hatt fysisk seksuell kontakt (Schulz et al., 2016). Flertallet rapporterer om å motta eller å ha sendt bilder.

Oppsummering om seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier

Langt det meste av unges seksuelle kommunikasjon på digitale medier foregår med jevnaldrende, men mye tyder på at det også finnes voksne som aktivt søker seksuell kontakt med barn og unge på slike medier. Samlet sett har rundt én av ti unge opplevd seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier. Erfaringene er minst dobbelt så vanlige blant jenter som blant gutter, og er mer vanlig blant eldre ungdom enn blant barn. Antagelig henger dette sammen med at bruksmønsteret for digitale medier endrer seg utover i ungdomstiden. I tråd med dette viser studier at kjennetegn ved unges nettbruk, som utstrakt chatting med ukjente og preferanser for digital kommunikasjon framfor tradisjonell kommunikasjon, henger sammen med å bli utsatt for slike opplevelser. Unge som oppgir å ha mottatt seksuelle henvendelser på digitale medier fra voksne rapporterer også om et sammensatt problembilde, med en rekke uønskede eller ubehagelige erfaringer også utenom digitale medier og mer psykiske helseplager. Voksne som oppgir å ha hatt seksuell kontakt med unge på digitale medier har mange lignende karakteristikk som de utsatte, eksempelvis knyttet til type nettbruk og psykisk helse.

Grooming

Grooming kan forstås som en prosess der voksne gradvis manipulerer seg inn mot mindreårige og forsøker eller klarer å etablere en seksuell interaksjon med dem (Kloess et al., 2014). Som del av prosessen forberedes ofte også barnets omgivelser og signifikante voksne for et seksuelt overgrep (Craven et al., 2006). Grooming som fenomen er imidlertid noe som både varierer i form, intensitet og varighet (Whittle, Hamilton-Giachritsis, Beech, et al., 2013a). Den dominerende forståelsen i litteraturen om grooming er at når overgripere tilnærmer seg ofrene sine, så brukes det gjerne spesifikke teknikker og en bestemt rekkefølge i handlingene. De kan sies å følge en slags oppskrift med ulike stadier (se f.eks. Miah et al., 2015; O'Connell, 2003). Samtidig har enkelte studier kritisert prosessforståelsen, og viser til at grooming foregår mindre lineært og oppskriftsmessig

enn forståelsen som legges til grunn i en del forskningsbidrag, blant annet fordi utøvere ved å bruke ulike teknikker og strategier kan tilnærme seg flere potensielle ofre samtidig (se f.eks. Kloess et al., 2017; Lorenzo-Dus et al., 2016).

Grooming som begrep brukes både om handlinger som har sin opprinnelse i digital og tradisjonell kommunikasjon. Ettersom begrepet ikke bare er avgrenset til handlinger på digitale medier, brukes av og til betegnelsen «online grooming» når digital teknologi anvendes i prosessen. Studier har samtidig vist at samspeillet mellom utøver og utsatt er svært likt i begge typer saker (Ioannou et al., 2018). Begrepet ble opprinnelig innført i England tidlig på 2000-tallet i forbindelse med kriminalisering av voksnes tilnærmende atferd mot potensielle ofre for seksuelle overgrep (Whittle, Hamilton-Giachritsis, Beech, et al., 2013a). Grooming er også straffbart etter norsk lov, gjennom forbudet mot å avtale møte for å begå seksuelle overgrep (groomingparagrafen) (jf. Straffelovens § 306). Forskning har imidlertid reist tvil om lovens relevans, da handlingene den omfatter i liten grad samsvarer med erfaringene barn og unge har på digitale medier (Staksrud, 2013).

Vi gjennomgår i denne delen av rapporten hovedsakelig litteratur som eksplisitt omhandler grooming som prosess. Etterhvert har det blitt en omfattende litteratur om grooming (for tidligere litteraturgjennomganger, se f.eks. Gandolfi et al., 2020; Hui et al., 2015; Kloess et al., 2014; Whittle, Hamilton-Giachritsis, Beech, et al., 2013b, 2013a; Wurtele & Kenny, 2016). Samtidig er det ikke utført studier i Norge og få studier i Norden av grooming. Et unntak er det EU-finansierte komparative prosjektet European Online Grooming Project (Webster et al., 2015), hvor også informanter fra Norge deltok, men data fra prosjektet er ikke publisert for de enkelte deltakerlandene. I mange tilfeller bruker studier begrepet grooming, men måler egentlig enkelthendelser med at barn og unge mottar seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier. For eksempel gjelder dette i Sverige, hvor begrepet grooming brukes om all seksualisert kontakt mellom voksne og barn under den seksuelle lavalder. Slike studier er i hovedsak behandlet i rapportens forrige del.

Forekomst av grooming

Det råder stor usikkerhet rundt det reelle omfanget av grooming basert på foreliggende forskning, særlig av to grunner: For det første er det stor variasjon i hvordan fenomenet måles, noe som gir sprikende estimater. Som nevnt sidestiller mange studier opplevelser hvor det faktisk har foregått en grooming-prosess med generell seksuell kontakt mellom voksne og barn på digitale medier. Som vi var inne på i forrige del av kapittelet trenger ikke slike henvendelser innebære noen prosess eller foranledning, og kan bestå av at en voksen uten forvarsel innleder en samtale med en mindreårig på digitale medier med å snakke om seksuelle tema eller formidle seksualisert materiale. For det andre er det ingen automatikk i at en som har vært utsatt for grooming selv er klar over det. Om prosessen har gått langt vil den utsatte selvsagt vite om opplevelsen, men tilfeller som stopper før den voksne avslører seg selv som overgriper, kan forbli skjult for den utsatte. For eksempel har straffesaker avdekket tilfeller hvor unge tror de har hatt en flørt

med en jevnaldrende via digitale medier, og egentlig ikke vet hva som har skjedd før politiet tar kontakt mange år senere når overgriperen har blitt arrestert i forbindelse med en annen sak. Studier har likevel forsøkt å gi estimater på forekomsten av grooming via digitale medier.

En nyere oversiktsartikkel, som har tatt for seg funn fra 37 forskningsstudier, viser at anslagene på andelen barn og unge som utsettes for grooming varierer mye, fra 9 til 19 prosent (Gandolfi et al., 2020). Forskerne poengterer imidlertid at selv om den reelle forekomsten ikke kan tallfestes presist, så er likevel omfanget av grooming av en slik størrelse at det kan påvirke barn og unges digitale trygghet. Tidligere litteraturgjennomganger har vist lignende estimater (Kloess et al., 2014; Whittle, Hamilton-Giachritsis, Beech, et al., 2013a).

En forskningsgruppe basert i Tyskland har forsøkt å tilnærme seg grooming ved å beskrive for deltakerne i studiene deres hvilke typer erfaringer de ønsker å få oppgitt (Wachs et al., 2012, 2016). Deltakerne bes oppgi om de har hatt kontakt på digitale medier med en de mener var minst syv år eldre enn dem selv, som de utelukkende hadde hatt kontakt med på nett, som først framsto som interessert i dem og deres liv, men deretter gikk over til å snakke om seksuelle tema, og som gjerne prøvde å foreslå fysiske møter. Blant tyske unge i alderen 11–17 år oppgir 21 prosent slike erfaringer i løpet av det siste året, hvor langt de fleste kun hadde opplevd dette én gang (Wachs et al., 2012). En oppfølgingsstudie i samme aldersgruppe i Tyskland, Belgia, USA og Thailand viser et estimat på 18,5 prosent (Wachs et al., 2016). På tross av den detaljerte presiseringen om at man ønsker oppgitt det som kan anses som reelle forsøk på grooming, gir studiene altså estimater i øverste del av spennet funnet i annen forskning.

Som et alternativ til å se på de utsattes opplevde erfaringer, har en amerikansk studie undersøkt hvor stor andel grooming-saker utgjør i et saksutvalg bestående av seksuallovbrudd mot barn og unge via digitale medier (Shelton et al., 2016). Størstedelen av sakene knytter seg til overgrepsmateriale. Samlet er 33 av 251 saker knyttet til grooming, noe som utgjør 13 prosent. En australsk studie viser lignende funn (Krone & Smith, 2017).

Om de utsatte for grooming

Flere studier har oppsummert demografiske og sosiale kjennetegn ved unge som oppgir å ha vært utsatt for grooming (se f.eks. Gandolfi et al., 2020; Whittle, Hamilton-Giachritsis, Beech, et al., 2013b). Også her gjør uklar begrepsbruk det utfordrende å si noe konkret om kjennetegnene knytter seg til faktiske opplevelser med grooming, eller om det egentlig er snakk om andre typer uønskede eller ubehagelige seksuelle opplevelser via digitale medier. Mange av kjennetegnene ved unge som utsettes for «grooming» er derfor sammenfallende med kjennetegnene for å bli utsatt for seksuelle henvendelser fra voksne på digitale medier.

Grooming er tydelig kjønnet, hvor slike erfaringer er langt vanligere blant jenter enn blant gutter. Studiene utført av forskningsgruppen til Wachs og kolleger (2012, 2016), hvor grooming spesifiseres med beskrivelse av handlingen, finner at rundt

dobbelt så mange jenter som gutter i alderen 11 til 17 år oppgir slike erfaringer. Også i et materiale bestående av tips om grooming-saker til den canadiske nettsiden cybertip.ca er det en stor overvekt av jenter blant de utsatte (Quayle & Newman, 2016). Hele 86 prosent av tipsene gjelder jenter, mens de resterende 14 prosentene gjelder gutter. Tidligere forskning gjennomganger oppgir også at slike erfaringer er mer vanlig blant jenter enn gutter, men disse blander altså studier om grooming med studier av andre uønskede seksuelle erfaringer via digitale medier (Gandolfi et al., 2020; Whittle, Hamilton-Giachritsis, Beech, et al., 2013b).

Funn knyttet til alder er noe mer usikre. Sammenstillinger av tidligere forskning viser at erfaringer med grooming er mer vanlig blant ungdom enn blant barn (Whittle, Hamilton-Giachritsis, Beech, et al., 2013b), noe som høyst sannsynlig henger sammen med typen nettbruk i disse aldersgruppene. Samtidig er det mer usikkerhet knyttet til hvordan utviklingen internt i ungdomstiden er. For eksempel viser studiene til Wachs og kolleger (2012, 2016) ingen aldersforskjeller i grooming-opplevelser blant unge i alderen 11 til 17 år. Tipsene til canadiske cybertip.ca viser derimot en kjønnert aldersfordeling, hvor erfaringer med grooming blant jenter er mest vanlig i alderen 13 til 14 år, mens erfaringene blant gutter fordeler seg jevnt utover i alderen fra 10 til 17 år (Quayle & Newman, 2016).

En mulig forklaring på usikkerheten knyttet til erfaringer etter alder er at hvordan man bruker digitale medier er viktigere enn hvor gammel man er. Spørsmålet har vært en sentral del av studier rundt seksuelle henvendelser fra voksne til barn og unge på digitale medier (se f.eks. de Santisteban & Gámez-Guadix, 2018b; Jonsson & Svedin, 2017; Mitchell et al., 2013), men har ikke i like stor grad vært utforsket direkte i tilknytning til grooming. Wachs og kolleger (2012) viser en svak sammenheng mellom grooming og tidsbruk på internett, og en noe sterkere sammenheng mellom grooming og det å være villig til å møte ukjente man har blitt kjent med på digitale medier. En annen studie fra samme forskerkollegium viser en sammenheng mellom grooming og et mål på internettavhengighet, bestående av spørsmål om oppførsel på nett, som om man er mer komfortabel med nettbasert enn tradisjonell kommunikasjon og om man skaffer seg nye venner på nett, samt flere spørsmål som kan oppfattes som indikatorer på avhengighet (Wachs et al., 2018). Samtidig er det grunn til å anta at en del av de seksuelle henvendelsene fra voksne som måles i andre studier kan eller bør forstås som forsøk på grooming, noe som tilsier at unges nettvaner er av betydning også for slike opplevelser.

Noe som har vært studert spesielt i forbindelse med grooming er sammenhengen mellom nettbasert risiko og det som i stort kan omtales som sårbarhet eller motstandsdyktighet i andre områder av livet. Intervjuer med åtte engelske ungdommer som hadde vært utsatt for online grooming rundt trettenårsalderen og deretter blitt misbrukt seksuelt enten online eller offline, fant at nettbasert risikoatferd fra de utsatte ofte hadde utgangspunkt i hendelser i familien (Whittle et al., 2014; Whittle, Hamilton-Giachritsis, & Beech, 2013). Analysene pekte på tre

forskjellige scenarier for sårbarhet. Det første var utstrakt eksponering for risikofaktorer gjennom store deler av oppveksten på individuelt, familie-, samfunns- og kulturelt nivå, hvor særlig foreldre og familiefaktorer som skilte foreldre eller konflikt i hjemmet var sentrale. Dette kunne bryte ned de utsattes evne til å stå imot i et møte med overgripere på digitale medier. For en annen gruppe var triggerhendelser, eller en serie av slike i en avgrenset periode, mer avgjørende. Triggerhendelser kunne være tap av beskyttende faktorer som foreldrekontakt eller tilstedeværelse av nære venner. Disse medførte for denne gruppen sårbarhet, tross en mer balansert oppvekstsituasjon i utgangspunktet. En siste situasjonstype besto av tilfeller hvor nettbasert risikoatferd hadde bakgrunn i nysgjerrighet og misoppfatning, og ikke andre eksterne risikofaktorer. I tråd med at det tegnes et omfattende sårbarhetsbilde blant unge som utsettes for grooming, viser studier tydelige sammenhenger med andre typer negative erfaringer. Eksempler er sammenhenger med både digital mobbing (Wachs et al., 2012, 2016, 2018) og tradisjonell mobbing (Wachs et al., 2012) og andre typer problematferd utenfor digitale medier (Wachs et al., 2018).

Studier har pekt på at utøvere av grooming gjerne kan spille på slik sårbarhet for å få kontakt med barn og unge, framstå som forståelsesfulle og støttende, og slik skape en tillit og en emosjonell binding til potensielle ofre. I en kvalitativ studie fra England intervjuet man tre kvinner utsatt for seksuelle overgrep og de tre voksne mennene som hadde groomet og misbrukt dem (Whittle et al., 2015). Forskerne kodet elementer i faser av groomingprosessen, og fant at de utsatte og utøverne hadde ulik oppfatning av hva som hadde skjedd. Forskerne peker videre på at utøverne gjerne spiller på følelsesregisteret hos de utsatte. På denne måten kan de skape en bindende relasjon til den utsatte, som de senere kan utnytte til å få kontroll over dem. Ved å sammenligne de utsattes og utøvernes redegjørelser mener forskerne at man bedre kan få fram nyanser ved groomingprosessen som kan være viktig for terapeutisk behandling av både utsatte og utøvere. En studie fra Israel viser at unge utsatt for seksuelle overgrep via digitale medier framviser komplekse emosjonelle tilstander (Katz, 2013). De utsattes narrativer tyder på en unik dynamikk med utøverne, blant annet at de fremdeles kunne ta ham i forsvar etter overgrepene hadde skjedd. Også en britisk intervjustudie viser hvordan utsatte barn og unge opplever skam, flauhet og psykososiale vanskeligheter etter å ha vært utsatt for grooming (Whittle, Hamilton-Giachritsis, & Beech, 2013).

Ut fra studiene vi har gjennomgått kan det se ut til at jenter er mer utsatt for grooming enn gutter og at risikoen for slike opplevelser er større blant ungdom enn blant barn. Videre peker flere studier på at grooming er forbundet med det som ofte forbindes med sårbarhet blant ungdom, som kan omfatte særegne trekk i ungdoms karakteristikk, tilstand, deres opplevelser eller handlinger. Eksempler er depressive tilstander, utsatthet for mobbing, skilsmisse i familien eller tap av venner. Utøvere av grooming spiller gjerne på slik sårbarhet for å oppnå kontakt med barn og unge.

Om utøvere av grooming

Studier av personer som utøver grooming baserer seg i all hovedsak på analyser av kjennetegn ved dømte utøvere. Normalt er utøverne dømt etter å ha hatt seksuell kontakt via digitale medier med voksne som utgir seg for å være barn, enten politietterforskere eller provokatører i frivillige organisasjoner som arbeider mot seksuelle overgrep mot barn. Mange studier baserer seg på analyser av data fra den amerikanske Perverted Justice-databasen⁶, som består av chatlogger mellom utøvere og slike «lokkebarn». Her er det verdt å bemerke at hvilke taktikker de voksne i slike typer studier bruker har betydning for hvem som tar kontakt med «barna».

I en studie av 100 tilfeldig utvalgte chatlogger fra Perverted Justice viser Winters og kolleger (2017) at alle utøverne var menn. I tips til cybertip.ca om grooming gjaldt 90 prosent mannlige utøvere, mens de resterende 10 prosent var kvinner (Quayle & Newman, 2016). Winters og kolleger (2017) viser videre at den reelle gjennomsnittsalderen til utøverne var 35 år, mens alderen de i gjennomsnitt oppga i samtale var 32 år. Utøverne i studien til Quayle og Newman (2016) var noe yngre, med en gjennomsnittsalder på 26 år. En mulig forklaring kan være at sistnevnte studie ikke baserer seg på saker hvor utøveren har blitt dømt. En studie som tok for seg 100 tilfeldig utvalgte chatlogger fra Perverted Justice fant at utøvere som orienterte seg mot gutter var noe eldre enn de som tilnærmet seg jenter (van Gijn-Grosvenor & Lamb, 2016), mens Quayle og Newman (2016) finner det motsatte i sine data. Andre har pekt på at mange utøvere av grooming har høy teknologisk kompetanse, og at de også tilegner seg slik kompetanse svært raskt (Quayle et al., 2014). Sist viser en studie av domssaker fra USA at utøvere av grooming rapporterer om høye nivåer av en rekke typer psykiske helseplager og seksuelle avvik, men generelt lite registrert kriminalitet (Briggs et al., 2011). Forfatterne argumenterer ut fra dette for at nettbaserte overgripere utgjør en egen gruppe med utøvere, som kjennetegnes av færre kriminogene faktorer enn personer som utøver tradisjonelle seksuelle overgrep mot barn. Samtidig viser en annen amerikansk studie utstrakt bruk av overgrepsmateriale og tydelig seksuell interesse overfor pubertale barn og tenåringer blant grooming-utøvere (Seto et al., 2012). Gruppen viser derimot sjelden pedofile trekk.

En mye brukt framgangsmåte i studier av grooming-utøvere er å lage inndelinger, eller typologier, hvor utøverne sorteres etter deres kommunikasjonsmønster på digitale medier. En typologi som har fått mye oppmerksomhet er hvorvidt personer som utøver seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier kan karakteriseres som enten fantasidrevne (ikke uttrykker et direkte ønske om å møtes) eller kontaktdrevne (forsøker å treffe mindreårige fysisk med ønske om å ha sex med dem). Broome og kolleger (2018) har gjennomgått litteraturen om dette, og framholder at skillet mellom disse to kategoriene er tvetydig, ettersom

⁶ <http://www.perverted-justice.com/>

begge grupper driver med digital atferd som tilfredsstillende dem, og som potensielt kan ende med fysisk kontakt. De finner ikke noe tydelig atferdsmønster som kan legges til grunn for skillet mellom fantasi- og kontaktdrevne overgripere. De foreslår en alternativ typologi som bedre tar hensyn til at overgrep kan skje både på og utenfor den digitale sfæren, bestående av overgripere som er intimitets-søkende, tilpasningsdyktige og hyperseksualiserte. Andre har foreslått lignende typologier basert på om overgriperen faktisk møter opp eller ikke (DeHart et al., 2017), hvor det skilles etter graden av manipulasjon av ofrene og hensynet som tas til barna utøveren forgriper seg mot (Tener et al., 2015) eller etter samspillet mellom utøver og utsatt (Ioannou et al., 2018).

Et viktig tema i tidligere studier har vært å avdekke kjennetegn ved teknikker og strategier som groomere benytter seg av. En spansk studie viser hvordan utøvere bruker ulike overtalelsesstrategier for å oppnå kontakt med potensielle ofre, hvor strategiene igjen er forbundet med tre taktikker for å oppnå et overgrep: ikke-seksuell involvering, bedrag og utpressing (Gámez-Guadix et al., 2018). De oppsummerer med at utvikling av et emosjonelt bånd mellom utøveren og den utsatte spiller en hovedrolle i grooming, noe som kan skje fordi utøveren fremmer den utsattes føyelighet og bruker overtalelse. I en spansk kvalitativ studie av 12 innsatte som var domfelt for grooming peker de Santisteban og kolleger (2018) særlig på hvordan utøvene aktivt studerte de strukturelle omgivelsene, behovene og sårbarhetene til de potensielle ofrene. På denne måten kunne de tilpasse og hele tiden bruke de mest effektive overtalesteknikkene, på en slik måte at de utsatte følte seg delaktige i prosessen. En studie av Kloess og kolleger (2019) viser at utøverne kan deles i to grupper, etter om de bruker en direkte eller en indirekte framgangsmåte. De viser til at den direkte framgangsmåten har få av de elementene som litteraturen gjerne trekker fram i forbindelse med grooming, og heller deler likhetstrekk med tilnæringsstrategier som brukes i litteratur om overfallsvoldteker; som «blitz», «con» og «surprise» (Dale et al., 1997). I den indirekte framgangsmåten finner de flere av de typiske elementene som forbindes med grooming, som relasjonsbygging og utstrakt bruk av smiger og komplimenter (O'Connell, 2003). Likevel var det likhetstrekk i framgangsmåtene, for eksempel ved at utøverne sendte pornografisk materiale til de potensielle ofrene for å naturalisere atferden og for å gjøre dem mottakelig for seksualisert kommunikasjon.

Studier har kartlagt om utøvere i groomingprosesser anlegger ulike framgangsmåter mot jenter og gutter. I en amerikansk studie av 101 domfelte fant van Gijn-Grosvenor og Lamb (2016) at kommunikasjonen mot jenter var mer forsiktig og at utøverne typisk brukte mer tid på å vinne tillit, brukte lengre tid før de introduserte seksuelle temaer, og var mindre direkte i så måte, enn hva utøverne som orienterte seg mot gutter var. Dette bildet synes imidlertid å stå i kontrast til funnene fra en australsk studie (Grosskopf, 2010). Studien er basert på kommunikasjon mellom mistenkte overgripere som tilnærmet seg politi som utga seg for å være mindreårige gutter. Konklusjonen var at de mistenkte framsto som mindre aggressive enn om ofrene hadde vært jenter. De spilte på guttenes sårbarhet og

forsøkte å etablere en slags vennerelasjon, før de etter hvert fokuserte mer på deres seksualitet og seksuelle erfaringer.

Flere studier av utøvere og deres teknikker har også undersøkt motivasjonen bak seksuelle overgrep. En amerikansk studie viser at motivasjonen til utøverne først og fremst var seksuell opphisselse og tilfredsstillelse, i tillegg til oppfyllelse av fantasier (Kloess, Hamilton-Giachritsis, et al., 2019). Kommunikasjonen med de utsatte inneholdt mye seksuelt innhold og utøverne bruke en rekke manipulerende teknikker for å engasjere barn og unge og oppnå deres ettergivelse. Basert på semistrukturerte intervjuer med to britiske domfelte menn finner Kloess og kolleger (2019) støtte til at utøverne først og fremst er seksuelt motivert. I tillegg avdekker de at den stadig økende bruken av digitale medier ble en besettelse for dem. Flere studier har også pekt på det som kan omtales som kognitive forstyrrelser blant utøverne, hvor mange mener det er naturlig at barn og unge skal inngå i seksuelle relasjoner med voksne (de Santisteban et al., 2018; DeLong et al., 2010). Dette samsvarer med funn gjort i tilknytning til bruk av overgrepsmateriale (se f.eks. Bartels & Merdian, 2016; Ward & Keenan, 1999). Andre har funnet lignende avvik i tankemønstre blant utøvere om barn og seksualitet, men også utvidet med hvordan de hevder at virtuelle hendelser ikke er reelle og at de selv ikke har kontroll over sine handlinger (Paquette et al., 2020; Paquette & Cortoni, 2020). En målsetning med studiene er å undersøke hvorvidt slike tanker henger sammen med overgrepene som utøves, men studiene klarer ikke å påvise tydelige mønstre mellom tankesett og den kriminelle atferden.

En siste type studier som er framtrødende når det kommer til grooming fokuserer på formen i kommunikasjonen som utøverne bruker når de tilnærmer seg potensielle ofre. Normalt baserer studiene seg på kvalitative gjennomganger av språklige mønstre i samtalene mellom utøvere og lokkebarn. Studier har blant annet vist hvordan utøvere bruker mye energi tidlig i en groomingprosess på å etablere trygghet for det potensielle offeret, også til å snakke om sex, og til å sondere det omkringliggende miljøet til de utsatte (Williams et al., 2013). Tilsvarende analyserer Lorenzo-Dus og kolleger språklige mønstre og ordkombinasjoner i chatlogger fra Perverted Justice (Lorenzo-Dus et al., 2016, 2020; Lorenzo-Dus & Izura, 2017). Studiene finner tydelig at utøverne bearbeider barn og unge og vinner deres tillit gjennom småprat og komplimenter. De peker også på at utøvernes språk ikke er så seksuelt eksplisitt som man kanskje kunne forvente, og at dette gjør det vanskelig for de utsatte å avsløre utøverens hensikter. Ut over å analysere språklige mønstre, har studier trukket tilsvarende konklusjoner ved å undersøke hvorvidt utøvere bruker spesifikke ord (Black et al., 2015; Miah et al., 2015) eller særskilte retoriske grep (Chiang & Grant, 2019). Studiene som analyserer lingvistikk og språkbruk forsøker å bedre forstå utøvernes modus operandi, med mål om å gjøre det mulig å avdekke tilfeller av grooming på et tidligere stadium i prosessen.

Moderne statistiske programmer og digitale innovasjoner har også gjort det mulig med nye analyseteknikker av chatlogger. Eksempler er hvordan det som omtales som statistisk diskursanalyse, en datadrevet diskursanalyse, brukes til å analysere

over 36 000 ord i samtaler mellom utøvere og lokkebarn for å undersøke språklige mønstre som skal avdekke om utøverne er ute etter å møte sine potensielle ofre fysisk eller ikke (Chiu et al., 2018). Studien avdekker hvordan samtaler med utøvere som er ute etter et fysisk møte oftere preges av at det snakkes om de utsattes følelsesliv, mens utøvere som ikke er ute etter å møtes vel så gjerne snakker om eget følelsesliv. I en annen studie har man brukt chatlogger i et forsøk på å utvikle datalæringsverktøy for å identifisere samtaler med seksualisert innhold (Cardei & Rebedea, 2017). Analysene viser at datadrevne verktøy er effektive i å plukke opp mønstre i samtaler som tilsier at en potensiell overgriper er involvert. Andre har brukt maskinlæringsalgoritmer for å utvikle verktøy som automatisk kan beregne risiko for at utøveren er kontaktdrevet, og som slikt kan være til hjelp for å prioritere saker i politiets arbeid (Seigfried-Spellar et al., 2019). Tilsvarende arbeid med chatlogger gjøres også i Norge på NTNU⁷.

Oppsummering om grooming

Antagelig kan vi anslå at mellom 10 og 20 prosent av barn og unge har vært utsatt for forsøk på grooming, men uklar begrepsbruk gjør det vanskelig å gi et presist estimat. Jenter er noe mer utsatt enn gutter, og erfaringene er mer vanlige blant ungdom enn blant barn. Aldersfordelingen kan se ut til å være kjønnet, hvor jenter er mest utsatt i midten av ungdomstiden, mens utsatthet fordeler seg jevnere utover barne- og ungdomstiden for gutter. Omfanget av digital mediebruk, måten man bruker digitale medier og hvorvidt man også opplever andre typer risiko på digitale medier henger sammen med om man utsettes for grooming. Likeledes har studier vist at det er en sammenheng med øvrige typer negative erfaringer utenfor den digitale verden og utsatthet for grooming. Hendelser som skilsmisse, flytting eller tap av venner kan være triggere for prosesser som bidrar til å øke risikoen for å bli utsatt. Langt de fleste utøvere av grooming er menn. Studier viser til dels høy teknologisk kompetanse hos utøverne, og mange er heller ikke kjent av politiet fra annen kriminalitet. Utøvere bruker gjerne utspekulerte overtalelseteknikker, og er gode til å oppnå tillit fra potensielle ofre. Mange er også flinke til å utnytte sårbarhet hos barn og unge de prater med, og bruker komplimenter og medfølelse for å oppnå medgjørighet. Ofte er språket til utøverne mindre seksualisert enn man skulle forvente.

Seksuelle overgrep initiert på digitale medier

Seksuelle overgrep initiert på digitale medier kan skje fysisk, ved at utøver og utsatt møtes, eller digitalt, ved at utøver får den utsatte til enten frivillig eller ved hjelp av manipulasjon eller tvang til å utføre seksuelle handlinger. I og med at denne rapporten dekker seksuelle overgrep i en digital kontekst, avgrensers vi oss i utgangspunktet fra litteratur som omhandler fysiske overgrep. Samtidig er det relevant om slike overgrep har sin opprinnelse i kommunikasjon på digitale medier

⁷ www.aiba.no

eller ikke. Eksempler er hvordan unge blir lurt eller manipulert til å møte en person i den fysiske verden, og deretter blir utsatt for et seksuelt overgrep. Dette kan være det siste leddet i et grooming-forløp, så det vil være glidende overganger mellom forskning presentert i forrige del av kapittelet og det som presenteres her. Samtidig forstås gjerne grooming som at det er snakk om en voksen utøver som kontakter et barn, mens det også finnes en rekke tilfeller hvor unge har møtt andre jevnaldrende etter å ha kommunisert via digitale medier, og deretter blitt utsatt for seksuelle overgrep. I denne delen av kapittelet inkluderer vi også slike studier, sammen med studier som ikke eksplisitt omtaler prosessen rundt grooming. Forskning som omhandler seksuell utpressing blir gjennomgått i neste del av kapittelet.

Et viktig poeng når det kommer til lovgivning rundt seksuallovbrudd at denne er teknologinøytral, altså både kan og skal lovbrudd som ikke involverer fysisk kontakt idømmes likt som lovbrudd med fysisk kontakt. Det er per i dag utført lite forskning som eksplisitt ser på slike digitale seksuallovbrudd, men dette kapittelet presenterer de få studiene som er utført.

Forekomst av seksuelle overgrep initiert på digitale medier

Til vår kjennskap eksisterer det ingen studier som har kartlagt forekomsten av seksuelle overgrep som har sin opprinnelse i kontakt på digitale medier basert på selvrapporing. Samtidig er det flere studier som på ulike måter ilegger digitale hjelpemidler en viktig rolle i tilrettelegging av seksuelle overgrep. En studie blant amerikanske politietterforskere viser at nærmere én tredel av sakene som involverte nettbaserte seksuallovbrudd mot mindreårige hadde en forbindelse til bruk av sosiale medier (Mitchell et al., 2010). Tall fra Tyrkia viser at 14 prosent av barn og unge henvist til psykiatrisk behandling etter å ha vært utsatt for seksuelle overgrep oppga at utøveren brukte digitale hjelpemidler for å tilrettelegge for overgrepet (Say et al., 2015). En svensk studie oppgir at til sammen 9,7 prosent av svenske 18-åringer som har hatt sex via digitale medier i løpet av det siste året følte seg overtalt, presset eller tvunget til å utføre handlingene (Jonsson et al., 2019). Dette utgjør 0,6 prosent av det samlede utvalget.

En sentral kilde til kunnskap i Norge om seksuelle overgrep som har sin opprinnelse i digital kommunikasjon er Kripos sin registerbaserte statistikk over voldtekt, særlig knyttet til seksuallovbrudd mot barn under 14 år. Grunnen er at alle typer seksuell omgang med barn under 14 år rammes av voldtektsbestemmelsen (jf. Straffeloven § 299), noe som gjør at statistikken er relativt utfyllende for akkurat denne gruppen. For ungdom over 14 år vil mange seksuallovbrudd via digitale medier rammes av andre straffebud i seksuallovbruddskapittelet, så for denne gruppen vet vi mindre om tematikken. Samlet ble det anmeldt 173 voldtekter mot barn under 14 år via digitale medier i 2018, utøvd av 28 gjerningspersoner (Kripos, 2019d). Alle gjerningspersonene var menn. De 28 anmeldte mennene sto til sammen bak 1 725 seksuallovbrudd mot 857 unike fornærmede, men tre av de anmeldte sto bak over 1 500 av disse sakene. Av de anmeldte var åtte under 18 år på gjerningstidspunktet. Dersom man ser spesifikt

på mindreårige som anmeldes for voldtekt, hadde fem prosent av sakene knyttet til 225 anmeldelser i 2016 sitt utspring i kontakt på digitale medier (Kripos, 2017). Av disse var halvparten kontaktvoldtekter som skjedde etter at de involverte først hadde blitt kjent via digitale medier, mens den andre halvparten var situasjoner hvor utøver fikk den utsatte til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv over internett. Tall fra 2008 om anmeldte voldtekter mot barn og unge under 18 år i Sverige viste at nærmere ni prosent av sakene hadde sin opprinnelse i kontakt på digitale medier, men for barn i alderen 12 til 14 år gjaldt dette 15 prosent av sakene (Bråttsforebyggande rådet, 2011; Shannon, 2011). Samlet viser disse tallene at digitale medier spiller en viss rolle når det gjelder seksuelle overgrep mot barn og unge, samtidig som risikoen for å bli utsatt for et overgrep er langt større på andre arenaer. Det er grunn til å anta at den registerbaserte statistikken preges av store mørketall. Det reelle antallet seksuelle overgrep barn og unge utsettes for er dermed antagelig langt høyere enn det som oppgis i disse statistikkene, men dette gjelder både for overgrep i en fysisk og en digital kontekst.

I en studie av svensk domsmateriale analyserer Joleby og kolleger (2020) alle straffesaker fra 2017 hvor seksuallovbrudd mot barn og unge under 18 år har funnet sted via digitale medier. Av 98 saker, inneholder 81 kun seksuelle overgrep via digitale medier, mens 17 inneholder både digitale og fysiske overgrep. Halvparten av straffesakene knyttet seg til et enkeltstående seksuelle overgrep, men for saker som også inkluderte fysiske overgrep, inneholdt alle sakene gjentatte overgrep. Analysen viser videre at halvparten av sakene med fysiske seksuelle overgrep ble utøvet av en person som var kjent for den utsatte, mens gjerningspersonen var ukjent i tre av fire saker bestående av overgrep via digitale medier. I halvparten av sakene besto overgrepet av at den utsatte enten sendte seksualiserte bilder eller poserte seksuelt foran webcam, mens rundt én av fire rapporterte om penetrering. Andre studier har vist at mange seksuallovbrudd som har sin opprinnelse i kommunikasjon på digitale medier involverer svært alvorlige overgrep. For eksempel viser en studie fra Tyrkia at tre av fire overgrep mot barn og unge under 18 år involverte penetrasjon, at det i rundt én av tre saker har det vært brukt vold, mens det i én tredel har vært brukt trusler eller utpressing (Koçturk & Yuksel, 2018). Også blant amerikanske barn og unge framstår de seksuelle overgrepene som alvorlige (MacPherson et al., 2018). I åtte av ti tilfeller hadde den digitale kontakten utviklet seg til et fysisk overgrep, og tre av fire overgrep involverte penetrering. Felles for de to sist nevnte studiene er at analysene er basert på svært få utsatte.

Om utsatte for seksuelle overgrep initiert på digitale medier

Både data fra svensk politi (Bråttsforebyggande rådet, 2011), domsmateriale (Joleby et al., 2021) og selvrapporteringsundersøkelser (Jonsson et al., 2019) viser at flere jenter enn gutter blir utsatt for seksuelle overgrep med opprinnelse i digital kommunikasjon. Tilsvarende var 79 prosent av de utsatte jenter i amerikanske nyhetssaker om seksuelle overgrep initiert på digitale medier (Canders et al., 2013). Data fra norsk politi viser derimot at over tre av fire fornærmede i

voldtektssaker over internett i 2018 var gutter (Kripos, 2019d). Dette kan forklares av at enkeltsaker med svært mange fornærmede gutter ble påtalt i disse årene. Ut over kjønn, viser Priebe og Svedin (2012) i en studie blant elever i svensk videregående skole at risiko for å bli presset eller tvunget til å ha sex med en person man har møtt på digitale medier er langt større blant unge som definerer seg som seksuell minoritet enn blant heterofile unge. I analyser som også inkluderer forsøk på slike handlinger skårer utsatte langt dårligere på depressive symptomer, selvbilde og det som kalles «sense of coherence», som grovt kan forstås som evnen til å tro at man kan påvirke egen vei videre i livet og at framtidige opplevelser vil være forutsigbare og overkommelige. En studie av domssaker i Tyrkia viser også at mange barn og unge som blir utsatt for seksuelle overgrep initiert på digitale medier sliter psykisk (Koçturk & Yuksel, 2018). Hvorvidt dette skyldes de seksuelle overgrepene eller om problemene var til stede før overgrepet skjedde, er ikke mulig å avgjøre med foreliggende materiale. Jonsson og kolleger (2019) viser videre i en studie blant elever i siste trinn på svensk videregående skole at unge som har blitt presset eller tvunget til seksuelle handlinger på digitale medier langt oftere rapporterer om erfaringer med andre typer viktimisering i den fysiske verden. Som for andre typer seksuelle overgrep via digitale medier er det dermed mye som tyder på et sammensatt problembilde også for denne gruppen utsatte, og at det mest sannsynlig ikke er tilfeldig hvem som utsettes for overgrep på nok en arena.

En intervjustudie blant svenske jenter som har vært utsatt for seksuelle overgrep via digitale medier, uten at dette utviklet seg videre til fysiske overgrep, viser kompleksiteten i opplevelsene (Joleby et al., 2020). En tilbakevendende tematikk i intervjuene er hvordan opplevelsen gikk fra å være spennende til å bli et overgrep, hvor særlig det å selv ha deltatt aktivt i starten oppleves vanskelig. Jentene beskriver deretter hvordan viktimiseringen fikk alvorlige følger for deres selvbilde og deres evne til å stole på andre mennesker.

Om utøvere av seksuelle overgrep initiert på digitale medier

Utøverne av seksuelle overgrep som har sin opprinnelse i kontakt på digitale medier er ofte relativt unge, og det er ikke uvanlig at de er jevnaldrende med den utsatte. Blant danske unge i alderen 14 til 17 år oppgir 67 prosent av guttene og 27 prosent av jentene at den som begikk overgrepet var en jevnaldrende (Helweg-Larsen et al., 2012). I amerikanske nyhetssaker var medianalderen for utøvere 30 år (Canders et al., 2013). Funn fra elever i siste trinn på videregående skole i Sverige viser at kun 20 prosent av guttene oppga at utøver i et problematisk seksuelt møte som startet på digitale medier var mer enn fem år eldre enn dem selv, mens det samme gjaldt 50 prosent av jentene (Priebe & Svedin, 2012). Også en amerikansk studie framhever at utøvere av seksuelle overgrep via digitale medier ofte er unge (MacPherson et al., 2018). I én tredel av de undersøkte sakene var utøver selv under 20 år, men samtidig var også én tredel en voksen av ukjent alder. En britisk undersøkelse har sammenlignet utøvere som er dømt for henholdsvis besittelse av digitalt overgrepsmateriale mot barn, kontakt-overgrep som har sin opprinnelse i digital kommunikasjon og rene kontaktovergrep

(Aslan & Edelmann, 2014). Blant kjennetegn som kartlegges er alder, etnisitet, arbeid, utdanning, psykisk helse, tidligere straff, rus, overgrep i oppvekst, seksuelle fantasier og type kontakt med den utsatte. Først og fremst er personene som dømmes for overgrep med opprinnelse i digital kommunikasjon yngre enn både kontaktovergriperne og de som blir arrestert for besittelse av overgrepsmateriale. Videre kjennetegnes de som har utøvd slike overgrep av mindre problemer på de aller fleste av de overnevnte områdene enn kontaktovergriperne, samtidig som de har mer problemer enn de som kun er dømt for besittelse av overgrepsmateriale. Dette motstrides delvis av en studie av amerikanske utøvere av seksuallovbrudd på nett, hvor personer dømt for overgrep initiert på digitale medier sjeldnere har problemer med vold og rus enn personer dømt for besittelse eller for spredning av overgrepsmateriale (Clevenger et al., 2016). Dette tas til inntekt for at de dømte har sterkere selvkontroll. Det bekreftes derimot at utøvere av seksuelle overgrep via digitale medier er yngre enn de som blir arrestert for besittelse av overgrepsmateriale. Studien inkluderer ikke rene kontaktovergripere som kontrollgruppe. I en annen amerikansk studie har man kartlagt kjennetegn ved overgrep som har sitt utspring i digital kontakt etter om den utsatte kjente utøver fra før eller ikke (Wolak & Finkelhor, 2013). Konklusjonen er at de to gruppene utøvere er svært like, med unntak av at utøvere som ikke er kjent for den utsatte sjeldnere er registrert med tidligere vold og kriminalitet. Overgrepene i seg selv skiller seg ikke i det hele tatt.

Oppsummering om seksuelle overgrep initiert på digitale medier

Vi vet lite om hvor ofte barn og unge utsettes for seksuelle overgrep som har sin opprinnelse i kommunikasjon på digitale medier. Basert på statistikk fra politiet vet vi at det er langt vanligere at seksuallovbrudd mot barn og unge har sin opprinnelse i fysisk enn i digital kontakt, samtidig som mye tyder på at forekomsten av slike lovbrudd over digitale medier er økende. Vi har også sett noen svært omfattende straffesaker hvor enkeltpersoner straffes for et stort antall alvorlige seksuallovbrudd mot barn og unge. Gjennomgående rammes jenter oftere enn gutter. Barn og unges seksuelle utforskning på digitale medier ser ut til å kunne være en risikofaktor for å bli utsatt for overgrep via digitale medier. Funn knyttet til et sammensatt problembilde blant unge som utsettes for slike erfaringer tyder videre på at det ikke er tilfeldig hvem som blir utsatt for overgrep. Når det gjelder utøverne av seksuelle overgrep initiert på digitale medier er disse gjennomgående relativt unge sammenlignet med utøvere av andre typer seksuallovbrudd. Dette kan henge sammen med vaner knyttet til hvordan man kommuniserer i ulike aldersgrupper, men det kan også indikere at disse typene seksuallovbrudd har en annen utøvergruppe. Samtidig er det verdt å merke seg tallene fra kriminalstatistikk, som viser at langt de fleste seksuallovbrudd utøvet av jevnaldrende ikke har sin opprinnelse i digital kontakt.

Seksuell utpressing på digitale medier

Seksuell utpressing har på engelsk blitt omtalt med begrepet «sextortion», som er et teleskopord bestående av de to leddene «sexual» og «extortion». Handlingen

består i at en utøver bruker personlig seksuelt materiale til å presse den utsatte til å gå med på ulike krav, som for eksempel å dele flere bilder (Liggett, 2019; NetClean, 2018; O'Malley & Holt, 2020; Wolak et al., 2018), grovere seksuelle handlinger (O'Malley & Holt, 2020) eller å inkludere søsken eller andre jevnaldrende i overgrepshandlinger (O'Malley & Holt, 2020). Utpressing har også blitt brukt for å få personer til å bli i et eksisterende forhold (Liggett, 2019; Wolak et al., 2018), samt for å presse for penger (Liggett, 2019). Den vanligste trusselen er å dele bilder på nettet eller å videresende til familie og venner (NetClean, 2018; Wolak et al., 2018). Omtrent halvparten av deltakerne i en studie blant amerikanske 18- til 25-åringer som hadde vært utsatt for seksuell utpressing før de fylte 18 år opplevde at trusselen var blitt gjennomført (Wolak et al., 2018). I en annen undersøkelse blant amerikanske barn og unge i alderen 12 til 17 år rapporterer én av fire om det samme (Patchin & Hinduja, 2020). Utpressingen trenger ikke nødvendigvis inkludere digitale hjelpemidler, men gjør som oftest det. En ting som skiller handlingen fra andre typer seksuelle overgrep via digitale medier er at trusselen er av sentral betydning (Acar, 2016). Fenomenet kan også være et senere stadium i en grooming-prosess.

Selvrapporteringsundersøkelser blant ungdom viser at saker normalt starter med at den utsatte deler bilder av seg selv. Rundt tre av fire tilfeller i en amerikansk studie startet med at den utsatte selv formidlet de første bildene til utøveren, enten frivillig eller som et resultat av manipulering, tvang eller trusler (Wolak et al., 2018). I 40 prosent av tilfellene møttes aldri den utsatte og utøveren. Tilsvarende startet hendelsesforløpet i over 90 prosent av domssaker fra USA med at den utsatte ble lurt eller manipulert til å dele seksuelle bilder av seg selv (O'Malley & Holt, 2020). En annen studie, som antagelig baserer seg på det samme materialet, viser at halvparten av bildene stammer fra grooming-forløp, mens nær en firedel stammer fra situasjoner hvor den utsatte blir lurt (Liggett, 2019). De resterende bildene stammer enten fra det som opprinnelig var etablerte kjæresteforhold eller fra hacking eller tyveri. En gjennomgang av sextortion-saker i Tsjekka viser at utøveren normalt først kommer i kontakt med potensielle ofre på åpne nettsider og deretter finner ut hvem offeret er (Kopecky, 2017). Etter dette er gjort blir samtalen gjerne mer intim og seksualisert, før materiale som normalt er tilsendt frivillig brukes til å presse den utsatte til ytterligere seksualiserte handlinger, og i noen tilfeller også for penger.

Fransson og kolleger (2019) gir en god beskrivelse av hvordan en sak med seksuell utpressing via digitale medier kan se ut. Studien baserer seg på intervjuer, domsmateriale og dagboknotater fra en enkelt straffesak, hvor en ung norsk gutt lurte andre unge gutter til å sende fra seg seksuelt materiale ved å sende dem bilder av jenter som han finner på nett. Materialet han mottar bruker han deretter til å presse guttene til å utføre grovere seksuelle handlinger. Gutten dømmes for flere voldtekter.

Forekomst av seksuell utpressing på digitale medier

Det eksisterer ikke mange studier av opplevelser med seksuell utpressing blant barn og unge. I en selvrapporteringsstudie oppgir fem prosent av danske ungdommer mellom 14 og 17 år at de har blitt truet eller utpresset på digitale medier ved bruk av seksuelle bilder av dem (Project deShame, 2017), men studien inneholder ikke mer informasjon om opplevelsene. Tilsvarende tall er funnet i andre undersøkelser, hvor henholdsvis seks prosent av tsjekkiske ungdommer mellom 11 og 17 år (Kopecky, 2017) og syv prosent av spanske ungdommer mellom 12 til 17 år (Montiel et al., 2016) oppgir å ha vært utsatt for seksuell utpressing på digitale medier. I en nasjonalt representativ undersøkelse blant amerikanske barn og unge i alderen 12 til 17 år oppgir fem prosent av deltakerne at noen har truet med å offentliggjøre et seksualisert bilde av dem for å få dem til å gjøre noe, for hevn eller for ydmykelse. Undersøkelsen inneholder ikke informasjon om de utsatte handlet på bakgrunn av trusselen eller om trusselen ble gjennomført (Patchin & Hinduja, 2020). En gjennomgang av 152 saker i det amerikanske rettsapparatet hvor personer er dømt for ulike typer seksuell utpressing på digitale medier viser at litt over halvparten av sakene omhandler situasjoner hvor unge under 18 år blir presset til enten å dele seksuelt materiale eller seksuelle handlinger (O'Malley & Holt, 2020).

Utøvelse av seksuell utpressing på digitale medier er kun kartlagt i den ene ovennevnte amerikansk studien, hvor tre prosent av barn og unge mellom 12 og 17 år oppgir å ha truet andre med å offentliggjøre seksuelle bilder av dem (Patchin & Hinduja, 2020).

Om utsatte for seksuell utpressing på digitale medier

Blant spanske barn og unge i alderen 12 til 17 år er det omtrent like vanlig blant gutter som blant jenter å ha opplevd seksuell utpressing på digitale medier, og det er heller ingen aldersforskjeller (Montiel et al., 2016). De fraværende kjønnsforskjellene samsvarer dårlig med funn i et internettrekruttert utvalg av amerikanske unge voksne som har vært utsatt for seksuell utpressing på digitale medier før de fylte 18 år, hvor ni av ti utsatte er jenter (Wolak et al., 2018). Flertallet av de utsatte var i alderen 16 til 17 år da hendelsen skjedde. Som for mange andre seksuelle krenkelser og overgrep via digitale medier, er opplevelser med seksuell utpressing mer vanlig blant unge som rapporterer en annen legning enn heterofil (Patchin & Hinduja, 2020).

Det er stor skam knyttet til å bli utsatt for seksuell utpressing på digitale medier. Halvparten av de utsatte i undersøkelsen til Wolak og kolleger (2018) fortalte ikke om opplevelsen til andre, mens et annet estimat er at 20 prosent ikke snakker med noen (Patchin & Hinduja, 2020). Dersom man snakker med noen om opplevelsen, er det mest vanlig å snakke med jevnaldrende, og deretter for jenter å snakke med foreldrene. Det å kontakte politiet er derimot svært uvanlig. Det mest ekstreme utslaget er blant tsjekkiske unge mellom 11 og 17 år, hvor ingen kontaktet verken foreldre, voksne eller politi om opplevelsen (Kopecky, 2017). Seksuell utpressing på digitale medier kan også ha store konsekvenser på lang sikt. For eksempel

viser Wolak og kolleger (2018) at halvparten av de utsatte oppgir å ha mistet kontakt med familie eller venner, mens 30 prosent har fått psykisk helsebehandling. Én av ti av de utsatte har flyttet på grunn av opplevelsen. Enkelte studier har, basert på profilerte mediasaker, knyttet seksuell utpressing på digitale medier til selvmord (Nilsson et al., 2019).

Om utøvere av seksuell utpressing på digitale medier

Studier har også rapportert om kjennetegn ved utøvere av seksuell utpressing på digitale medier. I undersøkelsen til Wolak og kolleger (2018), blant amerikanske unge voksne som opplevde seksuell utpressing på digitale medier før de fylte 18 år, var over 90 prosent av utøverne gutter eller menn, og halvparten var selv under 18 år. Noe over halvparten av de utsatte kjente utøver fra før, normalt var det snakk om enten partner, tidligere partner eller en på skolen eller arbeidsplassen. Også studien til Patchin og Hinduja (2020) blant amerikanske unge i alderen 12 til 17 år viser at den mest vanlige utøveren av seksuell utpressing på digitale medier er nåværende eller tidligere partner, deretter venner eller bekjente, så ukjente. I to av tre tilfeller var utøver en person den utsatte kjente fra før. Dette samsvarer dårlig med mediebildet av ukjente utøvere som via digitale medier presser unge til å utføre seksuelle handlinger.

Samtidig viser studier av domsmateriale fra USA knyttet til saker om seksuell utpressing at utøveren i disse sakene som regel var ukjent for den utsatte (O'Malley & Holt, 2020). Videre viser utøveren ofte seksuell interesse for mindreårige, gjennom enten å være i besittelse av overgrepsmateriale eller ved å delta i seksuell kommunikasjon på digitale medier om overgrep og misbruk av barn og unge. Ofte har de dømte vært i kontakt med svært mange utsatte. Med andre ord er det antagelig et misforhold mellom opplevelsene unge rapporterer om i spørreundersøkelser og sakene som når rettsapparatet, hvor førstnevnte oftere inkluderer en kjent utøver mens sistnevnte oftere involverer en ukjent. Dette kan også handle om forskjell i tilbøyelighet til å anmelde saken når utøver er kjent.

Oppsummering om seksuell utpressing på digitale medier

Seksuell utpressing er, sammen med grooming, kanskje den typen seksuelle overgrep via digitale medier som har fått størst oppmerksomhet i media. Det har også vært en del sensasjonspreget journalistikk og forskning rundt sammenhengen mellom slike erfaringer og selvmord. Bakgrunnen er mediasaker hvor seksuell utpressing på digitale medier er etablert som en sannsynlig årsak til at noen unge har valgt å ta livet av seg. Funnene her viser at forsøk på utpressing via digitale medier ikke er helt uvanlig, og antagelig rammer omtrent én av 20 unge. Opplevelsene rammer oftest jenter fra midten til slutten av tenårene. Seksuell utpressing på digitale medier har normalt sin opprinnelse i at den utsatte har delt seksualisert materiale av seg selv med utøver, enten frivillig eller på bakgrunn av manipulasjon, tvang eller trusler. Det er stor skam knyttet til opplevelsene blant de utsatte, og mange velger ikke å fortelle til noen om det som har skjedd. Den mest vanlige utøveren i selvrapporteringsstudier er en person den

utsatte kjenner fra før, men i saker som når domstolene er utøver oftere ukjent og har kontakt med svært mange utsatte.

Digitalt overgrepsmateriale

Spredning av overgrepsmateriale på digitale medier har blitt et vesentlig problem de siste to tiårene. Mens man før internett måtte være aktiv og søkende for å komme i kontakt med personer med samme interesser som en selv, har digitaliseringen gjort disse avstandene betydelig mindre. Dette gjelder for alle typer interesser, men særlig i tilfeller med avvikende eller ulovlige interesser. Den økte tilgangen til overgrepsmateriale på digitale medier skaper dermed et marked hvor personer med interesse for slikt materiale finner et fellesskap med likesinnede, noe som igjen kan skape grobunn for en mulig eskalering av allerede avvikende seksualitet blant deltakerne. I tillegg må nødvendigvis mange bilder og filmer av overgrep ha sin opprinnelse i et faktisk fysisk overgrep. Nedlastning og deling av overgrepsmateriale utgjør en stor del av de årlige straffesakene i Norge knyttet til seksuallovbrudd mot barn og unge. I 2018 utgjorde dette 66 prosent av alle anmeldte saker (Politidirektoratet, 2018).

Hva som forstås som overgrepsmateriale er et fenomen i bevegelse, både når det gjelder hva et barn er og typen materiale som inngår i definisjonen. I henhold til Lanzarotekonvensjonen skal alle personer under 18 år forstås som barn, noe som betyr at alle seksuelle bilder av personer under 18 år vil være overgrepsmateriale. Hvorvidt dette er en fornuftig avgrensning har vært diskutert i tidligere studier (se A. A. Gillespie, 2010, 2018). Et vanskelig punkt knytter seg til vurdering av alder. Det er lett å se forskjell på et barn før pubertetsalder og en eldre ungdom, men det er nødvendigvis ikke like lett å se forskjell på en 14-åring, en 16-åring og en 18-åring. En undersøkelse har også vist at selv personer som jobber med identifisering av utsatte i overgrepssaker har problemer med å vurdere alder på denne måten (Kloess, Woodhams, et al., 2019). En annen utfordring er manglende samsvar mellom seksuell lavalder og hva som vurderes som overgrepsmateriale, da det betyr at personer frivillig kan inngå i seksuelle relasjoner samtidig som seksualiserte bilder av personene kan være å anse som overgrepsmateriale. Noe som problematiserer denne diskusjonen ytterligere er at det er store variasjoner i seksuell lavalder rundt om i verden, eksempelvis er den 12 år på Fillipinene og 14 år i Spania. I henhold til norsk lov åpnes det for at personer over 16 år kan dele seksualisert materiale av seg selv med partner basert på samtykke, men materialet er likevel å anse som overgrepsmateriale i det øyeblikket det deles videre.

Hva slags type materiale som skal forstås som overgrepsmateriale er heller ikke åpenbart. At bilder av seksuelle overgrep mot barn skal defineres som dette er en selvfølge, men mange bilder som gjenfinnes i straffesaker i dag stammer opprinnelig fra frivillig deling mellom jevnaldrende under 18 år. At bildene er delt videre er problematisk i seg selv, men å definere det som overgrepsmateriale er likevel ikke uproblematisk. En vanlig måte å vurdere beslaglagt overgrepsmateriale på er via typologien COPINE (COmbating Paedophile Information Networks in Europe;

Taylor et al., 2001). Typologien sorterer materiale i ti kategorier etter hvor alvorlige overgrep det er snakk om. Skalaen spenner fra det som kan omtales som ikke-erotiske bilder av barn, eksempelvis barn i badetøy i normal aktivitet på en strand, til grov seksuell bestialitet. Mange av de egenproduserte bildene vil falle i lavere kategorier på skalaen. Tilsvarende eksisterer det mange relativt lett tilgjengelige nettsider som presenterer poserende bilder av lett-kledde (eller nakne) barn, hvor bildene er i grenseland mellom lovlig og ulovlig. Blant annet Red Barnet i Danmark (Red Barnet, 2014) og ECPAT i Sverige (ECPAT Sverige, 2017) har ført kampanjer mot seksualiseringen av barn som finner sted på disse nettsidene. Versjoner av COPINE-skalaen brukes for å vurdere alvorlighet i straffesaker knyttet til overgrepsmateriale i blant annet England (Kloess, Woodhams, et al., 2019), mens Kripos har gått bort fra bruken i Norge. Argumentet er at vurderingen av alvorlighet i bildemateriale ikke gjenfinnes i paragrafer i straffeloven (Michelsen, 2012).

Det er av stor betydning om personer som arresteres for besittelse av overgrepsmateriale utgjør en risikogruppe for å utøve andre typer overgrep mot barn og unge. At dette skjer framkommer i straffesaker i Norge, hvor det har vært avslørt store overgrepssringer i kjølvannet av saker som omhandler deling av overgrepsmateriale på nett. Mange arresteres i første omgang for besittelse og deling av overgrepsmateriale, hvor det så viser seg at personene selv både har utøvd og lagt til rette for overgrep i fysisk forstand (Aanerød & Mossige, 2018). God kunnskap om deling av overgrepsmateriale på nett kan dermed være viktig for å forebygge andre typer seksuallovbrudd mot barn og unge.

Det eksisterer en svært omfattende forskningslitteratur om overgrepsmateriale på digitale medier, særlig om utøvere. Mye av kunnskapen er allerede oppsummert i tidligere kunnskapsoversikter (se f.eks. Babchishin et al., 2011, 2015, 2018; Garrington, Chamberlain, et al., 2018; Garrington et al., 2020; Garrington, Rickwood, et al., 2018; Henshaw et al., 2017; Houtepen et al., 2014; Seto et al., 2011; Steel et al., 2020). Gjennomgangen videre i denne delen av rapporten baserer seg i hovedsak på disse oversiktene, samt det lille som finnes av studier som er av særskilt betydning for å belyse norske og nordiske forhold.

Om forekomst av digitalt overgrepsmateriale

Det er vanskelig å komme med et spesifikt tall som viser hvor vanlig eller uvanlig det er med nedlastning og deling av overgrepsmateriale på digitale medier. Forskere har trukket fram fire ulike måter å nærme seg tematikken på: å telle antall hendelser, antall utøvere, antall ofre eller antall bilder/filer som eksisterer (Wager et al., 2018).

Den vanligste framgangsmåten er å telle antall bilder som finnes og etterspørsel og spredning av disse. I 2018 identifiserte den britiske organisasjonen Internet Watch Foundation (IWF) over 100 000 unike nettstedet som ble knyttet til deling av overgrepsmateriale, noe som var en økning fra noe over 30 000 i 2014 (May-

Chahal & Kelly, 2020). Hvor mye av denne økningen som skyldes økt oppmerksomhet og bedre nettkunnskap hos de som arbeider med tematikken og hvor mye som skyldes faktisk økt bruk og tilgjengelighet er umulig å si. Antallet tips til IWF mer enn doblet seg fra 2016 til 2018. Når det gjelder Norge spesielt knyttet Kripos i løpet av ett år 15 000 norske IP-adresser til slik aktivitet (Kripos, 2019b). På verdensbasis var det også en massiv økning i nettrafikk knyttet til overgrepsmateriale under den verdensomspennende koronapandemien våren 2020 (Europol, 2020). Norsk politi opplever det som at både forekomst og grovhet har økt i saker om overgrepsmateriale (Aanerød & Mossige, 2018). Samtidig har studier påpekt at økningen i tilgang til overgrepsmateriale på digitale medier ikke henger sammen med en tilsvarende økning i kontaktovergrep. Faktisk har det blitt færre seksuelle overgrep mot barn og unge i samme periode som tilgangen til overgrepsmateriale øker (Ly et al., 2016).

Det er vanskelig å si noe om hvor vanlig utsatthet er blant norske barn og unge. I 2009 opprettet Interpol en database over utsatte barn og unge og gjerningspersoner knyttet til overgrepsmateriale på digitale medier. Målsetningene var å identifisere flest mulig av disse og å unngå dobbeltarbeid ved at politi i flere land arbeider med å identifisere de samme personene. Av 14 200 identifiserte ofre fram til 1. juli 2018, var 956 norske barn og unge. I tillegg var 90 norske gjerningspersoner identifisert (Kripos, 2019b). Blant svenske 18-åringer oppgir 4,6 prosent av de som hadde blitt utsatt for et seksuelt overgrep at handlingen ble tatt bilde av eller filmet (Jonsson & Svedin, 2017).

Det finnes også enkelte undersøkelser som kartlegger selvrapportert utøvelse. Blant norske og svenske 18–20-åringer i undersøkelsen The Baltic Sea Regional Study on Adolescent Sexuality oppgir 5 prosent av deltakerne at de har sett overgrepsmateriale, eksemplifisert som bilder av sex mellom voksne og barn (Mossige et al., 2007; Seto et al., 2015). Tilsvarende tall i en amerikansk nettstudie er 6 prosent (Clevenger et al., 2016), mens 2,4 prosent av de mannlige deltakerne i en tysk studie bekrefter å ha sett slikt materiale med barn under pubertetsalder (Dombert et al., 2016). Tallene samsvarer godt med studier som har kartlagt generell seksuell interesse for barn blant voksne (Wurtele et al., 2014).

Samlet er det en tilnærmet ubegrenset tilgang til overgrepsmateriale for personer som ønsket dette, og materialet har blitt betydelig mer tilgjengelig over tid. Samtidig viser selvrapporteringsundersøkelser at et lite mindretall voksne har erfaringer med slikt materiale. Et vesentlig spørsmål er likevel om økt tilgjengelighet kan føre til at interessen også øker.

Om de utsatte i digitalt overgrepsmateriale

Når det gjelder overgrepsmateriale vet vi betydelig mindre om de utsatte enn om utøverne. Gjennomgang av overgrepsmateriale har vist at et sted mellom 60 og 80 prosent av bildene er av jenter, hvor langt de fleste framstår som vestlige (May-Chahal & Kelly, 2020). Analyser av bildemateriale av identifiserte barn og unge fra den britiske delen av databasen til organisasjonen International Child Sexual

Exploitation (ICSE DB) viser at 63 prosent av de avbildede var jenter (Quayle et al., 2018). I databasen til Child Exploitation and Online Protection Centre (CEOP) var det fire ganger så mange bilder av jenter som av gutter (Quayle & Jones, 2011). Gjennomsnittsalderen for ofrene i ICSE DB var 11 år, men flest bilder var av personer i alderen 14–15 år (Quayle et al., 2018). Blant utsatte under 12 år var åtte av ti bilder tatt av et familiemedlem eller andre voksne. Ofte hadde bildene sin opprinnelse i en eksisterende overgrepsrelasjon. Blant utsatte over 12 år var det mest vanlig med egenproduserte bilder. I det samlede utvalget utsatte var 44 prosent av bildene egenproduserte, men det ble vurdert til at tre fjerdedeler av disse var tatt under tvang eller sterkt press. Avbildede gutter er ofte noe yngre enn avbildede jenter (Quayle & Jones, 2011).

Over tid har det blitt mer vanlig med egenproduserte bilder i beslag av overgrepsmateriale, hvor mye av dette antagelig stammer fra seksuell kommunikasjon mellom unge (May-Chahal & Kelly, 2020). Hvorvidt bildene er spredt via bevisst deling eller ved hjelp av datakriminalitet som hacking vet vi foreløpig lite om. Endringen fører til at den gjennomsnittlige alderen av de avbildede øker og grovheten går ned i beslag som gjøres. Samtidig vurderes bilder hvor barn er involvert langt oftere som svært alvorlige på COPINE-skalaen sammenlignet med bilder av ungdom. I analyser som ser særskilt på egenproduserte bilder viser tips mottatt av ECPAT Sverige at andelen førpubertale i slike bilder har økt de seneste årene, og særlig blant jenter er det en tendens til grovere seksuelle handlinger i disse bildene (ECPAT Sverige, 2019, 2020). Ut over kjønn og alder eksisterer det lite kunnskap om barn og unge som er avbildet i overgrepsmateriale.

Noe som har vært mye diskutert i forbindelse med deling av overgrepsmateriale på digitale medier er hvilke skadevirkninger det har for utsatte barn og unge. En rekke skadevirkninger er foreslått, som mangel på kontroll over spredningen og over eget overgrep, at overgrepet blir permanent og at det er en vedvarende trussel (Martin, 2015). Samtidig er det vanskelig å skulle avgrense skadevirkninger av et seksuelt overgrep fra skadevirkninger som skyldes at overgrepet blir fotografert eller filmet eller at slike bilder blir delt (Gewirtz-Meydan et al., 2019). En nettbasert studie av voksne utsatt for seksuelle overgrep i barndommen hvor overgrepet ble avbildet viser likevel at halvparten mener bildene utgjorde en tilleggsbelastning ut over selve overgrepet (Gewirtz-Meydan et al., 2018).

Om utøvere knyttet til overgrepsmateriale

De fleste undersøkelser om overgrepsmateriale og kjennetegn ved utøvere baserer seg på personer som enten har blitt arrestert eller straffet for slike lovbrudd. Mange studier sammenligner personer som er straffet for overgrepsmateriale med personer som er straffet for kontaktovergrep (se f.eks. Babchishin et al., 2011). I disse studiene har gjerne gruppene vært inndelt etter om man har vært i befatning med overgrepsmateriale eller ikke. En viktig presisering i nyere forskning er at studier bør skille personer som «kun» er i besittelse av overgrepsmateriale fra personer som både har vært i besittelse av overgrepsmateriale og har begått kontaktovergrep (Henshaw et al., 2017). På denne måten sitter man

igjen med tre grupper gjerningspersoner: kun overgrepsmateriale, kun kontakt-overgrep og begge typer seksuallovbrudd (Babchishin et al., 2015; Elliott et al., 2013; Seto et al., 2011). Forskere har foreslått andre typologier for å studere personer som bruker overgrepsmateriale, eksempelvis basert på motivasjonen bak nedlastingen (Merdian et al., 2013), hvilken rolle de har i distribusjon og produksjon (Seigfried-Spellar, 2014) eller endringer over tid i typen materiale som lastes ned (Fortin & Proulx, 2019). Et gjennomgående trekk ved alternative typologier er at de foreløpig er utviklet på et svakt empirisk grunnlag (Henshaw et al., 2017).

Det er mer eller mindre utelukkende menn som arresteres for besittelse av overgrepsmateriale. Sammenstillinger av foreliggende forskning viser at andelen menn blant de som arresteres er et sted mellom 97 og 99 prosent (Babchishin et al., 2011; Wolak et al., 2011). Videre er brukere av overgrepsmateriale noe yngre enn både kontaktovergripere (Babchishin et al., 2011, 2015) og de som er involvert i begge typer lovbrudd (Babchishin et al., 2015). Også når det kommer til sosio-demografisk bakgrunn er det forskjell mellom personer som arresteres for overgrepsmateriale og utøvere av andre seksuallovbrudd, hvor førstnevnte oftere har god utdanning, er i etablert jobb og har høyere inntekt (Babchishin et al., 2015). Samtidig er personer som arresteres for overgrepsmateriale oftere uten arbeid sammenlignet med normalpopulasjonen (Babchishin et al., 2011). Et spørsmål som foreløpig er ubesvart er hvorvidt dette egentlig reflekterer demografien blant internettbrukere generelt, eller om det er en vesensforskjell mellom gruppene (Henshaw et al., 2017). Gruppene skiller seg i alle tilfeller tydelig på kjennetegn ved deres nettbruk (Babchishin et al., 2015).

Personer som arresteres for overgrepsmateriale er oftere i stabile familieforhold med fast partner enn kontaktovergripere, og de rapporterer sjeldnere om relasjonelle problemer (Babchishin et al., 2015). De er likevel sjeldnere gift eller har vært det når man sammenligner med normalpopulasjonen (Babchishin et al., 2011). Samtidig har kontaktovergripere langt oftere egne barn og tilgang til barn gjennom arbeid eller frivillige verv (Babchishin et al., 2015). En amerikansk undersøkelse har også vist at brukere av overgrepsmateriale ikke skiller seg fra kontaktovergripere når det gjelder det å bo med barn, mens produsenter av overgrepsmateriale mer enn tre ganger så ofte bor med mindreårige barn (Clevenger et al., 2016).

Brukere av overgrepsmateriale kjennetegnes av selv å ha vært utsatt for negative opplevelser i oppveksten, både i form av mindre alvorlige hendelser som skilsmisser og oppvekst med aleneforeldre og mer alvorlige erfaringer, som seksuelle eller fysiske overgrep. Samtidig rapporterer de sjeldnere enn kontaktovergripere om slike erfaringer (Babchishin et al., 2015). Sammenlignet med en normalpopulasjon rapporterer personer arrestert for overgrepsmateriale likevel langt oftere om seksuelle og fysiske overgrep i oppveksten (Babchishin et al., 2011). Også blant personer som selvrappporterer seksuell interesse for barn er det langt vanligere å ha vært utsatt for seksuelle overgrep i oppveksten blant de som

straffes for besittelse av overgrepsmateriale, enn blant de som er straffet (Bailey et al., 2016).

Personer som straffes for overgrepsmateriale har sjeldnere enn kontakt-overgripere blitt arrestert både for lovbrudd generelt og for andre seksuallovbrudd (Babchishin et al., 2015). Også blant ungdom som arresteres for overgrepsmateriale finner studier sjeldnere annen kriminalitet enn blant andre unge utøvere av seksuallovbrudd (Aebi et al., 2014). Om linjene trekkes tilbake til barndommen har personer som straffes for overgrepsmateriale sjeldnere en historikk med atferdsproblemer i barne- og ungdomstiden sammenlignet med andre utøvere av seksuallovbrudd (Babchishin et al., 2015). Et av de få områdene hvor personer som arresteres for overgrepsmateriale derimot kommer dårligere ut enn kontakt-overgripere er i tilknytning til egen seksualitet, hvor psykologiske tester viser mer seksuelle avvik og problemer med regulering av egen seksualitet blant brukere av overgrepsmateriale (Babchishin et al., 2011, 2015; Klein et al., 2015). Det har derfor vært argumentert for at behandlingstilbud må legge større vekt på seksuelle avvik og mindre vekt på antisosial atferd generelt (Henshaw et al., 2017).

Når det gjelder psykisk helse, skårer kontaktovergripere gjennomgående dårligere enn personer som arresteres for overgrepsmateriale (Babchishin et al., 2015), mens studier av rusbruk peker delvis i ulike retninger. Babchishin viser i sine metastudier at brukere av overgrepsmateriale oftere enn normalbefolkningen har rusproblemer (Babchishin et al., 2011), samtidig som de har færre slike problemer enn kontaktovergripere (Babchishin et al., 2015). En amerikansk studie som skiller personer arrestert for besittelse av overgrepsmateriale fra personer som blir arrestert for produksjon og deling eller for kontaktovergrep viser derimot at førstnevnte gruppe langt sjeldnere rapporterer om rusproblemer enn begge de andre gruppene. Risikoen for selvrapporterte rusproblemer er fire ganger så stor blant personer som er arrestert for spredning eller produksjon av overgrepsmateriale som blant kontaktovergripere (Clevenger et al., 2016).

Det at brukere av overgrepsmateriale skiller seg så markant fra andre utøvere av seksuallovbrudd kan tyde på at tilgang til slikt materiale på digitale medier har bidratt til at det har oppstått en ny kategori av lovbrøttere, og at ikke nettet bare er en ny arena for eksisterende kriminelle. Det er likevel for tidlig å gi et endelig svar på dette spørsmålet. En stor utfordring i så henseende er at tilnærmet all kunnskap vi innehar baserer seg på personer som har blitt arrestert. Vi vet dermed kun noe om kjennetegn ved personer som bruker overgrepsmateriale på en slik måte at de blir arrestert, mens vi ikke vet noe som helst om gruppen som ikke blir arrestert.

Det kanskje viktigste spørsmålet knyttet til personer som arresteres for besittelse av overgrepsmateriale er hvorvidt det er grunn til å anta at de også har utøvd eller er i risikozonen for å utøve kontaktovergrep. En gjennomgang av norske straffesaksdata viser at av 912 personer mistenkt, siktet eller domfelt for besittelse av overgrepsmateriale, er 319 personer (35 prosent) i tillegg mistenkt, siktet eller domfelt for fysiske seksuelle overgrep (Kripos, 2016). Også en amerikansk studie fra 2016 viser at rundt én tredel av alle som arresteres for overgrepsmateriale har

begått kontaktovergrep (Shelton et al., 2016). I internasjonal forskning har en metastudie av Seto og kolleger (2011) kartlagt både risiko for og tidligere overgrep i undersøkelser fram til og med 2009. Samlet rapporterer 24 studier om tidligere kriminalitet, mens syv studier rapporterer tall på kontaktovergrep gjennomført etter en arrestasjon for besittelse av overgrepsmateriale. Til sammen 17 prosent av de arresterte vedgår tidligere kontaktovergrep, men det er stor forskjell på om rapporteringen baserer seg på registrert kriminalitet eller selvrapportering. Andelen som er registrert med et kontaktovergrep i politiets registre er 12 prosent, mens hele 55 prosent vedgår et kontaktovergrep i fem selvrapporteringsundersøkelser. Sistnevnte består primært av studier gjennomført i terapeutisk behandling eller forberedelser til behandling av de arresterte. Det er med andre ord grunn til å anta at registrert kriminalitet på dette feltet ikke gir et godt estimat på hvorvidt brukere av overgrepsmateriale er involvert i kontaktovergrep. I en nyere studie rapporterer også Bourke og kolleger (2015) om store mengder «undetected offending» blant amerikanere som arresteres for besittelse av overgrepsmateriale.

Når det gjelder senere risiko for kontaktovergrep viser de syv analyserte studiene at til sammen 2,0 prosent av respondentene senere blir arrestert for et kontaktovergrep (Seto et al., 2011). Oppfølgingstiden varierer fra 1,5 til 6 år, med et gjennomsnitt på 4. Til sammenligning arresteres 3,4 prosent i løpet av denne perioden for et nytt lovbrudd knyttet til overgrepsmateriale. Senere studier fra USA har vist lignende resultater. Eksempelvis viser Seto og Eke (2015) at 16 prosent av de arresterte har tilbakefall til seksuallovbrudd i løpet av fem år, men at tre av fire blir arrestert for overgrepsmateriale. En oppfølgingsstudie som delvis baserer seg på det samme utvalget oppgir en tilbakefallsrate på 11,6 prosent (Eke et al., 2019). 8,4 prosent er for overgrepsmateriale. Sist oppgir Faust og kolleger (2015) at 3 prosent av personer arrestert for overgrepsmateriale senere blir arrestert for et kontaktovergrep, i motsetning til 5,7 prosent blant de som opprinnelige var arrestert for et kontaktovergrep. Også studier fra andre land viser at senere kontaktovergrep er uvanlig blant personer som arresteres for overgrepsmateriale. En omfattende studie fra England og Wales viser at 4 prosent av personer som først ble arrestert for overgrepsmateriale senere blir arrestert for et kontaktovergrep (Howard et al., 2014). Blant over 3 000 sveitsere straffet for besittelse av overgrepsmateriale er det kun 0,2 prosent som blir arrestert for et kontaktovergrep i løpet av de neste tre årene (Goller et al., 2016). Basert på foreliggende forskning konkluderer Babchishin og kolleger (2018) med at risikoen for kontaktovergrep blant brukere av overgrepsmateriale er svært lav. Med tanke på den store andelen uregistrert kriminalitet blant brukere av overgrepsmateriale i forkant av en arrestasjon, er det likevel grunn til å anta at også tilbakefallsraten til kontaktovergrep er underestimert. Samtidig er det ingenting som tyder på at den massive ekspansjonen i tilgang til overgrepsmateriale på nett har ført til at det skjer flere kontaktovergrep mot barn og unge (Ly et al., 2016).

Oppsummering om digitalt overgrepsmateriale

Tilgangen til overgrepsmateriale på nett har økt markant de siste to tiårene. På verdensbasis ble det i 2018 identifisert over 100 000 unike nettstedet knyttet til deling av overgrepsmateriale. Bare i Norge kan mer enn 15 000 norske IP-adresser årlig knyttes til slikt materiale, og antallet tips til Kripos mer enn doblet seg fra 2014 til 2016. Det er vanskelig å si noe konkret om hvor vanlig utsatthet er blant norske barn og unge. Gjennomganger av beslaglagt overgrepsmateriale viser at et sted mellom 60 og 80 prosent av bildene er av jenter. Blant ofre under 12 år er bildene oftest tatt av et familiemedlem eller andre voksne, mens bilder av personer over 12 år normalt er tatt av den unge selv. Over tid har det blitt mer vanlig med egentatte bilder i beslag av overgrepsmateriale, men materialet av yngre barn er ofte grovere. Selvrapporteringsundersøkelser viser at rundt fem prosent av voksne deltakere oppgir å ha sett overgrepsmateriale. Personer som arresteres for slikt materiale er gjennomgående mer veltilpasset enn andre utøvere av seksuallovbrudd på de fleste områder i livet, for eksempel ved sjeldnere å være kjent fra politiet fra før, oftere være i arbeid, ha høyere inntekt, oftere være i stabile familieforhold og sjeldnere ha negative erfaringer fra oppveksten. En gjennomgang av norske straffesaksdata viser likevel at 35 prosent av alle som ble mistenkt, siktet eller domfelt for besittelse av overgrepsmateriale i tillegg var mistenkt, siktet eller domfelt for fysiske seksuelle overgrep. Samtidig er det verdt å merke seg at det meste vi vet, særlig om utøverne, er basert på personer som blir arrestert.

Direkteoverførte bestillingsovergrep

En relativt ny type overgrep mot barn og unge via digitale medier er direkteoverførte bestillingsovergrep, hvor personer sitter i sitt (typisk vestlige) hjemland og betaler for og styrer overgrep som finner sted andre steder i verden (Acar, 2017; ECPAT Sverige, 2018; NetClean, 2019). Overgrepene karakteriseres ofte av grov og hensynsløs utnyttelse av de utsatte barna. Filippinene har vist seg å være det landet hvor slike overgrep oftest finner sted, noe som har blitt knyttet at den seksuell lavalder kun er 12 år, de snakker relativt godt engelsk, nettilgangen er god og fattigdom er utbredt (Kripos, 2019b; NetClean, 2019). Norske barn og unge vil i liten grad bli utsatt for slike handlinger, men norske domsstoler har allerede behandlet flere saker hvor norske menn har bestilt overgrep via digitale medier fra andre deler av verden (ECPAT Sverige, 2018; Kripos, 2019b).

Når det gjelder tilrettelegging for direktebestilte overgrep via digitale medier finnes det per i dag ingen forskning om tematikken, men flere interesseorganisasjoner har kartlagt hva som finner sted i kulissene når barn tilbys til overgripere rundt om i andre deler av verden (ECPAT International, 2017; Terre des Hommes, 2014). Undersøkelsene har identifisert tre ulike typer operasjoner som finner sted: individuelle, familiedrevne og det som omtales som «dens». Førstnevnte er et lite trolig rammeverk for yngre barn som involveres i overgrep via digitale medier. Mer vanlig er da den andre typen: at foreldre eller storfamilier tilbyr sine egne barn på nett mot betaling. Dette omtales som «cottage industry», noe som viser til hvordan

tilgjengeliggjøringen av billig og stabilt internett har gjort at familier selv kan styre operasjoner fra sine spartanske hjem. Den siste typen, «dens», kan best omtales som bordeller hvor barn og unge holdes fanget og tvinges til å ta del i både nettbasert og vanlig prostitusjon. Ofte vil for eksempel en internettkafé være et skalkeskjul for hva som egentlig foregår i bygget. Normalt drives disse av kriminelle organisasjoner, men det er også identifisert tilfeller hvor driften styres av vestlige aktører. Barna kan enten være solgt til aktiviteten av sine foreldre, kidnappet eller innleid. På tross av at det finnes individuelt drevne operasjoner hvor barn og unge selv tjener penger på å selge kroppen sin på nett, er det grunn til å tro at store deler av pengene som er involvert i dette tilfaller andre enn de som faktisk blir utsatt for overgrepene.

Til nå finnes det lite forskning om direkteoverførte bestillingsovergrep, både fra utøver- og utsattsiden. I en intervjustudie blant beboere i to fattige byområder på Filippinene viser Ramiro og kolleger (2019) hvordan både nettbasert salg av sex og prostitusjon blant ungdom og unge voksne er en del av hverdagen og normaliseres av beboerne. Fattigdom tillegges stor vekt for å forstå hvorfor det skjer, men mange av de intervjuede mener også at mye av involveringen foregår frivillig. Mange mener at praksisen kan være en vei til en bedre framtid, og som en mulighet til å knytte kontakter med rike, vestlige menn. Handlingene normaliseres av at mange er involvert. Likevel er det verdt å diskutere hvorvidt involvering i prostitusjon kan være et fritt valg, når det bunnar i utstrakt fattigdom og nød. Videre er det stor forskjell på om man snakker om yngre barn eller ungdom senere i tenårene. Blant de intervjuede er det enighet om at unge under 12 år ikke bør involvere seg i slike aktiviteter, og mange mener at det sjelden skjer. Likevel er det kjent fra en rekke domssaker rundt omkring i verden at også svært unge barn utnyttes i sexsalg via digitale medier.

Mange av de intervjuede i Ramiro og kolleger (2019) sin studie anser unge over 12 år som i stand til å ta kvalifiserte valg vedrørende egen framtid og egen seksualitet. Flertallet påpeker at de unge selv velger denne veien videre i livet, og at det ikke foregår eksternt press eller tvang. For personer over 18 år er det en generell aksept for nettbasert salg av sex og prostitusjon som en forståelig strategi for framtiden. Med norske briller er det vanskelig å forstå vurderingene som gjøres, og det er også lett å stille spørsmål ved hvorvidt dette egentlig er frivillig selv om det er dette inntrykket de intervjuede fremmer. Når det er sagt, finnes det likevel få gode grunner til at rike, vestlige menn skal utnytte det at både lovverk og livssituasjon legger til rette for seksuell kontakt med barn i andre deler av verden, uansett hvor tilsynelatende frivillig den opprinnelige involveringen er. Videre er det i alle tilfeller kriminalisert etter norsk lov å ha seksuell kontakt med barn, uansett hvor i verden denne kontakten finner sted.

En enkelt studie har kartlagt nyhetssaker på Filippinene om situasjoner der politiet har grepet inn i virksomheter som brukes til å formidle direkteoverførte bestillingsovergrep (Hernandez et al., 2018). Studien viser at det er langt flere jenter enn gutter blant utsatte barn og unge som omtales i nyhetssakene. Blant de arresterte er det like mange menn som kvinner, hvor rundt én tredel var utlendinger. Av de

filippinske arrestantene var nærmere 30 prosent i familie med den mindreårige. Funnene samsvarer godt med informasjonen fra interesseorganisasjoner (ECPAT International, 2017; Terre des Hommes, 2014).

Én studie har kartlagt personer som har overført penger fra Australia til kjente selgere av direkteoverførte overgrep via digitale medier fra Filippinene (Brown et al., 2020). Gjennomsnittsalderen til utøverne er 59 år, og langt de fleste er over 50 år gamle. Sammenlignet med andre typer seksuallovbrudd på digitale medier er dermed snittalderen høy. 10 prosent er tidligere straffet for seksuallovbrudd og 7 prosent for seksuallovbrudd mot barn. Store deler av summene som overføres gjøres av få personer, og de fleste er kun involvert i ett tilfelle. Studien viser en eskalering både i frekvens over tid og i pengebruk for de som bestiller mer enn ett overgrep, noe som kan tyde på at alvorligheten av overgrepene øker med tid. Det er dermed potensielt store gevinster knyttet til å stoppe den lille gruppen utøvere som står bak mange av overgrepene.

Oppsummering om direkteoverførte bestillingsovergrep

Samlet er direkteoverførte bestillingsovergrep et fenomen vi vet lite om. Basert på politietterforskninger og arbeid fra interesseorganisasjoner vet man noe om handlingene som skjer og hvor de skjer, men ut over dette er kjennskap både til de utsatte og utøverne mangelfull. Forskningsfunn som viser at utøverne er betydelig eldre enn andre utøvere av seksuallovbrudd via digitale medier er likevel verdt å legge merke til. Det kan være et tegn på at personer som står bak direkteoverførte bestillingsovergrep ikke nødvendigvis er de samme som står bak andre seksuallovbrudd via digitale medier. Samtidig kan det også være et resultat av at nettopp disse personene bruker teknologien på en måte som gjør at de blir tatt. Mye tyder på at det vestlige synet på disse handlingene bryter dels med det lokale synet på hva som foregår der handlingene finner sted, noe som gjør både etterforskning og forebyggingsarbeid utfordrende. Store geografiske, språklige og kulturelle avstander kompliserer dette arbeidet ytterligere.

Oppsummering

Gjennomgangen av empirisk forskning om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier viser at det omfatter et bredt spekter av handlinger, med stor variasjon i dynamikken i situasjonene. Samtidig er det kontaktpunkter mellom handlingene hele veien fra det som kan framstå som mindre alvorlig problematferd blant ungdom til de svært alvorlige seksuelle overgrepene. Dette viser nytten av å se på slike handlinger som del av et felles kontinuum. Oppfattes det for eksempel som greit at man deler og sprer nakenbilder av jevnaldrende, kan veien være kort til å tenke at det også er greit å laste ned slike bilder fra nett av personer man ikke kjenner. Man står også i risiko for å bli straffet for befatning med overgrepsmateriale for begge disse handlingene.

Samtidig som mye er likt for ulike typer seksuelle overgrep via digitale medier, er det også noen vesentlige forskjeller i både dynamikk og involverte aktører. Bildebaserte seksuelle overgrep er et eksempel på en situasjon hvor unge selv gjerne kan være involvert både som utsatt og som utøver. I tillegg bedriver mange unge her en seksuell praksis som ikke nødvendigvis samsvarer med aktuelt lovverk, noe som resulterer i at man kan ende opp som utøver av et seksuelt overgrep uten at det var intensjonen bak handlingen. Muligheten til å dele seksualiserte bilder i så stor utstrekning som unge gjør i dag, er i stor grad skapt av tilgangen til egnede digitale tjenester. Tilsvarende betraktninger gjelder for digital blotting, men her har i tillegg voksne fått tilgang til barn og unge på en ny måte. Samtidig forskyves også grenser i kommunikasjon via digitale medier, noe som kan medføre at det på denne måten skapes nye overgripere. Når voksne kontakter barn og unge via digitale medier for seksuell interaksjon, enten i form av et grooming-forløp eller utelukkende for å ha en seksuell samtale, er det snakk om en voksen utøver som med viten og vilje tar kontakt med en mindreårig i seksuelt øyemed. Teknologien har kanskje gjort det lettere å få kontakt med barn og unge, men samtidig er dette handlinger som grunner i et bevisst ønske om å oppnå en seksuell relasjon, og dermed ligger tettere på de tradisjonelle seksuelle overgrepene.

På tross av at ulike typer overgrep involverer ulike aktører, er det likevel mange fellestrekk når det kommer til kjennetegn ved de involverte – og særlig for de utsatte. Gjennomgående rammes jenter oftere enn gutter, og erfaringene blir mer vanlige utover i ungdomstiden sammenlignet med i barndommen. Antagelig henger dette sammen med to endringer som skjer i denne perioden av livet. For det første er dette en periode av livet hvor bruksmønsteret for digitale medier endrer seg, og ungdom har langt mer sosial kontakt på nett enn det barn har. For det andre er ungdomstiden en periode av livet hvor den seksuelle nysgjerrigheten våkner, noe som medfører både en større trang til utforskning og mer usikkerhet rundt seg selv. I tråd med dette viser en rekke studier at både kjennetegn ved nettbruk og ved egen seksualitet henger sammen med utsatthet for seksuelle overgrep via digitale medier. Videre viser studier lignende risikomarkører for overgrep i en digital kontekst og for fysiske overgrep. Det er også tydelige sammenhenger mellom utsatthet for overgrep via digitale medier og utsatthet for andre typer negative erfaringer både digitalt og i den fysiske verden. Risiko og sårbarhet er dermed ikke jevnt fordelt i ungdomsbefolkningen, noe som samsvarer med det man allerede vet vedrørende tradisjonelle seksuelle overgrep.

Vi vet mindre om utøvere av seksuelle overgrep via digitale medier enn om utsatte barn og unge, da det er vanskelig å få tak i gode data om utøvelse av kriminelle og sosialt lite ønskelig fenomener. Studier identifiserer likevel noe variasjon i hvem utøveren er etter hvilke typer overgrep man studerer. Som tidligere nevnt er utøvere av bildebaserte seksuelle overgrep ofte jevnaldrende, og gjerne også en person den utsatte kjenner fra før. Eksempler kan være klassekamerater, eks-kjærester eller arbeidskolleger. Voksne utøvere av seksuelle overgrep via digitale medier kjennetegnes oftere av karaktertrekk man kjenner igjen fra tradisjonelle

seksuelle overgrep, som relasjonsproblemer, avvikende seksualitet og rusproblematikk. Samtidig er nivået av problemer gjennomgående lavere blant utøvere av seksuelle overgrep via digitale medier enn blant utøvere av tradisjonelle overgrep, og utøverne er også noe yngre. En utfordring knyttet til studier av utøvere av mer alvorlige seksuelle overgrep er at det aller meste av kunnskapen vi har er basert på et selektert utvalg av utøvere – de som blir arrestert. En mulighet er at nettopp disse personene bruker teknologien på en måte som gjør at de blir tatt.

Det er mye som tyder på at sjansen for at et seksuelt overgrep via digitale medier utføres av en kjent person er tilnærmet like stor som sjansen for at det involverer en ukjent utøver, selv om dette varierer for ulike typer handlinger. Mest vanlig er det med en kjent utøver for bildebaserte seksuelle overgrep, men en rekke studier viser at også alvorlige overgrep via digitale medier utøves av personer barn og unge kjenner fra før. Eksempler er familiemedlemmer, trener i idrettslaget eller ansatte på skolen. Dette aktualiserer at fiendebildet om den ukjente overgriperen man møter på digitale medier bør nyanseres, noe det er viktig at unge selv er kjent med. Samtidig er det slik at den ukjente overgriperen også står bak noen av de mest omfattende sakene knyttet til seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. For eksempel har enkeltpersoner stått bak nærmere 1 000 seksuallovbrudd mot barn og unge i norske straffesaker.

Kapittelet har avdekket både utfordringer og kunnskapshull ved foreliggende forskning. På tross av at kunnskapsproduksjonen rundt seksuelle overgrep via digitale medier har vært økende de siste årene, eksisterer det også fortsatt lite forskning om norske forhold. En felles utfordring for forskning om mange av handlingene som inngår i sekkebetegnelsen «seksuelle overgrep via digitale medier» er uklar begrepsbruk. Dette fører til at estimater på forekomst spriker stort, at kjennetegn ved involverte aktører varierer og generelle vansker med kommunikasjon på tvers av ulike forskningstradisjoner. En målsetning for både framtidig forskning og politikktutforming bør være en økt bevissthet i hvordan begreper brukes og får betydning for forskningsfunn. Gjennomgangen av foreliggende forskning viser også at vi vet lite om både den sosiale og den digitale konteksten overgrep skjer innenfor. Det inkluderer hvem som er involvert, når og hvordan overgrepet skjer, og ikke minst hvilke digitale tjenester eller arenaer de forskjellige overgrepene har sin opprinnelse i. Det er derfor viktig at framtidig forskning utforsker disse dimensjonene av seksuelle overgrep via digitale medier. Å frembringe mer nyansert kunnskap om den sosiale og digitale konteksten for overgrep vil være avgjørende for politikktutforming og treffsikkert forebyggingsarbeid. Når det gjelder norske barn og unge spesielt vet vi lite om hvordan sårbarhet for seksuelle overgrep via digitale medier arter seg, selv om det er grunn til å anta at funn fra internasjonal forskning vil være gyldig også i norsk kontekst. Hvordan sårbarhet arter seg for ulike typer overgrep vil likevel være et viktig spørsmål å utforske i framtidig forskning om norske barn og unge. Sist vet vi svært lite om norske utøvere av seksuelle overgrep via digitale medier. Selv om det å studere utøvelse utelukkende basert på data fra arresterte utøvere har noen negative sider, eksisterer det også foreliggende data om denne gruppen som

enkelt kan tas i bruk. Eksempler er registreringer gjort av politiet og materiale fra domsstolene. Dette er data som burde brukes i langt større grad i Norge enn det som gjøres i dag.

5 Data og metoder i forskningen

Forskning om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier gjøres med en rekke ulike typer data og metoder, for eksempel spørreundersøkelser blant utsatte og blant utøvere for å kartlegge forekomst og kjennetegn ved de involverte, analyser av politi- og domsmateriale og stordataanalyser av tekniske spor. Et kjennetegn ved feltet er en mangel på gode data fra den fullstendige populasjonen av personer som utøver seksuelle overgrep mot barn og unge, da det er vanskelig å få personer i tale om kriminelle og sosialt lite aksepterte handlinger i forskningsprosjekter. Vi vet dermed mye om et selektert utvalg utøvere – de som blir arrestert og straffeforfulgt. En annen utfordring knytter seg til utsatte barn og unge. For en del av handlingene som inngår i rapporten vet ikke barna at de er utsatt for noe kriminelt før de blir kontaktet av politiet, noe som gjør at de heller ikke kan fortelle om sine opplevelser før det er en straffesak. Samtidig er mange opplevelser mer åpenbare og intuitivt lettere å forstå for de utsatte, så kunnskapsgrunnlaget for mange typer seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier er bedre blant de utsatte enn blant utøverne. Begge perspektiver er uansett viktige både for å gjøre oss i stand til å forstå og til å forebygge slike lovbrudd.

I den påfølgende gjennomgangen av forskningsdata vektlegger vi først og fremst hvilke typer data og hva slags metoder som er brukt og hvorvidt dette kan brukes i norske forskningsprosjekter, framfor konkrete resultater og tematikker som har vært studert i de ulike undersøkelsene. For empiriske funn henvises det til kapittel 4 i rapporten.

Spørreundersøkelser

Spørreundersøkelser som kartlegger seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier har i hovedsak rettet seg mot fire grupper: utsatte, utøvere, politi og praktikere. Mens undersøkelser rettet mot utsatte og utøvere oftest kartlegger forekomst og kjennetegn ved de involverte og hendelsen som fant sted, kartlegger undersøkelser til politi og praksisfeltet hvordan disse gruppene opplever å arbeide med både utsatte for og utøvere av slike lovbrudd. Mens dette i liten grad bidrar til å øke vår forståelse av selve hendelsene som har funnet sted, kan det likevel være viktig å vite både hvordan utøvere og utsatte blir møtt av relevante yrkesgrupper.

Med unntak av noen få spørsmål i enkelte skolebaserte studier blant utsatte barn og unge, finnes det ikke kunnskap om seksuelle overgrep via digitale medier i Norge basert på spørreundersøkelser.

Spørreundersøkelser blant utsatte

Den vanligste kilden til kunnskap om barn og unge som blir utsatt for seksuelle overgrep via digitale medier er spørreundersøkelser, og da først og fremst tverrsnittsundersøkelser hvor deltakerne på et gitt tidspunkt svarer på spørsmål

både om erfaringer med slike hendelser og kjennetegn og konsekvenser av erfaringene. For å oppnå representative utvalg gjennomføres undersøkelsene som regel på skolen eller som personlig rettede undersøkelser på internett eller på telefon.

En vanlig framgangsmåte er å inkludere spørsmål om erfaringer med utsatthet for uønskede seksuelle opplevelser på digitale medier i mer generelle spørreundersøkelser om nettbruk eller andre tematikker. Undersøkelsene gjentas gjerne flere ganger over tid, for å kunne si noe om tidstrender. Eksempler på undersøkelser blant norske barn og unge er EU Kids Online (Barbovschi & Staksrud, 2020; Staksrud & Ólafsson, 2019) og Medietilsynet sin Barn og medierundersøkelse (Medietilsynet, 2016, 2018, 2020b). Utvalget i disse undersøkelsene er som oftest et nasjonalt representativt utvalg ungdommer i de aktuelle aldersgruppene, og undersøkelsene gjennomføres på skolen. Andre undersøkelser er spesifikt rettet mot å kartlegge voldserfaringer både på digitale medier og fysisk. I Norge har NOVA gjennomført undersøkelsen UngVold i 2007 (Mossige & Stefansen, 2007; Suseg et al., 2008) og 2015 (Mossige & Stefansen, 2016) og NKVTS gjennomførte UEVO-studien i 2018 (Hafstad & Augusti, 2019), men det digitale har ikke vært et sentralt tema i disse undersøkelsene. Den svenske «søster-undersøkelsen» til UngVold og UEVO har derimot hatt et sterkt fokus på det digitale aspektet av seksuell vold (Jonsson et al., 2019; Jonsson & Svedin, 2017; Svedin et al., 2015; Ungdomsstyrelsen, 2009). Tilsvarende undersøkelser har også vært gjennomført blant amerikanske barn og unge (Mitchell et al., 2013). Bildebaserte seksuelle overgrep har vært tematisert i undersøkelser blant danske ungdommer, men undersøkelsene dekker ikke andre former for seksuelle overgrep via digitale medier (K. M. Dahl et al., 2018; Helweg-Larsen et al., 2012). Den nevnte undersøkelsen EU Kids Online samler inn komparative data fra en rekke land i Europa (Smahel et al., 2020), noe også enkelte mindre studier har gjort (Project deShame, 2017; Wood et al., 2015).

Skolebaserte undersøkelser er en effektiv, sikker og velprøvd måte å samle inn data på, samtidig som utvalget i undersøkelsene naturlig nok vil bli unge som er til stede på skolen når undersøkelsene gjennomføres. Man mister dermed muligheten til å samle inn data fra personer som ikke er til stede på skolen, og står da i fare for å trekke konklusjoner for hele populasjonen uten at disse er inkludert. Enkelte undersøkelser har av denne grunn gjennomført spørreundersøkelser blant særlig utsatte grupper, som for eksempel pasienter på barne- og ungdomspsykiatriske klinikker (Say et al., 2015), barn henvist til barnehus på grunn av overgrep (Koçturk & Yuksel, 2018) eller brukere av nettbaserte hjelpetjenester for overgrepsofre (Hamilton-Giachritsis, Hanson, Whittle, Alves-Costa, & Beech, 2020). Per i dag er det ikke gjennomført undersøkelser blant særlig utsatte grupper i Norge.

Én enkelt studie har undersøkt unge utsatt for seksuelle overgrep via digitale medier ved hjelp av longitudinelle spørreundersøkelser, for på denne måten å kunne besvare spørsmål om konsekvenser over tid av slike erfaringer (de Santisteban & Gámez-Guadix, 2018a; Gámez-Guadix & Mateos-Pérez, 2019).

Foreløpig er deltakerne kun fulgt i ett år. Studier har også generert en form for longitudinelle data ved å kartlegge livssituasjonen som voksen i selekterte utvalg som man vet har blitt avbildet i overgrepsmateriale som barn (Gewirtz-Meydan et al., 2018, 2019). En variant av longitudinelle data har vært framskaffet ved hjelp av en nettbasert dagbokundersøkelse, hvor deltakerne én gang i uken i to måneder fylte ut en spørreskjemabasert dagbok om uønskede erfaringer på digitale medier i løpet av den siste uken (McHugh et al., 2018). På denne måten blir det mulig å plassere både erfaringer og konsekvenser av erfaringene svært spesifikt i tid, samtidig som metoden krever tett oppfølging av deltakerne for å sikre at de ikke faller fra. Det er også vanskelig å studere mer alvorlige handlinger på denne måten, da det ikke nødvendigvis vil være noen i utvalget som har slike erfaringer i løpet av en avgrenset tidsperiode.

Sist har noen få studier studert fenomenforståelse både fra unges og voksnes perspektiv ved hjelp av vignetter i spørreundersøkelser. Dette er korte beskrivelser av situasjoner, hvor så respondentene i undersøkelsene blir bedt om å vurdere hvordan man skal forstå det som skjer. På denne måten har undersøkelser kartlagt hvordan unge mener man skal forstå og håndtere bildebaserte seksuelle overgrep (Quayle & Cariola, 2019) og hvordan voksne vurderer hvorvidt bilder som blir beskrevet i vignetter bør klassifiseres som straffbart overgrepsmateriale (Hunn et al., 2020). Slike metoder sier ingenting om personer som er involvert i handlingene eller om selve handlingen, men samtidig gir det verdifull kunnskap om forståelsesrammer og tolkninger. Sett i lys av at unges digitale hverdag og digitale vaner for mange voksne oppleves som fremmed og vanskelig å forstå, kan dette være viktig kunnskap i et forebyggingsperspektiv.

Det meste av det vi har av kunnskap om norske barn og unges utsatthet for seksuelle overgrep via digitale medier er hentet fra skolebaserte studier av landsrepresentative utvalg. Mange av disse er likevel generelle undersøkelser om enten hele livet eller digitale aktiviteter spesielt, noe som gjør at vi ikke har spesielt dyptgående kunnskap om digitale voldserfaringer. Per i dag finnes det heller ingen norske longitudinelle studier om verken digitale eller tradisjonelle voldserfaringer, så det å igangsette en slik undersøkelse vil kunne generere verdifull kunnskap om norske barn og unge. En utfordring er at man må vente på at tiden skal gå for at kunnskapen skal foreligge, så slike studier forutsetter at man er villig til å se nytten i et langsiktig perspektiv. Et alternativ er å kombinere spørreskjemadata med registeropplysninger, noe som gjør det mulig å få en form for longitudinelle data uten at man må vente på nye spørreskjemainnsamlinger.

Spørreundersøkelser blant utøvere

Spørreundersøkelser blant utøvere av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier er mindre vanlig enn tilsvarende undersøkelser blant utsatte, særlig når det kommer til mer alvorlige handlinger. Dette handler både om vanskeligheter med å få tak i utvalg av utøvere og det å få sannferdige svar når man spør. I eksisterende forskning har slike undersøkelser i hovedsak vært stilet enten til utøvere i straffetiltak eller i behandling eller til internettbaserte utvalg, samt at

temaet har vært del av mer generelle spørreundersøkelser om for eksempel seksuelle preferanser og erfaringer. Blant norske utøvere er data kun samlet inn i mer generelle spørreundersøkelser.

I studier av straffedømte for seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier er det vanligere med kliniske intervjuer eller dokumentanalyse av straffesaksdokumenter enn med spørreundersøkelser, men enkelte undersøkelser har også brukt sistnevnte metode. Ofte har metoden da vært brukt i kombinasjon med andre datakilder. Målsetningen er som oftest å få tak i informasjon som ikke har framkommet i straffesaken mot de dømte, for eksempel knyttet til psykologiske kjennetegn som depresjon og ensomhet (Armstrong & Mellor, 2016; Marshall et al., 2012) eller virkelighetsforstyrrelser (Merdian et al., 2014, 2018; Soldino et al., 2020). Spørreundersøkelser har også vært brukt for å sammenligne data samlet inn i straffesaksdokumenter med selvrapporterte data, både om lovbruddet og om personlige kjennetegn (Burgess et al., 2012).

Få undersøkelser har kartlagt utøvelse av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier i den generelle populasjonen, men det finnes noen unntak. Bruk av overgrepsmateriale har vært kartlagt i skolebaserte undersøkelser blant norske og svenske ungdommer (Mossige et al., 2007; Seto et al., 2015) og i en nettbasert undersøkelse blant voksne respondenter i USA, England, Canada og Australia (Seigfried-Spellar, 2013, 2014). Handlinger som ligger nærmere seksuell trakassering enn alvorlige overgrep er noe mer vanlig å kartlegge i spørreundersøkelser. For eksempel finnes det flere undersøkelser som kartlegger bildebaserte seksuelle overgrep blant jevnaldrende (se f.eks. K. M. Dahl et al., 2018; Harder et al., 2019; Medietilsynet, 2020b; Wood et al., 2015). Forsøk på seksuell utpressing har også vært dekket i en amerikansk studie (Patchin & Hinduja, 2020). Samtidig er det langt vanligere å spørre om utsatthet enn om utøvelse for fenomener som dette.

Sist har utøvelse av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier vært kartlagt ved hjelp av spørreundersøkelser på internett. Typisk har da spørsmålene vært en del av mer omfattende studier som omhandler tilknyttede tematikker. Metoden har blant annet vært brukt i en undersøkelse i Tyskland, Finland og Sverige (Bergen et al., 2014; Schulz et al., 2016, 2017). For å sikre deltakelse fra relevante personer ble den aktuelle undersøkelsen promotert på pedofilirelaterte nettsteder og i et terapiprojekt for selverklærte pedofile. Lignende metoder har vært brukt i flere andre undersøkelser (Bailey et al., 2016; Dombert et al., 2016; Ray et al., 2014). Ved å kartlegge utøvelse av seksuelle overgrep mot barn og unge i spesielle populasjoner sikrer man et tilstrekkelig antall deltakere til å kunne undersøke mer detaljerte kjennetegn ved disse, men samtidig mister man muligheten til å si noe overordnet om forekomsttall i seg selv. En generell utfordring med undersøkelser på internett er å få et tilstrekkelig antall personer til å svare.

Spørreundersøkelser rettet mot utøvere er generelt vanskelig å gjennomføre på en god måte, noe som gjenspeiles i den begrensede bruken av metoden.

Spørreundersøkelser til andre målgrupper

En siste gruppe spørreundersøkelser har studert personer som arbeider med både utsatte for og utøvere av seksuelle overgrep via digitale medier. Det har ikke vært samlet inn data i slike grupper i Norge.

En mulig målgruppe for spørreundersøkelser er etterforskere i politiet. Metoden har ikke vært mye brukt, men en av de største amerikanske studiene om overgrep via digitale medier, National Juvenile Online Victimization Study, har delvis samlet inn data på denne måten (Clevenger et al., 2016; Mitchell et al., 2010; Mitchell, Jones, et al., 2011; Wolak et al., 2011, 2012). Et stort antall etterforskere i politiet har først fylt ut et spørreskjema, før et antall etterforskere med relevante erfaringer har deltatt i et omfattende telefonintervju. Studier har også kartlagt hvordan etterforskere arbeider med overgrepsmateriale og hva slags opplæring de får (Marcum et al., 2010, 2011) og hvilke utfordringer de støter på i arbeidet med etterforskning av slikt materiale (Franqueira et al., 2018).

Spørreundersøkelser om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier har også vært rettet mot personer som arbeider med unge til daglig (Hamilton-Giachritsis, Hanson, Whittle, Alves-Costa, Pintos, et al., 2020) eller som arbeider med behandling av overgrepsofre (von Weiler et al., 2010). Målsetningen med slike undersøkelser er å kartlegge hvordan personer som arbeider med barn og unge har seksuelle overgrep via digitale medier på dagsorden og hvordan de håndterer denne tematikken.

Det å kartlegge profesjonell praksis knyttet til arbeid med seksuelle overgrep mot barn og unge kan være av stor interesse for å lage målrettede forebyggingstiltak. Det er grupper som høyst sannsynlig vil ha interesse av å informere om sitt arbeid, noe som øker muligheten for å framskaffe gode data. Slike undersøkelser bør kunne gjennomføres også blant norske praktikere.

Intervjustudier

Kvalitative intervjustudier deler seg i hovedsak i to grupper når det gjelder forskning om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. For å studere fenomenforståelse er fokusgruppeintervjuer en vanlig framgangsmåte, mens individuelle intervjuer er mer vanlig for å studere personlige erfaringer. Begge metoder framskaffer interessant og viktig informasjon, men om ulike temaer. Fokusgruppeintervjuer er en god metode for å forstå hvordan seksuelle overgrep via digitale medier framstår for personer som ikke nødvendigvis har opplevd dette, mens personlige intervjuer er viktig for å framskaffe dybdekunnskap fra de involverte om erfaringene.

Intervjustudier blant utsatte

Få studier har tatt i bruk intervju som metode for å kartlegge erfaringer med seksuelle overgrep via digitale medier fra perspektivet til de utsatte barna og ungdommene. Mest sannsynlig henger dette sammen med vanskelig tilgang til personer å intervjuer. Samtidig finnes det noen unntak. I en svensk studie intervjuer

Joleby og kolleger (2020) svenske ungdommer som har vært utsatt for seksuelle overgrep via digitale medier. Studier har også intervjuet unge som har vært utsatt for bildebaserte seksuelle overgrep (Hamilton-Giachritsis, Hanson, Whittle, Alves-Costa, & Beech, 2020; Hellevik, 2019; Øverlien, 2018) og grooming (Katz, 2013; Whittle et al., 2014, 2015; Whittle, Hamilton-Giachritsis, & Beech, 2013). Individuelle intervjuer ble også brukt i det EU-finansierte ROBERT-prosjektet (Quayle et al., 2012), hvor personer til behandling etter å ha vært utsatt for overgrep via digitale medier ble intervjuet om erfaringen. Funnene herfra er publisert i forskningsrapporter, men ikke som fagfellevurdert forskning.

Flere undersøkelser har studert bildebaserte seksuelle overgrep ved hjelp av fokusgruppeintervjuer (K. M. Dahl et al., 2018; De Ridder, 2019; Deen et al., 2018; Johansen et al., 2019; Rasmussen & Søndergaard, 2020; Ringrose et al., 2013). Undersøkelsene går ikke inn på konkrete erfaringer deltakerne har, men ber deltakerne diskutere hvordan tematikken forstås blant unge i dag. Forskerne oppnår dermed en nærhet til fenomenet som kan være vanskelig å få uten å la unge selv komme til orde og definere opplevelsene.

Det å få utsatte barn og unge i tale om sine opplevelser i grundige intervjustudier ville være en svært viktig kilde til ny kunnskap om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier i Norge. Også det å studere fenomenforståelse i den generelle ungdomsbefolkningen ved hjelp av fokusgruppeintervjuer ville vært ny og viktig kunnskap i en norsk kontekst.

Intervjustudier av utøvere

Individuelle intervjuer er en vanlig metode for å skaffe kunnskap om utøvere og utøvelse av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Intervjuene gjøres primært av personer som er straffedømt. Studier har blant annet intervjuet personer dømt for digitale voldtekter (Fransson et al., 2019), grooming (de Santisteban et al., 2018; Gottschalk, 2011; Whittle et al., 2015), både overgrepsmateriale og grooming (Seto et al., 2012), både for overgrepsmateriale og kontaktovergrep (Aslan et al., 2014) og besittelse av overgrepsmateriale (Eneman, 2009, 2010; Sheehan & Sullivan, 2010; Steely et al., 2018; Winder et al., 2015; Winder & Gough, 2010). Som oftest har intervjuene funnet sted mens personene er fengslet, men enkelte studier har også intervjuet personer som har vært i behandling for seksuelle avvik etter at de slipper ut av fengsel (S. M. Gillespie et al., 2018; Morgan & Lambie, 2019; Soldino et al., 2020). Til vår kjennskap eksisterer det ingen studier av personer som står bak alvorlige seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier men som ikke er dømt for dette, men én enkelt undersøkelse har intervjuet unge som har videredt nakenbilder uten samtykke (Naezer & van Oosterhout, 2020).

Valget av individuelle intervjuer av utøvere som metode gjør det mulig å komme tett på handlingen som har funnet sted, men det har også noen sider som er verdt å være oppmerksom på. Først er det slik at beskrivelsene man får vil vise til hvordan utøveren opplevde situasjonen, noe som kan skille seg markant fra

hvordan den utsatte opplevde det. For det andre fører rekrutteringsutfordringer til at intervjuer mer eller mindre utelukkende gjøres med personer som er straffedømt, noe som gjør at man tegner opp et landskap som ikke inneholder erfaringene til personer som ikke er straffedømt. Antagelig er dette utfordringer forskere på feltet må leve med, da det å få personer i tale om seksuelle overgrep mot barn uten at de allerede er dømt for dette vil være svært vanskelig. I tillegg kan det diskuteres om det vil være forskningsetisk forsvarlig å gjøre slike intervjuer, da man vil få kjennskap til straffbare handlinger som kan ha stor innvirkning på livet til den eller de som rammes. En mulig vei å gå kan være å intervju personer som har seksuelle tanker om barn, men som ikke har handlet på bakgrunn av disse tankene.

Intervjustudier av andre målgrupper

I tillegg til de utsatte og utøverne, har intervjuer blitt brukt som metode for å studere politiet, personer som jobber i praksisfeltet og tjenesteleverandører. I en forskningsrapport om nettovergrep mot barn og unge intervjuet Aanerød og Mossige (2018) syv etterforskere fra norsk politi om deres arbeid med store digitale overgrepssaker. I tillegg intervjuet forfatterne også representanter for tre tjenesteleverandører om deres arbeid mot seksuelle overgrep: Facebook, Movie Star Planet og slettmeq.no. Internasjonalt er den mest omfattende intervjustudien av politietterforskere den allerede nevnte National Juvenile Online Victimization Study (Clevenger et al., 2016; Mitchell et al., 2010; Mitchell, Jones, et al., 2011; Wolak et al., 2011, 2012), hvor amerikanske etterforskere både besvarte et spørreskjema og deltok i individuelle telefonintervjuer. Også andre studier har gjort både individuelle intervjuer og fokusgruppeintervjuer i politiet med for eksempel personer som etterforsker seksuallovbrudd (Dodge & Spencer, 2018) og personer som arbeider med å identifisere barn og unge som er avbildet i digitalt overgrepsmateriale (Kloess, Woodhams, et al., 2019).

Når det gjelder praksisfeltet baserer en svensk studie seg på fokusgruppeintervjuer av praktikere fra en rekke ulike profesjoner om hva de vet om seksuell vold mot barn og unge på digitale medier, hva de tror om det og hvordan de arbeider med det (G. Nilsson et al., 2020). Tilsvarende baserer en canadisk studie seg på individuelle intervjuer av sosialarbeidere som arbeider med barn og unge utsatt for seksuelle overgrep, hvor deltakerne spørres om hvordan de inkluderer det digitale i sitt daglige arbeid og hvordan de forstår skadevirkninger av å bli utsatt for seksuelle overgrep via digitale medier (Martin, 2014, 2016).

Som allerede påpekt når det gjelder spørreundersøkelser, vil kunnskap om profesjonell praksis kunne være svært nyttig for utvikling av målrettede forebyggings tiltak.

Data fra politi og rettsapparatet

Det vanligste datagrunnlaget for å studere utøvere av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier er materiale fra politiet eller rettsapparatet. Samtidig er det stor variasjon i hvilken type data som brukes og fra hvilket stadium i straffesaksprosessen.

En rekke studier har studert seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier ved hjelp av opplysninger som politiet har registrert i anmeldte saker. Normalt blir da et saksutvalg hentet ut, hvor det i ettertid foretas en manuell gjennomgang av opplysningene som er registrert i sakene. Studier har kartlagt hvordan grooming-saker framstilles i svenske politidokumenter både sett fra utøverens perspektiv (Shannon, 2008) og de utsattes perspektiver (Shannon, 2011, 2012). Studier har på denne måten også undersøkt seksuell utpressing på digitale medier (Kopecky, 2017), direkteoverførte bestillingsovergrep (Brown et al., 2020) og besittelse av overgrepsmateriale (Aebi et al., 2014; Bickart et al., 2019; Leukfeldt et al., 2014; Seto et al., 2010; Seto & Eke, 2015, 2017). Én enkelt undersøkelse har studert utvikling over tid i besittelse av overgrepsmateriale basert på kriminalstatistikk på aggregert nivå, uten at det skilles mellom digitalt og ikke-digitalt materiale (McManus & Almond, 2014).

I neste stadium av rettsprosessen har sakene forflyttet seg fra politiets etterforskning til domstolenes behandling. Også dette materialet har vært brukt i utstrakt grad i forskning, primært til å studere utøvere og straff knyttet til besittelse av overgrepsmateriale (Aslan & Edelmann, 2014; Burgess et al., 2012; Christensen & Tsagaris, 2020; Shelton et al., 2016). Én enkelt studie har undersøkt seksuell utpressing på digitale medier ved hjelp av domsmateriale (O'Malley & Holt, 2020). Videre har Crow og Lannes (2015) brukt domsmateriale knyttet til saker om besittelse av overgrepsmateriale for å studere hvordan kjennetegn ved sakene spiller inn på straffen som utmåles. Sist har en gruppe svenske forskere undersøkt hvordan de utsatte framstilles i domsmateriale fra saker hvor barn og unge har blitt truet eller lurt til å posere på bilder og video eller utøve seksuelle handlinger med seg selv på digitale medier (Joleby et al., 2021).

I enkelte land er det vanlig at dømte utøvere av seksuallovbrudd må gjennomgå et klinisk intervju for å vurdere blant annet graden av atypisk seksualatferd og faren for tilbakefall ved fengsling. Materialet fra kliniske intervjuer har vært brukt blant annet for å studere personer dømt for forsøk på grooming (Briggs et al., 2011) og for besittelse av overgrepsmateriale (O. Henry et al., 2010; McCarthy, 2010).

Verken politidata eller data fra domssaker har vært brukt for å studere seksuelle overgrep mot norske barn og unge via digitale medier, så her eksisterer det åpenbart et materiale av stor verdi for framtidig forskning. Domsmateriale har den store fordel at det er offentlig tilgjengelig i Norge, og materiale fra lagmannsrettene og Høyesterett er også søkbart på nett⁸. Dommer fra tingrettene må innhentes fra de respektive instansene. Muligheter for bruk av data som registreres av norsk politi beskrives i detalj i kapittel 6 av rapporten.

⁸ www.lovddata.no

Chatlogger som data

En mye brukt datakilde i forskning om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier er chatlogger fra samtaler mellom utøvere og det som normalt er en voksen som utgir seg for å være barn. Analyser av samtaler mellom utøvere og reelle barn er lite vanlig.

En mye brukt kilde er det amerikanske nettstedet Perverted Justice, som også er navnet på en organisasjon av voksne aktivister som utga seg for å være mindreårige og som kom i kontakt med potensielle overgripere på chat-tjenestene til MSN, AOL og Yahoo. I mange tilfeller allierte aktivistene, av og til omtalt som vigilanter, seg meg politi. Mer enn 100 personer har blitt arrestert og domfelt på grunn av deres aktivitet i disse loggene. Mange av utøverne møtte opp på steder som ble avtalt med det de trodde var mindreårige, men ble istedenfor møtt og arrestert av politiet. Aktiviteten er nå lagt ned, men loggene er fremdeles offentlig tilgjengelig, blant annet med begrunnelse om at de kan brukes i forskning. En rekke studier har brukt dette materialet og analysert selve chattene og brukerdata (se f.eks. Black et al., 2015; Lorenzo-Dus et al., 2016; Lorenzo-Dus & Izura, 2017; Miah et al., 2015; Seigfried-Spellar et al., 2019; van Gijn-Grosvenor & Lamb, 2016; Williams et al., 2013; Winters et al., 2017). Studiene har oftest fokusert på grooming og ulike aspekter ved dette fenomenet, og benyttet metoder både med kvalitative og kvantitative utgangspunkt.

Et eksempel på en kvantitativ tilnærming kommer fra Winters og kolleger (2017), som har brukt chatlogger til å kartlegge karakteristikk ved utøverne, de falske barna og selve dialogen mellom dem. For eksempel undersøkte de alder, tidspunkt, varighet, innhold og tematikk i dialogen, om det ble sendt bilder, om det ble tatt kontakt på andre måter og om det ble avtalt fysiske møter. Tilsvarende bruker en studie av Bergen og kolleger (2013) samtaler i svenske og finske chatrom mellom utøvere og forskere som utgir seg for å være barn og unge i ulike aldre og ulikt kjønn, for kvantitativt å kartlegge hvordan kjennetegn ved «barna» påvirket forløpet i samtalene.

Andre forskningsbidrag har gjort lingvistiske analyser av samtaleforløpet i chatlogger. Et eksempel kommer fra Black og kolleger (2015), hvor tekniske analyser regnet ut hvor mange ganger ulike ord ble brukt i forhold til totalen av ord i samtalene. På tilsvarende måte har Lorenzo-Dus og kolleger (2020) kartlagt spesifikke ordkombinasjoner. En variant av de rene lingvistiske analysene er hvordan teknikker som datadrevne diskursanalyser har vært brukt for å skille mellom utøvere som er kontaktdrevne, og faktisk ønsker å møte barna de er i kontakt med, eller som er fantasidrevne, og ikke uttrykker noe direkte ønske om å møtes (Chiu et al., 2018). Basert på slike analyser er det også utviklet tekniske programvarer som ut fra dialogen mellom utøveren og den utsatte skal kunne beregne hvor stor risiko det er for at utøveren er kontaktdrevet, og som på denne måten kan være til hjelp for å prioritere saker i politiets arbeid (Seigfried-Spellar et

al., 2019). Lignende analyser blant norske barn og unge foregår på NTNU⁹, men det har til nå ikke vært publisert funn fra arbeidet. Et viktig poeng i slike analyser er å kartlegge mønstre i samtaler. På denne måten kan det bli mulig å automatisere analyser av samtaler på digitale medier, slik at voksne som forsøker å oppnå seksuell kontakt med barn og unge raskt kan plukkes ut.

Ofte etterfølges teknisk drevne lingvistiske analyser av kvalitative vurderinger av samtaler, for eksempel hvordan samtaler samsvarer med foreslåtte faser i grooming-prosessen (Black et al., 2015; Miah et al., 2015) eller hvordan spesifikke ordvalg som komplimenter brukes fra utøvernes ståsted for å vinne tillit (Lorenzo-Dus et al., 2020; Lorenzo-Dus & Izura, 2017). Tilsvarende har mer klassiske kvalitative analyser, som tematisk analyse eller innholdsanalyse, vært brukt for å finne kjennetegn ved samtaler som tilsier at en grooming-prosess pågår (Williams et al., 2013) eller for å undersøke forskjeller etter hvordan utøvere tilnærmer seg barn og unge av ulikt kjønn (van Gijn-Grosvenor & Lamb, 2016). Studier har også brukt samtaleloggene for å forstå grooming som en diskurs (Lorenzo-Dus et al., 2016). Ofte vil slike analyser fokusere mer på å forstå det som foregår enn å kunne forutsi det.

Det er flere mulige svakheter med studiene som baserer seg på datamateriale fra Perverted Justice, eller lignende chatlogger mellom utøvere og voksne som utgir seg for å være barn. Studier har for eksempel trukket fram hvordan lokke-ofrene kan ha vanskeligheter med å opptre som reelle barn, for eksempel ved å fortsette samtalen på et tidspunkt hvor et virkelig barn ville logget seg av. Særlig relevant er dette i samtaler mellom utøvere og personer som er interessert i å framprovosere handlingene. Enkelte studier baserer seg derfor på faktiske samtaler mellom utøvere og utsatte barn og unge (Chiang & Grant, 2019; Chiu et al., 2018).

Tekniske spor som data

En metodisk inngang for å studere digitale fenomener er det faktum at mer eller mindre all digital trafikk etterlater en eller annen form for teknisk spor. Særlig når det gjelder deling av overgrepsmateriale eksisterer det en omfattende litteratur som bruker slike data. Studier som bruker tekniske spor som data i forskning kan i hovedsak deles i to. Den første typen analyserer kjennetegn ved selve materialet som beslaglegges, mens den andre typen fokuserer på tilgang til og deling av materiale.

Studier av kjennetegn ved beslaglagt materiale kan igjen deles i to. Den første bolken av studier har undersøkt kjennetegn ved beslaglagt overgrepsmateriale og sortert dette etter alvorlighetsgrad. I Norge har dette vært gjort på Kripos sitt tipsmateriale om nettrelaterte seksuelle krenkelser mot barn og unge (Aanerød & Mossige, 2018), i Sverige på tips til ECPAT (ECPAT Sverige, 2019, 2020), mens

⁹ www.aiba.no

det internasjonalt har vært gjennomført studier som kartlegger alvorlighetsgrad i beslaglagt overgrepsmateriale og kjennetegn ved personene som er avbildet (Kloess, Woodhams, et al., 2019; Quayle et al., 2018; Quayle & Jones, 2011). En canadisk studie har også undersøkt utvikling over tid i individuelle karrierer i nedlasting av overgrepsmateriale (Fortin & Proulx, 2019). Målsetningen er å kunne si noe om graden av seksuelt avvik, og dermed farepotensiale, ved hjelp av digitale spor framfor kliniske vurderinger. En annen gruppe studier har gjort innholdsanalyser av nettsteder som enten lenker til eller tilbyr overgrepsmateriale (Kusz & Bouchard, 2020; Westlake et al., 2017; Westlake & Bouchard, 2016). Analysene er typisk gjort av nettsteder på det åpne internettet som inneholder mindre alvorlig overgrepsmateriale, da det å skaffe tilgang til nettsteder med mer alvorlig overgrepsmateriale på det skjulte nettet vanskelig kan forsvares i forskningsøyemed.

En annen framgangsmåte er å utnytte logger fra søkemotorer og fildelingsnettverk for å kartlegge både etterspørselen etter overgrepsmateriale og kjennetegn ved delingen som finner sted. Når det gjelder søkelogger undersøker studier typisk søkefrekvens for kjente termer som brukes om ulike kategorier av overgrepsmateriale, og hvordan søkene fordeler seg over tid på døgnet eller etter geografisk tilhørighet for den som utførte søket (Fournier & Latapy, 2015; Prichard et al., 2011; Steel, 2015). Andre har igjen fokusert på hvordan kjente filer med overgrepsmateriale deles på fildelingsnettverk og frekvens for nedlasting på slike plattformer (Wolak et al., 2014). I et forebyggingsperspektiv er det også viktig med forskning som undersøker muligheten for teknisk å begrense tilgangen til overgrepsmateriale på digitale medier, og ikke bare hvordan forstå og stoppe de som bruker det. Med dette som bakteppe har Lv og kolleger (2015) undersøkt hvordan algoritmer kan brukes for å identifisere og automatisk fjerne uønskede filer på fildelingsnettverk. Sist har undersøkelser kartlagt kontakt og nettverk mellom brukere på fildelingsnettverk (Liberatore et al., 2014) og på det mørke nettet (da Cunha et al., 2020).

Antagelig vil studier av tekniske spor som dette få stor betydning i tiden framover, da tilgjengelig datakraft gjør det mulig å analysere stordata fra internett på en helt annen måte enn bare for få år siden. Samtidig er dette studier som ikke er spesielt relevant for å forstå utsatthet blant norske barn og unge eller norske utøvere, med unntak av eventuelle studier som særskilt ser på tips og straffesaker direkte knyttet til Norge. Likevel vil forskning på slike data være viktig for å håndtere seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier på verdensbasis.

Andre typer data

Antropologiske metoder har vært brukt for å studere seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, selv om dette er lite vanlig. To danske studier baserer seg på det som kalles netnografiske observasjoner, hvor samhandling på digitale medier kartlegges med antropologiske observasjoner over tid (Demant et al., 2018; Rasmussen & Søndergaard, 2020). En britisk studie baserer seg på to års feltarbeid i to institusjoner som tilbyr frivillig terapi for personer som er arrestert for, men ikke nødvendigvis dømt for, besittelse av overgrepsmateriale (Rimer, 2017,

2019). Enkelte studier har også basert seg på grundige case-beskrivelser av få enkeltpersoner, for eksempel én norsk gutt som er dømt for nettbaserte voldtekter (Fransson et al., 2019) eller personer til klinisk behandling enten som utøvere (Griffin-Shelley, 2014) eller som utsatte (Leonard, 2010) i forbindelse med overgrepsmateriale.

En canadisk studie har brukt 166 bekymringsmeldinger sendt inn til tipssiden cybertip.ca for å undersøke teknisk informasjon om hvem som tipser, dyadene utøver-utsatt og innholdet i varslene (Quayle & Newman, 2016). Sist har undersøkelser studert journalopplysninger til barn og unge som blir henvist til sykehus på grunn av overgrep (MacPherson et al., 2018; Say et al., 2015), avisomtaler av seksuelle overgrep som har sin opprinnelse i kontakt via digitale medier (Canders et al., 2013; Liggett, 2019; M. G. Nilsson et al., 2019; O'Malley & Holt, 2020) eller finansielle transaksjoner utført til personer kjent for tilrettelegging av direkte-overførte bestillingsovergrep (Brown et al., 2020).

Oppsummering

Seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier har blitt studert med en rekke ulike typer data og metoder, som på hver sin måte framskaffer interessant kunnskap. Det eksisterer lite forskning om slike lovbrudd mot norske barn og unge, både knyttet til hvem som er utsatt for dette og hvem som utøver det. Ulempen er at det er mye vi ikke vet. Fordelen er at det er mye vi kan få vite i framtidig forskning.

Den mest brukte metoden for å studere utsatte barn og unge er spørreundersøkelser til den generelle populasjonen, mens det i mindre grad har vært gjennomført studier av utsatte grupper. Ut over dette brukes fokusgruppeintervjuer, individuelle intervjuer og casestudier. Sist har utsatte vært studert både i politi- og domsmateriale. Utøverne studeres oftest ved hjelp av data fra politi og påtalemyndighet, men enkelte studier har også brukt spørreundersøkelser, individuelle intervjuer, case-studier og antropologisk feltarbeid. Sist har ulike tekniske spor vært benyttet for å studere både fenomenforståelse, utsatte og utøvere.

Vi mangler kunnskap på alle nivåer om situasjonen i Norge når det gjelder barn og unges utsatthet for seksuelle overgrep via digitale medier. Vi vet lite om kjennetegn både i normalpopulasjonen og i utsatte grupper, om både sosiale trender og individuell utvikling over tid, om utsatteerfaringer og om fenomenforståelse. Dette er alle områder hvor det finnes tilgjengelige metodiske framgangsmåter, som spørreundersøkelser enten på skolen eller i andre utvalg for å studere forekomst og kjennetegn i normalpopulasjonen, individuelle intervjuer for å studere utsatte barn og unge, gjentatte spørreundersøkelser for å studere utvikling over tid, longitudinelle studier for å studere individuell utvikling over tid og fokusgruppeintervjuer for å lære om fenomenforståelse. Digitale feltarbeid og innholdsanalyser av både nettsider og digital kommunikasjon er eksempler på nyere metoder for å studere både utsatte og utøvere. Her handler det kun om å utføre forskningen.

Utøverperspektivet er noe mer komplisert å studere, men samtidig finnes det empirisk forskning utenfor Norge som absolutt kan utføres også her i landet. Et eksempel er studier av domsmateriale, som er et svært tilgjengelig empirisk materiale til forskning på personer som utfører seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Også politiet registrerer mye data som kan brukes til forskning om seksuelle overgrep i en digital kontekst, selv om dette ikke er like tilgjengelig. Politiets data beskrives i detalj i neste kapittel. Intervjuer med norske utøvere er også ønskelig å få utført.

6 Politiets data om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier

Forekomsten av seksuallovbrudd mot barn og unge som involverer bruk av digital teknologi vil antagelig vokse i årene framover. Samtidig er det et fenomen som er vanskelig å studere basert på opplysninger som registreres av politi og påtalemyndighet, da kodeverket som benyttes i flertallet av politiets registre gjenspeiler bestemmelser i straffeloven, og disse er steds- og teknologinøytrale (Kripos, 2019b). I dette kapitlet beskriver vi hvilke opplysninger som registreres av politiet knyttet til seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, og belyser hvilke muligheter og begrensninger som finnes for å bruke dette materialet i forskning og kunnskapsutvikling på feltet. Vi kommer deretter med forslag til hvordan noen av de utfordringene man støter på i dag rundt bruk av politiets data til forskning om tematikken kan håndteres. Kapitlet er i hovedsak basert på tolkning av lover og regler knyttet til politiets registrering av data, relevante publikasjoner fra forvaltningen, teknisk dokumentasjon av politiregistrene og samtaler med relevante personer i politiet, andre forvaltningsorganer og forskere som har brukt materiale fra politiets registre i sitt arbeid.¹⁰

Politiets registre og lovverket

Opplysninger om utøvelse av lovbrudd og eventuelle offererfaringer innebærer registrering av ulike former for personopplysninger, noe som krever et rettslig grunnlag for behandlingen (Lov om behandling av personopplysninger § 6). Politiets behandling av slike opplysninger reguleres i hovedsak av Lov om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (politiregisterloven) fra 2010 og den tilhørende Forskrift om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (politiregisterforskriften). Politiregisterloven § 4 viser til at enhver behandling av personopplysninger i politiets registre skal være nødvendig ut fra politimessige formål, med mindre det er «bestemt i lov eller i medhold av lov» at annen behandling kan finne sted. Politiregisterforskriften § 3–2 viser videre til at eventuell behandling også kan gjøres dersom det foreligger samtykke. Det stilles videre krav om at opplysningene skal være tilstrekkelige og relevante for formålet med behandlingen, at de skal være korrekte og oppdaterte og ikke lagres lenger enn nødvendig ut fra formålet med behandlingen (jf. § 6 i politiregisterloven). Samtidig

¹⁰ Takk for nyttige samtaler til Kristin Bilberg ved Justis- og beredskapsdepartementet, Fredrik Skoglunn og Morten Rustad ved Politidirektoratet, Lisa Øyen Fjøsna, Tuva Marie Dahlheim og Anniken Inez Albretsen ved Kripos, Sigmund Book Mohn og Robin Håset Drager ved Statistisk sentralbyrå, Johanne Yttri Dahl ved Politihøgskolen, Lillian Bøylestad ved Oslo universitetssykehus og psykologspesialist Line Tangen Aanerød.

kan ikke-verifiserte opplysninger behandles dersom det er nødvendig ut fra formålet med behandlingen.

De ulike registrene som politiet fører, og som framstår som mest relevant med tanke på analyser av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, er hjemlet i politiregisterloven §§ 9–13 og politiregisterforskriften del 11:

- Reaksjonsregister (politiregisterloven § 9 og politiregisterforskriften kap. 44)
- Straffesaksregister (politiregisterforskriften kap. 48)
- Kriminaletterretningsregister (politiregisterloven § 11 og politiregisterforskriften kap. 47)

Av disse registrene er det i hovedsak *reaksjonsregisteret* og *straffesaksregisteret* som brukes til forskning. Registrene er i noen grad overlappende, men reaksjonsregisteret er begrenset til saker som fører til reaksjon, mens strafferegisteret inneholder alle saker politiet kommer i kontakt med. Videre fører politiet flere registre som primært brukes i etterretningsøyemed. Det mest omfattende av disse er *kriminaletterretningsregistret Indicia*. Kripos har også ansvaret for et eget *tipsregister om nettovergrep og overgrepsmateriale*, som får inn tips fra hele verden knyttet til digitale spor som ender i Norge. Politiet fører en rekke andre registre med personopplysninger¹¹. Mange av disse kan etter loven brukes til forskning, men er av begrenset interesse når det kommer til kunnskapsutvikling om seksuelle overgrep via digitale medier. En mer uttømmende beskrivelse av politiets registre kan finnes i Ot.prp. nr. 108 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008) og J. Y. Dahl og Bjelland (2019).

Informasjonen som finnes i registrene er i hovedsak hentet fra saksbehandlingssystemet BasisLøsninger (BL). I tillegg føres alt som foregår av daglig arbeid i politiet i Politioperativt styringssystem (PO), slik som vaktjournal, hendelser, henvendelser, planlagte oppdrag og ressursprioritering. Uttrekk fra disse to saksbehandlingssystemene vil ofte være utgangspunktet for forskning på data fra politiets registre. Indicia og Kripos sitt tipsregister føres i egne systemer, men relevant informasjon registreres også i BL når etterforskningen munner ut i en straffesak.

Utlån av data fra politiets registre til forskning

Forskere kan få tilgang til data fra politiets registre på lik linje som andre typer data fra forvaltningen, gikk at forskningsprosjektet har nødvendige godkjenninger fra

¹¹ Vaktjournal, DNA-register, fingeravtrykk- og fotoregister, personidentitets- og politiopplysningsregisteret, saknetregisteret, etterlysningsregistre, hvitvaskingsregisteret, arrestjournal og opptak av lyd og bilde i politiarrest, grense- og territorialkontrollregisteret, politiets utlendingsregister, informantregisteret, bekymringssamtaler og register for nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningsssenter ved ØKOKRIM.

relevante personvernmyndigheter som NSD for samfunnsvitenskapelig forskning eller REK for helseforskning og det er adgang til utlån etter gjeldende regler for taushetsplikt (jf. politiregisterloven § 19 og kapittel 6). Utlevering av data til bruk i forskning omtales spesifikt i § 33 av politiregisterloven. I sin helhet sier denne paragrafen følgende:

Når det finnes rimelig og ikke medfører uforholdmessig [sic] ulempe for andre interesser, kan det bestemmes at opplysninger i det enkelte tilfelle gis til bruk for forskning, uten hinder av taushetsplikten i § 23.

I straffesaker treffes beslutning etter første ledd av riksadvokaten og for øvrig av Politidirektoratet, eller av Justisdepartementet for så vidt gjelder opplysninger i saker som behandles av Politiets sikkerhetstjeneste.

Bestemmelsene i forvaltningsloven § 13d annet og tredje ledd og § 13e kommer til anvendelse så langt de passer.

Det legges altså til rette for at opplysninger i politiets registre skal kunne brukes til forskning. Samtidig spesifiseres det i politiregisterforskriftens § 7–5 at utlevering av ikke-verifiserte opplysninger til annet enn politifaglig arbeid ikke skal finne sted med mindre det er «strengt nødvendig av vesentlige samfunns- eller sikkerhetsmessige hensyn» (jf. § 4–3). Dette kan få betydning for om opplysninger registrert i etterforskningsregisteret Indicia eller i Kripos sitt tipsregister kan brukes i forskningsøyemed. Enhver utlevering av taushetsbelagte opplysninger fra politiet til bruk i forskning innebærer også taushetsplikt etter regler gitt i forvaltningsloven § 13d.

Vedtak om utlån av taushetsbelagte opplysninger fra forvaltningen til bruk i forskning gjøres normalt av relevante departementer (eller eventuelt forvaltningsorganer som har fått delegert myndighet) (jf. forvaltningsloven § 13d). For data registrert av politiet vil det si Justis- og beredskapsdepartementet, som har delegert disse beslutningene til Politidirektoratet. For å søke om tilgang til taushetsbelagte opplysninger fra politiets registre sender forskeren en søknad til Politidirektoratet som beskriver forskerens kompetanse, forskningsprosjektet, hvilke data man ønsker tilgang til, en redegjørelse av hvorfor det er nødvendig med tilgang til disse dataene, hvordan data skal oppbevares og hvor lenge man ønsker tilgang. Saker som trenger ytterligere vurdering eller eventuelle forslag om avslag til utlån skal som hovedregel legges fram for Rådet for taushetsplikt og forskning (jf. forvaltningslovforskriften § 9). Mer informasjon om søknadsprosessen finnes på politiets nettsider: <https://www.politiet.no/kontakt-oss/innsyn-og-offentleg-journal/tilgang-til-taushetsbelagt-informasjon-til-bruk-i-forskning>.

Politiets datasystemer og registre

I det følgende vil vi kort beskrive de mest relevante systemene og registrene som etableres i ulike deler av politiets og påtalemyndighetens arbeid, hvordan disse er tilrettelagt for bruk i forskning, om de kan være av relevans for forskning om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier og hvordan man går fram for å søke om tilgang.

Saksbehandlingssystemet BasisLøsninger (BL)

Saksbehandlingssystemet BL er politiets nasjonale saksbehandlingssystem for straffesaker, og bearbeidet informasjon fra BL er også kilden til opplysningene i reaksjonsregisteret og straffesaksregisteret (J. Y. Dahl & Bjelland, 2019). BL inneholder alle sluttprodukter og rapporter som skrives i forbindelse med registrerte politisaker, slik som avhør, rapporter fra åstedsundersøkelser og kontakt med domstolene, men det inneholder ikke ubekreftet etterretningsinformasjon, samtaler og vurderinger som er gjort underveis i etterforskningen. Denne informasjonen finnes derimot i etterforskningsregisteret Indicia, samt eventuelt i PO, hvor alt av informasjon relatert til operativt politiarbeid er registrert. Rapporter registreres fortløpende i BL når politiet arbeider med en sak. Når saken når et visst omfang skal dokumentene også være kategorisert etter hva slags type informasjon det er snakk om, eksempelvis «kommunikasjon med retten» eller «avhør». Likevel har undersøkelser vist at slik kategorisering sjelden gjøres, noe som medfører at mange registrerte saker i BL framstår som uoversiktlige (Politidirektoratet & Kripos, 2015).

Registreringer i BL gjøres på bakgrunn av paragrafer i straffeloven og kategorisering i ulike lovbruddsgrupper. Som tidligere nevnt er disse steds- og teknologinøytrale. En mulig metode for forskning på tematikker som ikke lar seg direkte identifisere gjennom paragrafer i straffeloven eller lovbruddsgrupper er å gjøre uttrekk av bestemte sakstyper i BL, for deretter å gjennomgå dette manuelt. Metoden med uttrekk fra BL er brukt i flere rapporter fra Kripos og Politidirektoratet (Kripos, 2019a; Politidirektoratet, 2019b) og den er også brukt av forskere uten direkte tilknytning til politiet. Dette kan være en mulig framgangsmåte for forskning på seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier basert på informasjon i politiets registre. For eksempel kan BL inneholde informasjon om utøver, utsatt, utfall i straffesak, teknisk framgangsmåte, chatlogger med mer. Samtidig vil et eventuelt uttrekk av slik informasjon måtte basere seg på et stort antall paragrafer i straffeloven, da seksuelle overgrep mot barn og unge kan være kodet under en rekke ulike straffebestemmelser (Kripos, 2019b)¹². Innholdet i BL er i begrenset grad søkbart i seg selv, med unntak av at det er mulig å følge gjerningspersoner og utsatte gjennom ulike deler av registeret.

I BL er det også mulig å registrere modus operandi i saker som legges inn. Dette brukes i varierende grad i dag. En rapport fra 2015 om politiets rutiner for etterforskning av seksuelle overgrep viste at kun 27 prosent av vurderte saker hadde tilstrekkelig moduskoding, mens 40 prosent av sakene manglet det helt (Politidirektoratet & Kripos, 2015). Tydelige føringer for hvordan slike opplysninger skal registreres kunne vært en mulig måte å tilrettelegge BL for studier av kriminalitet hvor digitale hjelpemidler spiller en sentral rolle.

¹² Straffeloven av 1902: §§ 192, 195-196, 200-201, 201a, 204a, 224. Straffeloven av 2005: §§ 257-258, 291-294, 297-306, 310-311, 317.

Oppsummert inneholder BL mye informasjon som kan være relevant for forskere, samtidig som det er et saksbehandlingssystem som ikke er tilrettelagt for forskning. Det er per i dag heller ikke vanlig praksis fra Politidirektoratet å gi tilgang til forskere direkte i BL, men gitt at nødvendige tillatelser er på plass kan det gjøres uttrekk til bruk i forskning. Søknader om utlån av data fra BL behandles av Politidirektoratet, mens Kripos gjør selve uttrekket av data.

Reaksjonsregisteret (SSP)

Reaksjonsregisteret er et register over fysiske eller juridiske personer som har vært ilagt strafferettslige reaksjoner eller andre tiltak som følge av lovbrudd (jf. politiregisterloven § 9 og politiregisterforskriften kap. 44). Fram til 1. oktober 2015 ble foreleggssaker registrert i et eget register (Bøtere registeret), men i dag registreres alle straffereaksjoner med unntak av forenklede forelegg i reaksjonsregisteret. Registreringer gjøres på bakgrunn av paragrafer i straffeloven og kategoriseringer i ulike lovbruddsgrupper, og uttrekk fra registeret kan dermed ikke brukes direkte i analyser som omhandler seksuelle overgrep hvor digital teknologi har vært involvert.

Reaksjonsregisteret er grunnlaget for Statistisk sentralbyrå sine statistikker om straffereaksjoner og det angis også eksplisitt i politiregisterloven § 9 at taushetsplikten for innsyn i politiets registreringer ikke er til hinder for at opplysningene brukes for utarbeiding av kriminalstatistikk. I henhold til § 44–7 i politiregisterforskriften kan annen utlevering av opplysninger fra registeret skje «dersom det er adgang til dette etter politiregisterloven kapittel 5 og 6 samt forskriften del 3», det vil si dersom formål, vilkår knyttet til tilgang og utlevering og taushetsplikt overholdes. Eventuelle søknader om tilgang sendes til Politidirektoratet. I tillegg låner også Statistisk sentralbyrå ut grunnlagsfilene for sin kriminalstatistikk (www.ssb.no/mikrodata). Sist kan Riksadvokaten gi innsyn i registrerte dokumenter knyttet til spesifikke straffesaker, men behandler ikke søknader om innsyn i de fullstendige registrene (Riksadvokaten, 2017c).

Straffesaksregisteret (Strasak)

Straffesaksregisteret inneholder opplysninger om mottak av anmeldelser og oppfølging av straffesaker. Registeret inneholder både saker som resulterer i straff og saker som av ulike grunner ikke resulterer i videre oppfølging fra politi eller påtalemyndighet, og det inneholder informasjon både om utøvere og om utsatte i sakene. Registreringene i Strasak gjøres på bakgrunn av spesifiserte lovbruddskategorier og paragrafer i straffeloven. Det er dermed ikke mulig å hente ut opplysninger som kun omhandler seksuelle overgrep som inkluderer bruk av digital teknologi. Registeret er basert på registreringer gjort lokalt av politiet i saksbehandlingssystemet BL. Det er en del usikkerhet knyttet til registreringen av opplysningene, da det ikke finnes klare retningslinjer for hvordan saker føres lokalt. Gjeldende praksis er at lovbrudd registreres basert på den potensielt mest alvorlige paragrafen i straffeloven, før registreringen eventuelt justeres i tråd med senere etterforskningsskritt i saken. Antagelig følges dette prinsippet i varierende grad.

Registreringene i Strasak er grunnlaget for Statistisk sentralbyrå sine statistikker av anmeldte og etterforskede lovbrudd, samt for offerstatistikken. I motsetning til for reaksjonsregisteret, er det ingen spesifiseringer i politiregisterloven eller forskriften til loven om at registeret skal være tilgjengelig for statistikkproduksjon, og tilgang reguleres dermed av bestemmelser om at formål, vilkår knyttet til tilgang og utlevering og taushetsplikt overholdes (jf. politiregisterloven kapittel 5 og 6 og politiregisterforskriften del 3). Søknader om utlån av data fra registeret behandles av Politidirektoratet. Bearbejdede filer av fra registeret om etterforskede og anmeldte lovbrudd lånes også ut av Statistisk sentralbyrå (www.ssb.no/mikrodata).

Kriminaletterforskningsregisteret Indicia

Formålet med registrering i kriminaletterforskningsregisteret Indicia står i politiregisterforskriften § 47–1: 1) å forebygge kriminalitet, 2) å avdekke og stanse lovbrudd, og 3) å ivareta den enkeltes sikkerhet. Politiregisterloven § 11 og politiregisterforskriften §§ 47–4 og 47–5 gir videre detaljerte føringer for hvem som kan registreres i Indicia og hvilke opplysninger som kan registreres. Opplysningene kan være knyttet til personer som politiet mener det er vesentlig grunn til å tro at er involvert i kriminelle handlinger, personer de omgås som er av betydning for overnevnte kriminalitet, personer som står i fare for å bli utsatt for kriminalitet, personer som utleverer informasjon til politiet eller personer som har gitt samtykke til behandling. Av type opplysninger gjelder blant annet detaljert informasjon om personalia og signalement, bilder, sosiale forhold, yrke, spesielle eiendeler, modus operandi, relasjoner og eventuelle sikkerhetsvurderinger.

I henhold til § 47–9 i politiregisterforskriften skal opplysninger fra Indicia kun leveres ut dersom «det skjer til formål som nevnt i § 47–1 og politiregisterloven § 29, eller dersom hensynet til betydelige samfunnsmessige eller sikkerhetsmessige forhold tilsier det». §47–1 i politiregisterforskriften viser til at informasjon kun skal brukes til å forebygge, avdekke eller stanse kriminalitet eller eventuelt til å ivareta den enkeltes sikkerhet. Politiregisterloven § 29 viser videre til at opplysningene kan gjøres kjent for «andre tjenestemenn i politiet og påtalemyndigheten i den utstrekning det er nødvendig for utøvelsen av politiets forvaltningsvirksomhet og sivile gjøremål». Samtidig gjøres det unntak for opplysninger registrert etter § 47-1 nr. 1 (forebygging av kriminalitet), hvor det spesifiseres at opplysninger også kan leveres ut dersom formål, vilkår knyttet til tilgang og utlevering og taushetsplikt overholdes. Opplysningene kan dermed brukes til forskning, og det har også vært gjort uttrekk fra Indicia til forskningsprosjekter ved blant annet Politihøgskolen.

Søknad om tilgang sendes til Politidirektoratet. Samtidig er muligheten for direkte tilgang til Indicia begrenset, da registeret inneholder en rekke opplysninger det ikke finnes adgang til å dele utenfor politiet. Slik Indicia fungerer teknisk på nåværende tidspunkt vil tilgang bety full tilgang til alle opplysninger som finnes, og det finnes ingen graderte muligheter. Opplysningene som registreres er også i begrenset grad søkbare, og det er dermed komplisert å gjøre uttrekk fra registeret.

Kripos sitt tipsregister

Kripos registrerer tips som omhandler seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier i et eget tipsregister. Flertallet av tipsene kommer fra National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC) og National Child Exploitation Coordination Center (NCECC), som er organisasjoner som jobber for å forhindre seksuelle overgrep mot barn via internett. Organisasjonene samler inn tips fra nettleverandører og privatpersoner, og fordeler dette videre internasjonalt etter registrerte IP-adresser og andre kjennetegn av nasjonal karakter. Ut over dette kommer informasjon fra Europol og Interpol, samt tips fra organisasjoner og enkeltpersoner via Kripos sin egen tipsløsning. I 2018 mottok Kripos i underkant av 10 500 tips om nettovergrep mot barn og unge (Kripos, 2019b).

Tipsregisteret til Kripos har i liten grad vært brukt til forskning og kunnskapsutvikling, men i 2018 brukte forskere ved NOVA opplysninger fra registeret i rapporten «Nettovergrep mot barn i Norge 2015–2017» (Aanerød & Mossige, 2018). I rapporten skåret en ansatt ved Kripos et utvalg tips fra denne perioden etter et ferdig oppsatt skjema utviklet av forskerne ved NOVA, som så ble brukt til å analysere ulike kjennetegn ved tipsene. Metoden ble brukt for å unngå silingsprosessen som saker som ender opp i rettsvesenet er utsatt for. Metoden viste seg å være relativt arbeidsintensiv, eksempelvis innebar uttrekk av 600 tips i rapporten nevnt over seks månedsverk med arbeid for Kripos.

Analyser av Kripos sitt tipsregister kan med stor sannsynlighet generere store mengder med ny og viktig kunnskap om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, samtidig som det er lite sannsynlig at forskere kan få direkte tilgang til registeret. Registeret inneholder kun uverifisert informasjon, og tipsene fordeles videre til lokale politimyndigheter for videre etterforskning. Eventuell utlevering rammes dermed av at politiet så langt det lar seg gjøre kun skal levere ut informasjon som er verifisert.

Avsluttende betraktninger

Tidligere rapporter påpeker at det er store utfordringer knyttet til både tilgjengelighet og format på politiets registrerte data, noe som begrenser hvilke muligheter som finnes for bruk av data i forsknings- og analyseøyemed (Kripos, 2019a; Politidirektoratet, 2019b). Disse begrensningene gjør seg også gjeldende for forskning på seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Informasjonen registreres i hovedsak med formål om å tilrettelegge for best mulig politiarbeid. Likevel finnes det en del fellestrekk mellom politiets etterretningsarbeid og forskning, noe som tilsier at endringer i politiets praksis når det kommer til registreringer antagelig vil kunne ha nytte for begge formål. Vi vil her avslutte med å trekke fram noen muligheter for å bruke politiets data i forskning om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, som til nå kun i noen grad har vært utnyttet:

- **Uttrekk fra BL basert på lovbruddsparagrafer:** Metoden er kjent fra tidligere forsknings- og utredningsrapporter og vil også kunne brukes i studier av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Ulempen er at metoden er relativt arbeidsintensiv, med tanke på at et uttrekk vil innebære å måtte hente ut saker knyttet til et stort utvalg lovbruddsparagrafer. Metoden har også blitt noe vanskeligere å bruke med ny straffelov, da antallet lovbruddsparagrafer i den nye loven er færre enn i den gamle loven. Samtidig vil metoden kunne bidra med svært interessante data, for eksempel om kjennetegn ved utøvere og utsatte, teknisk framgangsmåte blant utøvere og utfall av straffesaker. Dette kan også være en metode som muliggjør kobling mellom registrerte personopplysninger i politiets registre og opplysninger registrert i andre offentlige registre, slik som stønadsmottak og utfall på utdannings- og arbeidsmarked.
- **Registrering av modus operandi i BL:** Tydelige føringer knyttet til registrering av modus operandi i BL vil kunne muliggjøre direkte uttrekk av saker om seksuelle overgrep hvor digitale hjelpemidler har vært involvert, uten at uttrekkene må gjennomgås manuelt først. Per i dag er registreringen av modus antagelig for mangelfull til at uttrekk kan gjøres på denne måten.
- **Analyser av Kripos sitt tipsregister:** Analyser av Kripos sitt tipsregister gjør det mulig å unngå silingsprosessen som skjer fra politiet finner ut om en sak til den ender opp i rettsvesenet. Samtidig er det en del begrensninger knyttet til utlevering av usikre opplysninger fra politiets registre, noe som kan vanskeliggjøre analyser av informasjonen. Metoden er relativt arbeidsintensiv, og krever også direkte samarbeid mellom forsker og Kripos for å kunne bruke data-materialet.

Uttrekk fra BL og modusregistrering vil i hovedsak være metoder for å få etablert et utvalg av politisaker som kan brukes i forskningsprosjekter. Basert kun på informasjon som finnes i politiets registrerte data vil det være mulig å få mer kunnskap om utøvernes framgangsmåter og kjennetegn ved utøvere og utsatte. Særlig når det gjelder personer som utøver seksuelle overgrep mot barn og unge finnes det få andre kilder til kunnskap enn politiets data og domsmateriale, da det er vanskelig å innhente kunnskap om sosialt uønskede fenomener i for eksempel spørreundersøkelser. Når det gjelder utsatte barn og unge vil spørreundersøkelser gi verdifull informasjon i litt eldre aldersgrupper, mens dette heller ikke vil være en mulig framgangsmåte for de yngste barna. Norge er også et av landene i verden med den best utbygde infrastrukturen for offentlig registrert personinformasjon, så saksutvalget vil videre kunne danne utgangspunkt for mer komplekse sammenstillinger av eksisterende informasjon i offentlige registre med opplysninger fra politiets registre. Bruk av Kripos sitt tipsregister og Indicia vil være metoder for å unngå både mørketallsproblematikk og silingsprosessen som foregår fra politiet blir kjent med en sak til den eventuelt ender opp i rettssystemet, samtidig som mye av informasjonen som finnes i disse systemene er beheftet med stor usikkerhet. Samlet sett inneholder politiets registre mye interessant informasjon for forskning

om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, selv om tilretteleggingen på nåværende tidspunkt er for svak til at materialet kan nyttiggjøres på en enkel måte.

7 Politikutforming og forebygging

I dette kapitlet nærmer vi oss seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier ved å beskrive myndighetenes forståelse av og tilnærming til temaet. Vi undersøker hvordan temaet omtales i statlige og kommunale styringsdokumenter i Norge, Sverige og Danmark og særlig hvilke typer tiltak som vektlegges for forebygging og i det rettslige sporet. Ifølge nasjonal lovgivning har stat og kommune et særskilt ansvar for å hindre vold og overgrep (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Statens rolle er blant annet å utvikle og tilrettelegge relevante forebyggingstiltak og å ivareta utsatte barn og unge. Videre er det statens ansvar å utforme lovverk og retningslinjer som ivaretar Norges forpliktelser i henhold til internasjonale konvensjoner som Lanzarote-konvensjonen om vern av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk, Budapest-konvensjonen om samordning av rettslige virkemidler rundt IKT-kriminalitet og barnekonvensjonen. Politisk er ansvaret for voldsfeltet fordelt på tvers av departementer og politikkområder. Et tverrdepartementalt samarbeid er utviklet for å sikre at tiltak i regi av ulike departementer samkjøres. Arbeidet ledes av Justis- og beredskapsdepartementet.

Dette kapitlet bygger på en gjennomgang av 70 norske styringsdokumenter og rapporter om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier publisert i perioden fra 2005 til 2020. I tillegg har vi gått igjennom 28 styringsdokumenter fra Danmark og 54 fra Sverige. Formålet med kapitlet er å presentere tiltak og perspektiver i materialet fra Norge, mens kunnskapen fra Danmark og Sverige brukes som et sammenligningsgrunnlag. Utvalget består i hovedsak av offentlige utredninger, strategi- og tiltaksplaner og proposisjoner, men også rapporter publisert av interesseorganisasjoner som Redd Barna.

Kapitlet starter med en gjennomgang av hvordan seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier behandles i statlige og kommunale dokumenter. Deretter følger en oversikt over ulike velferdsstrategier mot slike overgrep, sortert inn i forebyggende tiltak rettet mot befolkningen som helhet, mot sårbare eller berørte grupper og mot potensielle og straffede overgripere. Videre diskuterer vi utfordringer for politi og påtalemyndigheter knyttet til behandlingen av seksuelle overgrep via digitale medier, før vi avslutter med en diskusjon av fordelingen mellom velferdsstrategier og rettslige virkemidler.

Styringsdokumenter om seksuelle overgrep via digitale medier

Styringsdokumenter er dokumenter som gir føringer for politikken på et område, og omfatter blant annet offentlige utredninger, strategi- og tiltaksplaner og proposisjoner. Det finnes en rekke styringsdokumenter som behandler seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Under vil vi beskrive hvilke dokumenter dette

er, før vi går over til å presentere og diskutere innholdet i disse, med et spesielt fokus på hvilke tiltak og virkemidler dokumentene vektlegger.

Statlige dokumenter fra Norge

Vi har identifisert syv statlige strategidokumenter der det er naturlig å forvente at seksuelle overgrep via digitale medier blir behandlet:

- Barndommen kommer ikke i reprise. Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017) (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013)
- Trygge foreldre – trygge barn. Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018–2021) (Barne- og likestillingsdepartementet, 2018)
- Mestre hele livet. Regjeringens strategi for god psykisk helse (2017–2022) (Departementene, 2017)
- Justis- og beredskapsdepartementets strategi for å bekjempe IKT-kriminalitet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015)
- Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005–2009) (Barne- og familiedepartementet, 2005)
- #Ungdomshelse – regjeringens strategi for ungdomshelse 2016–2021 (Departementene, 2016)
- Nasjonal strategi for digital sikkerhet (Departementene, 2019; Justis- og beredskapsdepartementet & Forsvarsdepartementet, 2019)

Seksuelle overgrep via digitale medier er direkte tematisert i de fire førstnevnte strategidokumentene, men på ulike måter. I strategien for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og unge er digitale krenkelser inkludert som et underkapittel, og seksuelle overgrep via digitale medier inngår som et eget tema i dette (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 69–76). Strategien gjennomgår lovverk og foreliggende kunnskap, samt beskriver en rekke eksisterende forebyggingstiltak. I strategien for foreldrestøtte er seksuelle overgrep og tilgang til uønsket seksuelt innhold via digitale medier innbakt i temaet om foreldreskap i det digitaliserte samfunnet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2018, s. 24–25, s. 41). Strategien fremhever at det å gjøre ansatte i barnehager og skoler i stand til å kommunisere med barn og foreldre om seksuelle overgrep via digitale medier, er et viktig forebyggende tiltak. I strategien rettet mot å bidra til bedre psykisk helse for barn, ungdom og voksne, er seksuelle overgrep via digitale medier nevnt som en utfordring under kapittelet om sosiale nettverk og sosiale medier (Departementene, 2017, s. 47). Det henvises her blant annet til hvordan sosiale medier kan være en arena for sosial ekskludering, mobbing og overgrep. Videre nevnes politiets forebyggende nettaktiviteter, Redd Barna og Medietilsynet som viktige informasjonskanaler. Det siste av de fire strategidokumentene som direkte tematiserer seksuelle overgrep via digitale medier er strategien for å bekjempe IKT-kriminalitet, hvor det refereres til internasjonalt justispolitisk samarbeid om denne utfordringen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015,

s. 9–10). Av særlig relevans her er organisasjonene Interpol og Europol. Disse organisasjonene jobber for henholdsvis internasjonalt og europeisk kriminalpolitisk samarbeid. Europol har etablert et senter for arbeid med IKT-kriminalitet (EC3) og inkluderer Eurojust, som jobber med å styrke det europeisk samarbeidet mot grenseoverskridende kriminalitet.

Strategien mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn fra 2005 (Barne- og familiedepartementet, 2005), strategien for ungdomshelse (Departementene, 2019) og strategien for digital sikkerhet (Justis- og beredskapsdepartementet & Forsvarsdepartementet, 2019) tar ikke opp seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Det er kanskje spesielt overraskende at regjeringens strategi for ungdomshelse ikke nevner tematikken, da vold og overgrep inngår som et eget underkapittel om ungdoms oppvekstvilkår (Departementene, 2016, s. 17). I tillegg er strategidokumentet utgitt etter at digitale medier hadde blitt en sentral del av livene til barn og unge.

Staten utarbeider også handlingsplaner som i større eller mindre grad retter seg mot arbeid med seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. I vårt utvalg inkluderer vi fire statlige handlingsplaner:

- En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017) (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014)
- Handlingsplan for forebygging av kriminalitet (2013–2016) (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013)
- Handlingsplan mot voldtekt 2012–2014 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012)
- Handlingsplan mot voldtekt 2019–2022 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019b)

Også i handlingsplanene varierer det i hvilken grad seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier tas opp. I handlingsplanen rettet mot å bekjempe overgrep mot barn og unge er slike overgrep tematisert i ett av tiltakene, som løfter politiets rolle i å bekjempe disse (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014, s. 17). Samtidig er det verdt å merke seg at handlingsplanen kun trekker fram tiltak for å arbeide med overgrep som allerede har skjedd, mens ulike forebyggende tiltak ikke nevnes. Seksuelle overgrep via digitale medier løftes heller ikke fram i andre deler av planen. I handlingsplanen rettet mot forebygging av kriminalitet inngår vold og overgrep (kap. 3.5, s. 29–31), samt internett og sosiale medier (kap. 3.6, s. 31–32) som to separate underkapitler (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013). Seksuelle krenkelser og overgrep blir tematisert i det sistnevnte kapittelet, hvor det særlig legges vekt på Medietilsynets rolle som nasjonal koordinator for trygg bruk av internett og ulike forebyggende informasjonstiltak. Seksuelle overgrep via digitale medier ble ikke tematisert i Handlingsplan mot voldtekt for årene 2012–2014 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2012), men det har derimot fått en sentral plass i den nyeste

handlingsplanen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019b, s. 25–26). Blant annet trekkes internett fram som en mulig arena for voldtekt og den digitale dimensjonen ved overgrep løftes fram som en sentral utfordring for framtiden. Videre henvises det til viktigheten av å sikre tverrsektoriell og løpende håndtering av slike overgrep, noe som skal oppnås gjennom en egen strategi mot internettrelaterte overgrep mot barn og unge. Strategien skal ferdigstilles i 2021.

Sist vil vi trekke fram fire stortingsproposisjoner som behandler seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier:

- Prop. 12S (2016–2017). Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021) (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016)
- Prop. 1 S. Budsjettforslag for 2020 (Barne- og familiedepartementet, 2020)
- Prop. 1 S. Budsjettforslag for 2020 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020b)
- Prop. 121 S (2018–2019) Opptappingsplan for barn og unges psykiske helse (2019–2024) (Helse- og omsorgsdepartementet, 2019)

Den første stortingsproposisjonen, Opptappingsplan mot vold og overgrep, inkluderer forebygging av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier som et fokusområde (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 17, s. 40, s. 74–75). I planen løftes både forebyggende tiltak rettet mot barn og unge, foreldre, barnehager og skolen, forebyggende tiltak i regi av politiet og nødvendigheten av å ha oppdaterte og effektive rettslige virkemidler. I tillegg framhever opptappingsplanen viktigheten av å legge til rette for å bruke forskningsbasert kunnskap i utformingen av politiske tiltak. I budsjettforslagene for 2020 beskriver både Barne- og familiedepartementet (2020) og Justis- og beredskapsdepartementet (2020b) seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier som et satsingsområde for det neste året, hvor det særlig henvises til opptappingsplanen mot vold og overgrep. Sist inkluderer opptappingsplanen for barn og unges psykiske helse et underkapittel om seksuelle overgrep via digitale medier, som også omfatter seksuell trakassering (Helse- og omsorgsdepartementet, 2019, s. 31–32). I opptappingsplanen beskrives det nåværende arbeidet som gjøres mot seksuelle overgrep via digitale medier. I tillegg vises det til etableringen av et nasjonalt forskernettverk og samarbeid på området barn, risiko og internett, i regi av Institutt for medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo.

Barne- og familiedepartementet rapporterte i 2019 om status for Norges internasjonale forpliktelser, inkludert forpliktelsene etablert gjennom Lanzarote-konvensjonen (Barne- og familiedepartementet, 2019). Rapporteringen løfter både fram relevante velferdsstrategier og rettslige virkemidler for å håndtere vold og overgrep i og utenfor den digitale sfæren, men det digitale ble gitt en spesielt sentral plass. De spesifikke tiltakene beskrives i detalj i neste del av rapporten.

Gjennomgangen av statlige styringsdokumenter viser at seksuelle overgrep via digitale medier ofte nevnes som tema, men at det varierer hvor inngående det

behandles i dokumentene. I nyere statlige styringsdokumenter er temaet mer sentralt enn tidligere, for eksempel i den siste handlingsplanen mot voldtekt og i opptrappingsplanen mot vold og overgrep. Justis- og beredskapsdepartementet skal ferdigstille en egen strategi om seksuelle overgrep via digitale medier i 2021.

Et fellestrekk ved alle statlige styringsdokumenter er hvordan de vektlegger forskning og kunnskapsutvikling som sentralt i arbeidet med utfordringene dokumentene retter seg mot. Særlig vektlegger mange dokumenter hvordan målrettet politikk og treffsikre tiltak krever oppdatert fagkunnskap av høy kvalitet. Dette er i tråd med forslag fra Walby og kolleger (2015), som framhever forskning og kunnskapsutvikling som en viktig del av samfunnets forebyggende innsats mot vold og overgrep.

Statlige dokumenter i Danmark og Sverige

Arbeidet mot seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier har et begrenset fokus i statlige dokumenter både i Danmark og i Sverige. Antallet dokumenter som behandler tematikken er også langt lavere enn i Norge.

Danmark

I Danmark identifiserte vi kun to strategidokumenter (Finansministeriet, 2018; Regeringen, 2011) og to handlingsplaner (Minister for ligestilling, 2018, 2019) som helt eller delvis tematiserte seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Ut over dette tematiseres slike overgrep i en stortingsrapport om modernisering av straffeloven (Justisministeriet, 2017) og to informasjonsskriv om tiltakspakker mot henholdsvis digitale seksuelle krenkelser (Regeringen, 2017) og pedofilidømte (Justisministeriet, 2018). Sist har ulike departementer utviklet etiske retningslinjer og undervisningsmateriale om digitale seksuelle krenkelser, som særlig vektlegger deling av seksualisert materiale på nett (Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling, 2016; Undervisningsministeriet, u.å.).

I den danske regjeringens strategi fra 2011, *Handling bag ord. Samlet strategi til forebyggelse og bekæmpelse af seksuelt misbrug af børn*, blir seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier tematisert (Regeringen, 2011, s. 12, s. 22–23, s. 32). Strategien beskriver en rekke ulike tiltak, inkludert barnepornofilter, tiltak mot grooming, styrket samarbeid med internettleverandører, styrking av politiets etterforskning og internasjonalt samarbeid. Videre beskrives det i *Skærpet indsats mod digitale sexkrænkelser* ulike forebyggende tiltak som spesifikt retter seg mot lærere, foreldre og barn og unge selv, samt hjelp til utsatte barn og unge og straff for overgrep (Regeringen, 2017). Dansk innsats de senere årene inkluderer også forebyggingstiltak i regi av skolen (Undervisning og Ligestilling Ministeriet for Børn, 2016; Undervisningsministeriet, u.å.).

Andre danske statlige strategidokumenter dekker i mindre grad seksuelle overgrep via digitale medier. For eksempel beskriver Finansministeriets *National strategi for cyber- og informationssikkerhed* at det er viktig å styrke barn og unges evne til å tenke kritisk på digitale plattformer, men den nevner ikke seksuelle overgrep spesifikt (Finansministeriet, 2018, s. 28–29). Seksuelle overgrep via digitale

medier nevnes i to handlingsplaner om likestilling, uten at det gis spesielt stor oppmerksomhet (Minister for likestilling, 2018, 2019).

De øvrige statlige dokumentene i Danmark retter fokus mot straffenivået i saker om seksuelle overgrep mot barn og unge. En stortingsrapport om freds- og ærekrenkelser fra Justisministeriet (2017, s. 94–109) gjennomgår strafferammene og straffenivået for digitale seksuelle krenkelser. I *Styrket indsats mod pædofili-dømte* foreslås det betydelige straffeskjerpelser for seksuelle overgrep mot barn, med innføring av nye forbud og heving av strafferammer, men overgrep via digitale medier er ikke tematisert direkte (Justisministeriet, 2018). Samtidig løftes kontaktforbud mot barn via internett som et mulig tiltak for personer som dømmes for seksuallovbrudd mot barn.

Sverige

Flertallet av de statlige dokumentene fra Sverige kjennetegnes av at de setter søkelys på rettslige virkemidler rundt bekjempelse av seksuelle overgrep mot barn og unge, både utenfor og på digitale medier, mens velferdsstrategier og forebyggende arbeid får lite oppmerksomhet.

I Sverige er det kun én enkelt handlingsplan som behandler seksuelle overgrep via digitale medier med forebygging som utgangspunkt: *Handlingsplan 2016–2018 till skydd för barn mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp* (Socialdepartementet, 2016). I handlingsplanen kommer det frem at den svenske regjeringen ønsker å styrke samarbeidet i Norden om bekjempelse av seksuell utnyttelse av barn og unge på internett (s. 23), bidra til kunnskapsgrunnlaget ved å finansiere studier om temaet (s. 27) og bidra til økt kunnskap og informasjon gjennom skolen, slik at barn og unge kan utvikle en sterkere kritisk tilnærming til kontakter på digitale medier (s. 29). Tematikken nevnes ikke i andre potensielt relevante dokumenter, som en strategi for å styrke barns rettigheter (Socialdepartementet, 2011) eller en handlingsplan mot prostitusjon og menneskehandel (Socialdepartementet, 2018).

Rettslige virkemidler mot seksuelle overgrep spiller derimot en sentral rolle i svenske statlige dokumenter. Eksempler er dokumenter som foreslår straffeskjerpelser i saker knyttet til overgrepsmateriale (Justitiedepartementet, 2007, 2009, 2020), en økning i minimumsstraffen for kjøp av seksuelle tjenester fra barn (Justitiedepartementet, 2018b), opprettelse av et overgrepregister med informasjonsplikt ved arbeidssøking (Justitiedepartementet, 2012, 2013), å tilpasse den rettslige definisjonen av seksuallovbrudd til å gjelde ved digitale handlinger (Justitiedepartementet, 2015a, 2016) og innføring og revisjon av forbudet mot grooming (Justitiedepartementet, 2008, 2015b, 2017). I Sverige er det nå også straffbart å avtale seksuelle møter med barn, selv om møtet ikke blir gjennomført. Riksdagsproposisjonen *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet* foreslår en rekke endringer i svensk lovgivning rundt seksuallovbrudd, for å tydeliggjøre at sex skal handle om frivillige interaksjoner. Her blir seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier også tatt opp, men vurderingen som gjøres er at eksisterende lovverk er tilstrekkelig (Justitiedepartementet, 2018a).

Kommunale handlingsplaner

Staten anbefaler kommuner å utarbeide kommunale eller interkommunale handlingsplaner mot vold og overgrep (se f.eks. Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 16). Slike planer skal sikre at kommunenes bevissthet om vold og overgrep er høy, og at tilbudet til berørte personer er tilrettelagt og helhetlig. Gjennom å utarbeide lokale handlingsplaner får kommunene systematisert og kartlagt egen innsats så vel som utfordringer på feltet. Planene kan også synliggjøre hvem som er ansvarlige for ulike tiltak, og på den måten bidra til at involverte instanser lokalt får større eierskap til tematikken (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 23). Det er kjent at kun et fåtall av norske kommuner har lokale planer mot vold og overgrep (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016).

Nettressursen kriminalitetsforebygging.no inneholder til sammen 43 kommunale handlingsplaner om temaet. For å få et bilde av om, og eventuelt hvordan, arbeidet mot seksuelle overgrep via digitale medier ivaretas lokalt har vi gjennomgått disse planene. Av 43 handlingsplaner, adresserte kun åtte seksuelle overgrep via digitale medier i større eller mindre grad. To av de åtte handlingsplanene har utløpt uten å bli erstattet. Flertallet av kommunene mangler altså systematiske planer for hvordan arbeidet med slike overgrep skal organiseres hos dem. Dette er også tilfellet for flere av de største byene i landet, som Bergen, Stavanger og Drammen, samt at flertallet av bydelene i Oslo mangler en plan for sitt arbeid mot seksuelle overgrep via digitale medier. Det at flertallet av kommunene mangler skriftliggjorte planer er imidlertid ikke ensbetydende med at de ikke arbeider med tematikken. På samme måte som det ikke er gitt at kommuner som har etablert handlingsplaner arbeider i tråd med disse. Et eksempel verdt å trekke frem er Trondheim kommune, som skildrer problemstillinger knyttet til seksuelle overgrep via digitale medier i sin handlingsplan mot vold og overgrep for perioden 2013–2016, men ikke i påfølgende treårsperiode (Trondheim kommune, 2013, 2016). Det kan være at kommunen vurderte det som lite hensiktsmessig å skille ut slike overgrep som en egen kategori i den oppdaterte handlingsplanen. Hvorvidt dette er tilfelle, eller om det ligger andre årsaker til grunn, har vi ikke informasjon om. Av åtte kommuner som beskriver seksuelle overgrep via digitale medier i sine handlingsplaner, er det to som har slike overgrep som et eget satsningsområde. Et eksempel er Bamble kommune, som i perioden 2019–2023 har slike overgrep som et eget innsatsområde (Bamble kommune, 2019). Bamble kommunes handlingsplan beskriver to primærforebyggende tiltak, som begge omfatter informasjon- og holdningsskapende arbeid i skolen. Tiltakene er av samme type som de som beskrives i statlige handlingsplaner (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 40).

En vanlig framgangsmåte i handlingsplanene er at problemstillinger knyttet til seksuelle overgrep via digitale medier inngår som en del av større og mer overordnede temaer som seksuelle overgrep generelt, eller nettrisiko. Typisk innledes planene med et beskrivende avsnitt av hva seksuelle overgrep er, hvor nett-overgrep utgjør én underkategori. Deretter følger en systematisk oversikt over tiltak kommunen har og hvem som er ansvarlig for disse. Kun et fåtall av

kommunene knytter tiltakene spesifikt til seksuelle overgrep via digitale medier. Praksis med at seksuelle overgrep via digitale medier omtales i innledningen, for deretter ikke å nevnes spesifikt i tiltakene er ikke unikt for lokale handlingsplaner, men er også å finne igjen i statlige handlingsplaner (se f.eks. Justis- og beredskapsdepartementet, 2019b).

Det at kun et fåtall av de lokale handlingsplanene som tematiserer slike overgrep, og at enda færre av disse har utformet konkrete tiltak, kan handle om at tematikken sjeldent lar seg begrense til ett geografisk område. Dette kan bidra til at kommunene kjenner seg mindre forpliktet til å arbeide med problematikken, som igjen kan føre til at ansvaret plasseres sentralt. Hvorvidt denne antagelsen stemmer eller ikke, kan vi ikke besvare ut fra foreliggende materiale.

Velferdsstrategier mot seksuelle overgrep via digitale medier

Velferdsstrategier rundt seksuelle overgrep via digitale medier kan ha som siktemål både å hindre at barn og unge har slike opplevelser og å tilby hjelp i etterkant til utsatte. Strategiene kan rette seg mot barn og unge generelt, mot deres omgivelser, mot sårbare eller berørte barn og unge eller mot potensielle eller straffede utøvere. Tradisjonelt omtaler man tiltak som rettes mot den generelle befolkningen som primærforebygging, tiltak mot sårbare grupper som sekundærforebygging og tiltak mot berørte grupper som tertiærforebygging. Sistnevnte vil innbefatte både tiltak rettet mot barn og unge som utsettes for seksuelle overgrep via digitale medier og utøvere i alle aldre. Tiltakene avgrenses fra rettslige virkemidler, som vi behandler i neste del av kapittelet.

Mye av arbeidet med forebygging og å sikre velferdstiltak for utsatte foregår i regi av nasjonale offentlige aktører, men dette arbeidet henter kunnskap og retning også fra internasjonale aktører. Et eksempel er hvordan tiltak som utvikles av interesseorganisasjoner som Redd Barna oversettes og tas i bruk i andre land (se f.eks. Redd Barna, 2014; Ungdomsstyrelsen, 2012). Effektiv og evidensbasert forebygging trekkes fram som et viktig tiltak i EU sin strategi fra 2020 rettet mot seksuelle overgrep mot barn (EU, 2020). I strategien framheves viktigheten av at kunnskap om gode forebyggende tiltak tilflyter alle medlemslandene.

Forebygging rettet mot den generelle befolkningen

Norske velferdsstrategier mot seksuelle overgrep via digitale medier er i hovedsak primærforebyggende, i form av informasjonsarbeid og kunnskapsspredning. Mye av arbeidet går ut på å formidle kunnskap og informasjon til barn og unge og voksne i deres nære omgivelser. Samtidig retter enkelte av de forebyggende tiltakene seg både mot befolkningen generelt, mot unge i risiko og mot berørte unge, og kan på denne måten sies både å være primær-, sekundær- og tertiærforebyggende. Tiltakene sorterer i hovedsak under ulike nettressurser, undervisningspakker og kampanjer i sosiale medier.

Nettressurser for barn og unge og foreldre

Det finnes etter hvert flere nettressurser for barn og unge om seksuelle overgrep via digitale medier, både statlige og i regi av interesseorganisasjoner (se f.eks. Redd Barna og Barnevakten). Den største i sitt slag er ung.no, som er en offentlig, digital informasjonsplattform driftet av Bufdir. I 2018 ble Kripos inkludert i fagpanelet, der de bidrar med å besvare barn og unges spørsmål om seksuelle overgrep og straff (Kripos, 2019b, s. 68). Det er vedtatt i den nyeste handlingsplanen mot voldtekt at temaer som digitale overgrep og trakassering skal styrkes i ung.no som en del av det voldsforebyggende arbeidet rettet mot ungdom (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019b, s. 31).

Tilsvarende finnes foreldrehverdag.no, som fra et foreldreperspektiv tar opp de samme temaene som ung.no. Her kan foreldre få kunnskapsbaserte råd om foreldrerollen, og lese seg opp på temaer som sexpress, voldtekt og uønsket deling av seksualiserte bilder. Det finnes også veiledning i hvordan foreldre kan gå frem for å snakke med barn og unge om seksuelle overgrep via digitale medier, samt lenker til hjelperessurser. Ett av tiltakene i foreldrestøttestrategien er å videreutvikle foreldrehverdag.no til å bli en fullverdig informasjonsportal for foreldre (Barne- og likestillingsdepartementet, 2018, s. 40). Regjeringen vil også styrke eksisterende foreldrestøttende tiltak om seksuelle overgrep via digitale medier, som del av sitt arbeid mot vold og overgrep (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 40). Arbeidet er i tråd med anbefalinger fra Redd Barna (2018) om å istandsette foreldre til å håndtere barn og unges uønskede og ubehagelige seksuelle erfaringer på digitale medier.

Undervisningspakker om nettvett og seksuelle overgrep via digitale medier

Barnehager og skoler har en sentral rolle i det forebyggende arbeidet mot seksuelle overgrep via digitale medier. Ungdom selv etterspør bedre seksualundervisning i skolen, der deling av nakenbilder bør inngå som et tema (Barneombudet, 2019). Barneombudet (2018, s. 34) mener forebygging og håndtering av seksuelle krenkelser må bli en tydeligere del av opplæringen skolene gir i digital dømmekraft. Flere foreslåtte tiltak i *Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)* (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016) og *Trygge foreldre – trygge barn. Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018–2021)* (Barne- og likestillingsdepartementet, 2018) handler derfor om å gjøre skoler og barnehager bedre rustet til å lære barn og foreldre om nettvett og å avverge seksuelle overgrep via digitale medier. Dette skal realiseres gjennom å 1) styrke ansattes kompetanse om seksuelle overgrep via digitale medier og 2) videreutvikle den digitale læringsressursen *JEG VET*, som handler om vold, mobbing og overgrep.

JEG VET, som ble utviklet i samarbeid mellom Bufdir, Utdanningsdirektoratet og Helsedirektoratet, er i dag forankret i barnehagens rammeplan og skolens læreplaner (Barne- og familiedepartementet, 2019, s. 18). Ansatte kan bruke læringsressursen for å finne frem til alderstilpasset informasjon om mobbing, seksuell vold og digitale krenkelser til bruk i undervisning. Målet er å gi barn og unge kjennskap til hva vold er, hvilke rettigheter de har og hvilke hjelpetilbud som finnes. Regjeringen vil arbeide for å gjøre *JEG VET* kjent i alle kommuner, samt

lansere en samisk versjon som oppleves som relevant for de samiske områdene (Barne- og familiedepartementet, 2019; Helse- og omsorgsdepartementet, 2019, s. 37; Justis- og beredskapsdepartementet, 2019b, s. 24).

På oppdrag fra Bufdir har Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) også opprettet en kunnskaps- og øvingsportal kalt *SNAKKE*, der både personer som jobber med barn og unge og andre voksne kan trene på å snakke med barn om vold og seksuelle overgrep, deriblant barns seksuelle utforskning på digitale medier (Helse- og omsorgsdepartementet, 2019, s. 37). Kunnskapsportalen inkluderer også videoeksempler på hvordan voksne kan snakke med barn og unge om vanskelige temaer (Barne- og familiedepartementet, 2019, s. 20).

I tillegg til arbeidet som gjøres av offentlige aktører, gjennomfører også frivillige organisasjoner forebyggende arbeid. Et eksempel på dette er metodeheftet *Ses Offline* fra Redd Barna (2014), som er basert på et tilsvarende hefte fra Rädde Barnen i Sverige. Målet er å gi fagpersoner mulighet til å snakke med barn og unge om temaer som kjærlighet og seksuell sårbarhet, for å forebygge seksuelle krenkelser og overgrep både på digitale medier og utenfor.

Videre er et tiltak i opptrappingsplanen mot vold og overgrep å opprette egne nettkurs for barn og unge, foreldre og profesjonelle om seksuelle overgrep på digitale medier. Kursene skal opprettes i sammenheng med Medietilsynets Trygg Bruk-senter (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 40). Et sentralt mål med *Trygg Bruk* er å gjøre barn og unges hverdag tryggere og bidra til at de utvikler en kritisk medieforståelse (Barne- og familiedepartementet, 2019, s. 20). Barn og unge kan også risikere å oppleve seksuelle overgrep via digitale medier grunnet foreldrenes «sharenting», det vil si foreldres deling av privat informasjon om egne barn på digitale medier. Staksrud og Ólafsson (2019, s. 63) finner at 36 prosent av norske barn og unge opplever at en forelder har delt informasjon om dem på internett uten deres samtykke. Det er derfor en risiko for at enkelte foreldre deler informasjon om egne barn på digitale medier, som senere kan bli misbrukt av voksne med seksuell interesse for barn. Kurs og informasjonstiltak må av den grunn også rette seg mot foreldres nettbruk.

På bakgrunn av en intervjustudie i 2019 der 200 ungdommer etterspurte kunnskap om regelverket knyttet til deling og spredning av seksualiserte bilder (Barneombudet, 2018, s. 24) lanserte Kripos undervisningsopplegget *Delbart?* (Kripos, 2019b). Undervisningsopplegget er en del av satsningen mot seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, hvor målet er å øke kunnskapen om ulovlig deling av private seksualiserte bilder. Undervisningsopplegget retter seg mot barn og unge i alderen 13 til 16 år og handler om deling av seksuelt eksplisitte bilder, filmer og innhold og om seksuell tvang og utpressing. Hensikten er å gi barn og unge større forståelse av de juridiske og personlige konsekvensene det kan medføre å dele seksuelt innhold på digitale medier, slik at de får bedre forutsetninger til å ta gode valg for seg selv. *Delbart?* retter seg også mot foreldre. Som en del av opplegget oppmuntres foreldre til å snakke med barna sine om

risikoen knyttet til å produsere og dele seksuelt innhold på digitale medier, samt at de får veiledning i hvordan de kan hjelpe barn og unge til å håndtere situasjoner som kan oppstå på internett (Barne- og likestillingsdepartementet, 2018). Etter lanseringen av undervisningsopplegget i 2019 er en ny modul inkludert, som fremmer refleksjoner rundt hva som er greit og ikke når det kommer til deling av bilder, og som tilrettelegger for at andre enn politiet kan være kursarrangør, slik som lærere, miljøarbeidere, helsesykepleiere og andre som arbeider med barn og unge^{13,14}. Flere politidistrikt arrangerer også egne skoleforedrag om nettvett.

Nettvettundervisningen er primærforebyggende i dobbel forstand, ved at den skal beskytte barn og unge mot å bli utsatt for seksuelle overgrep via digitale medier, samtidig som den skal virke preventivt mot at barn og unge selv utøver straffbare handlinger. Et gjennomgående trekk ved undervisningsoppleggene er at de skal gjøre alle barn og unge i stand til å ta kvalifiserte og gode valg for seg selv og andre på digitale plattformer, noe som viser at de er utviklet i tråd med den statlige forståelsen om at barn og unge skal læres opp til å ta «fornuftige» valg på slike arenaer.

Forebygging i sosiale medier

I en rapport fra Barneombudet (2019, s. 12) fremgår det at ungdom mener barn og unge bør få informasjon om deling av seksualiserte bilder gjennom sosiale medier. Det kan være snakk om en kort informasjonssnutt, gjerne spilt inn av en kjent person med gehør hos de unge, på Snapchat eller Youtube. Budskapet kan være hva som kan skje om ungdom sprer eller deler bilder, hvordan det oppleves for både den som blir tatt bilde av og den som mottar bildet og hva regelverket sier.

I tråd med dette har ung.no i flere år gjennomført kampanjekonseptet *#ikkegreit* om overgrep og krenkelser blant unge, der deling av nakenbilder var temaet i 2018 (Barne- og familiedepartementet, 2019). Kampanjen bestod av artikler, filmer og spesialdesignede GIF-er av delbare meloner eller bananer som barn og unge kunne svare med dersom de ble spurt på sosiale medier om å dele nakenbilder og syntes det var vanskelig å si nei. På den måten fikk barn og unge et handlingsalternativ i en situasjon som kan oppleves både pressende og ubehagelig. Også Kripos sitt arbeid rundt *Delbart?* inneholder komponenter til bruk på sosiale medier. Eksempler er ferdiglagde svarbilder som kan sendes til personer som sender eller etterspør nakenbilder, hvor det informeres om at de nettopp har begått et lovbrudd, eller mindre formelle GIF-er med tilsvarende bruksområde (se Figur 4 på neste side).

¹³ <https://www.politiet.no/rad/trygg-nettbruk/delbart/#undefined>

¹⁴ <https://sykepleien.no/2020/11/helsesykepleiere-far-undervisningspakke-om-ulovlig-delning-av-nakenbilder>

Også internasjonalt har sosiale medier vært brukt i forebyggingsøyemed. For å øke bevisstheten om seksuell tvang og utpressing av barn og unge via digitale medier lanserte Europol den forebyggende kampanjen kalt *#SayNo!* Kampanjen består av en film som setter søkelys på gjerningspersoners motivasjon og modus, samt gir råd og veiledning til barn og unge som blir utsatt for seksuelle overgrep via digitale medier. En av filmene brukt i kampanjen er oversatt til norsk og brukt i Kripos sitt arbeid mot seksuell utpressing (Kripos, 2019b, s. 70).

Dette er eksempler på tiltak som retter seg både mot den generelle ungdomsbefolkningen, mot sårbare unge og mot unge som har hatt slike opplevelser. Tiltakene kan dermed defineres både som primær-, sekundær- og tertiærforebygging.

Figur 4: Eksempelbilder fra Delbart?, Kripos

Forebygging rettet mot berørte eller sårbare grupper

Enkelte forebyggingstiltak retter seg særskilt mot berørte eller sårbare grupper. Tiltakene er normalt i regi av instanser som potensielt kommer i kontakt med disse gruppene, som politiet eller barnevernet.

Politiets tilstedeværelse på digitale arenaer

I virksomhetsstrategien *Politiet mot 2025*, der «digital trygghet» utgjør ett av fire strategiske områder, går det frem at politiet skal trappe opp tilstedeværelsen på digitale arenaer, drive aktiv forebygging via disse og styrke innsatsen mot internettrelatert kriminalitet (Politidirektoratet, 2017, s. 15). Ifølge Kripos (2019b, s. 65) har det forebyggende politiarbeidet på internett i økende grad handlet om å forebygge seksuelle overgrep, uten at det finnes en intern oversikt i politiet over hvem som er til stede eller hvor. Med mål om å styrke beskyttelsen av sårbare barn og unge, bevilget regjeringen 10 millioner kroner ekstra til politiets forebyggende arbeid mot nettovergrep i 2020 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020a, s. 59).

Vern av barn og unge som blir utsatt for seksuelle overgrep via digitale medier skjer blant annet gjennom politipatruljering på internett (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014, s. 17). I 2015 opprettet Kripos Facebook-siden *Politiets nettpatrulje – Kripos*, der publikum kan stille spørsmål og tipse om seksuelle overgrep på digitale medier, så vel som søke bistand og veiledning i konkrete saker. Her finnes også informasjon om straffbare forhold som overgrep, seksuell utpressing og ufrivillig spredning av bilder (Kripos, 2019b, s. 65). Tilsvarende nettpatruljer skal finnes i alle lokale politidistrikt (Barne- og familie-departementet, 2019, s. 27).

Politiet har også utviklet tekniske løsninger som kan fungere forebyggende både ved at de gir berørte barn og unge enkel tilgang til politiet ved behov og ved at de oppleves som en kontrollfunksjon for potensielle overgripere. Et eksempel er politiets «røde knapp», som mange nettsider og nettsamfunn bruker (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013). Ved å trykke på den lett gjenkjennelige rapporteringsknappen overføres man direkte til Politiet sine tipssider¹⁵ der man kan melde ifra om blant annet uønskede seksuelle hendelser på nett. Kriposansatte med spesialkompetanse på seksuelle overgrep behandler innkommende tips, og oversender saker som krever ytterligere oppfølging lokalt, til aktuelt politidistrikt (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 74-75). Tipsmottaket er døgnbemannet. Tiltaket gir barn og unge en kanal til å selv melde ifra, og funksjonen er i tråd med de anbefalingene en arbeidsgruppe mot internettrelaterte overgrep ga i 2007 (Justis- og politidepartementet, 2007, s. 14–15). I perioden 2014–2017 foregikk det et arbeid for å kartlegge hvorvidt funksjonen bidrar til å dekke både barn og unges og foresattes behov for bistand og hjelp, samt gjøre funksjonen kjent for målgruppen (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014). Vi har ikke klart å finne resultater fra denne kartleggingen.

Kripos og flere politidistrikt har også brukt media for å fortelle om straffbare forhold knyttet til seksuelle overgrep via digitale medier. Kripos viser til at når politiet velger å dele sine etterforskningsfunn og etterretning med publikum, økes det generelle kunnskapsnivået i befolkningen. Samtidig kan det virke forebyggende fordi den opplevde oppdagelsesrisikoen øker og potensielle overgripere gjøres oppmerksom på straffebedet (Kripos, 2019b).

Bistand til utsatte barn og unge

[Slettmeq.no](https://www.slettmeq.no) er en råd- og veiledningstjeneste for de som føler seg krenket på digitale medier. Tjenesten drives av NorSIS, som er den norske regjeringens senter for arbeid med informasjonssikkerhet. I den nasjonale strategien for digital sikkerhet går det frem at tjenesten skal videreutvikles for å sikre veiledning til befolkningen om risiko knyttet til aktivitet og atferd på internett (Justis- og beredskapsdepartementet & Forsvarsdepartementet, 2019). Statistikk for bruk av tjenesten viser en stor økning de senere årene i antallet personer som tar kontakt

¹⁵ tips.politiet.no

for å få hjelp til å fjerne uønskede bilder som spres på digitale medier. Samtidig har kanalene for spredning av bilder i stor grad endret seg fra deling på åpne nettsider til spredning via private telefoner, noe som gjør arbeidet med å stoppe delingen av bilder betydelig mer komplisert (NorSIS, 2016, 2020).

Barnevernets møte med seksuelle overgrep via digitale medier

Noen barn og unge som barneverntjenesten er i kontakt med, kan ha med seg erfaringer som gjør dem ekstra sårbare for å bli utnyttet seksuelt via digitale medier (Redd Barna, 2010, 2020a). I møtet med disse barna støter barneverntjenesten på noen utfordringer, som vi har sortert i tre kategorier. Den ene handler om manglende kunnskap hos ansatte i barnevernet om seksuelle overgrep via digitale medier, noe som gjør det vanskelig å snakke med barna om tematikken. Den andre knytter seg til manglende retningslinjer rundt kartlegging av sårbarhet for og erfaringer med slike overgrep. Den siste knytter seg til uklarhet i hvilke overvåknings- og kontrolltiltak barnevernet har anledning til å benytte seg av.

Redd Barna (2010, 2020a) har beskrevet barnevernets arbeid med å forebygge seksuelle overgrep via digitale medier og å følge opp barn og unge som har slike erfaringer. I en intervjustudie av 14 barnevernsansatte finner Redd Barna (2020a, s. 28) at selv om et flertall både vurderer at risikoatferd på digitale medier hører innunder barnevernets ansvarsområde og har erfaring med denne type saker, så er det kun et fåtall som stiller barn konkrete spørsmål om nettaktiviteter. De ansatte oppgir ulike årsaker til dette, for eksempel manglende kompetanse til å håndtere både overgrep i en digital kontekst og den digitale konteksten i seg selv, at det er enklere å ta tak i mer synlige og akutte problemstillinger og uklarheter i balansegangen mellom det å utøve kontroll og omsorg på den ene siden og det å respektere barnets rett til privatliv på den andre. Samtaler og veiledning er et viktig forebyggende tiltak for barneverntjenesten. For at de ansatte skal ha best mulig grunnlag til å veilede barn og unge, trenger de oppdatert kunnskap om både seksuelle overgrep og om barn og unges digitale hverdag. Redd Barna (2010, s. 54) etterlyser derfor et kompetanseløft i barneverntjenesten, som dels bør skje regionalt eller lokalt, mens ansvaret for kurstilbud og finansiering plasseres sentralt hos Bufdir. I tillegg til et kompetanseløft i tjenesten, bør en sikre at kunnskap om og handlingsalternativer mot seksuelle overgrep via digitale medier innlemmes som en obligatorisk opplæringsdel i helse- og sosialfagutdanningene.

En annen problemstilling rundt seksuelle overgrep via digitale medier handler om manglende kartlegging av både sårbarhet og erfaringer i barneverntjenestens møte med barna. Flere av de barnevernsansatte som Redd Barna (2020a) snakket med oppgir at de ikke spør barn og unge om slike erfaringer i kartleggingsamtaler. At ansatte i barnevernet ikke tar opp temaet med barn og unge kan ha sammenheng med at barneverntjenestene ikke har integrert problemstillinger om seksuelle overgrep via digitale medier i sitt formelle undersøkelsesarbeid. En arbeidsgruppe foreslo allerede i 2007 at dette burde inngå (Justis- og politidepartementet, 2007, s. 10). Kvellos kartleggingsmal (2010, kap. 12), som mange barneverntjenester organiserer undersøkelsesarbeidet sitt etter, inneholder ingen punkter som eksplisitt tematiserer slike overgrep. Om tematikken

ikke er synliggjort og innlemmet i det kartleggingsarbeidet barnevernet gjør av barn og unge, så kan dette bidra til at det er den enkelte ansatte sin kompetanse og bevissthet om tematikken som vil være styrende for om det stilles spørsmål om slike erfaringer. Manglende formalisert kartlegging gjør det også utfordrende for ansatte å snakke med barn og unge om overgrepserfaringer i forebyggingsøyemed, da de har lite kjennskap til både hva de tidligere har erfart og hvilken atferd de har på digitale medier. Redd Barna (2020a) framhever også at barneverntjenesten bør vurdere hvorvidt det er hensiktsmessig å etablere rutiner for informasjonsutveksling om barn og unges bruk av digitale medier med andre tjenester som er i kontakt med barnet, da det kan være relevant for å gjøre risikovurderinger av seksuell utnyttelse på digitale medier.

En siste problemstilling barneverntjenesten møter er uklarerheter rundt hvilke kontroll- og tvangstiltak som kan brukes for å regulere barn og unges tilstedeværelse på digitale medier. Rettighetsforskriften i barnevernloven gir barneverntjenesten anledning til å begrense eller nekte barn i deres omsorg bruk av elektronisk kommunikasjon (jf. *Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon*, 2011, § 11 og § 24). Samtidig opplever flere barnevernansatte forskriften som vag og utdatert, og derfor lite anvendelig (Redd Barna, 2020a, s. 24). Ansatte opplever at det er en reell risiko for at «deres ungdom» utnyttes seksuelt via digitale medier, noe som gjør det nødvendig å gripe inn i de unges nettbruk. Samtidig er de i tvil om hvordan rettighetsforskriften skal tolkes på dette området. Flere tolket rettighetsforskriften slik at det er nødt til å foreligge en svært konkret faresituasjon før de kan gripe inn, og at en generell mistanke om risiko ikke er tilstrekkelig. Redd Barna (2020a) påpeker at rettighetsforskriften ikke synes å være tilstrekkelig oppdatert, ei heller tilpasset bruk av digitale medier blant dagens barn og unge. Forskriften tar for eksempel ikke tilstrekkelig hensyn til at internett er altomfattende heller enn en avgrenset sfære i barn og unges liv, og at regulering dermed er komplisert. Det å frata barn og unge anledning til elektronisk kommunikasjon totalt er et svært inngripende tiltak i deres liv. Et annet eksempel er hvordan forskriften gir anledning til å regulere fysisk samvær med andre, men ikke digitalt samvær. Sist er det uklart i hvilken grad forskriften gir anledning til «digital ransaking», kontroll og eventuelt beslag av konti på sosiale medier. Hvilket handlingsrom ansatte har dersom de mistenker skadelig nettbruk hos en beboer konkretiseres heller ikke. «Foreldrekontroll», sperring og varsling er eksempler på tekniske hjelpemidler institusjonsansatte kan ta i bruk for å håndtere risikoen for at beboere utnyttes seksuelt via digitale medier, men disse dekkes ikke av rettighetsforskriften. Det bør derfor, ifølge Redd Barna (2020a, s. 26), gjøres en grundig vurdering av hva slike moderne kontroll- og overvåkningssystemer kan føre til og hvilke rettigheter barn og unge har til å bli beskyttet mot overvåkning. Redd Barna (2020a, s. 7) konkluderer med at det er behov for en ny gjennomgang av forskriften, for å sikre at den bygger på forskningsbasert kunnskap om seksuelle overgrep via digitale medier, om sårbarheten til unge på institusjon spesielt og om konsekvensene av å begrense og regulere unges tilgang til digitale medier.

Forebygging rettet mot potensielle og straffede overgripere

En siste viktig gruppe i forebyggingsøyemed er potensielle eller straffede overgripere. Politiets viktigste strategi mot kriminalitet er å arbeide forebyggende, slik det fremgår av Politiinstruksen § 2–1: «at i ethvert tilfelle gjør politiet best nytte for seg hvis det på forhånd lykkes i å forebygge eller avverge lovbrudd eller ordensforstyrrelser». Tjenesteleverandører spiller også en viktig rolle i å utforme tekniske begrensninger for utøvelse av seksuelle overgrep via deres digitale plattformer.

Tekniske forebyggingstiltak i regi av tjenesteleverandører og politiet

Omadressering på nett, i form av et internettfilter eller *Child Sexual Abuse Anti Distribution Filter* (CSAADF), ble utviklet i et samarbeid mellom Kripos og Telenor i 2004 og har til hensikt å begrense distribusjon av overgrepsmateriale på digitale medier. Filteret omdirigerer datatrafikk fra domener som spesialister i Kripos har fastslått at inneholder fremstillinger av seksuelle overgrep mot barn, til en «stoppside» hos internettleverandøren. Stoppsiden informerer brukeren om at nettleseren har forsøkt å åpne en internettside som inneholder overgrepsmateriale, og viser til gjeldende straffebud. Stoppsiden er ment å være forebyggende, og lagrer derfor ikke informasjon om internettbrukeren. Omadressering er ett av Norges viktigste redskap i kampen mot spredning av overgrepsmateriale av barn (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 75), og andre land har også innført blokkeringsystemet.

Norge har bistått Interpol med å utvikle en lignende løsning, som har vært i bruk siden 2010. Basert på kriterier strengere enn norsk lov, produserer Interpol en liste med domener, som distribueres til alle land i verden. Telenor er blant de norske internettleverandørene som benytter Interpol sine lister i land som Pakistan, India og Thailand, hvor de har eierandeler i lokale internettleverandører. På den måten bidrar internettleverandører til å begrense seksuell utnyttelse av barn i land hvor det ellers ville vært vanskelig å få politiet til å introdusere lokale versjoner av den tekniske løsningen (Kripos, 2019b). Antallet omadresseringer til stoppsiden har gått betraktelig ned over tid, noe som tyder på at trafikken knyttet til overgrepsmateriale har flyttet seg til andre digitale arenaer (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016).

Omadressering blokkerer nettsider med innhold som gjenfinnes på Interpol sine lister, men ikke overgrepsmateriale som deles mellom private datamaskiner, som er den klart vanligste fremgangsmåten for distribusjon av overgrepsbilder i Norge. Police2Peer er et teknisk forebyggingsprosjekt innrettet mot private fildelingsnettverk. Flere land deltar i prosjektet, som gjennomføres i regi av Europol og

EMPACT¹⁶. Police2Peer innebærer at filer med navn som indikerer at de inneholder overgrepsmateriale, gjøres tilgjengelig for brukere av åpne fildelingsnettverk. I stedet for overgrepsmateriale er filene tomme eller inneholder bilder eller filmer av politi som beskriver risikoen ved å distribuere overgrepsmateriale. Her informerer tjenestepersoner om hvordan politiet kan identifisere brukerne av fildelingsnettverket, men henviser også til et nettsted med lenker til hjelperessurser. Sistnevnte er rettet mot personer som ønsker hjelp til å unngå å misbruke barn, eller stanse sitt pågående misbruk. Etter at filene er blitt gjort tilgjengelig i fildelingsnettverket, viser statistikk at de deles videre mellom brukerne uten ytterligere påvirkning fra politiet. Fildelingsnettverkets funksjonalitet utnyttes på den måten til å spre politiets budskap (Kripos, 2019b, s. 67).

Ut over at nettleverandørene drifter forebyggingstiltak, har også de fleste nettsamfunn både automatiserte og manuelle rutiner knyttet til å håndtere seksuelle overgrep mot barn og unge på deres plattformer (Aanerød & Mossige, 2018). Automatiserte rutiner fanger opp uønsket innhold, mens egne moderatører håndterer innhold og personer som seksualiserer barn. Dette er eksempler på tiltak der tjenesteleverandørene i større grad gjøres ansvarlig. Eventuelle brudd på retningslinjer kan medføre utestengelse eller eventuelt at politiet blir tipset dersom saken synes å være alvorlig nok.

Internasjonale politikampanjer

Europol har lansert to kampanjer mot seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. I 2017 startet Europol kampanjen *Stop Child Abuse – Trace an Object*. Her ber Europol befolkningen om hjelp til å identifisere materiale som brusflasker, emballasje og bygninger, som figurerer i beslaglagt overgrepsmateriale. På denne måten kan folk bidra til å korte ned undersøkelsesprosessen og sørge for at politiet raskere kan identifisere den utsatte og utøveren.

For å forhindre at en statsborger dømt for seksuelle overgrep mot barn skal begå nye overgrep i andre land, drifter Interpol et internt varslingsystem. Her kan medlemsland, basert på gitte kriterier, varsle de andre medlemslandene om en persons kriminelle handlinger. Dette skjer gjennom at det utsendes et såkalt «green notice» på vedkommende. Målet er å forebygge, så varslet er ikke synonymt med en etterlysning (Kripos, 2019b, s. 68).

SOBI og Proteusprosjektet

Sammenlignet med andre land har Norge et begrenset tilbud til personer med seksuell interesse for barn og som ønsker hjelp for å ikke begå overgrep (Kripos,

¹⁶ EMPACT (European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats) er et sikkerhetsinitiativ i regi av EU for å identifisere og håndtere trusler fra organisert kriminalitet på tvers av landegrensener.

2019b, s. 69). Trøndelag politidistrikt etablerte våren 2019 etterforskningsgruppen *seksuelle overgrep mot barn på internett*, forkortet SOBI. SOBI sonderer utvalgte fildelingsnettverk og identifiserer brukere av nettverket som laster ned overgrepsmateriale. Ved hjelp av risikoanalyseverktøy vurderer politiet om disse brukerne har en høy risiko for å utøve fysiske overgrep mot barn¹⁷. Personer med antatt høy risiko for å begå overgrep blir deretter etterforsket. Er risikoen derimot lav, følges vedkommende opp i forebyggingsøyemed. Basert på samtykke initierer politiet en samtale med vedkommende om den observerte aktiviteten på fildelingsnettverket. Politiet ber også om samtykke til å beslaglegge datautstyr, som deretter blir destruert. I samtalen vil politiet informere om behandlingstilbudet *Proteusprosjektet*, men politiet følger ikke opp i etterkant om vedkommende faktisk benyttet seg av behandlingstilbudet, ei heller utleverer prosjektet behandlingshistorikk til politiet.

Proteusprosjektet startet opp i 2018, og er et samarbeid mellom Trøndelag politidistrikt og kompetansesentret for retts-, sikkerhets- og fengselspsykiatri, avdeling Brøset. Samarbeidsprosjektet er unikt i norsk og internasjonal sammenheng. Behandlingstilbudet baserer seg på individuelle risikovurderinger og individuelle samtaler, og eventuell partner inviteres med til én-til-to samtaler. Tilbudet bygger på prinsipper fra kognitiv atferdsterapi og Risk-Need-Responsivity-prinsippet fra kriminologi og sikkerhetspsykiatri. Sistnevnte innebærer utvikling av et individuelt behandlingsopplegg for hver enkelt deltaker, hvor behandling skal ivareta individuell variasjon i risiko, i behov som må oppnås gjennom behandling og i type behandling som gir nytte for den aktuelle personen. Både deltakere, behandlere og opplevd nytte evalueres fortløpende gjennom behandlingen. Målsetningen er å forebygge både videre internettkriminalitet og fysiske overgrep mot barn.

Rettslige virkemidler

Rettslige virkemidler innebærer at lovgivning benyttes for å oppnå bestemte mål. Dette forutsetter at det finnes straffebud som definerer det straffeverdige på en god måte og at håndhevingsapparatet er kompetent og har tilstrekkelige virkemidler til å etterforske og straffeforfølge lovbrudd. Som tidligere nevnt, er forebygging politiets primære strategi for å håndtere kriminalitet. På denne måten søker man å unngå at lovbruddene skjer, framfor å måtte oppklare dem i ettertid. Kriminalisering og straffenivå er eksempler på rettslige virkemidler for å forebygge lovbrudd.

Politi og påtalemyndigheters håndtering av seksuelle overgrep via digitale medier kan deles inn i to faser. På starten av 2000-tallet var blikket rettet mot hvorvidt eksisterende lovverk var tilstrekkelig for å håndtere uønskede handlinger på

¹⁷ For en gjennomgang av internasjonal forskning om risikovurderingsverktøy, se Garrington og kolleger (2018).

digitale medier, mens tendensen det siste tiåret har vært økt oppmerksomhet på politiets og domstolenes evne og kapasitet til å etterforske slike saker på en god måte. Samtidig har debatten rundt lovverket blusset opp igjen de siste årene.

Lovendringer

Straffeloven er teknologinøytral, det vil si at eksisterende straffebud også vil gjelde ved digitale handlinger. Et eksempel er at Høyesterett har presisert at bestemmelsene om det å få noen til å ha seksuell omgang med seg selv ved bruk av vold eller trusler i straffelovens § 291 om voldtekt også gjelder dersom hendelsen har skjedd digitalt. Høyesterett presiserer videre at det ikke er grunnlag for annen straffepraksis enn dersom hendelsene skjedde ikke-digitalt. Samtidig har digitale plattformer skapt muligheter for straffbare handlinger der det er usikkert hvor godt disse dekkes av eksisterende straffelov. På starten av 2000-tallet foregikk det en rekke endringer i norsk lovverk som har betydning for håndteringen av disse «nye» typene seksuallovbrudd.

Inkorporeringen av Barnekonvensjonen i norsk lov i 2003 førte til at befatning med overgrepsmateriale ble skilt ut som en egen paragraf i straffeloven (§ 204a i Straffeloven av 1902). Her ble det likevel presisert at endringen skulle være teknologinøytral, og dermed omfatte både trykte og digitale former av slikt materiale (Justis- og politidepartementet, 2004). Justiskomiteen (2005) anerkjente at «fremstillinger» kan tolkes som å inkludere kunstnerisk innhold, men spesifiserte at for eksempel bøker, tegneserier eller annet som regnes å være forsvarlig ut ifra kunstneriske motivasjoner ikke skal falle under bestemmelsen. I en rapport fra Kripos om seksuelle overgrep via digitale medier påpekes det likevel at strafferammen for slike lovbrudd fortsatt er betydelig lavere i Norge enn i andre nordiske land, og at retten ved flere tilfeller har brukt tilnærmet maksimalstraffen i slike saker (Kripos, 2019b, s. 75).

En endring mer direkte knyttet til nye typer seksuallovbrudd var innføringen av et nytt straffebud i 2007 om å avtale møte med et barn under 16 år med forsett om å begå et seksuelt overgrep (groomingforbudet i § 201a i Straffeloven av 1902). Som for andre deler av lovgivningen, er ikke straffebudet direkte knyttet til digital kommunikasjon, men innføringen ble dels begrunnet med de økte mulighetene for seksuell kommunikasjon mellom voksne og barn som digitale medier gir. I lovproposisjonen fremmet til Stortinget presiseres det hvordan slike kommunikasjonsmidler har gjort barn mer utsatt for overgrep, både gjennom å forenkle skjult kontakt mellom voksne og barn og ved muligheten for anonymitet (Justis- og politidepartementet, 2006). Straffebudet ble kritisert i forkant av innføringen, blant annet fordi handlingene det innbefatter allerede er straffbare etter norsk lov og fordi det ikke er tradisjon i norsk lov for å kriminalisere «onde hensikter» (se f.eks. Hennum, 2006; Aas-Hansen, 2005). Tilsvarende kritikk har blitt reist i samfunnsvitenskapelig forskning i etterkant av innføringen, som viser at unge svært sjelden opplever handlingene som rammes av straffebudet, og i de tilfeller de gjør det, ville handlingene vært straffbare etter andre paragrafer i straffeloven (Staksrud, 2013).

Nyere statistikk viser at langt de fleste anmeldelser for grooming henlegges på grunn av bevisets stilling (Lomell, 2020).

Samtidig med innføringen av forbudet mot å avtale seksuelle møter ble det innført presiseringer i straffelovens § 201 om seksuelt krenkende atferd, om at denne også skulle omfatte handlinger over telefon, internett eller annen elektronisk kommunikasjon (Justis- og politidepartementet, 2006). Det at lovteksten presiserer typen kommunikasjon bryter dels med prinsippet om at norsk lov er teknologinøytral, noe som også diskuteres i proposisjonen til Stortinget (Justis- og politidepartementet, 2006). Argumentet for å innføre presiseringen var at det av pedagogiske grunner burde fremgå tydeligere av bestemmelsen at den også dekker atferd på denne typen medier. Med innføringen av ny straffelov i 2015 ble presiseringen om typen kommunikasjonsmidler fjernet igjen, med begrunnelse i at straffeloven skal være teknologinøytral (Justis- og politidepartementet, 2008).

Per mars 2021 foreligger det også noen forslag til presiseringer eller endringer i straffeloven vedrørende seksuallovbrudd mot barn og unge. Riksadvokaten har foreslått at det utformes et nytt straffebud om serieovergrep, som bedre kan ivareta det at hendelsene i en stor nettovergrepssak ofte karakteriseres av å være ett sammenhengende lovbrudd, framfor å være en serie enkeltlovbrudd. Strafferammen for et slikt straffebud kan da også være betydelig strengere enn strafferammen for enkeltstående seksuallovbrudd (Riksadvokaten, 2019a). Forslaget er foreløpig ikke politisk behandlet. Videre har både en NOU om vold og seksuelle overgrep mot barn (Barne- og familiedepartementet, 2017) og en arbeidsgruppe som har sett på saksflyten i slike saker (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019a) foreslått endringer i det som omtales som avvergeplikten (straffelovens § 196). Avvergeplikten dreier seg om at enhver er forpliktet til å avverge en straffbar handling eller følgene av den dersom det framstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen blir begått. Plikten knytter seg til bestemte paragrafer i straffeloven, hvor en rekke seksuallovbrudd mot barn allerede inngår. I begge dokumentene foreslås det at grensene for avvergeplikten utvides, slik at den kan bidra til økt forebygging og reduksjon av vold mot barn, framfor flere straffesaker. Kripos foreslår konkret at avvergeplikten bør gjelde ved straffelovens §§ 310 og 311 om overgrepsmateriale (Kripos, 2019b, s. 76).

Vi vil avslutte denne delen om lovendringer med å presentere en artikkel av professor Inger-Marie Sunde (2020). I denne diskuterer hun blant annet hvorfor og hvordan forbudet mot grooming har feilet og hun argumenterer for at konkrete lovendringer bør gjennomføres. Sunde peker særlig på to problemer med groomingparagrafen slik den ser ut i dag. Det første er at gjerningspersoner sjelden bestreber seg på å møte barnet personlig, og dermed rammes heller ikke handlingene deres av straffebudet. Det andre er at bestemmelsen ikke verner mot risikoen for å bli utsatt for seksuelle overgrep i den digitale sfæren. Seksualisert kontakt som ikke resulteter i møter og seksuelle overgrep på digitale plattformer er også skadelig. Når groomingforbudet ikke rammer dette, reflekterer det at barn og unges virkelighet har endret seg mye det siste tiåret, mer enn det som ble reflektert i forarbeidet til groomingparagrafen. Særlig gjelder dette anledningen til

direkteoverføring av høykvalitets videosendinger. Sunde foreslår tre konkrete endringer i straffeloven, som hun mener til sammen vil bidra til å verne barn og unge mot seksuelle overgrep via digitale medier. For det første foreslår hun et generelt forbud mot at voksne kontakter barn og unge under falsk identitet. Dette innebærer ikke et forbud mot bruk av kallenavn, men kun at det vil være straffbart for voksne å oppgi feilaktige opplysninger i sin kontakt med barn og unge på nett. Forbudet bør ikke knyttes til seksuelt motivert kontakt. For det andre foreslår hun å endre eksisterende straffebud om grooming til å inkludere seksuelt motivert kontakt, altså å fjerne at formålet med kontakten skal være å avtale et fysisk møte og vilkåret om fremmøte. Endringen vil være i tråd med tilsvarende endringer i svensk straffelov. Sist foreslår Sunde å innføre et eget straffebud om seksuell utpressing, etter mal av eksisterende straffebud om økonomisk utpressing (straffeloven §§ 330–331). Samlet argumenterer hun for at disse endringene vil gjøre loven bedre tilpasset den digitale virkeligheten barn og unge møter i dag.

Etterforskning av seksuelle overgrep mot barn og unge

På tross av at eksisterende lovverk på mange områder dekker seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, har tematikken skapt store utfordringer i arbeidet til politi og påtalemyndigheter. En utfordring knytter seg til manglende lokal kompetanse om seksuelle overgrep.

Allerede i 2007 anbefalte Riksadvokaten at det ble opprettet egne grupper med ansvar for å etterforske seksuelle overgrep mot barn i alle politidistrikter (SO-team) (Riksadvokaten, 2007). Av ressursmessige hensyn mente Politidirektoratet at dette ikke var hensiktsmessig på daværende tidspunkt. Forslaget ble på nytt fremmet i en NOU om voldtekt i 2008 (Norges offentlige utredninger, 2008). Denne gangen resulterte forslaget i at alle politidistrikter etablerte en SO-koordinator for etterforskning av slike lovbrudd. Hvorvidt dette var en egen stilling eller kombinert med andre funksjoner varierte stort mellom de ulike distriktene (Politidirektoratet & Kripos, 2015). En evaluering av politiets arbeid med seksuelle overgrep i 2015 viste at kvaliteten på etterforskningen var betydelig bedre dersom egne SO-team var involvert enn ved andre former for organisering (Politidirektoratet & Kripos, 2015), noe som igjen satte tematikken på dagsorden. I opptrappingsplanen mot vold og overgrep fra 2016 (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016) var ett av de foreslåtte tiltakene at det skulle etableres egne fagmiljøer for etterforskning av seksuelle overgrep i alle politidistrikter.

Gjennom politireformen i 2017 ble det besluttet å flytte fagansvaret for etterforskning av seksuelle overgrep fra lokale politienheter til distriktets fellesenheter, noe som skulle medføre en styrking av kompetansemiljøene. Målsetningen har vært at kvaliteten i etterforskning av slike saker ikke skal variere etter hvor i landet en bor, samt at alle politidistriktene skal kunne gi et godt tilbud uten bistand fra nasjonale enheter som Kripos (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019a, 2020a). Satsingen på å bygge fagmiljøer i politiet gjenfinnes også i andre politiske dokumenter. Eksempelvis løfter Granavolden-plattformen fra 2019 behovet for å tilføre politiet mer ressurser og styrke kompetansen til både forebygging og

etterforskning av seksuelle overgrep (Regjeringen, 2019). Videre vises det i disponeringsskrivet til politi- og lensmannsetaten for 2019 til en ekstra tildeling på 37 millioner kroner for å styrke etterforskningen av vold og overgrep mot barn, med et særlig fokus på å styrke påtaledelen av straffesaksbehandlingen (Politidirektoratet, 2019a). Samtidig er det ingen selvfølge at alle etterforskere i politiet bør og skal ha den samme kompetansen, særlig når denne blir veldig spesialisert. I *Politimeldingen – et politi for fremtiden* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020a) framheves det at Politidirektoratet derfor bør gjennomgå krav til opplæring i samråd med Riksadvokaten.

Et viktig prinsipp i norsk rett er at alle straffbare handlinger skal straffeforfølges, og etterforskning av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier har vært et prioritert satsningsområde for påtalemyndigheten siden 2016 (Riksadvokaten, 2016, 2017b, 2018b, 2019b, 2020). Det at slike overgrep er et prioritert satsningsområde har følger for lovpålagte frister og setter konkrete mål for etterforskning og avhør (Riksadvokaten, 2020). Blant annet er det et krav at påtalemyndighetene skal fatte vedtak om tiltale innen 30 dager i minst 90 prosent av sakene, og at et slikt påtalevedtak skal fattes innen 15 dager etter anmeldelse i saker som involverer personer under 18 år. En utfordring i store nettovergrepssaker er at sakskompleksene blir så omfattende at dette prinsippet utfordres, noe som diskuteres i detalj av Riksadvokaten i et brev til lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet (Riksadvokaten, 2019a). For straffeutmålingen i seg selv hadde det å begrense etterforskningen vært uproblematisk, da sakene ofte blir så store at enkelthendelser ikke lenger er av relevans for straffen som gis. Likevel kan eventuelle begrensninger i etterforskningen få andre følger, for eksempel i tilknytning til fornærmedes interesser og rettigheter i saken. Videre bryter det med prinsippet i norsk rettspraksis om at alle straffbare handlinger skal straffeforfølges. På tross av dette argumenterer Riksadvokaten for at det kan være formålstjenlig å begrense etterforskningen i enkelte større nettovergrepssaker.

Riksadvokaten (2018a) har videre foreslått to konkrete tiltak for å forbedre politiets etterforskning av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Det første tiltaket er at påtalemyndigheten allerede fra starten leder og styrer etterforskningen av saken, for dermed å lette domstolsbehandlingen i ettertid. Det andre er at det *skal* brukes etterforskningsplaner i slike saker, for å sikre bedre styring og kontroll med saksframdriften.

Etterforskning av digitale saker

En annen utfordring for politi og påtalemyndigheter knytter seg til etterforskning av tekniske spor. I rapporten *Politiet mot 2020. Bemannings- og kompetansebehov i politiet* fra 2008 løfter Politidirektoratet fram det å bygge sentrale kompetansemiljøer om teknologisk kriminalitet som ett viktig satsingsområde for fremtiden (Politidirektoratet, 2008). Behovet for sentralisert kompetanse er også et viktig punkt i Datakrimstrategien fra Kripos i 2015 (Kripos, 2015). I tråd med dette foreslår Justis- og beredskapsdepartementet i sin strategi for å håndtere IKT-relatert kriminalitet fra 2015 å opprette et nasjonalt senter for å forebygge og

bekjempe slik kriminalitet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015). Senteret, med navnet Nasjonalt Cyberkrimsenter (NC3), ble opprettet i 2019 og er plassert ved Kripos (Departementene, 2019). Senteret har et nasjonalt ansvar for å utvikle kompetansen i etterforskning av digital kriminalitet, herunder vold og overgrep, og sørge for at kompetansen formidles til politidistriktene (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019a, s. 27). Spisskompetansen ved senteret skal dermed bidra til å øke politiets samlede kapasitet og kompetanse når det kommer til etterforskning av kriminalitet på digitale medier.

Kripos sin strategi for perioden fram til 2025 viser videre til behovet for å utnytte eksisterende og utvikle ny teknologi for å drive effektiv etterforskning i digitale saker, og på denne måten gjøre norsk politi bedre i stand til å forebygge og bekjempe teknologidrevet kriminalitet (Kripos, 2019c). Et konkret eksempel på utnyttelse av ny teknologi knytter seg til overgrepsmateriale. I Norge er det Kripos (2019b, s. 65) som utgjør kjernemiljøet hva angår å avdekke besittelse og spredning av overgrepsmateriale på internett. Et mål fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets strategi for perioden 2014–2017 for å bekjempe vold og overgrep var at kompetansen i politidistriktene til å etterforske slike saker også skulle økes (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 24). Kripos har i tråd med dette gjort betydelige investeringer i bistandskonseptet Seksuelle Overgrep Mot Barn (SOMB). SOMB er politiets nasjonale elektroniske system for behandling av digitalt overgrepsmateriale. Systemet sammenligner beslaglagt materiale med eksisterende filer, og kan dermed redusere arbeidsbelastningen betydelig for personell som etterforsker slike saker både nasjonalt og lokalt (Politidirektoratet & Kripos, 2015).

Studier har foreslått ulike tekniske løsninger for etterforskning av digitale saker. En viktig del av diskusjonen er hvordan man skal kunne håndtere balansen mellom personvern og etterforskning. En teknikk som har vært brukt av flere interesseorganisasjoner for å «lokke fram» potensielle overgripere på digitale medier er å bruke automatiserte chat-roboter som gir seg ut for å være barn. Teknikken har først og fremst vært brukt i forebyggingsøyemed, ved at personer som tar kontakt mottar en advarsel om at det de gjør er ulovlig, men teknikken kan også tenkes brukt av politiet til etterforskning. I en diskusjon rundt norsk lovverk konkluderer Sunde (2019) med at politiet har anledning til å bruke slike roboter i etterforskning, men at det er grunn til å være forsiktig med å tenke at man dermed automatisk kan skalere opp antallet «politietterforskere» på nett. Dette begrunnes både med mengden informasjon dette kan generere og med at størrelsen på politistyrken i landet er en politisk beslutning, og dermed ikke bør være noe politiet selv avgjør.

Et annet forslag knytter seg særlig til etterforskning av direkteoverførte bestillingsovergrep. Acar (2017) diskuterer hvordan analyser av metadata fra leverandører av videotjenester kan brukes til å gjøre risikovurderinger av interaksjoner som finner sted på digitale medier. Eksempler kan være jevnlig samtaler mellom personer i vestlige land og i deler av verden hvor man er kjent med at bestillingsovergrep finner sted, kombinert med pengeoverføringer og bruk av begreper i chat som indikerer seksuell kommunikasjon. Dersom den samlede risikoen blir vurdert

som høy nok av en automatisert tjeneste, gir dette tjenesteleverandørene lov til å monitorere samtaler i sanntid for en gitt periode. Dette skal dermed løse problemet med mengden data som må lagres, samt at personvern ivaretas bedre ved at det først må gå en alarm *før* det igangsettes en direkte overvåkning av personlige samtaler.

Samtidig som ny teknologi gjør det mulig å drive etterforskning på nye måter, skaper det også nye utfordringer. Kripos har i en rapport (2019b, s. 72–78) redegjort for en rekke utfordringer politi og påtalemyndigheter står ovenfor i saker knyttet til seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Én av disse handler om manglende krav til lagring av abonnementsinformasjon for IP-adresser. Ettersom internettleverandører ikke er forpliktet til å lagre koblingen mellom abonnement og IP-adresse blir det vanskeligere for politiet å identifisere både utøvere og utsatte i saker med seksuelle overgrep via digitale medier. Datatilsynet har pålagt internettleverandørene å slette koblingen mellom en identifiserbar kunde og en IP-adresse. Dette medfører store utfordringer for politiet, da sporing av IP-adresser ofte er den mest sikre kilden for å knytte en person til en straffbar handling. Som konsekvens av dette har norsk politi erfart både at mistenkte ikke har blitt identifisert og at Norge i noen sammenhenger blir en mindre aktuell samarbeidspartner for politi og påtalemyndigheter i andre land når spor leder til Norge eller norske VPN-tjenester. Leverandører og underleverandører av VPN-tjenester er ikke regulert, og hevder ofte at de ikke logger hva brukerne av nettverket gjør. Dermed har de heller ikke data å utlevere hvis politiet skulle etterspørre dette for å identifisere gjerningspersoner som har delt overgrepsmateriale eller står bak annen kriminalitet på digitale medier. Riksadvokaten ba i 2017 Justis- og beredskapsdepartementet om å vurdere lovendringer knyttet til politiets adgang til å oppbevare IP-adresser (Riksadvokaten, 2017a).

En annen utfordring er at digitale saker ikke nødvendigvis følger nasjonalstatens grenser. Dette kan både få konsekvenser for muligheten til å forfølge utøver og for ofrenes rettigheter (Kripos, 2019b, s. 74–75). Gjennom NC3 deltar derfor Norge i et omfattende internasjonalt samarbeid med flere aktører, for eksempel det europeiske cyberkriminalitetssenteret EC3, Europol og ideelle organisasjoner som National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC). Sistnevnte viderefremidler tips om saker om straffbar seksuell aktivitet på digitale medier som omhandler norske utøvere eller utsatte. De seneste årene har antallet tips fra NCMEC sunket, etter å ha steget i mange år, men samtidig øker antallet saker som krever oppfølging fra politiet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020a, s. 14). Tilsvarende tips kommer også gjennom Europol og Interpol, henholdsvis det europeiske og verdensomspennende politisamarbeidet. Norge samarbeider også med Europol om identifisering av utøvere og utsatte i beslaglagt overgrepsmateriale. Dette samarbeidet betyr ikke at det ikke oppstår utfordringer i utveksling av informasjon. Kripos (2019b, s. 77) har for eksempel hatt vansker med å få informasjon direkte fra amerikanske tjenestetilbydere. Norsk politi må i de fleste tilfeller da sende en rettsanmodning, som er en tidkrevende prosess med

svartid på opptil ett år. Dette er et problem da denne ventetiden kan føre til at utøvere ikke blir tatt, og selv hvis de blir tatt senere, kan de ha rukket å utføre flere overgrep i mellomtiden.

Behandling av barn og unge som utsatt eller utøver i straffesaker

Barn og unge under 16 år som blir utsatt for seksuelle overgrep skal i utgangspunktet avhøres i tilrettelagt avhør ved Statens barnehus. Dette gjelder også ved overgrep utført via digitale medier. På barnehuset avhøres barna av politiansatte med spesialutdanning innen avhør av barn. Rådgivere ansatt på barnehuset ivaretar barn og eventuelt foreldre før, under og etter avhøret, og kan tilby videre kartlegging og tilpasset oppfølging. I en intervjuundersøkelse av ansatte ved barnehusene viser Winsvold (2015) at mange ansatte på barnehus opplever å ikke ha nødvendig kompetanse til å arbeide med nettrelaterte overgrep og at de i liten grad tematiserer dette dersom det ikke er del av den opprinnelige anmeldelsen. Som følge av at antallet nettrelaterte saker øker, har barnehusene nå ansatte som særlig fokuserer på slike saker. Det er også etablert et nasjonalt kompetansenettverk om overgrep via digitale medier på tvers av de 11 barnehusene (Kripos, 2019b, s. 64).

Barnehusene gjør også avhør av unge overgripere. I 2017 ble i overkant av 28 prosent av siktede eller mistenkte for seksuallovbrudd mot barn avhørt på barnehus (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019a). Per i dag er det ikke lovhjemlet at disse avhørene skal skje ved barnehus, men både Stortinget (Utenriksdepartementet, 2018) og en arbeidsgruppe som har sett på saksflyt i saker om vold og seksuelle overgrep mot barn (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019a) har ønsket at en slik lovhjemmel blir vurdert. Arbeidet med å vurdere dette er påbegynt av Justis- og beredskapsdepartementet, men foreløpig ikke ferdigstilt (Barne- og familiedepartementet, 2020).

I tillegg til bistand i barnehuset har hvert politidistrikt et offeromsorgskontor hvor personer utsatt for integritetskrenkende kriminalitet kan motta psykososial støtte, oppfølging, informasjon og veiledning mens de går igjennom en straffesak (Kripos, 2019b, s. 65). Om de utsatte har behov for ytterligere profesjonell hjelp kan offeromsorgskontorene henvise dem videre både til kommunale og statlige tjenester. Politiet har også samarbeidspartnere lokalt i kommunene, inkludert partnere som er en del av SLT-samarbeidet (samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak). Disse kan bistå med støtte til barn og unge ved behov.

Diskusjon

Som beskrevet over, er seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier ofte et undertema i styringsdokumenter. Det kan være god grunn til dette, som for eksempel når temaet anses som relevant i en strategi om foreldrestøtte eller psykisk helse. Samtidig kan det føre til at det digitale kommer i bakgrunnen og nedprioriteres i utformingen av konkrete tiltak. I tråd med dette viser mange dokumenter til arbeid med vold og overgrep generelt, uten at det digitale trekkes

fram. At det digitale aspektet av overgrep ikke omtales kan tolkes som at det digitale alltid skal inngå som en del av arbeidet med vold og overgrep, men det kan vel så gjerne tolkes i motsatt retning; altså at dette er et perspektiv som inkluderes kun der det spesifikt nevnes. Praksisen kan bidra til uklarheter i hvem som faktisk er ansvarlig for utvikling og gjennomføring av tiltak, og også hva tiltakene skal inneholde. Et gjennomgående trekk ved alle statlige styringsdokumenter er at de framhever forskning og kunnskapsutvikling som viktig i forebyggingsøyemed.

Primærforebyggende tiltak utgjør hovedtyngden av velferdsstrategier mot seksuelle overgrep via digitale medier i Norge, for eksempel i form av nettressurser, undervisningspakker og informasjonskampanjer i sosiale medier. Det er viktig å reflektere over styrkene og svakhetene til en slik strategi. Et spørsmål å stille seg når det gjelder ulike informasjons- og kunnskapstiltak er hvorvidt ressursene treffer de som trenger dem mest. I tråd med dette utføres det også arbeid rettet direkte mot de mest sårbare barn og unge, hvor særlig politiet og barnevernet er sentrale aktører. For disse gruppene har det vært viktig å utforme løsninger som gjør det enkelt å komme i kontakt med aktuelle tjenester eller som sørger for at nødvendig informasjon blir tilgjengelig for dem som trenger det. Sist er politiet, helsevesenet og tjenesteleverandører sentrale aktører når det kommer til forebyggende arbeid rettet mot potensielle eller straffede overgripere. Her foregår det også en del arbeid på tvers av landegrensener, særlig gjennom internasjonalt politisamarbeid.

Ulike rettslige virkemidler er den andre delen av statens arbeid mot seksuelle overgrep via digitale medier. Dette dreier seg i hovedsak om to ting: at man har de nødvendige straffebud og at man evner å bruke dem. I tilknytning til seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier har dette materialisert seg i diskusjoner om eksisterende lovverk i tilstrekkelig grad dekker slike handlinger og om politi og påtalemyndigheter har nødvendig kompetanse og kapasitet til å etterforske og å påtale disse sakene.

Eksisterende lovverk vurderes i stor grad til å være tilstrekkelig for å håndtere saker med overgrep via digitale medier. De seneste årene har det likevel vært flere forslag om endringer, for eksempel innføring av straffebud om serieovergrep, endring i forbudet mot grooming, økning av straffenivået for overgrepsmateriale, endringer i avvergeplikten og økt anledning for nettleverandører til å oppbevare IP-adresser. Når det gjelder kompetanse hos politi og påtalemyndigheter knytter diskusjonen seg dels til evnen til å etterforske seksuelle overgrep mot barn og unge generelt og dels til evnen til å etterforske digitale saker. For å styrke kompetansen i politiet er det i dag etablert spesielle etterforskningsteam i fellesenheter i alle politidistrikt, noe som tidligere evalueringer har vist at øker kvaliteten på etterforskningen. Dette skal blant annet bidra til å motvirke geografiske forskjeller i behandlingen av slike saker. Videre har Kripos blitt tildelt et særskilt ansvar for å øke den digitale kompetansen i norsk politi. Gjennom senteret NC3 har Kripos ansvar for både opplæring lokalt og utvikling av nye tekniske løsninger for etterforskning av digitale saker.

Både velferdsstrategier og rettslige virkemidler har en naturlig rolle når det kommer til arbeid mot seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Ulike velferdsstrategier synliggjør problematikken, og legger så langt det lar seg gjøre til rette for at færrest mulig barn og unge vil ha slike opplevelser. Samtidig er det viktig med oppdaterte og effektive rettslige virkemidler i tilfeller der overgrep likevel finner sted. Med andre ord er det nødvendig at det er en balanse i tiltakene man benytter seg av, i form av at de både må kunne hindre utsatthet og håndtere det at noen likevel begår overgrep. I større grad kunne også tiltak rettet seg mot digitale tjenester som tilrettelegger for overgrep.

Det at ressurser kanaliseres inn i primærforebyggende tiltak knyttet til informasjon og kunnskap er i tråd med retningslinjene i statlige plandokumenter. En sentral strategi i disse er å tilrettelegge for trygg nettbruk gjennom kompetanseheving. For enkelte typer seksuelle overgrep via digitale medier kan dette antagelig også være både en viktig og riktig strategi, særlig i tilfeller der voksne utøvere bevisst utnytter sårbarhet hos barn og unge for å oppnå seksuelle forbindelser. Samtidig er dreiningen i retning av å ansvarliggjøre utøveren, slik det gjøres i Kripos sitt arbeid med *Delbart?*, viktig for framtidige tiltak. I mange tilfeller er barn og unges seksuelle kommunikasjon på digitale medier helt i tråd med det som er forventet, mens det heller er nødvendig å jobbe med at utøveren forstår at hans handlinger er uakseptable. Det er neppe alle verken unge eller voksne som er klar over at de begår seksuelle overgrep når de videresender seksualiserte bilder eller sender nakenbilder av seg selv til personer som ikke ønsker dette. Et eksempel er hvordan unge som dømmes for å ha delt seksualisert materiale av andre unge hevder at de kun gjorde det som var vanlig i sin omgangskrets (Holst, 2018). En målsetning for fremtiden må være å unngå saker som dette, ved å istandsette unge selv til å forstå hvor grensene går for hva som er greit og hva som ikke er greit. Samtidig må det fortsatt finnes tilgjengelige, effektive og oppdaterte rettslige virkemidler.

Det er samtidig legitimt å spørre om ikke det eksplisitte fokuset på barn og unges nettaktiviteter bidrar til en form for ansvarsfraskrivelse, der rollen til sentrale myndigheter og tjenesteleverandører i å beskytte barn og unge mot seksuelle overgrep via digitale medier blir mindre tydelig. Det er viktig at tiltakene avspeiler at det alltid er de voksnes ansvar å sørge for at barn og unge ikke utsettes for seksuelle overgrep.

Det er også én aktør som blir usynliggjort når offentlige styringsdokumenter i så stor grad som i dag vektlegger forebygging gjennom kunnskap og informasjon, og det er de digitale tjenesteleverandørene. Dette kan dreie seg om aktører på forskjellige nivåer, fra internettselskapene til tilbyderne av spesifikke digitale tjenester, som Facebook, Snapchat og nettsideoperatører. Om vi ser hen til Salter (2017) viser dagens praksis et utpreget instrumentelt teknologisynd, hvor det digitale tas for gitt og i liten grad fremstår som gjenstand for politikk. Fokuset i styringsdokumenter og handlingsplaner er med andre ord hvordan ulike brukergrupper tilnærmer seg det digitale, ikke hvilke rammer brukerne gis innen

forskjellige digitale tjenester. At digitale tjenesteytere utgjør viktige aktører i forebyggingen, er blant annet omadresseringsfilteret utviklet i regi av Telenor og Kripos et eksempel på. Her ser vi et potensial for at ulike typer digitale tjenesteytere i enda større grad innlemmes og forpliktes i myndighetenes politikk og strategi mot seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier.

Noe myndighetene blir nødt til å forholde seg til i framtiden er et endret bruksmønster for digitale tjenester blant barn og unge. Samtidig er dette en endring som i stor grad er skapt av hvordan digitale plattformer mer og mer tilrettelegges for og markedsfører seg mot yngre brukere. Dette er en utvikling som kan reguleres fra politisk hold, gjennom å involvere de digitale aktørene i politikkutforming og forebyggingstiltak. På denne måten er det mulig å styre hvilke digitale sfærer barn og unge blir eksponert for og kan delta i, for eksempel gjennom aldersgrenser og lover knyttet til hvordan slike tilbud kan markedsføre seg mot barn. For tjenesteleverandørene følger det et stort ansvar med utviklingen av nye tjenester som retter seg mot yngre brukergrupper. Yngre barn har andre forutsetninger enn eldre ungdom til å håndtere uønskede seksuelle opplevelser på digitale medier, noe som gjør det enda viktigere å sørge for at de ikke blir utsatt for slike opplevelser.

8 Konklusjoner og anbefalinger

I denne rapporten har vi kartlagt kunnskap om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, med et særlig fokus på hva vi vet om de som utsettes for og de som utøver dette, hvordan det skjer, hvorfor det skjer og hvordan det norske samfunnet håndterer hendelsene. På denne måten søker rapporten å legge til rette for framtidig forskning og politikkutforming på feltet. Vi har gjennomgått perspektiver på og begreper om seksuell vold og digitalisering, empirisk kunnskap og metodiske framgangsmåter i foreliggende forskning og politikkutforming i Norge og Norden om tematikken.

I det avsluttende kapittelet av rapporten vil vi kort oppsummere hvor forskningen om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier står i dag og hvor veien bør gå videre.

Hva har vi lært fra foreliggende forskning?

Om perspektiver og begrepsbruk

I rapporten har vi valgt å typologisere ulike former for seksuelle overgrep mot barn og unge via digital medier etter kjennetegn ved handlingene. Vi viser deretter hvordan ulike handlinger har ulike dynamikker og involverer ulike aktører. En utfordring i så måte både for forskning og politikkutforming er at når man bruker begreper som digital seksuell vold, nettovergrep eller internettrelaterte overgrep snakker man om et bredt spekter av ulike handlinger, som ikke nødvendigvis enkelt lar seg verken forstå eller håndteres likt. I rapporten har vi valgt å kategorisere alle handlingene som eksempler på seksuell vold, forstått som situasjoner hvor en eller flere personer påtvinger en seksuell interaksjon på en annen, uvillig person (Cahill, 2009). Det betyr ikke at handlingene vel så gjerne kan omtales som seksuelle overgrep, seksuallovbrudd eller gis andre betegnelser.

Samtidig som vi i rapporten vektlegger at det først og fremst er snakk om et voldsproblem, og ikke et digitalt problem, kommer man ikke utenom at digitaliseringen har gjort noe med hvordan mennesker interagerer. Grenser for hva som anses som akseptabel og uakseptabel oppførsel forskyves, og grensene mellom det private og det offentlige har blitt mer utydelige. Det endrede landskapet for sosial samhandling har gjort noe med strukturene som muliggjør seksuell vold. Et kjernebudskap i denne rapporten er at kontekst for seksuelle overgrep må tenkes inn i våre analyser, og at dette også inkluderer den digitale konteksten. Det nødvendiggjør teoretiske perspektiver som gransker ulike sider ved digitale mediers rolle i seksuell vold, sammen med psykologiske, sosiale, kulturelle, økonomiske og strukturelle aspekter. Digitale medier er åsted for ulike typer seksuell vold som involverer ulike sosiale forbindelser. Det er variasjon i nærhet i relasjonen og i ulikhet i alder og makt mellom utøvere og utsatte. Videre har digitaliseringen åpnet opp for involvering av mer komplekse og utstrakte sosiale

konstellasjoner. Hvem og hvor mange som er involvert, samt forbindelsen dem imellom, er aspekter ved digital seksuell vold mot barn og unge det er behov for å kartlegge. Det betyr ikke at seksuell vold trenger å «handle om» relasjonen mellom utøver og utsatt. Digitale medier har gitt opphav til mer sammensatte sakskomplekser og nye motivasjonsfaktorer. Dette krever at man tar en helhetlig tilnærming til å finne årsakssammenhenger. For eksempel kan ønske om status og innpass i bestemte sosiale miljøer, enten i vennegjengen eller i nettsamfunn, eller økonomisk fortjeneste være drivende krefter bak voldsutøvelsen. Videre ser vi at digitale medier muliggjør seksuelle overgrep også i fravær av en motivert utøver, altså at krenkelser kan skje uintendert og uten ønske om å skade den som blir utsatt. Det har sammenheng med at digitalisering, og særlig sosiale medier, har forenklet prosessen med å utilsiktet foreta grenseoverskridende handlinger. Som nevnt er grensene blitt mer utydelige, og muligheten for spontane gråsone-handlinger forsterket. Oppsummert er det behov for å tenke bredt – både om handlingene som kan forstås som seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, de involverte personene og aktørene, og om digitale mediers rolle i de aktuelle hendelsene.

Disse innsiktene bør reflekteres også i begrepsbruken på feltet. Plasseringen begreper gir det digitale i forbindelse med seksuell vold er langt fra irrelevant. Ved å eksplisitt betone det digitale elementet gjennom begrepsbruk og beskrivelser, gjør man de digitale aktørene synlige og angripelige. Slik kan begrepsapparatet være med på å aktualisere de digitale medienes rolle og tvinge fram at aktørene tar en mer aktiv rolle i å forebygge at seksuelle overgrep skjer på deres plattformer. Et hensyn er likevel å ikke framstille seksuelle overgrep som skjer via digitale medier som noe grunnleggende annet, eller mindre alvorlig, enn overgrep som skjer i fysiske møter. Av den grunn har det blitt oppfordret til å være forsiktig med å omtale noe som «digital vold» (Øverlien, 2018). Det bør gjøres tydelig at det fortsatt er snakk om seksuell vold, som har et utspring i den fysiske virkeligheten og i faktiske personer og relasjoner.

For de ulike typene seksuelle overgrep vi diskuterer i rapporten er det åpenbart at enkelte først og fremst er drevet fram av det digitale, i den forstand at de muliggjøres av digitale plattformer og har digitale løsninger. Et eksempel er oppblomstringen av nettsamfunn hvor det diskuteres og deles materiale knyttet til seksuelle overgrep mot barn, hvor en effektiv løsning på problemet vil være å få bukt med infrastrukturen som gjør dette mulig. I mange tilfeller er det derimot mye som tyder på at det er glidende overganger mellom vold i den fysiske verden og vold på digitale medier, noe som viser at det samfunnet bør jobbe med primært er et voldsproblem. Eksempler kan være å jobbe med holdninger til det å videre dele seksualisert materiale med andre uten samtykke fra den avbildede, til blotting eller til voksnes anledning til å kontakte barn og unge i seksuelt øyemed på digitale medier.

Mange tilfeller av alvorlige seksuelle overgrep via digitale medier har sammenheng med relasjoner i den fysiske verden, selv om det også finnes enkelte som bevisst utnytter den digitale sfærens muligheter til å utøve seksuelle overgrep.

Direkteoverførte bestillingsovergrep, hvor personer i den vestlige verden instruerer seksuelle overgrep utøvd i andre deler av verden, er et treffende eksempel på hvor sammensatt bildet kan være. Her viser det seg både at utøverne ofte er involvert i fysiske overgrep, ved å reise til de aktuelle landene, og at situasjonen i avsenderlandet knytter seg til utstrakt fattigdom og nød, menneskehandel og andre former for kriminalitet. Uansett viser foreliggende forskning at det er grunn til både å ta den digitale og den sosiale konteksten på alvor når man skal håndtere seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Poenget bør gjenspeiles språklig, ettersom begreper og beskrivelser er med på å ramme inn fenomenet og forme personers forståelse av blant annet omfang, alvor og ansvar.

At seksuell vold omfatter et bredt spekter av handlinger, bundet opp i et stort mangfold av ulike situasjoner, gjør det utfordrende å finne begreper som kommuniserer den «riktige» balansen i vektleggingen av den relasjonelle og den digitale konteksten. I rapporten har vi løftet fram og diskutert konsekvenser av ulike begreper som brukes i forskningen både om seksuell vold generelt og om slike handlinger som skjer på digitale arenaer, uten å konkludere med hvilke som er «best». De fleste begrepene om seksuell vold via digitale medier har sine styrker og svakheter, og å tydeliggjøre ett aspekt ved fenomenet, kan tilsløre et annet. Det kan derfor være hensiktsmessig å bruke ulike begreper avhengig av hvilke sider ved voldskomplekset man vil fremheve. Disse vurderingene bør uansett være veloverveide, og fattes på bakgrunn av refleksjon om begrepenes betydning for hva vi ser og hvordan vi ser det. I denne rapporten har vi vist at perspektiver og begreper har betydning for vår tolkning og forståelse av ulike former for seksuell vold, enten den utøves fysisk eller via digitale medier. Vi håper å på denne måten ha bidratt til kunnskapsgrunnlaget for å ta gode og reflekterte beslutninger om teoretiske perspektiver og beslektede begreper.

Om utøvere av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier

Vi stilte i starten av rapporten spørsmål om framveksten av digitale tjenester har ført til en framvekst av nye grupper med utøvere av seksuelle overgrep, eller om det kun er snakk om at eksisterende utøvere har fått en ny arena for sin virksomhet. Her er det naturlig med to innfallsvinkler, en knyttet til mer tradisjonelle seksuelle overgrep som nå også utøves via digitale medier og en knyttet til nye typer overgrep, som bildebaserte seksuelle overgrep.

For førstnevnte er det ikke til å komme utenom at kriminalstatistikk viser en markant økning i alvorlige seksuallovbrudd utført av barn og unge, og at personer som arresteres for enkelte typer seksuelle overgrep mot barn og unge skiller seg en del fra tradisjonelle seksuallovbrytere. Dette kan være en indikasjon på at digitale medier har karakteristikk som bidrar til at nye grupper ender opp med å begå slike lovbrudd. Samtidig kan det være flere forklaringer på disse funnene. En mulighet er at seksuallovbrudd via digitale medier etterlater tekniske spor, som gjør at utøverne oftere enn tidligere ender opp med å bli oppdaget. Økt oppmerksomhet både politisk og fra politiet kan i tillegg være med på å drive antallet arrestasjoner opp. Ofte er mange registrerte seksuallovbrudd knyttet til få utøvere,

så selv om antallet registrerte lovbrudd skyter i været, øker ikke antallet personer som står bak handlingene like markant. Samtidig vekker det bekymring at særlig antallet unge under 18 år som anmeldes for alvorlige seksuallovbrudd mot andre unge øker (Kripos, 2017). For denne typen handlinger er det vanskelig å gi noe klart svar på om vi ser nye grupper av utøvere eller ikke.

Enkelte typer seksuallovbrudd er mer direkte knyttet til framveksten av digitale tjenester, som bildebaserte seksuelle overgrep og digital blotting. Disse knytter seg også spesielt til interaksjon mellom jevnaldrende. For slike handlinger er det sannsynlig at lovbruddene som begås involverer en ny gruppe utøvere, hvor de digitale mediene i seg selv inviterer til grenseoverskridelser både blant ungdom og blant voksne. Her har det norske samfunnet en viktig jobb å gjøre, for nettopp å forhindre at disse lovbruddene skjer. Det gjøres mye viktig arbeid i dag gjennom holdningskampanjer i regi av både skoler, frivillige organisasjoner og politiet om hva som er akseptabel atferd knyttet til seksualitet på digitale medier. Det har skjedd en utvikling i retning av at det oftere snakkes om hvordan sørge for at unge ikke blir utøvere, framfor å snakke om hvordan man skal hindre at unge blir utsatt. Begge deler er viktig, men ansvarsfordelingen blir mer riktig når det fokuseres på utøveren framfor den utsatte.

En av de store bekymringene i offentligheten knyttet til seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier er hvordan ukjente tar kontakt og lurer barna inn i situasjoner hvor de ender opp med å bli utsatt for seksuelle overgrep, enten digitalt eller i den fysiske verden. Foreliggende forskning viser at slike hendelser finner sted, men samtidig utøves også mange av overgrepene av personer som allerede er kjent for den unge. Det kan være familiemedlemmer, trenere i idrettslaget eller jevnaldrende på skolen. Basert på dette må politikktutforming ta hensyn til både kjente og ukjente utøvere, så ikke blikket glipper for verken den ene eller den andre gruppen. Det er også grunn til å formidle til barn og unge at de ikke kun skal være på vakt for den ukjente voksne som kontakter dem og vil utnytte dem seksuelt, men at dette vel så gjerne kan skje med en person de kjenner fra før, og også med jevnaldrende.

En utfordring ved kunnskapen vi har om utøvere av seksuelle overgrep generelt er knyttet til mørketall. Kunnskap om den digitale siden av dette skiller seg ikke ut. Stort sett alt vi vet om utøverne baserer seg på et svært selektert utvalg – de som blir tatt. Alt vi vet om bakgrunnskjennetegn er basert på denne gruppen. Vi vet noe mer generelt om kommunikasjonsformer og taktikker til utøvere basert på analyser av chatlogger, men også her er mye av kunnskapen basert på samtaler ført av personer som senere blir arrestert. Enkelte studier har forsøkt å kartlegge seksuell interesse for og seksuelle samtaler med barn via digitale medier, men det er vanskelig å få utøvere til å innrømme sosialt lite akseptable eller ulovlige handlinger. Med andre ord er det utfordrende å si noe sikkert om både kjennetegn og framgangsmåter annet enn for den selekterte gruppen av arresterte utøvere. Muligens ligner de på andre utøvere, men muligens er en av de direkte årsakene til at de blir arrestert nettopp de kjennetegn de har og de framgangsmåter de bruker.

Om barn og unge utsatt for seksuelle overgrep via digitale medier

Tilsvarende som for utøverne, stilte vi i starten av rapporten spørsmål om seksuelle overgrep via digitale medier rammer nye grupper av barn og unge. Ut fra foreliggende forskning er det mye som tyder på at det er en sammenheng mellom risiko for å bli utsatt for seksuelle overgrep via digitale medier og risiko for vold og overgrep i den fysiske verden. Med andre ord er det ikke tilfeldig hvem som har ubehagelige seksuelle opplevelser på digitale medier og hvem som ikke har det. Digitaliseringen har likevel skapt møteplasser hvor slike opplevelser potensielt kan ramme flere barn og unge enn det tidligere har gjort. At man, på tross av dette, ser «tradisjonelle» sårbarhetsfaktorer hos særlig unge som rammes av alvorlige seksuelle overgrep via digitale medier, kan være et tegn på at en stor del av dagens unge selv håndterer ubehageligheter de blir utsatt for uten at det leder til mer alvorlige hendelser. Samtidig er det verdt å understreke at dette ikke tilsier at man skal akseptere at voksne bruker digitale tjenester til å komme i kontakt med barn og unge i seksuelt øyemed, kun at viktigmisering fortsatt ikke er tilfeldig. For bildebaserte seksuelle overgrep og digital blotting er det derimot mye som tyder på at utsatthet rammer nye grupper av barn og unge.

Ut over det at alvorlig viktigmisering ser ut til å ramme grupper som ellers har vært sårbare for å bli utsatt for andre typer vold, er seksuelle overgrep via digitale medier noe jenter opplever oftere enn gutter og det blir mer vanlig utover i tenårene sammenlignet med blant yngre barn. Sistnevnte har antagelig sammenheng med et endret bruksmønster for digitale medier ettersom man blir eldre, hvor kommunikasjon på sosiale medier, chattesider og lignende blir mer vanlig. I tråd med dette viser forskning også at utsatthet er mer vanlig blant unge som bruker slike tjenester mer enn andre unge.

Mens seksuelle overgrep i den fysiske verden har en start, en slutt, et avgrenset sted og et gitt antall involverte, kan et overgrep på digitale medier vedvare over tid, og eventuelt ikke ha noen slutt i det hele tatt, overgrepet flyttes inn i private steder som eget soverom, og det kan plutselig involvere aktører som i utgangspunktet ikke var en del av overgrepet. På denne måten kan det tenkes at seksuelle overgrep via digitale medier har skadevirkninger også ut over det tradisjonelle overgrep har. Samtidig er det slik at seksuelle overgrep unge blir utsatt for via digitale medier i mange tilfeller henger sammen med overgrep i den fysiske verden, noe som kan gjøre det vanskelig å si noe klart om hva som er skadevirkninger av hva.

Politikkutforming og forebygging

Gjennomgangen av statlige styringsdokumenter som omhandler seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier viser at temaet ofte inngår i mer omfattende politiske dokumenter om vold eller oppvekst generelt. Fordelen er at det på denne måten innlemmes i bredere politiske prosesser, ulempen er at det kan mistes av syne som et selvstendig og viktig tema. Justis- og beredskapsdepartementet leder et tverrdepartementalt samarbeidet om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, og skal i 2021 ferdigstille en strategi om

tematikken. Forhåpentlig er dette et dokument som setter temaet på dagsorden på en annen måte enn når det behandles som en del av andre politikkområder.

Seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier kan møtes både med ulike velferdsstrategier og rettslige virkemidler. Mye av arbeidet som gjøres i Norge består av primærforebyggende tiltak, særlig i form av informasjonsarbeid og kunnskapsspredning. Også politiet bidrar i stor grad med slike tiltak, noe som er i tråd med forståelsen om at politiets primære rolle er å forhindre kriminalitet i å skje, ikke å straffeforfølge det i ettertid. Tiltakene virker delvis å ha endret fokus de senere årene, fra å vektlegge hvordan barn og unge må istandsettes til å håndtere det de møter av ubehagelige erfaringer på digitale medier til å vektlegge hvordan man kan sørge for at personer ikke utfører slike handlinger. Denne utviklingen synliggjør at det ikke er unge selv som er ansvarlige for å håndtere slike erfaringer, men at det er de som utøver handlingene som må lære hvor grensen går for akseptabel oppførsel på digitale medier. Samtidig viser gjennomgangen av forskning i denne rapporten at det finnes personer som aktivt søker seksuell kontakt med barn og unge via digitale medier, og bevisst utnytter mulighetene digitaliseringen har skapt. Det er lite trolig at en slik strategi vil fungere mot denne gruppen, noe som viser viktigheten av både velferdsstrategier og rettslige virkemidler når man arbeider med seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier.

Riksadvokaten har siden 2016 hatt seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier som en av sakstypene påtalemyndigheten skal prioritere. Dette medfører blant annet krav til etterforskning og saksbehandlingstid. En utfordring i så måte er hvordan store overgrepssaker via digitale medier fortrenger andre saker, da sakene ofte er svært ressurskrevende både å etterforske og påtale. Riksadvokaten har derfor foreslått at det bør utformes et nytt straffebud om serieovergrep, som bedre kan ivareta det at hendelsene i en stor nettovergrepssak ofte karakteriseres av å være ett pågående lovbrudd framfor å være en serie enkeltlovbrudd. Hvorvidt dette kan løse noen av de rettslige utfordringene rundt behandling av seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier gjenstår å se.

En viktig lærdom å trekke ut av denne rapporten for framtidig politikktutforming er hvordan perspektiver og begreper skaper rammer for hvordan man tenker om seksuelle overgrep i en digital kontekst. Disse forståelsene må gjøres eksplisitte også i politiske dokumenter, slik at ulike aktører *vet* at man snakker om samme tema og trekker i samme retning. Videre viser rapporten viktigheten av å ta hensyn til kontekstuelle faktorer når man behandler tematikken, noe som også bør synliggjøres i politiske dokumenter. Barn og unge har utvilsomt en rekke uønskede og ubehagelige seksuelle erfaringer på digitale medier. Enkelte forstås best som skapt av digitalisering og bør behandles deretter. Her er det blant annet viktig at tjenesteleverandører gjøres bevisst sitt ansvar i å sørge for at deres tjenester ikke brukes til slike handlinger. Andre typer erfaringer forstås bedre som en forlengelse av eksisterende voldelige relasjoner, og bør dermed møtes på lignende måter som samfunnet allerede arbeider med vold i andre kontekster.

Videre forskning

Forskning og kunnskapsutvikling bør inngå som en viktig del av samfunnets forebyggende innsats mot vold og overgrep (Walby et al., 2015). Dette kan oppnås ved at det legges til rette for bygging av kompetansemiljøer over tid, for eksempel gjennom miljøstøtte og langsiktighet i forskningsfinansiering og økonomisk støtte til større datainnsamlinger. Dette er igjen forutsetninger for både intern satsing ved forskningsinstitusjoner og rekrutteringsmuligheter for kompetente forskningsmedarbeidere.

Det eksisterer lite forskning om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier i en norsk kontekst. Vi vil her kort trekke fram noen spesifikke områder hvor vi mangler viktig kunnskap.

Et viktig spørsmål knytter seg til unges egne praksiser og forståelser av hvordan de former seksualitet på digitale medier. Danske studier har framhevet hvordan unge selv normaliserer og ufarliggjør videredeling av nakenbilder uten samtykke fra den avbildede, og beskriver hvordan dette har blitt en både vanlig og akseptert del av ungdomskulturen (K. M. Dahl et al., 2018; Deen et al., 2018; Johansen et al., 2019). Skylden for at bilder deles legges også ofte på den avbildede framfor den som delte bildet videre. Våren 2018 opplevde Danmark det som har blitt omtalt som Umbrella-saken, hvor over 1 000 personer, de fleste under 18 år, ble siktet for besittelse eller deling av overgrepsmateriale etter å ha spredt en video av to 15-åringer som hadde sex (Holst, 2018). Det er grunn til å tro at det er stor diskrepans mellom hvordan unge selv forstår seksuelle praksiser som dette og hvordan det forstås i lovverket. Kripos har de siste årene intensivert sitt arbeid med undervisningsopplegget *Delbart?*, hvor en av målsetningene er å bevisstgjøre unge om hvor grensen går for akseptabel seksuell praksis på digitale medier. Det å framskaffe ny kunnskap om både norsk ungdoms praksiser, deres forståelses av grenser knyttet til seksualitet på digitale medier og graden av organisering i slike typer seksuelle overgrep ville vært av stor verdi. Spesielt viktig er det å undersøke hvordan ungdoms praksiser og grensedragning henger sammen med statusulikhet mellom unge og betydningen av kjønn.

Videre preges mye forskning om barn og unge som utsettes for seksuelle overgrep via digitale medier av at den inneholder lite kontekstuell informasjon. Ofte baserer publiserte forskningsartikler seg på enkeltspørsmål i mer generelle spørreundersøkelser, og man fanger dermed ikke opp hvordan det som framstår som enkelterfaringer med viktigmisering, kan være del av mer omfattende volds- og overgrepsregimer. Særlig relevant blir dette i forbindelse med bildebaserte seksuelle overgrep, hvor mye tyder på at en del av materialet som spres stammer fra voldelige kjæresteforhold (Quayle et al., 2018; Øverlien, 2018). Tematikken er lite belyst, med unntak av to kvalitative studier blant norske ungdommer (Hellevik, 2019; Øverlien, 2018). Den sosiale og relasjonelle konteksten rundt seksuelle overgrep via digitale medier kan med fordel gis mer oppmerksomhet i framtidige forskningsprosjekter, både når det gjelder kvalitative og kvantitative studier. Vi vet også lite om hvorvidt voldshendelsene er en del av større nettverk, for eksempel

gjennom bildedelingsgrupper i bekjentskapskretsen eller ved å ha forbindelser til organiserte kriminelle digitale miljøer. Ei heller finnes god kunnskap om drivkrefter utenom de individuelle og affektive, for eksempel om voldshandlinger er koblet til mer eller mindre koordinerte sosiale eller politiske protestbevegelser. Samlet er det behov for mer kontekstuell kunnskap om seksuelle overgrep via digitale medier, som kan fortelle oss mer om voldens meningsdimensjoner. Det vil være avgjørende for treffsikker forebygging.

En annen viktig kontekst som ofte mangler i foreliggende forskning er hvordan de digitale plattformene både muliggjør og tilrettelegger for seksuelle overgrep. Vi har generelt lite kunnskap om hvilke digitale tjenester unge bruker når de utsettes for overgrep, og vi vet også lite om den konkrete innretningen av digitale tjenester inviterer til voldsutøvelse. Eksempler er hvordan akseptert praksis på enkelte typer nettsteder og digitale tjenester kan tilrettelegge for eller også oppfordre til seksuelle overgrep. Ved å identifisere hvilke digitale medier som er åsted for ulike former for seksuelle overgrep mot barn og unge, reder det grunnen for mer målrettet samfunnsrespons. Sammenhengen mellom digital plattformpolitikk og seksuell vold utpeker seg dermed som et fokusområde for forskningsmiljøer med kompetanse på vold og digital medieteknologi, gjerne i tverrfaglig samarbeid. Digitalt feltarbeid og analyser av plattformdesign, kulturer og samhandlingsformer på ulike nettsider og mobilapplikasjoner er nyskapende metoder som kan brukes for å kartlegge denne typen spørsmål. I tillegg kan forekomst av seksuelle overgrep via ulike digitale plattformer kartlegges gjennom spørreundersøkelser.

Mye tyder videre på at det er en sammenheng mellom utsatthet for ulike typer seksuelle overgrep via digitale medier, samt at overgrep via digitale medier igjen er koblet til andre negative livserfaringer. I den forbindelse vil mer kunnskap om både sammenhengen mellom og sårbarheten for ulike typer overgrep og om hva som utgjør sårbarhet for hvem være viktig for utvikling av framtidige forebyggings tiltak. Dette er kunnskap som kan hentes fra større spørreundersøkelser som kartlegger både ulike voldsformer og sårbarhetsfaktorer.

Et siste tema vi vil trekke fram rundt utsatte barn og unge er behovet for en bedre forståelse av konsekvensene det har å bli utsatt for seksuelle overgrep via digitale medier. I straffesaker legges det til grunn at man skal behandle konsekvenser av slike overgrep likt som konsekvenser av tradisjonelle overgrep, men foreløpig er det empiriske grunnlaget for denne praksisen svakt. Som vi har vært inne på tidligere, er det gode grunner til å forvente at konsekvensene av seksuelle overgrep via digitale medier er like alvorlige som av andre overgrep. Samtidig vil det styrke den strafferettslige behandlingen av disse overgrepene dersom påstanden kan belegges empirisk.

Videre er Norge et land som har offentlige registre og andre datakilder av svært høy kvalitet som kan brukes til forskning. Vi vil her særlig trekke fram to kilder som er underutnyttet i eksisterende forskning om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Først har ingen tatt i bruk offentlig tilgjengelig domsmateriale til forskning om denne tematikken. Gjennom analyser av tilsvarende materiale fra

svenske domsstoler viser Joleby og kolleger (2021) at dommene inneholder store mengder viktige opplysninger både om kjennetegn ved hendelsene unge blir utsatt for, om de unge selv og om utøverne. Lignende analyser burde utføres på domsmateriale her i Norge. For det andre finnes det muligheter til å bruke politiets registre til å forske på seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier, selv om det å bygge et sakskompleks for analyser vil kreve en manuell gjennomgang av registrerte straffesaker. Ved å bygge opp et slikt sakskompleks får man tilgang på en registerfil hvor det vil være mulig å koble opplysninger fra andre offentlige registre både om utsatte og utøvere i registrerte lovbrudd. På denne måten vil man kunne få innblikk i straffesaker på ulike tidspunkter i påtaleprosessen, helt fra anmeldelsen leveres til politiet og til straff er utmålt.

En utfordring vi allerede har vært inne på med studier av utøvere er at vi kun vet noe om de som allerede er oppdaget av politiet. Å skulle skaffe holdbar kunnskap om andre utøvere er vanskelig, og er fortsatt et uløst problem i internasjonal forskning. I 2020 ble tilbudet *Det finnes hjelp* etablert ved tre av helseregionene i Norge, og skal i 2021 utvides til de resterende. Tilbudet er et hjelpetilbud til personer som har seksuelle tanker om barn men som vil unngå å handle på disse, og består av en lavterskel åpen chattetjeneste og poliklinisk behandling. Både chattetjenesten og den polikliniske behandlingen kan være mulige veier for å få tilgang til en gruppe potensielle utøvere som enda ikke er i straffesakssporet.

En siste viktig arena for framtidig forskning vi vil løfte fram er studier av hvordan tjenesteapparatet møter både unge som utsettes for og personer som utøver seksuelle overgrep via digitale medier. I og med at mange av typene situasjoner vi har beskrevet i denne rapporten inneholder nye handlingsmønstre og involverte aktører, er det viktig å undersøke kunnskapsgrunnlaget for eksisterende tiltak og potensialet tradisjonelle tjenester har til å tilpasses erfaringer med seksuelle overgrep via digitale medier. Eksempler er behandlingstilbud i helsevesenet, møter med barne- og ungdomspsykiatrien, barnehusene, politiet, barnevernet og andre relevante profesjoner. Her vil studier av profesjonell praksis være viktig, men også studier av møter både utøvere og utsatte har med de relevante aktørene.

Summary

Technology-assisted sexual abuse against children and adolescents – A scoping review

This report presents a scoping review of research on technology-assisted sexual abuse against children and adolescents, especially emphasizing research relevant to the Norwegian context. The report is based on a systematic search for peer-reviewed literature published between 2010 and 2020 in English, Norwegian, Swedish, and Danish. The search was carried out using a compilation of relevant terms for 1) children and young people, 2) sexual violence and sexual abuse, and 3) digital technology. The project group has also carried out extensive searches for research reports in Norwegian, Swedish, and Danish, as well as governmental documents and empirical reports on the topic.

The report consists of three main parts. The first part discusses perspectives on and concepts of sexual violence and digitalization. The second part presents existing empirical knowledge and methodological approaches in current research on technology-assisted sexual abuse of children and adolescents. The last part reviews policy development and preventive work in Norway, using Sweden and Denmark as comparative contexts.

A starting point for the report is that research on technology-assisted sexual abuse needs to consider both the social and the digital context of sexual abuse. Different perspectives on and concepts of sexual abuse and digital technology entail different frameworks for understanding both offenders and victims and why abuse occurs. This can in turn influence chosen prevention strategies. Making these understandings explicit both in research and in policy work is therefore important, so that they can be critically discussed and related to each other. Through empirical examples we show that digital media in various ways enables and shapes violent situations. Sexual abuse originating in existing social relations can be extended to digital platforms, and abuse originating in digital interactions can propagate to the physical environment. This complexity is a particular characteristic of technology-assisted sexual abuse, which includes new patterns of action, new constellations of involved actors, fluid transitions between physical and digital environments, and new forms of both motivation for and facilitation of sexual abuse.

The scoping review of empirical research shows that technology-facilitated sexual abuse consists of a wide range of different acts, with distinctive dynamics and participants. Examples are image-based sexual abuse, sexual solicitation, grooming, sextortion, child sexual abuse material offences, and live streaming of child sexual abuse. In some instances, the digitalization has contributed to the development of new forms of sexual abuse. Image-based sexual abuse often involves young people both as the victim and the offender, and it is an offence largely created by the advent of digital media services facilitating the distribution

of sexual images. Other types of technology-facilitated sexual abuse, such as sexual solicitation and grooming, are better understood as examples of situations where abusers through digitalization have obtained a new arena for getting in touch with possible victims.

Victims of different types of technology-facilitated sexual abuse share many common characteristics. Overall, girls are more at risk of victimization than boys and adolescents are more at risk than children. Digital media habits are also related to victimization, among them spending a lot of time on chat sites and social media and communicating with strangers online. Yet, some characteristics of the victims also vary according to the type of abuse. Victims in situations with an adult abuser show many similar characteristics as victims of traditional forms of sexual abuse, such as lower socioeconomic status and family or peer difficulties. This indicates a general vulnerability for victimization that is unrelated to the arena of the abuse. Abusive situations between peers impact a wider range of children and adolescents, resulting in victims with fewer markers of general vulnerability of victimization.

Offenders of technology-facilitated sexual abuse can also be divided into two groups. Image-based sexual abuse are more common among peers, and offenders are often peers known to the victim. Examples are class mates, an ex-boyfriend, or co-workers. Research indicates that these types of offending may originate both in intentional abuse and in contradictions between peer group norms and the law. Most knowledge on this type of offending comes from surveys and interview studies. Adult offenders of technology-facilitated sexual abuse more commonly show characteristics usually seen among other sexual offenders, such as sexual paraphilia and hypersexuality. Yet, the offenders show a lower level of antisocial and problematic characteristics than traditional sexual offenders, and they are usually somewhat younger. Offences involve both known and unknown victims. Most knowledge on this group of offenders is obtained from the selected group that gets arrested.

Research on technology-facilitated sexual abuse has been conducted using a wide range of different data types and methods. Research on victimization mostly consists of surveys either to the general youth population or to particularly vulnerable groups, qualitative interviews, or information from police and court documents. Offending is most often studied using information from the police and prosecuting authorities on arrested offenders, as well as qualitative interviews. Furthermore, offenders' communication patterns are studied using online chat logs from conversations with adults pretending to be children. Recently, research has started using technical data, such as download history from file-sharing networks and ethnographic studies of communication patterns on digital services.

The final part of the report covers policy development and prevention efforts against technology-facilitated sexual abuse. We distinguish between welfare and juridical strategies for dealing with such abuse. Welfare strategies for handling technology-facilitated sexual abuse are most often designed as primary prevention

efforts aiming at informing the general public. Some prevention efforts are designed specifically for either work with vulnerable groups, victims, or offenders. A challenge when designing prevention efforts for handling sexual abuse is to not hold the victims accountable for their victimization. Some preventive efforts therefore aim at reducing the risk of offending, and thereby the risk of victimization. Yet, preventive strategies must also consider the fact that some adults have sexual interests in children and will act on their interests. Prevention is the primary goal of police work, and criminalization and sentencing guidelines are examples of prevention strategies utilized by the police. Juridical strategies for handling technology-facilitated sexual abuse in Norway can be divided into two phases. In the early 2000s, a discussion orbited on whether existing legislation was sufficient to deal with such abuse. The past decade, the focus has increasingly been on whether the police and prosecution authorities have the necessary tools, abilities, and capacity to properly investigate and prosecute technology-facilitated sexual abuse.

Research and knowledge development play an important role in designing preventive efforts against violence and abuse. We conclude the report by summing up what we know about technology-facilitated sexual abuse based on existing research and suggest an avenue for further research in a Norwegian context. We particularly highlight the importance of conducting research that considers both the social and the technological context of sexual abuse.

Referanser

- Aanerød, L. M. T., & Mossige, S. (2018). *Nettovergrep mot barn i Norge 2015–2017. Rapport basert på erfaring fra Kripos, politiet, tjenesteleverandører og internasjonal forskning* (NOVA Rapport 10/18). NOVA/OsloMet.
<http://hdl.handle.net/20.500.12199/5127>
- Aas-Hansen, A. (2005). Barn som møter overgriper på Internett. *Tidsskrift for strafferett*, 5(3), 235–240. https://www.idunn.no/tidsskrift_for_strafferett/2005/03/ytring
- Acar, K. V. (2016). Sexual extortion of children in cyberspace. *International Journal of Cyber Criminology*, 10(2), 110–126. <https://doi.org/10.5281/zenodo.163398>
- Acar, K. V. (2017). Webcam child prostitution: An exploration of current and futuristic methods of detection. *International Journal of Cyber Criminology*, 11(1), 98–109. <https://doi.org/10.5281/zenodo.495775>
- Aebi, M., Plattner, B., Ernest, M., Kaszynski, K., & Bessler, C. (2014). Criminal history and future offending of juveniles convicted of the possession of child pornography. *Sexual Abuse*, 26(4), 375–390. <https://doi.org/10.1177/1079063213492344>
- Aikenhead, M. (2018). Non-consensual disclosure of intimate images as a crime of gender-based violence. *Canadian Journal of Women and the Law*, 30(1), 117–143. <https://doi.org/10.3138/cjwl.30.1.117>
- Andreassen, R., Petersen, M. N., Harrison, K., & Raun, T. (Red.). (2018). *Mediated intimacies: Connectivities, relationalities and proximities*. Routledge.
- Armstrong, J., & Mellor, D. (2016). Internet child pornography offenders: An examination of attachment and intimacy deficits. *Legal and Criminological Psychology*, 21(1), 41–55. <https://doi.org/10.1111/lcrp.12028>
- Arneberg, E. J., & Hegna, K. (2018). Virtuelle grenseutfordringer: Symbolske grenser i spill i The League of Legends. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 2(3), 259–274. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2018-03-05>
- Ask, K. (2016). Når jentene må inn i skapet: Seksuell trakassering og kjønnsfrihet i online dataspill. *Norsk medietidsskrift*, 23(1), 1–21. <https://doi.org/10.18261/issn.0805-9535-2016-01-03>
- Aslan, D. (2011). Critically evaluating typologies of internet sex offenders: A psychological perspective. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 11(5), 406–431. <https://doi.org/10.1080/15228932.2011.588925>
- Aslan, D., & Edelman, R. (2014). Demographic and offence characteristics: A comparison of sex offenders convicted of possessing indecent images of children, committing contact sex offences or both offences. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 25(2), 121–134. <https://doi.org/10.1080/14789949.2014.884618>
- Aslan, D., Edelman, R., Bray, D., & Worrell, M. (2014). Entering the world of sex offenders: An exploration of offending behaviour patterns of those with both Internet and contact sex offences against children. *Journal of Forensic Practice*, 16(2), 110–126. <https://doi.org/10.1108/JFP-02-2013-0015>

Assink, M., van der Put, C. E., Meeuwse, M. W. C. M., de Jong, N. M., Oort, F. J., Stams, G. J. J. M., & Hoeve, M. (2019). Risk factors for child sexual abuse victimization: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 145(5), 459–489.

<https://doi.org/10.1037/bul0000188>

Augustín, L. R., & Faber, S. T. (2016). Køn, krop, intimitet og seksualitet på de sociale medier: Er der behov for (nye) pædagogiske indsatser? I G. R. Hansen & S. B. Nielsen (Red.), *Køn, seksualitet & mangfold* (s. 247–267). Samfundslitteratur.

Babchishin, K. M., Hanson, R. K., & Hermann, C. A. (2011). The characteristics of online sex offenders: A meta-analysis. *Sexual Abuse*, 23(1), 92–123.

<https://doi.org/10.1177/1079063210370708>

Babchishin, K. M., Hanson, R. K., & VanZuylen, H. (2015). Online child pornography offenders are different: A meta-analysis of the characteristics of online and offline sex offenders against children. *Archives of Sexual Behavior*, 44(1), 45–66.

<https://doi.org/10.1007/s10508-014-0270-x>

Babchishin, K. M., Merdian, H. L., Bartels, R. M., & Perkins, D. (2018). Child sexual exploitation materials offenders: A review. *European Psychologist*, 23(2), 130–143.

<https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000326>

Bailey, J. M., Bernhard, P. A., & Hsu, K. J. (2016). An Internet study of men sexually attracted to children: Correlates of sexual offending against children. *Journal of Abnormal Psychology*, 125(7), 989–1000. <https://doi.org/10.1037/abn0000213>

Baker, C. K., & Carreño, P. K. (2016). Understanding the role of technology in adolescent dating and dating violence. *Journal of Child and Family Studies*, 25(1), 308–320. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0196-5>

Balfe, M., Gallagher, B., Masson, H., Balfe, S., Brugha, R., & Hackett, S. (2015). Internet child sex offenders' concerns about online security and their use of identity protection technologies: A review. *Child Abuse Review*, 24(6), 427–439.

<https://doi.org/10.1002/car.2308>

Bamble kommune. (2019). *Handlingsplan mot vold og seksuelle overgrep 2019-2023*. <http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2019/09/handlingsplan-mot-vold-og-seksuelle-overgrep-i-nare-relasjoner-2019bamble.pdf>

Barbovschi, M., & Staksrud, E. (2020). *The experiences of Norwegian adolescents with online sexual messages*. Universitetet i Oslo.

https://www.hf.uio.no/imk/forskning/prosjekter/eu-kids-iv/rapporter/eu-kids-online-2020/report_no_experiences-with-sexual-messages_final5.pdf

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Barndommen kommer ikke i reprise. Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017)*.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/strategi_overgrep_m.bokmerker_r_evidert.pdf

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2014). *En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017)*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/foa/bld_overgrep_web.pdf

Barne- og familiedepartementet. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178_931-fns_barnekonvensjon.pdf

- Barne- og familiedepartementet. (2005). *Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005–2009)*.
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/rap/2005/0004/ddd/pdfv/245298-69901_strategiplan.pdf
- Barne- og familiedepartementet. (2017). *NOU 2017: 12 Svikt og svik—Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt*.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2017-12/id2558211/>
- Barne- og familiedepartementet. (2019). *Beskyttelse av barn mot seksuelt misbruk og utnyttning. Norges gjennomføring av Lanzarote konvensjon*.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/f8802f1e89c64db2a23b603d2be49829/rapport-lanzarote-konvensjon-no.pdf>
- Barne- og familiedepartementet. (2020). *Prop. 1 S. (2019-2020). For budsjettåret 2020*.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/232fb0a54f0245babbc2661301d507d9/nn-no/pdfs/prp201920200001bfdddpdfs.pdf>
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2016). *Prop. 12S (2016–2017). Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)*.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/f53d8d6717d84613b9f0fc87deab516f/no/pdfs/prp201620170012000dddpdfs.pdf>
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2018). *Trygge foreldre – trygge barn. Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018–2021)*.
https://www.regjeringen.no/contentassets/23fff4c08d0440ca84543ff74786c6a0/bld_for_eldrestotte_strategi_21juni18.pdf
- Barneombudet. (2018). «Alle kjenner noen som har opplevd det». *Samtaler om ungdom om seksuelle krenkelser*. <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2018/02/Barneombudets-rapport-om-seksuelle-krenkelser-enkeltsider-pdf-lowres.pdf>
- Barneombudet. (2019). *Ungdom om digitale medier. Vurderinger og forslag fra Barneombudets ekspertgruppe om en tryggere digital hverdag*.
<https://bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00004949>
- Bartels, R. M., & Merdian, H. L. (2016). The implicit theories of child sexual exploitation material users: An initial conceptualization. *Aggression and Violent Behavior, 26*, 16–25. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.11.002>
- Bergen, E., Antfolk, J., Jern, P., Alanko, K., & Santtila, P. (2013). Adults' sexual interest in children and adolescents online: A quasi-experimental study. *International Journal of Cyber Criminology, 7*(2), 94–111.
<https://www.cybercrimejournal.com/bergenetalijcc2013vol7issue2.pdf>
- Bergen, E., Davidson, J., Schulz, A., Schuhmann, P., Johansson, A., Santtila, P., & Jern, P. (2014). The effects of using identity deception and suggesting secrecy on the outcomes of adult-adult and adult-child or -adolescent online sexual interactions. *Victims & Offenders, 9*(3), 276–298. <https://doi.org/10.1080/15564886.2013.873750>
- Bickart, W., McLearn, A. M., Grady, M. D., & Stoler, K. (2019). A descriptive study of psychosocial characteristics and offense patterns in females with online child pornography offenses. *Psychiatry Psychology and Law, 26*(2), 295–311.
<https://doi.org/10.1080/13218719.2018.1506714>
- Bjørnholt, M. (2019). Theorising sexual violence in intimate relations in Scandinavia. A literature review. I M. B. Heinskou, M.-L. Skilbrei, & K. Stefansen (Red.), *Rape in the Nordic countries: Continuity and change* (s. 18–32). Routledge.

- Black, P. J., Wollis, M., Woodworth, M., & Hancock, J. T. (2015). A linguistic analysis of grooming strategies of online child sex offenders: Implications for our understanding of predatory sexual behavior in an increasingly computer-mediated world. *Child Abuse & Neglect*, 44, 140–149. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.12.004>
- Bourke, M. L., Fragomeli, L., Detar, P. J., Sullivan, M. A., Meyle, E., & O’Riordan, M. (2015). The use of tactical polygraph with sex offenders. *Journal of Sexual Aggression*, 21(3), 354–367. <https://doi.org/10.1080/13552600.2014.886729>
- Boyle, K. (2019). What’s in a name? Theorising the inter-relationships of gender and violence. *Feminist Theory*, 20(1), 19–36. <https://doi.org/10.1177/1464700118754957>
- Briggs, P., Simon, W. T., & Simonsen, S. (2011). An exploratory study of Internet-initiated sexual offenses and the chat room sex offender. Has the Internet enabled a new typology of sex offender? *Sexual Abuse*, 23(1), 72–91. <https://doi.org/10.1177/1079063210384275>
- Broome, L. J., Izura, C., & Lorenzo-Dus, N. (2018). A systematic review of fantasy driven vs. contact driven internet-initiated sexual offences: Discrete or overlapping typologies? *Child Abuse & Neglect*, 79, 434–444. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.02.021>
- Brown, R., Napier, S., & Smith, R. G. (2020). Australians who view live streaming of child sexual abuse: An analysis of financial transactions. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, 589. Australian Institute of Criminology. <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi589>
- Bråttförebyggande rådet. (2011). *Polisanmälda våldakter mot barn. En uppdaterad kunskapsbild* (Rapport 2011:6). https://www.bra.se/download/18.744c0a913040e4033180001042/1371914718584/2011_6_polisanmalda_valdtkter_barn.pdf
- Bråttförebyggande rådet. (2019). *Indikatorer på sexualbrottsutvecklingen 2005-2017* (Rapport 2019:5). https://www.bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70e1919f/1565079287510/2019_5_Indikatorer_%20pa_sexualbrottsutvecklingen_2005_2017.pdf
- Burgess, A. W., Carretta, C. M., & Burgess, A. G. (2012). Patterns of federal Internet offenders: A pilot study. *Journal of Forensic Nursing*, 8(3), 112–121. <https://doi.org/10.1111/j.1939-3938.2011.01132.x>
- Butler, J. (1997). *Excitable speech: A politics of the performative*. Routledge.
- Cahill, A. J. (2009). Sexual violence and objectification. I R. J. Heberle & V. Grace (Red.), *Theorizing sexual violence* (s. 14–30). Routledge.
- Cahill, A. J. (2016). Unjust sex vs. Rape. *Hypatia*, 31(4), 746–761. <https://doi.org/10.1111/hypa.12294>
- Canders, C. P., Merchant, R. C., Pleet, K., & Fuerch, J. H. (2013). Internet-initiated sexual assault among US adolescents reported in newspapers, 1996–2007. *Journal of Child Sexual Abuse*, 22(8), 987–999. <https://doi.org/10.1080/10538712.2013.839593>
- Cardei, C., & Rebedea, T. (2017). Detecting sexual predators in chats using behavioral features and imbalanced learning. *Natural Language Engineering*, 23(4), 589–616. <https://doi.org/10.1017/S1351324916000395>
- Chiang, E., & Grant, T. (2019). Deceptive identity performance: Offender moves and multiple personas in online child abuse conversations. *Applied Linguistics*, 40(4), 675–698. <https://doi.org/10.1093/applin/amy007>

- Chiu, M. M., Seigfried-Spellar, K. C., & Ringenberg, T. R. (2018). Exploring detection of contact vs. fantasy online sexual offenders in chats with minors: Statistical discourse analysis of self-disclosure and emotion words. *Child Abuse & Neglect*, 81, 128–138. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.04.004>
- Christensen, L. S., & Tsagaris, G. S. (2020). Offenders convicted of child sexual exploitation material offences: Characteristics of offenders and an exploration of judicial censure. *Psychiatry Psychology and Law*, 27(4), 647–664. <https://doi.org/10.1080/13218719.2020.1742240>
- Clevenger, S. L., Navarro, J. N., & Jasinski, J. L. (2016). A matter of low self-control? Exploring differences between child pornography possessors and child pornography producers/distributors using self-control theory. *Sexual Abuse*, 28(6), 555–571. <https://doi.org/10.1177/1079063214557173>
- Craven, S., Brown, S., & Gilchrist, E. (2006). Sexual grooming of children: Review of literature and theoretical considerations. *Journal of Sexual Aggression*, 12(3), 287–299. <https://doi.org/10.1080/13552600601069414>
- Crow, M. S., & Lannes, P. S. (2015). Risk, proportionality, and sentencing: Guideline circumvention in federal child pornography and sexual abuse cases. *Criminal Justice Policy Review*, 26(6), 575–597. <https://doi.org/10.1177/0887403414526230>
- da Cunha, B. R., MacCarron, P., Passold, J. F., dos Santos, L. W., Oliveira, K. A., & Gleeson, J. P. (2020). Assessing police topological efficiency in a major sting operation on the dark web. *Scientific Reports*, 10(73). <https://doi.org/10.1038/s41598-019-56704-4>
- Dahl, J. Y., & Bjelland, H. F. (2019). Politiets datasystemer som kilde til innsikt i politiets etterforskningspraksiser. I I. M. Sunde & N. Sunde (Red.), *Det digitale er et hurtigtog! Vitenskapelige perspektiver på politiarbeid, digitalisering og teknologi* (s. 209–226). Fagbokforlaget.
- Dahl, K. M., Henze-Pedersen, S., Østergaard, S. V., & Østergaard, J. (2018). *Unge oppfattelser av køn, krop og seksualitet*. VIVE. <https://www.vive.dk/da/udgivelser/unges-opfattelser-af-koen-krop-og-seksualitet-7006/>
- Dale, A., Davies, A., & Wei, L. (1997). Developing a typology of rapists' speech. *Journal of Pragmatics*, 27(5), 653–669. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(96\)00060-4](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(96)00060-4)
- Davidson, J., & Gottschalk, P. (2011). Characteristics of the Internet for criminal child sexual abuse by online groomers. *Criminal Justice Studies: A Critical Journal of Crime, Law & Society*, 24(1), 23–36. <https://doi.org/10.1080/1478601X.2011.544188>
- De Ridder, S. (2019). Sexting as sexual stigma: The paradox of sexual self-representation in digital youth cultures. *European Journal of Cultural Studies*, 22(5–6), 563–578. <https://doi.org/10.1177/1367549418810080>
- de Santisteban, P., del Hoyo, J., Alcazar-Corcoles, M. A., & Gámez-Guadix, M. (2018). Progression, maintenance, and feedback of online child sexual grooming: A qualitative analysis of online predators. *Child Abuse & Neglect*, 80, 203–215. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.03.026>
- de Santisteban, P., & Gámez-Guadix, M. (2018a). Longitudinal and reciprocal relationships of depression among minors with online sexual solicitations and interactions with adults. *Cyberpsychology Behavior and Social Networking*, 21(6), 355–360. <https://doi.org/10.1089/cyber.2017.0641>

- de Santisteban, P., & Gámez-Guadix, M. (2018b). Prevalence and risk factors among minors for online sexual solicitations and interactions with adults. *Journal of Sex Research*, 55(7), 939–950. <https://doi.org/10.1080/00224499.2017.1386763>
- Deen, L., Johansen, K. B. H., Møller, S. P., & Laursen, B. (2018). *Vold og seksuelle krænkelser. En afdækning af omfang og udvikling af fysisk vold og seksuelle overgreb og omfang af seksuelle krænkelser samt en analyse af erfaringer med digitale seksuelle krænkelser*. Statens Institut for Folkesundhed. https://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2018/08/vold_og_seksuelle_kraenkelser.pdf
- DeHart, D., Dwyer, G., Seto, M. C., Moran, R., Letourneau, E., & Schwarz-Watts, D. (2017). Internet sexual solicitation of children: A proposed typology of offenders based on their chats, e-mails, and social network posts. *Journal of Sexual Aggression*, 23(1), 77–89. <https://doi.org/10.1080/13552600.2016.1241309>
- DeKeseredy, W. S., & Schwartz, M. D. (2016). Thinking sociologically about image-based sexual abuse: The contribution of male peer support theory. *Sexualization, Media, & Society*, 2(4), 237462381668469. <https://doi.org/10.1177/2374623816684692>
- DeLong, R., Durkin, K., & Hundersmarck, S. (2010). An exploratory analysis of the cognitive distortions of a sample of men arrested in internet sex stings. *Journal of Sexual Aggression*, 16(1), 59–70. <https://doi.org/10.1080/13552600903428235>
- Demant, J., Bakken, S. A., Harder, S. K., & Elmoose, K. (2019). FOCUS: Digital transgression and the changing nature of crime. *Discover Society*. <https://discoversociety.org/2019/06/05/focus-digital-transgression-and-the-changing-nature-of-crime/>
- Demant, J., Elmoose Jørgensen, K., & Harder, S. K. (2018). *Unge kriminelle adfærd på nettet*. Det Kriminalpræventive Råd. https://dkr.dk/media/13150/unges-kriminelle-adfaerd-pa-nettet_ny.pdf
- DeMarco, J., Sharrock, S., Crowther, T., & Barnard, M. (2018). *Behaviour and characteristics of perpetrators of online-facilitated child sexual abuse and exploitation. A rapid evidence assessment*. NatCen Social Resarch. <https://www.iicsa.org.uk/key-documents/3720/download/rapid-evidence-assessment-behaviour-characteristics-perpetrators-online-facilitated-child-sexual-abuse-exploitation.pdf>
- Departementene. (2016). # Ungdomshelse – regjeringens strategi for ungdomshelse 2016–2021. https://www.regjeringen.no/contentassets/838b18a31b0e4b31bbfa61336560f269/ungdomshelsestrategi_2016.pdf
- Departementene. (2017). *Mestre hele livet. Regjeringens strategi for god psykisk helse (2017–2022)*. https://www.regjeringen.no/contentassets/f53f98fa3d3e476b84b6e36438f5f7af/strategi_for_god_psykisk-helse_250817.pdf
- Departementene. (2019). *Tiltaksoversikt til nasjonal strategi for digital sikkerhet*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/c57a0733652f47688294934ffd93fc53/tiltaks-oversikt--nasjonal-strategi-for-digital-sikkerhet.pdf>
- Dick, R. N., McCauley, H. L., Jones, K. A., Tancredi, D. J., Goldstein, S., Blackburn, S., Monasterio, E., James, L., Silverman, J. G., & Miller, E. (2014). Cyber dating abuse among teens using school-based health centers. *Pediatrics*, 134(6), e1560–e1567. <https://doi.org/10.1542/peds.2014-0537>
- Dobson, A. S., Robards, B., & Carah, N. (2018). *Digital intimate publics and social media*. Palgrave Macmillan.

- Dodge, A., & Spencer, D. C. (2018). Online sexual violence, child pornography or something else entirely? Police responses to non-consensual intimate image sharing among youth. *Social & Legal Studies*, 27(5), 636–657. <https://doi.org/10.1177/0964663917724866>
- Dombert, B., Schmidt, A. F., Banse, R., Briken, P., Hoyer, J., Neutze, J., & Osterheider, M. (2016). How common is men's self-reported sexual interest in prepubescent children? *The Journal of Sex Research*, 53(2), 214–223. <https://doi.org/10.1080/00224499.2015.1020108>
- Dragiewicz, M., Burgess, J., Matamoros-Fernández, A., Salter, M., Suzor, N. P., Woodlock, D., & Harris, B. (2018). Technology facilitated coercive control: Domestic violence and the competing roles of digital media platforms. *Feminist Media Studies*, 18(4), 609–625. <https://doi.org/10.1080/14680777.2018.1447341>
- Draucker, C. B., & Martsof, D. S. (2010). The role of electronic communication technology in adolescent dating violence. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 23(3), 133–142. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6171.2010.00235.x>
- du Toit, L. (2012). From consent to coercive circumstances: Rape law reform on trial. *South African Journal on Human Rights*, 28(3), 380–404. <https://doi.org/10.1080/19962126.2012.11865053>
- Döring, N. (2014). Consensual sexting among adolescents: Risk prevention through abstinence education or safer sexting? *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 8(1). <https://doi.org/10.5817/CP2014-1-9>
- ECPAT Sverige. (2017). *I gråzonen. En rapport om lagliga sexuella kränkningar av barn.* <https://www.ecpat.se/uploads/2.PDF/Rapporter/I-Gråzonen-ECPAT-Sverige-ian2018-1.pdf>
- ECPAT Sverige. (2018). *Sexuell exploatering av barn på internet. En rapport från ECPAT Hotline 2018.* https://www.ecpat.se/uploads/161-1814_Hotline_Report_2018_06.pdf
- ECPAT Sverige. (2019). «Man kan bli utpressad även om det kändes okej från början»—*En rapport om barns egenproducerade material.* https://www.ecpat.se/uploads/ECPAT_Hotline-rapport_2019.pdf
- ECPAT Sverige. (2020). «I början vart det lite läskigt men nu är det vardag». *En rapport om yngre barn och egenproducerat material.* https://www.ecpat.se/uploads/ECPAT_HotlineRapport_2020.pdf
- ECPAT International. (2016). *Terminology guidelines for the protection of children from sexual exploitation and sexual abuse.* <http://luxembourgguidelines.org>
- ECPAT International. (2017). *Regional overview: Sexual exploitation of children in Southeast Asia.* https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2018/02/Regional-Overview_Southeast-Asia.pdf
- Eke, A. W., Helmus, L. M., & Seto, M. C. (2019). A validation study of the Child Pornography Offender Risk Tool (CPORT). *Sexual Abuse*, 31(4), 456–476. <https://doi.org/10.1177/1079063218762434>
- Elliott, I. A., Beech, A. R., & Mandeville-Norden, R. (2013). The psychological profiles of internet, contact, and mixed internet/contact sex offenders. *Sexual Abuse*, 25(1), 3–20. <https://doi.org/10.1177/1079063212439426>

Eneman, M. (2009). Counter-surveillance strategies adopted by child pornographers. *International Journal of Technology and Human Interaction*, 5(4), 1–17.

<https://doi.org/10.4018/jthi.2009062501>

Eneman, M. (2010). *Developing child protection strategies: A critical study of offenders' use of information technology for the sexual exploitation of children* [PhD-avhandling, Göteborgs universitet].

https://qupea.ub.gu.se/bitstream/2077/23994/1/qupea_2077_23994_1.pdf

EU. (2020). *EU strategy for a more effective fight against child sexual abuse*.

https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20200724_com-2020-607-commission-communication_en.pdf

Europol. (2020). *Exploiting isolation: Offenders and victims of online child sexual abuse during the COVID-19 pandemic*.

https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/europol_covid_report-cse_jun2020v.3_0.pdf

Faust, E., Bickart, W., Renaud, C., & Camp, S. (2015). Child pornography possessors and child contact sex offenders: A multilevel comparison of demographic characteristics and rates of recidivism. *Sexual Abuse*, 27(5), 460–478.

<https://doi.org/10.1177/1079063214521469>

Finansministeriet. (2018). *National strategi for cyber- og informationssikkerhed*.

https://stm.dk/multimedia/2018_National_strategi_for_cyber-og_informationssikkerhed.pdf

Fleschler Peskin, M., Markham, C. M., Addy, R. C., Shegog, R., Thiel, M., & Tortolero, S. R. (2013). Prevalence and patterns of sexting among ethnic minority urban high school students. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(6), 454–459.

<https://doi.org/10.1089/cyber.2012.0452>

Fortin, F., & Proulx, J. (2019). Sexual interests of child sexual exploitation material (CSEM) consumers: Four patterns of severity over time. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(1), 55–76.

<https://doi.org/10.1177/0306624X18794135>

Fournier, R., & Latapy, M. (2015). Temporal patterns of pedophile activity in a P2P network: First insights about user profiles from big data. *International Journal of Internet Science*, 10(1), 8–19.

https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01345812/file/fournier_ijis_2015.pdf

Franqueira, V. N. L., Bryce, J., Al Mutawa, N., & Marrington, A. (2018). Investigation of indecent images of children cases: Challenges and suggestions collected from the trenches. *Digital Investigation*, 24, 95–105.

<https://doi.org/10.1016/j.diin.2017.11.002>

Fransson, E., Martinsen, T., & Staksrud, E. (2019). Rape in the age of the Internet. I M. B. Heinschou, M.-L. Skilbrei, & K. Stefansen (Red.), *Rape in the Nordic countries* (s. 189–204). Routledge.

Gámez-Guadix, M., Almendros, C., Calvete, E., & De Santisteban, P. (2018). Persuasion strategies and sexual solicitations and interactions in online sexual grooming of adolescents: Modeling direct and indirect pathways. *Journal of Adolescence*, 63, 11–18.

<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2017.12.002>

- Gámez-Guadix, M., & Mateos-Pérez, E. (2019). Longitudinal and reciprocal relationships between sexting, online sexual solicitations, and cyberbullying among minors. *Computers in Human Behavior*, *94*, 70–76. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.01.004>
- Gandolfi, C. E., Mosillo, M., Del Castillo, G., Forni, G., Pietronigro, A., Tiwana, N., & Pellai, A. (2020). Online grooming: An analysis of the phenomenon. *Minerva Pediatrica*. <https://doi.org/10.23736/S0026-4946.20.05615-7>
- Garrington, C., Chamberlain, P., Douglas, D. R., & Boer, D. P. (2018). Risk assessment of online child abuse material (CAM) offenders: A review of existing tools. *Journal of Criminal Psychology*, *8*(2), 150–161. <https://doi.org/10.1108/JCP-05-2017-0022>
- Garrington, C., Merdian, H., & Boer, D. P. (2020). Variables influencing the case prioritisation of men convicted of internet child abuse material offences. *Sexual Offending: Theory, Research, and Prevention*, *15*(1), e3065. <https://doi.org/10.5964/sotrap.3065>
- Garrington, C., Rickwood, D., Chamberlain, P., & Boer, D. P. (2018). A systematic review of risk variables for child abuse material offenders. *Journal of Forensic Practice*, *20*(2), 91–101. <https://doi.org/10.1108/JFP-05-2017-0013>
- Gavey, N. (2005). *Just sex? The cultural scaffolding of rape*. Routledge.
- Gewirtz-Meydan, A., Lahav, Y., Walsh, W., & Finkelhor, D. (2019). Psychopathology among adult survivors of child pornography. *Child Abuse & Neglect*, *98*, 104189. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104189>
- Gewirtz-Meydan, A., Walsh, W., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2018). The complex experience of child pornography survivors. *Child Abuse & Neglect*, *80*, 238–248. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.03.031>
- Gillespie, A. A. (2010). Legal definitions of child pornography. *Journal of Sexual Aggression*, *16*(1), 19–31. <https://doi.org/10.1080/13552600903262097>
- Gillespie, A. A. (2018). Child pornography. *Information & Communications Technology Law*, *27*(1), 30–54. <https://doi.org/10.1080/13600834.2017.1393932>
- Gillespie, S. M., Bailey, A., Squire, T., Carey, M. L., Eldridge, H. J., & Beech, A. R. (2018). An evaluation of a community-based psycho-educational program for users of child sexual exploitation material. *Sexual Abuse*, *30*(2), 169–191. <https://doi.org/10.1177/1079063216639591>
- Gillespie, T. (2010). The politics of «platforms». *New Media & Society*, *12*(3), 347–364. <https://doi.org/10.1177/1461444809342738>
- Goller, A., Jones, R., Dittmann, V., Taylor, P., & Graf, M. (2016). Criminal recidivism of illegal pornography offenders in the overall population—A national cohort study of 4612 offenders in Switzerland. *Advances in Applied Sociology*, *6*(2), 48–56. <https://doi.org/10.4236/aasoci.2016.62005>
- Gottfried, E. D., Shier, E. K., & Mulay, A. L. (2020). Child pornography and online sexual solicitation. *Current Psychiatry Reports*, *22*, 10. <https://doi.org/10.1007/s11920-020-1132-y>
- Gottschalk, P. (2011). A dark side of computing and information sciences: Characteristics of online groomers. *Journal of Emerging Trends in Computing and Information Sciences*, *2*(9), 447–455. http://www.cisjournal.org/journalofcomputing/archive/vol2no9/vol2no9_5.pdf

- Gough, D., Oliver, S., & Thomas, J. (2017). *An introduction to systematic reviews* (2nd edition). SAGE.
- Griffin-Shelley, E. (2014). Sex and love addicts, who sexually offend: Two cases of online use of child pornography (child sexual abuse images). *Sexual Addiction & Compulsivity*, 21(4), 322–341. <https://doi.org/10.1080/10720162.2014.966936>
- Grosskopf, A. (2010). Online interactions involving suspected paedophiles who engage male children. *Trends & Issues in Crime & Criminal Justice*, 403. Australian Institute of Criminology. <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi403>
- Gullestad, M. (1997). A passion for boundaries: Reflections on connections between the everyday lives of children and discourses on the nation in contemporary Norway. *Childhood*, 4(1), 19–42. <https://doi.org/10.1177/0907568297004001002>
- Hafstad, G. S., & Augusti, E.-M. (2019). *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten* (Rapport 4/2019). NKVTS. https://www.nkvts.no/content/uploads/2019/10/Rapport_4_19_UEVO.pdf
- Hamilton-Giachritsis, C., Hanson, E., Whittle, H., Alves-Costa, F., & Beech, A. (2020). Technology assisted child sexual abuse in the UK: Young people's views on the impact of online sexual abuse. *Children and Youth Services Review*, 119, 105451. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2020.105451>
- Hamilton-Giachritsis, C., Hanson, E., Whittle, H., Alves-Costa, F., Pintos, A., Metcalf, T., & Beech, A. (2020). Technology assisted child sexual abuse: Professionals' perceptions of risk and impact on children and young people. *Child Abuse & Neglect*, 104651. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104651>
- Handyside, S., & Ringrose, J. (2017). Snapchat memory and youth digital sexual cultures: Mediated temporality, duration and affect. *Journal of Gender Studies*, 26(3), 347–360. <https://doi.org/10.1080/09589236.2017.1280384>
- Harder, S. K. (2020). The emotional bystander – sexting and image-based sexual abuse among young adults. *Journal of Youth Studies*. <https://doi.org/10.1080/13676261.2020.1757631>
- Harder, S. K., Jørgensen, K. E., Gårdshus, J. P., & Demant, J. (2019). Digital sexual violence. Image-based sexual abuse among Danish youth. I M. B. Heinschou, M.-L. Skilbrei, & K. Stefansen (Red.), *Rape in the Nordic countries: Continuity and change* (s. 205–223). Routledge.
- Harris, B. A., & Woodlock, D. (2019). Digital coercive control: Insights from two landmark domestic violence studies. *The British Journal of Criminology*, 59(3), 530–550. <https://doi.org/10.1093/bjc/azy052>
- Hasinoff, A. A. (2013). Sexting as media production: Rethinking social media and sexuality. *New Media & Society*, 15(4), 449–465. <https://doi.org/10.1177/1461444812459171>
- Hayes, R. M., & Dragiewicz, M. (2018). Unsolicited dick pics: Erotica, exhibitionism or entitlement? *Women's Studies International Forum*, 71, 114–120. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2018.07.001>
- Hellevik, P. M. (2019). Teenagers' personal accounts of experiences with digital intimate partner violence and abuse. *Computers in Human Behavior*, 92, 178–187. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.11.019>

- Helse- og omsorgsdepartementet. (2019). *Opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse (2019–2024)*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/1ea3287725fa4a2395287332af50a0ab/no/pdfs/prp201820190121000dddpdfs.pdf>
- Helweg-Larsen, K., Schutt, N., & Larsen, H. B. (2012). Predictors and protective factors for adolescent Internet victimization: Results from a 2008 nationwide Danish youth survey. *Acta Paediatrica*, 101(5), 533–539. <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2011.02587.x>
- Hennum, R. (2006). Kriminalisering av onde hensikter? *Tidsskrift for strafferett*, 6(2), 97–100. https://www.idunn.no/tidsskrift_for_strafferett/2006/02/ytring
- Henry, N., & Flynn, A. (2019). Image-based sexual abuse: Online distribution channels and illicit communities of support. *Violence Against Women*, 25(16), 1932–1955. <https://doi.org/10.1177/1077801219863881>
- Henry, N., Flynn, A., & Powell, A. (2020). Technology-facilitated domestic and sexual violence: A review. *Violence Against Women*, 26(15–16), 1828–1854. <https://doi.org/10.1177/1077801219875821>
- Henry, N., & Powell, A. (2015). Beyond the «sext»: Technology-facilitated sexual violence and harassment against adult women. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 48(1), 104–118. <https://doi.org/10.1177/0004865814524218>
- Henry, O., Mandeville-Norden, R., Hayes, E., & Egan, V. (2010). Do internet-based sexual offenders reduce to normal, inadequate and deviant groups? *Journal of Sexual Aggression*, 16(1), 33–46. <https://doi.org/10.1080/13552600903454132>
- Henshaw, M., Ogloff, J. R. P., & Clough, J. A. (2017). Looking beyond the screen: A critical review of the literature on the online child pornography offender. *Sexual Abuse*, 29(5), 416–445. <https://doi.org/10.1177/1079063215603690>
- Hernandez, S. C. L. S., Lacsina, A. C., Ylade, M. C., Aldaba, J., Lam, H. Y., Estacio, Jr., L. R., & Lopez, A. L. (2018). Sexual exploitation and abuse of children online in the Philippines: A review of online news and articles. *Acta Medica Philippina*, 52(4), 305–311. <https://doi.org/10.47895/amp.v52i4.352>
- Hirsch, J. S., & Khan, S. (2020). *Sexual citizens: A landmark study of sex, power, and assault on campus*. W. W. Norton & Company.
- Hirschtritt, M. E., Tucker, D., & Binder, R. L. (2019). Risk assessment of online child sexual exploitation offenders. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 47(2), 155–164. <https://doi.org/10.29158/JAAPL.003830-19>
- Holst, N. S. (2018). Børn og unges deling af digitale billeder og film. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 105(2), 154–169. <https://tidsskrift.dk/NTfK/article/view/120554/168075>
- Horsman, G. (2018). Combatting those who intentionally access images depicting child sexual abuse on the Internet: A call for a new offence in England and Wales. *Computer Law & Security Review*, 34(1), 111–124. <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2017.05.017>
- Houtepen, J. A. B. M., Sijtsema, J. J., & Bogaerts, S. (2014). From child pornography offending to child sexual abuse: A review of child pornography offender characteristics and risks for cross-over. *Aggression and Violent Behavior*, 19(5), 466–473. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.07.011>

- Howard, P. D., Barnett, G. D., & Mann, R. E. (2014). Specialization in and within sexual offending in England and Wales. *Sexual Abuse, 26*(3), 225–251. <https://doi.org/10.1177/1079063213486934>
- Hui, D. T. L., Xin, C. W., & Khader, M. (2015). Understanding the behavioral aspects of cyber sexual grooming: Implications for law enforcement. *International Journal of Police Science & Management, 17*(1), 40–49. <https://doi.org/10.1177/1461355714566782>
- Hunn, C., Spiranovic, C., Prichard, J., & Gelb, K. (2020). Why internet users' perceptions of viewing child exploitation material matter for prevention policies. *Australian & New Zealand Journal of Criminology, 53*(2), 174–193. <https://doi.org/10.1177/0004865820903794>
- Ioannou, M., Synnott, J., Reynolds, A., & Pearson, J. (2018). A comparison of online and offline grooming characteristics: An application of the victim roles model. *Computers in Human Behavior, 85*, 291–297. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.04.011>
- Jacobsen, J. (2019). *Valdtektsstraffebudet: Gjeldande rett og spørsmålet om reform* (1. utgåva, 1. opplaget). Fagbokforlaget.
- Jane, E. (2017). *Misogyny online: A short (and brutish) history*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781473916029>
- Johansen, K. B. H., Pedersen, B. M., & Tjornhoj-Thomsen, T. (2019). Visual gossiping: Non-consensual «nude» sharing among young people in Denmark. *Culture, Health & Sexuality, 21*(9), 1029–1044. <https://doi.org/10.1080/13691058.2018.1534140>
- Joleby, M., Landström, S., Lunde, C., & Jonsson, L. S. (2021). Experiences and psychological health among children exposed to online child sexual abuse – a mixed methods study of court verdicts. *Psychology, Crime & Law, 27*(2), 159–181. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2020.1781120>
- Joleby, M., Lunde, C., Landström, S., & Jonsson, L. S. (2020). «All of me is completely different»: Experiences and consequences among victims of technology-assisted child sexual abuse. *Frontiers in Psychology, 11*, 606218. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.606218>
- Jones, L. M., Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. (2012). Trends in youth internet victimization: Findings from three youth internet safety surveys 2000-2010. *Journal of Adolescent Health, 50*(2), 179–186. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2011.09.015>
- Jonsson, L., Fredlund, C., Priebe, G., Wadsby, M., & Svedin, C. G. (2019). Online sexual abuse of adolescents by a perpetrator met online: A cross-sectional study. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 13*, 32. <https://doi.org/10.1186/s13034-019-0292-1>
- Jonsson, L., & Svedin, C. G. (2017). *Barn utsatta for seksuelle overgrep på nettet*. Barnafriid – Nationellt kunskapscentrum. <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1153434/FULLTEXT01.pdf>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2012). *Handlingsplan mot voldtekt 2012–2014*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/dokumenter/planer/handlingsplan_mot_voldtekt_2012-2014.pdf
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2013). *Handlingsplan for forebygging av kriminalitet (2013–2016)*. https://www.regjeringen.no/contentassets/fda931710c8d4ce9a5dee626ad93d649/handlingsplan-kriminalitetsforebygging_2013.pdf

Justis- og beredskapsdepartementet. (2015). *Justis- og beredskapsdepartementets strategi for å bekjempe IKT-kriminalitet.*

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/justis-og-beredskapsdepartementets-strategi-for-a-bekjempe-ikt-kriminalitet/id2413705/>

Justis- og beredskapsdepartementet. (2019a). *Rapport fra arbeidsgruppe som har sett på saksflyt i saker som gjelder overgrep mot barn (oppnevnt av Justis- og beredskapsdepartementet 26. Juli 2018).* http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2019/03/saksflyt-rapport_jd2019.pdf

Justis- og beredskapsdepartementet. (2020a). *Politimeldingen – et politi for fremtiden (2019-2020).*

<https://www.regjeringen.no/contentassets/3fab938bb49b434f946bdd0b6fe6db13/no/pdfs/stm201920200029000dddpdfs.pdf>

Justis- og beredskapsdepartementet. (2020b). *Prop. 1 S (2019-2020). For budsjettåret 2020.*

https://www.regjeringen.no/contentassets/ced2f26a04c74f1e8483a0592f441ad0/no/pdfs/prp201920200001_jdddpdfs.pdf

Justis- og beredskapsdepartementet, & Forsvarsdepartementet. (2019). *Nasjonal strategi for digital sikkerhet.* <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonal-strategi-for-digital-sikkerhet/id2627177/>

Justis- og beredskapsdepartementet. (2019b). *Handlingsplan mot voldtekt 2019–2022.* <https://www.regjeringen.no/contentassets/1469f9bedad1476aadb0369ee899ab65/handlingsplan-mot-voldtekt-20192022.pdf>

Justis- og politidepartementet. (2004). *Ot.prp. nr. 38 (2004-2005). Om lov om endringer i straffelova (eige straffebod om kjønnslege skildringar som gjer bruk av barn).* <https://www.regjeringen.no/contentassets/b199128791b74a99ae4c1229db684944/nn-no/pdfs/otp200420050037000dddpdfs.pdf>

Justis- og politidepartementet. (2006). *Ot.prp. nr. 18 (2006-2007). Om lov om endringer i straffeloven 1902 mv. (Straffebud om å møte et barn med forsett om å begå seksuelt overgrep mv.).*

<https://www.regjeringen.no/contentassets/080a36149a7c4747a2e09609a39ceb0b/no/pdfs/otp200620070018000dddpdfs.pdf>

Justis- og politidepartementet. (2007). *Forebygging av internettrelaterte overgrep mot barn.*

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/jd/nyh/2007/0012/ddd/pdfv/305458-faremo-rapport_30.1.2007.pdf

Justis- og politidepartementet. (2008). *Ot.prp. 22 (2008-2009). Om lov om endringer i straffeloven 20. Mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning).*

<https://www.regjeringen.no/contentassets/10118c83df37474e9c61e86765c7af98/no/pdfs/otp200820090022000dddpdfs.pdf>

Justisministeriet. (2017). *Straffelovrådets betænkning om freds- og ærekrænkelser. Betænkning nr. 1563.* <https://www.regeringen.dk/nyheder/2017/straffelovraadets-betaenkning-om-freds-og-aerekraenkelse/>

Justisministeriet. (2018). *Styrket indsats mod pædofilidømte.*

https://www.regeringen.dk/media/6104/udspil_paedofili_pdf.pdf

- Justitiedepartementet. (2007). *Barnet i fokus—En skärpt lagstiftning mot barnpornografi* (SOU 2007:54).
<https://www.regeringen.se/49bb8f/contentassets/a407cfe6251a445889cea2dd7a40b473/barnet-i-fokus---en-skarpt-lagstiftning-mot-barnpornografi-sou-200754>
- Justitiedepartementet. (2008). *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften* (Prop. 2008/09:149).
<https://www.regeringen.se/49bb5f/contentassets/27b93465afb84e9d9502b2fe8574f2f8/vuxnas-kontakter-med-barn-i-sexuella-syften-prop.-200809149>
- Justitiedepartementet. (2009). *Barnpornografibrottet* (Prop. 2009/10:70).
<https://www.regeringen.se/contentassets/0b5d166fc4a044e9904a14ce0f5ad396/barnpornografibrottet-prop.-20091070>
- Justitiedepartementet. (2012). *Genomförande av EU:s direktiv om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi* (Ds 2012:45).
<https://www.regeringen.se/49bb5c/contentassets/c1cc85f500ff4801abe1f840d48c7639/genomforande-av-eus-direktiv-om-bekampande-av-sexuella-overgrepp-mot-barn-sexuell-exploatering-av-barn-och-barnpornografi-ds-201245>
- Justitiedepartementet. (2013). *Stärkt skydd för barn mot sexuella övergrepp* (Prop. 2012/13:194).
<https://www.regeringen.se/49bb7e/contentassets/4bb327c5bac841fab96875801a19b1f1/starkt-skydd-for-barn-mot-sexuella-overgrepp-prop.-201213194>
- Justitiedepartementet. (2015a). *Kommittédirektiv. Tilläggsdirektiv till 2014 års sexualbrottskommitté (Ju 2014:21)* (Dir. 2015:5).
<https://www.regeringen.se/49bb7d/contentassets/65281c798ab84aac92e938ec09bb3a17/tillaggsdirektiv-till-2014-ars-sexualbrottskommitte-ju-201421-dir.-20155>
- Justitiedepartementet. (2015b). *Översyn av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte* (Ds 2015:49).
<https://www.regeringen.se/4aa12d/contentassets/cc884927364f47d0b6f4f0e9b6e32198/ds-201549-oversyn-av-straffbestammelsen-om-kontakt-med-barn-i-sexuellt-syfte.pdf>
- Justitiedepartementet. (2016). *Ett starkare skydd för den sexuella integriteten* (SOU 2016:60).
<https://www.regeringen.se/contentassets/8216d40ecc814613bccb394b4b1dfa38/ett-starkare-skydd-for-den-sexuella-integriteten-sou-2016-60.pdf>
- Justitiedepartementet. (2017). *Effektivare lagstiftning mot vuxnas kontakter med barn i sexuellt syfte* (Prop. 2016/17:214).
<https://www.regeringen.se/49f006/contentassets/1e556448ab0545588695253bab91f419/effektivare-lagstiftning-mot-vuxnas-kontakter-med-barn-i-sexuellt-syfte-prop.-201617214>
- Justitiedepartementet. (2018a). *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet* (Prop. 2017/18:177).
<https://www.regeringen.se/4950e9/contentassets/20977a5e47ab41bd89e4ff609208bf8a8/en-ny-sexualbrottslagstiftning-byggd-pa-frivillighet-prop.-201718177>
- Justitiedepartementet. (2018b). *Straffrättsliga åtgärder mot utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling* (Prop. 2018/19:157). <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2019/07/prop.-201819157/>

Justitiedepartementet. (2020). *Barnpornografibrottet och preskription av brott mot barn* (Prop. 2019/20:69).

<https://www.regeringen.se/49023b/contentassets/6ee352ff10094eb58fcdf0237af74601/barnpornografibrottet-och-preskription-av-brott-mot-barn-prop.-20192069.pdf>

Katz, C. (2013). Internet-related child sexual abuse: What children tell us in their testimonies. *Children and Youth Services Review*, 35(9), 1536–1542.

<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.06.006>

Kelly, L. (1988). *Surviving sexual violence*. Polity Press.

Kelly, L. (2007). A conducive context: Trafficking in persons in Central Asia. M. Lee (Red.), *Human trafficking* (s. 73–91). Willan Publishing.

Kennedy, A. C., & Prock, K. A. (2018). “I still feel like I am not normal”: A review of the role of stigma and stigmatization among female survivors of child sexual abuse, sexual assault, and intimate partner violence. *Trauma, Violence, & Abuse*, 19(5), 512–527.

<https://doi.org/10.1177/1524838016673601>

Klein, V., Schmidt, A. F., Turner, D., & Briken, P. (2015). Are sex drive and hypersexuality associated with pedophilic interest and child sexual abuse in a male community sample? *PLOS ONE*, 10(7), e0139533.

<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0129730>

Kloess, J. A., Beech, A. R., & Harkins, L. (2014). Online child sexual exploitation: Prevalence, process, and offender characteristics. *Trauma, Violence, & Abuse*, 15(2), 126–139. <https://doi.org/10.1177/1524838013511543>

Kloess, J. A., Hamilton-Giachritsis, C. E., & Beech, A. R. (2019). Offense processes of online sexual grooming and abuse of children via internet communication platforms. *Sexual Abuse*, 31(1), 73–96. <https://doi.org/10.1177/1079063217720927>

Kloess, J. A., Larkin, M., Beech, A. R., & Hamilton-Giachritsis, C. E. (2019). Case studies of men’s perceptions of their online sexual interactions with young people: An interpretative phenomenological analysis. *Sexual Abuse*, 31(8), 867–885.

<https://doi.org/10.1177/1079063218769031>

Kloess, J. A., Seymour-Smith, S., Hamilton-Giachritsis, C. E., Long, M. L., Shipley, D., & Beech, A. R. (2017). A qualitative analysis of offenders’ modus operandi in sexually exploitative interactions with children online. *Sexual Abuse*, 29(6), 563–591.

<https://doi.org/10.1177/1079063215612442>

Kloess, J. A., Woodhams, J., Whittle, H., Grant, T., & Hamilton-Giachritsis, C. E. (2019). The challenges of identifying and classifying child sexual abuse material. *Sexual Abuse*, 31(2), 173–196. <https://doi.org/10.1177/1079063217724768>

Koçturk, N., & Yuksel, F. (2018). A modern danger for adolescents: From online flirtation to sexual abuse. *Dusunen Adam-Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 31(3), 294–300. <https://doi.org/10.5350/DAJPN2018310307>

Koops, T., Dekker, A., & Briken, P. (2018). Online sexual activity involving webcams—An overview of existing literature and implications for sexual boundary violations of children and adolescents. *Behavioral Sciences & the Law*, 36(2), 182–197.

<https://doi.org/10.1002/bsl.2333>

Kopecky, K. (2017). Online blackmail of Czech children focused on so-called «sextortion» (analysis of culprit and victim behaviors). *Telematics and Informatics*, 34(1), 11–19. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2016.04.004>

- Krieger, M. A. (2017). Unpacking «sexting»: A systematic review of nonconsensual sexting in legal, educational, and psychological literatures. *Trauma, Violence, & Abuse*, 18(5), 593–601. <https://doi.org/10.1177/1524838016659486>
- Kripos. (2015). *Datakrimstrategien*. https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/datakrimstrategi_2015.pdf
- Kripos. (2019a). *Alvorlig vold mot små barn*. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/vold-mot-barn/alvorlig-vold-mot-barn.pdf>
- Kripos. (2019b). *Seksuell utnyttelse av barn og unge over internett*. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/seksuelle-overgrep-mot-barn/seksuell-utnyttelse-av-barn-over-internett.pdf>
- Kripos. (2019c). *Strategi 2016-2025. Kontinuerlig endring—Tydelig retning*. https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/kripos/strategi_2019-2021.pdf
- Kripos. (2019d). *Voldtektssituasjonen i Norge 2018*. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/voldtektssituasjonen-i-norge-2018.pdf>
- Kripos, P. (2016). *Seksuelle overgrep mot barn under 14 år*. https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/seksuelle-overgrep-mot-barn-under-14-ar_web.pdf
- Kripos, P. (2017). *Mindreårige anmeldt for voldtekt i 2016*. https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/mindrearige-anmeldt-for-voldtekt-i-2016_web.pdf
- Krone, T., & Smith, R. G. (2017). Trajectories in online child sexual exploitation offending in Australia. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, 524. Australian Institute of Criminology. <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi524>
- Kusz, J., & Bouchard, M. (2020). Nymphet or lolita? A gender analysis of online child pornography websites. *Deviant Behavior*, 41(6), 805–813. <https://doi.org/10.1080/01639625.2019.1596456>
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko – skadelige omsorgssituasjoner* (1st ed.). Gyldendal Akademisk.
- Langlois, G., & Slane, A. (2017). Economies of reputation: The case of revenge porn. *Communication and Critical/Cultural Studies*, 14(2), 120–138. <https://doi.org/10.1080/14791420.2016.1273534>
- Leclerc, B., Wortley, R., & Smallbone, S. (2011). Getting into the script of adult child sex offenders and mapping out situational prevention measures. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 48(2), 209–237. <https://doi.org/10.1177/0022427810391540>
- Lee, M., & Crofts, T. (2015). Gender, pressure, coercion and pleasure: Untangling motivations for sexting between young people. *British Journal of Criminology*, 55(3), 454–473. <https://doi.org/10.1093/bjc/azu075>
- Leonard, M. M. (2010). «I did what I was directed to do but he didn't touch me»: The impact of being a victim of internet offending. *Journal of Sexual Aggression*, 16(2), 249–256. <https://doi.org/10.1080/13552601003690526>
- Leukfeldt, E. R., Jansen, J., & Stol, W. P. (2014). Child pornography, the Internet and juvenile suspects. *Journal of Social Welfare & Family Law*, 36(1), 3–13. <https://doi.org/10.1080/09649069.2013.851178>

- Liberatore, M., Levine, B. N., Shields, C., & Lynn, B. (2014). Efficient tagging of remote peers during child pornography investigations. *Ieee Transactions on Dependable and Secure Computing*, 11(5), 425–439. <https://doi.org/10.1109/TDSC.2013.46>
- Liggett, R. (2019). Exploring online sextortion. *Family & Intimate Partner Violence Quarterly*, 11(4), 45–56. https://www.civicrosearchinstitute.com/online/article_abstract.php?pid=6&iid=1395&aid=9106
- Livingstone, S., Mascheroni, G., & Staksrud, E. (2015). *Developing a framework for researching children's online risks and opportunities in Europe*. EU Kids Online. http://eprints.lse.ac.uk/64470/1/_lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_libfile_shared_repository_Content_EU%20Kids%20Online_EU%20Kids%20Online_Developing%20framework%20for%20researching_2015.pdf
- Lomell, H. M. (2020). Selvoppnevnte rettshåndhevere: Om fremveksten av «pedojegere» på nett. *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 133(5), 660–690. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3096-2020-05-03>
- Lorenzo-Dus, N., & Izura, C. (2017). «Cause ur special»: Understanding trust and complimenting behaviour in online grooming discourse. *Journal of Pragmatics*, 112, 68–82. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2017.01.004>
- Lorenzo-Dus, N., Izura, C., & Perez-Tattam, R. (2016). Understanding grooming discourse in computer-mediated environments. *Discourse Context & Media*, 12, 40–50. <https://doi.org/10.1016/j.dcm.2016.02.004>
- Lorenzo-Dus, N., Kinzel, A., & Di Cristofaro, M. (2020). The communicative modus operandi of online child sexual groomers: Recurring patterns in their language use. *Journal of Pragmatics*, 155, 15–27. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.09.010>
- Lv, J. M., Yu, Z. W., & Zhang, T. Y. (2015). Towards an immunity based distributed algorithm to detect harmful files shared in P2P networks. *Peer-to-Peer Networking and Applications*, 8(1), 49–62. <https://doi.org/s12083-013-0221-7>
- Ly, T., Murphy, L., & Fedoroff, J. P. (2016). Understanding online child sexual exploitation offenses. *Current Psychiatry Reports*, 18(8), 74. <https://doi.org/10.1007/s11920-016-0707-0>
- Machimbarrena, J. M., Calvete, E., Fernandez-Gonzalez, L., Alvarez-Bardon, A., Alvarez-Fernandez, L., & Gonzalez-Cabrera, J. (2018). Internet risks: An overview of victimization in cyberbullying, cyber dating abuse, sexting, online grooming and problematic internet use. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(11), 2471. <https://doi.org/10.3390/ijerph15112471>
- MacPherson, S., Brown, E. C., Herold, B., & Narayan, A. (2018). Media-facilitated sexual assault in children and teens. *Clinical Pediatrics*, 57(11), 1349–1353. <https://doi.org/10.1177/0009922818775744>
- Maddocks, S. (2018). From non-consensual pornography to image-based sexual abuse: Charting the course of a problem with many names. *Australian Feminist Studies*, 33(97), 345–361. <https://doi.org/10.1080/08164649.2018.1542592>
- Madigan, S., Ly, A., Rash, C. L., Van Ouytsel, J., & Temple, J. R. (2018). Prevalence of multiple forms of sexting behavior among youth: A systematic review and meta-analysis. *JAMA Pediatrics*, 172(4), 327–335. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2017.5314>

- Madigan, S., Villani, V., Azzopardi, C., Laut, D., Smith, T., Temple, J. R., Browne, D., & Dimitropoulos, G. (2018). The prevalence of unwanted online sexual exposure and solicitation among youth: A meta-analysis. *Journal of Adolescent Health, 63*(2), 133–141. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2018.03.012>
- Marcum, C. D., Higgins, G. E., Freiburger, T. L., & Ricketts, M. L. (2010). Policing possession of child pornography online: Investigating the training and resources dedicated to the investigation of cyber crime. *International Journal of Police Science & Management, 12*(4), 516–525. <https://doi.org/10.1350/ijps.2010.12.4.201>
- Marcum, C. D., Higgins, G. E., Ricketts, M. L., & Freiburger, T. L. (2011). An assessment of the training and resources dedicated nationally to investigation of the production of child pornography. *Policing: A Journal of Policy & Practice, 5*(1), 23–32. <https://doi.org/10.1093/police/paq057>
- Marshall, L. E., O'Brien, M. D., Marshall, W., Booth, B., & Davis, A. (2012). Obsessive-compulsive disorder, social phobia, and loneliness in incarcerated Internet child pornography offenders. *Sexual Addiction & Compulsivity, 19*(1), 41–52. <https://doi.org/10.1080/10720162.2012.665291>
- Martin, J. (2014). «It's just an image, right?»: Practitioners' understanding of child sexual abuse images online and effects on victims. *Child & Youth Services, 35*(2), 96–115. <https://doi.org/10.1080/0145935X.2014.924334>
- Martin, J. (2015). Conceptualizing the harms done to children in sexual abuse images online. *Child & Youth Services, 36*(4), 267–287. <https://doi.org/10.1080/0145935X.2015.1092832>
- Martin, J. (2016). Child sexual abuse images online: Implications for social work training and practice. *The British Journal of Social Work, 46*(2), 372–388. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcu116>
- Massanari, A. (2017). #Gamergate and The Fappening: How Reddit's algorithm, governance, and culture support toxic technocultures. *New Media & Society, 19*(3), 329–346. <https://doi.org/10.1177/1461444815608807>
- May-Chahal, C., & Kelly, E. (2020). *Child victimisation in online sexual abuse*. Policy Press.
- May-Chahal, C., Palmer, E., Dodds, S., & Milan, S. (2018). *Rapid Evidence Assessment: Characteristics and vulnerabilities of victims of online-facilitated child sexual abuse and exploitation*. Lancaster University. <https://www.iicsa.org.uk/key-documents/3719/download/rapid-evidence-assessment-characteristics-vulnerabilities-victims-online-facilitated-child-sexual-abuse-exploitation.pdf>
- McAlinden, A.-M. (2006). «Setting 'em up»: Personal, familial and institutional grooming in the sexual abuse of children. *Social & Legal Studies, 15*(3), 339–362. <https://doi.org/10.1177/0964663906066613>
- McCartan, K. F., & McAlister, R. (2012). Mobile phone technology and sexual abuse. *Information & Communications Technology Law, 21*(3), 257–268. <https://doi.org/10.1080/13600834.2012.744223>
- McCarthy, J. A. (2010). Internet sexual activity: A comparison between contact and non-contact child pornography offenders. *Journal of Sexual Aggression, 16*(2), 181–195. <https://doi.org/10.1080/13552601003760006>
- McGlynn, C., Johnson, K., Rackley, E., Henry, N., Gavey, N., Flynn, A., & Powell, A. (2020). «It's torture for the soul»: The harms of image-based sexual abuse. *Social & Legal Studies, 10.1177/0964663920947791*

- McGlynn, C., & Rackley, E. (2017). Image-based sexual abuse. *Oxford Journal of Legal Studies*, 37(3), 534–561. <https://doi.org/10.1093/ojls/gqw033>
- McGlynn, C., Rackley, E., & Houghton, R. (2017). Beyond «revenge porn»: The continuum of image-based sexual abuse. *Feminist Legal Studies*, 25, 25–46. <https://doi.org/10.1007/s10691-017-9343-2>
- McHugh, B. C., Wisniewski, P., Rosson, M. B., & Carroll, J. M. (2018). When social media traumatizes teens: The roles of online risk exposure, coping, and post-traumatic stress. *Internet Research*, 28(5), 1169–1188. <https://doi.org/10.1108/IntR-02-2017-0077>
- McManus, M. A., & Almond, L. (2014). Trends of indecent images of children and child sexual offences between 2005/2006 and 2012/2013 within the United Kingdom. *Journal of Sexual Aggression*, 20(2), 142–155. <https://doi.org/10.1080/13552600.2014.893031>
- Medietilsynet. (2008). *Trygg bruk-undersøkelsen 2008. En kartlegging av 8 til 18-åringers bruk av digitale medier*. <https://medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2008-barn-og-medier-8---18-ar.pdf>
- Medietilsynet. (2010). *Barn og digitale medier 2010. Fakta om barn og unges bruk og opplevelse av digitale medier*. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2010-barn-og-medier-9---16-ar-hovedrapport.pdf>
- Medietilsynet. (2012). *Barn og medier 2012. Fakta om barn og unges (9-16 år) bruk og opplevelser av medier*. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2012-barn-og-medier-9---16-ar-hovedrapport.pdf>
- Medietilsynet. (2014). *Barn og medier 2014. Barn og unges (9-16 år) bruk og opplevelser av medier*. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2014-barn-og-medier-9---16-ar-korrigert-februar-2016.pdf>
- Medietilsynet. (2016). *Barn og medier-undersøkelsen 2016*. https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2016_barnogmedier.pdf
- Medietilsynet. (2018). *Barn og medier-undersøkelsen 2018*. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/barn-og-medier-2018-oppdater-t-versjon---oktober-2019.pdf>
- Medietilsynet. (2020a). *Barn og medier 2020. En kartlegging av 9-18-åringers digitale medievaner*. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2020/201015-barn-og-medier-2020-hovedrapport-med-engelsk-summary.pdf>
- Medietilsynet. (2020b). *Barn og medier 2020: Seksuelle kommentarer og nakenbilder (Delrapport 4)*. <https://medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2020/200519-delrapport-4-seksuelle-kommentarer-og-delning-av-nakenbilder---barn-og-medier-2020.pdf>
- Merdian, H. L., Curtis, C., Thakker, J., Wilson, N., & Boer, D. P. (2013). The three dimensions of online child pornography offending. *Journal of Sexual Aggression*, 19(1), 121–132. <https://doi.org/10.1080/13552600.2011.611898>
- Merdian, H. L., Curtis, C., Thakker, J., Wilson, N., & Boer, D. P. (2014). The endorsement of cognitive distortions: Comparing child pornography offenders and contact sex offenders. *Psychology Crime & Law*, 20(10), 971–993. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2014.902454>

- Merdian, H. L., Moghaddam, N., Boer, D. P., Wilson, N., Thakker, J., Curtis, C., & Dawson, D. (2018). Fantasy-driven versus contact-driven users of child sexual exploitation material: Offender classification and implications for their risk assessment. *Sexual Abuse, 30*(3), 230–253. <https://doi.org/10.1177/1079063216641109>
- Miah, M. W. R., Yearwood, J., & Kulkarni, S. (2015). Constructing an inter-post similarity measure to differentiate the psychological stages in offensive chats. *Journal of the Association for Information Science and Technology, 66*(5), 1065–1081. <https://doi.org/10.1002/asi.23247>
- Michelsen, T. (2012). STOPP! «Hit, men ikke lenger»—En studie av Interpols resolusjon om blokkering av fremstillinger på internett som seksualiserer barn. [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/22502/MASTEROPPGAVEN%21.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Minister for likestilling. (2018). *Redegørelse/Perspektiv- og handlingsplan 2018*. <https://www.regeringen.dk/media/4896/redegrelse-perspektiv-og-handlingsplan-for-ligestilling-2018.pdf>
- Minister for likestilling. (2019). *Handlingsplan til bekæmpelse af psykisk og fysisk vold i nære relationer*. [https://mfvm.dk/fileadmin/user_upload/MFVM/Ligestilling/Andre dokumenter/Handling splan til bekmpelse af psykisk og fysisk vold 2019 -2022 2 .pdf](https://mfvm.dk/fileadmin/user_upload/MFVM/Ligestilling/Andre_dokumenter/Handling_splan_til_bekmpelse_af_psykisk_og_fysisk_vold_2019_-2022_2_.pdf)
- Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling. (2016). *Etisk kodeks mod deling af krænkende materiale*. <http://www.alleforenmodmobning.dk/wp-content/uploads/2016/10/161021-MBUL-Etisk-kodeks-DIGITAL.pdf>
- Mitchell, K. J., Finkelhor, D., Jones, L. M., & Wolak, J. (2010). Use of social networking sites in online sex crimes against minors: An examination of national incidence and means of utilization. *Journal of Adolescent Health, 47*(2), 183–190. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.01.007>
- Mitchell, K. J., Finkelhor, D., Wolak, J., Ybarra, M. L., & Turner, H. (2011). Youth internet victimization in a broader victimization context. *Journal of Adolescent Health, 48*(2), 128–134. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.06.009>
- Mitchell, K. J., Jones, L. M., Finkelhor, D., & Wolak, J. (2011). Internet-facilitated commercial sexual exploitation of children: Findings from a nationally representative sample of law enforcement agencies in the United States. *Sexual Abuse, 23*(1), 43–71. <https://doi.org/10.1177/1079063210374347>
- Mitchell, K. J., Jones, L. M., Finkelhor, D., & Wolak, J. (2013). Understanding the decline in unwanted online sexual solicitations for US youth 2000–2010: Findings from three Youth Internet Safety Surveys. *Child Abuse & Neglect, 37*(12), 1225–1236. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.07.002>
- Montiel, I., Carbonell, E., & Pereda, N. (2016). Multiple online victimization of Spanish adolescents: Results from a community sample. *Child Abuse & Neglect, 52*, 123–134. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.12.005>
- Morelli, M., Bianchi, D., Baiocco, R., Pezzuti, L., & Chirumbolo, A. (2016). Not-allowed sharing of sexts and dating violence from the perpetrator's perspective: The moderation role of sexism. *Computers in Human Behavior, 56*, 163–169. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.11.047>

- Morgan, S., & Lambie, I. (2019). Understanding men who access sexualised images of children: Exploratory interviews with offenders. *Journal of Sexual Aggression*, 25(1), 60–73. <https://doi.org/10.1080/13552600.2018.1551502>
- Mortensen, T. E. (2018). Anger, fear, and games: The long event of #GamerGate. *Games and Culture*, 13(8), 787–806. <https://doi.org/10.1177/1555412016640408>
- Mossige, S., Ainsaar, M., & Svedin, C. G. (2007). *The Baltic Sea regional study on adolescents' sexuality* (NOVA Rapport 18/07). NOVA. <http://hdl.handle.net/20.500.12199/4939>
- Mossige, S., & Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporтерingsstudie blant avgangselever i videregående skole* (NOVA Rapport 20/07). NOVA. <http://hdl.handle.net/20.500.12199/4952>
- Mossige, S., & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015* (NOVA Rapport 5/16). NOVA/HiOA. <http://hdl.handle.net/20.500.12199/5104>
- Naezer, M., & van Oosterhout, L. (2020). Only sluts love sexting: Youth, sexual norms and non-consensual sharing of digital sexual images. *Journal of Gender Studies*. <https://doi.org/10.1080/09589236.2020.1799767>
- Navarro, J. N., & Jasinski, J. L. (2015). Demographic and motivation differences among online sex offenders by type of offense: An exploration of routine activities theories. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24(7), 753–771. <https://doi.org/10.1080/10538712.2015.1077363>
- NetClean. (2018). *The NetClean report 2018*. https://www.netclean.com/wp-content/uploads/sites/2/2018/12/The-NetClean-Report-2018_Web.pdf
- NetClean. (2019). *The NetClean report 2019*. https://www.netclean.com/wp-content/uploads/sites/2/2017/06/Netclean_report_2019_spread.pdf
- Nilsson, G., Lövkrona, I., Björklund, L., & Degerkvist, J. (2020). *Unga och sexuellt våld: Främjande av ett kunskapsbaserat bemötande av brottsoffer. Slutrapport*. Lunds universitet. https://portal.research.lu.se/ws/files/76903698/Unga_och_sexuellt_vld_GN_och_IL_2020.pdf
- Nilsson, M. G., Tzani-Pepelasis, C., Ioannou, M., & Lester, D. (2019). Understanding the link between sextortion and suicide. *International Journal of Cyber Criminology*, 13(1), 55–69. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3402357>
- Norges offentlige utredninger. (2008). *Fra ord til handling. Bekjempelse av voldtekt krever handling* (2008:4). <https://www.regjeringen.no/contentassets/90a33836d7b943cf8f1edd4408ba7522/no/pdfs/nou200820080004000dddpdfs.pdf>
- NorSIS. (2016). *Årsrapport 2016 slettmeg.no*. https://norsis.no/wp-content/uploads/2018/01/Webklar_Slettmeg_2016_23juni2017.pdf
- NorSIS. (2020). *Få en tryggere hverdag: Trusler og trender 2019-2020*. <https://norsis.no/download/18286/>
- O'Connell, R. (2003). *A typology of child cyber exploitation and online grooming practices*. Cyberspace Research Unit, University of Central Lancashire. <http://image.guardian.co.uk/sys-files/Society/documents/2003/07/17/Groomingreport.pdf>

O'Malley, R. L., & Holt, K. M. (2020). Cyber sextortion: An exploratory analysis of different perpetrators engaging in a similar crime. *Journal of Interpersonal Violence*. <https://doi.org/10.1177/0886260520909186>

Ost, S. (2009). *Child pornography and sexual grooming: Legal and societal responses*. Cambridge University Press.

Paquette, S., & Cortoni, F. (2020). Offense-supportive cognitions expressed by men who use internet to sexually exploit children: A thematic analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. <https://doi.org/10.1177/0306624X20905757>

Paquette, S., Longpre, N., & Cortoni, F. (2020). A billion distorted thoughts: An exploratory study of criminogenic cognitions among men who sexually exploit children over the internet. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 64(10–11), 1114–1133. <https://doi.org/10.1177/0306624X19873082>

Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2020). Sextortion among adolescents: Results from a national survey of US youth. *Sexual Abuse*, 32(1), 30–54. <https://doi.org/10.1177/1079063218800469>

Pedersen, W., Bakken, A., Stefansen, K., & von Soest, T. (under vurdering). *Sexual victimization in the digital age: A population-based study of physical and image-based sexual abuse among adolescents*.

Plaza, P. P. (2015). My mother, my pimp: Jurisdictional and evidentiary issues in prosecuting internet-facilitated sex trafficking. *Philippine Law Journal*, 89(4), 687–756.

Politidirektoratet. (2008). *Politet mot 2020. Bemannings- og kompetansebehov i politiet*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/rapporter/politiet_mot_2020.pdf

Politidirektoratet. (2017). *Politiet mot 2025—Politiets virksomhetsstrategi*. <https://www.politiet.no/om/strategier-og-planer/virksomhetsstrategi/>

Politidirektoratet. (2018). *STRASAK-rapporten. Anmeldt kriminalitet og politiets straffesaksbehandling 2018*. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/strasak/2018/strasak-2018.pdf>

Politidirektoratet. (2019a). *Disponeringsskriv 2019. Politi- og lensmannsetaten*. <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/disponeringsskriv-2019.pdf>

Politidirektoratet. (2019b). *Kapasitetsvurdering av etterforskningsområdet*. <https://www.politiet.no/globalassets/kapasitetsundesokelsen.pdf>

Politidirektoratet & Kripos. (2015). *Evaluering av politiets arbeid med seksuelle overgrep*. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/evaluering-av-politiets-arbeid-med-seksuelle-overgrep.pdf>

Powell, A. (2010). Configuring consent: Emerging technologies, unauthorized sexual images and sexual assault. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 43(1), 76–90. <https://doi.org/10.1375/acri.43.1.76>

Powell, A., & Henry, N. (2014). Blurred lines? Responding to «sexting» and gender-based violence among young people. *Children Australia*, 39(2), 119–124. <https://doi.org/10.1017/cha.2014.9>

- Powell, A., & Henry, N. (2017). *Sexual violence in a digital age*. Palgrave Macmillan.
- Prichard, J., Watters, P. A., & Spiranovic, C. (2011). Internet subcultures and pathways to the use of child pornography. *Computer Law & Security Review*, 27(6), 585–600. <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2011.09.009>
- Priebe, G., & Svedin, C. G. (2012). Online or off-line victimisation and psychological well-being: A comparison of sexual-minority and heterosexual youth. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 21(10), 569–582. <https://doi.org/10.1007/s00787-012-0294-5>
- Project deShame. (2017). *Young people's experiences of online sexual harassment*. https://www.childnet.com/ufiles/Project_deSHAME_Dec_2017_Report.pdf
- Pullman, L. E., Stevens, S., & Seto, M. C. (2016). A motivation-facilitation model of adult male sexual offending. I C. C. Cuevas & C. M. Rennison (Red.), *The Wiley Handbook on the Psychology of Violence* (s. 482–500). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118303092.ch24>
- Quayle, E., Allegro, S., Hutton, L., Sheath, M., & Lööf, L. (2014). Rapid skill acquisition and online sexual grooming of children. *Computers in Human Behavior*, 39, 368–375. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.07.005>
- Quayle, E., & Cariola, L. (2019). Management of non-consensually shared youth-produced sexual images: A Delphi study with adolescents as experts. *Child Abuse & Neglect*, 95, 11. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104064>
- Quayle, E., & Cooper, K. (2015). The role of child sexual abuse images in coercive and non-coercive relationships with adolescents: A thematic review of the literature. *Child & Youth Services*, 36(4), 312–328. <https://doi.org/10.1080/0145935X.2015.1092840>
- Quayle, E., & Jones, T. (2011). Sexualized images of children on the internet. *Sexual Abuse*, 23(1), 7–21. <https://doi.org/10.1177/1079063210392596>
- Quayle, E., Jonsson, L., Cooper, K., Traynor, J., & Svedin, C. G. (2018). Children in identified sexual images—Who are they? Self- and non-self-taken images in the International Child Sexual Exploitation Image Database 2006-2015. *Child Abuse Review*, 27(3), 223–238. <https://doi.org/10.1002/car.2507>
- Quayle, E., Jonsson, L., & Lööf, L. (2012). *Online behaviour related to child sexual abuse. Interviews with affected young people*. ROBERT project. https://childrenatrisk.cbss.org/wp-content/uploads/2020/12/Interviews_with_affected_young_people.pdf
- Quayle, E., & Koukopoulos, N. (2019). Deterrence of online child sexual abuse and exploitation. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 13(3), 345–362. <https://doi.org/10.1093/police/pay028>
- Quayle, E., & Newman, E. (2015). The role of sexual images in online and offline sexual behaviour with minors. *Current Psychiatry Reports*, 17(6), 43. <https://doi.org/10.1007/s11920-015-0579-8>
- Quayle, E., & Newman, E. (2016). An exploratory study of public reports to investigate patterns and themes of requests for sexual images of minors online. *Crime Science*, 5, 2. <https://doi.org/10.1186/s40163-016-0050-0>
- Ramiro, L. S., Martinez, A. B., Tan, J. R. D., Mariano, K., Miranda, G. M. J., & Bautista, G. (2019). Online child sexual exploitation and abuse: A community diagnosis using the social norms theory. *Child Abuse & Neglect*, 96, 104080. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104080>

- Rasmussen, P. K. B., & Søndergaard, D. M. (2020). Traveling imagery. Young people's sexualized digital practices. *MedieKultur: Journal of media and communication research*, 36(67), 76–99. <https://doi.org/10.7146/mediekultur.v36i67.113983>
- Ravn, S., Coffey, J., & Roberts, S. (2021). The currency of images: Risk, value and gendered power dynamics in young men's accounts of sexting. *Feminist Media Studies*, 21(2), 315–331. <https://doi.org/10.1080/14680777.2019.1642229>
- Ray, J. V., Kimonis, E. R., & Seto, M. C. (2014). Correlates and moderators of child pornography consumption in a community sample. *Sexual Abuse*, 26(6), 523–545. <https://doi.org/10.1177/1079063213502678>
- Red Barnet. (2014). *Billeder i gråzonen*. <https://redbarnet.dk/media/3860/billeder-i-graazonen.pdf>
- Redd Barna. (2010). *Omsorg på nettet: Er det mitt ansvar? Barnevernets utfordringer i å møte overgrep på nett*. <https://www.reddbarna.no/nyheter/barnevernsansatte-overser-nettovergrep?iid=1143530&pid=RB-BaseContentRB-Files.Native-InnerFile-File&attach=1>
- Redd Barna. (2014). *Ses offline? Et metodehefte om ungdom, sex og internett*.
- Redd Barna. (2018). «Hvis du liker meg, må du dele et bilde.» <https://www.reddbarna.no/nyheter/hvis-du-liket-meg-maa-du-dele-et-bilde>
- Redd Barna. (2020a). «Internett er et stort mørkt rom». *Håndtering av risiko for seksuell utnyttning over internett på barnevernsinstitusjon*. <https://www.reddbarna.no/nyheter/internett-er-et-moerkt-rom>
- Redd Barna. (2020b). «Vi ser bare toppen av isfjellet». *Kommuners kriminalitetsforbyggende arbeid med barn og ungdoms nettrisikoer*. https://resourcecentre.savethechildren.net/node/18629/pdf/redd_barna_vi_ser_bare_toppen_av_isfjellet_kommuners_kriminalitetsforebyggende_arbeid_med_barn_og_ungdoms_nettrisikoer.pdf
- Reed, E., Salazar, M., Behar, A. I., Agah, N., Silverman, J. G., Minnis, A. M., Rusch, M. L. A., & Raj, A. (2019). Cyber sexual harassment: Prevalence and association with substance use, poor mental health, and STI history among sexually active adolescent girls. *Journal of Adolescence*, 75, 53–62. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.07.005>
- Regjeringen. (2011). *Handling bag ord. Samlet strategi til forebyggelse og bekæmpelse af seksuelt misbrug af børn*. https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Politi/Handling_bag_ord.pdf
- Regjeringen. (2017). *Skærpet indsats mod digitale sexkrænkelser*. https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/digitale_sexkraenkelser_udspil.pdf
- Regjeringen. (2019). *Granavolden-plattformen*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform/id2626036/>
- Riksadvokaten. (2007). *En undersøkelse av kvaliteten på påtalevedtak i voldtektssaker som har endt med frifinnelse m.v.* <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2018/05/Riksadvokatens-utredningsgrupper-rapport-1-2007-En-undersokelse-av-kvaliteten-pa-voldtektssaker.pdf>

Riksadvokaten. (2016). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2016 – Politiet og statsadvokatene*. <https://www.riksadvokaten.no/document/riksadvokatens-mal-og-prioriteringer-for-2016/>

Riksadvokaten. (2017a). *Enkelte utfordringer ved etterforskning av internettrelaterte overgrep mot barn*. <https://www.riksadvokaten.no/document/utfordringer-ved-etterforskning-av-nettovergrep-mot-barn/>

Riksadvokaten. (2017b). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2017 – Politiet og statsadvokatene*. <https://www.riksadvokaten.no/document/mal-og-prioriteringsrundskriv-nr-12016/>

Riksadvokaten. (2017c). *Veileder. Innsyn i straffesaksdokumenter for andre enn sakens parter* (Riksadvokatens skriftserie). <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2018/08/Veileder-innsyn-revidert-2018.pdf>

Riksadvokaten. (2018a). *Effektivisering av domstolsbehandlingen av større straffesaker – Første delrapport fra arbeidsgruppe nedsatt av riksadvokaten*. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2019/03/Riksadvokatens-skriftserie-1-2018.pdf>

Riksadvokaten. (2018b). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2018 – Politiet og statsadvokatene*. <https://www.riksadvokaten.no/document/riksadvokatens-mal-og-prioriteringer-for-2018/>

Riksadvokaten. (2019a). *Etterforsknings- og påtaleplikens grenser i omfattende nettovergrepssaker – Et nytt straffebud om serieovergrep – Mulige lovendringer*. <https://www.riksadvokaten.no/document/innsjittil-mulige-lovendringer-omfattende-nettovergrepssaker/>

Riksadvokaten. (2019b). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2019 – Politiet og statsadvokatene*. <https://www.riksadvokaten.no/document/riksadvokatens-mal-og-prioriteringer-for-2019/>

Riksadvokaten. (2020). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2020*. <https://www.riksadvokaten.no/document/riksadvokatens-mal-og-prioriteringer-for-2020/>

Rimer, J. R. (2017). Internet sexual offending from an anthropological perspective: Analysing offender perceptions of online spaces. *Journal of Sexual Aggression*, 23(1), 33–45. <https://doi.org/10.1080/13552600.2016.1201158>

Rimer, J. R. (2019). «In the street they're real, in a picture they're not»: Constructions of children and childhood among users of online child sexual exploitation material. *Child Abuse & Neglect*, 90, 160–173. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.12.008>

Ringrose, J., & Harvey, L. (2015). Boobs, back-off, six packs and bits: Mediated body parts, gendered reward, and sexual shame in teens' sexting images. *Continuum*, 29(2), 205–217. <https://doi.org/10.1080/10304312.2015.1022952>

Salter, M. (2016). Privates in the online public: Sex(ting) and reputation on social media. *New Media & Society*, 18(11), 2723–2739. <https://doi.org/10.1177/1461444815604133>

Salter, M. (Red.). (2017). *Crime, justice and social media*. Routledge.

Salter, M. (2018). From geek masculinity to Gamergate: The technological rationality of online abuse. *Crime, Media, Culture: An International Journal*, 14(2), 247–264. <https://doi.org/10.1177/1741659017690893>

- Salter, M., & Crofts, T. (2015). Responding to revenge porn: Challenging online legal impunity. I L. Comella & S. Tarrant (Red.), *New views on pornography: Sexuality, politics and the law*. Praeger Publisher.
<http://UWSAU.ebib.com.au/patron/FullRecord.aspx?p=1930115>
- Say, G. N., Babadagi, Z., Karabekiroglu, K., Yuce, M., & Akbas, S. (2015). Abuse characteristics and psychiatric consequences associated with online sexual abuse. *Cyberpsychology Behavior and Social Networking*, 18(6), 333–336.
<https://doi.org/10.1089/cyber.2014.0494>
- Schoeps, K., Hernandez, M. P., Garaigordobil, M., & Montoya-Castilla, I. (2020). Risk factors for being a victim of online grooming in adolescents. *Psicothema*, 32(1), 15–23.
<https://doi.org/10.7334/psicothema2019.179>
- Schulz, A., Bergen, E., Schuhmann, P., & Hoyer, J. (2017). Social anxiety and loneliness in adults who solicit minors online. *Sexual Abuse*, 29(6), 519–540.
<https://doi.org/10.1177/1079063215612440>
- Schulz, A., Bergen, E., Schuhmann, P., Hoyer, J., & Santtila, P. (2016). Online sexual solicitation of minors: How often and between whom does it occur? *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 53(2), 165–188. <https://doi.org/10.1177/0022427815599426>
- Seigfried-Spellar, K. C. (2013). Individual differences of internet child pornography users: Peculiar findings in a community-based study. *International Journal of Cyber Criminology*, 7(2), 141–154.
<https://www.cybercrimejournal.com/seigfriedspellarijcc2013vol7issue2.pdf>
- Seigfried-Spellar, K. C. (2014). Distinguishing the viewers, downloaders, and exchangers of Internet child pornography by individual differences: Preliminary findings. *Digital Investigation*, 11(4), 252–260. <https://doi.org/10.1016/j.diin.2014.07.003>
- Seigfried-Spellar, K. C., Rogers, M. K., Rayz, J. T., Yang, S. F., Misra, K., & Ringenberg, T. (2019). Chat Analysis Triage Tool: Differentiating contact-driven vs. fantasy-driven child sex offenders. *Forensic Science International*, 297, e8–e10.
<https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2019.02.028>
- Seto, M. C., & Eke, A. W. (2015). Predicting recidivism among adult male child pornography offenders: Development of the Child Pornography Offender Risk Tool (CPORT). *Law and Human Behavior*, 39(4), 416–429.
<https://doi.org/10.1037/lhb0000128>
- Seto, M. C., & Eke, A. W. (2017). Correlates of admitted sexual interest in children among individuals convicted of child pornography offenses. *Law and Human Behavior*, 41(3), 305–313. <https://doi.org/10.1037/lhb0000240>
- Seto, M. C., Hanson, R. K., & Babchishin, K. M. (2011). Contact sexual offending by men with online sexual offenses. *Sexual Abuse*, 23(1), 124–145.
<https://doi.org/10.1177/1079063210369013>
- Seto, M. C., Hermann, C. A., Kjellgren, C., Priebe, G., Svedin, C. G., & Långström, N. (2015). Viewing child pornography: Prevalence and correlates in a representative community sample of young Swedish men. *Archives of Sexual Behavior*, 44(1), 67–79.
<https://doi.org/10.1007/s10508-013-0244-4>
- Seto, M. C., Reeves, L., & Jung, S. (2010). Explanations given by child pornography offenders for their crimes. *Journal of Sexual Aggression*, 16(2), 169–180.
<https://doi.org/10.1080/13552600903572396>

- Seto, M. C., Wood, J. M., Babchishin, K. M., & Flynn, S. (2012). Online solicitation offenders are different from child pornography offenders and lower risk contact sexual offenders. *Law and Human Behavior, 36*(4), 320–330.
<https://doi.org/10.1037/h0093925>
- Shannon, D. (2008). Online sexual grooming in Sweden—Online and offline sex offences against children as described in Swedish police data. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 9*(2), 160–180.
<https://doi.org/10.1080/14043850802450120>
- Shannon, D. (2011). Under their parents' noses—The online sexual solicitation of young people. I J. M. Brown & S. L. Walklate (Red.), *Handbook on Sexual Violence* (s. 353–373). Taylor & Francis Group.
- Shannon, D. (2012). Vuxnas sexuella kontakter med barn via internett. I A. Heber, E. Tiby, & S. Wikman (Red.), *Viktimologisk forskning. Brottsoffer i teori og metod* (s. 55–74). Studentlitteratur AB.
- Sheehan, V., & Sullivan, J. (2010). A qualitative analysis of child sex offenders involved in the manufacture of indecent images of children. *Journal of Sexual Aggression, 16*(2), 143–167. <https://doi.org/10.1080/13552601003698644>
- Shelton, J., Eakin, J., Hoffer, T., Muirhead, Y., & Owens, J. (2016). Online child sexual exploitation: An investigative analysis of offender characteristics and offending behavior. *Aggression and Violent Behavior, 30*, 15–23.
<https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.07.002>
- Skilbrei, M.-L. (1998). *Når sex er arbeid: En sosiologisk analyse av prostitusjon på massasjeinstituttene*. Pax.
- Skilbrei, M.-L., & Stefansen, K. (2018). *Seksuell vold: En samfunnsvitenskapelig innføring*. Cappelen Damm Akademisk.
- Sklenarova, H., Schulz, A., Schuhmann, P., Osterheider, M., & Neutze, J. (2018). Online sexual solicitation by adults and peers—Results from a population based German sample. *Child Abuse & Neglect, 76*, 225–236.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.11.005>
- Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., & Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online. <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo>
- Smette, I. (2004). *Ansvar i grenseland. 16-åringers forståelse av seksuell utnyttning* (NOVA Rapport 13/04). NOVA. <http://hdl.handle.net/20.500.12199/4877>
- Smette, I., Stefansen, K., & Mossige, S. (2009). Responsible victims? Young people's understandings of agency and responsibility in sexual situations involving underage girls. *Young, 17*(4), 351–373. <https://doi.org/10.1177/110330880901700402>
- Socialdepartementet. (2011). *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*. <https://www.regeringen.se/49bbc4/contentassets/2a26913591f24fee99b910d3ceac4bd1/strategi-for-att-starka-barnets-rattigheter-i-sverige-s2010.026>
- Socialdepartementet. (2016). *Handlingsplan 2016–2018 till skydd för barn mot människohandel, exploatering och sexuella övergrep* (Skr. 2015/16:192). <https://www.regeringen.se/49e528/contentassets/5e54ec6f9cb14d2a828273d05b256196/handlingsplan-2016--2018-till-skydd-for-barn-mot-manniskohandel-exploatering-och-sexuella-overgrepp-skr-15-16-192.pdf>

- Socialdepartementet. (2018). *Handlingsplan mot prostitution och människohandel*. https://www.regeringen.se/4a7d0d/contentassets/24797d74f0bf447998138bc6b18aad/b9/handlingsplan_prostitution-manniskohandel_aug-2018.pdf
- Soldino, V., Merdian, H. L., Bartels, R. M., & Bradshaw, H. K. (2020). Implicit theories of child sexual exploitation material offenders: Cross-cultural validation of interview findings. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 64(4), 315–334. <https://doi.org/10.1177/0306624X19877599>
- Staksrud, E. (2013). Online grooming legislation: Knee-jerk regulation? *European Journal of Communication*, 28(2), 152–167. <https://doi.org/10.1177/0267323112471304>
- Staksrud, E., & Ólafsson, K. (2019). *Tilgang, bruk, risiko og muligheter. Norske barn på Internett. Resultater fra EU Kids Online-undersøkelsen i Norge 2018*. Universitetet i Oslo. <https://www.uio.no/english/research/strategic-research-areas/nordic/research/research-groups/living-the-nordic-model/news/eu-kids-online-hovedrapport-for-norge-2019.pdf>
- Stang Dahl, T. (1994). *Pene piker haiker ikke: Artikler om kvinnerett, strafferett og velferdsstat*. Universitetsforlaget.
- Stark, E. (2007). *Coercive control: The entrapment of women in personal life*. Oxford University Press.
- Steel, C. M. S. (2015). Web-based child pornography: The global impact of deterrence efforts and its consumption on mobile platforms. *Child Abuse & Neglect*, 44, 150–158. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.12.009>
- Steel, C. M. S., Newman, E., O'Rourke, S., & Quayle, E. (2020). A systematic review of cognitive distortions in online child sexual exploitation material offenders. *Aggression and Violent Behavior*, 51, 101375. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101375>
- Steely, M., Ten Benschel, T., Bratton, T., & Lytle, R. (2018). All part of the process? A qualitative examination of change in online child pornography behaviors. *Criminal Justice Studies*, 31(3), 279–296. <https://doi.org/10.1080/1478601X.2018.1492389>
- Stonard, K., Bowen, E., & Walker, K. (2015). Can I check your messages? The role of technology in teen dating abuse. *Every Child Journal*, 5(1), 12–18. https://www.teachingtimes.com/can_i_check_your_messages/
- Strid, S. (2020). Jämställdhet under angrepp: En feministisk analys av våldsamt motstånd online. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 44(4), 269–284. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2020-04-03>
- Stroud, S. R. (2014). The dark side of the online self: A pragmatist critique of the growing plague of revenge porn. *Journal of Mass Media Ethics*, 29(3), 168–183. <https://doi.org/10.1080/08900523.2014.917976>
- Sunde, I. M. (2019). Sweetie, et politibarn eller en politistyrke på internett? I I. M. Sunde & N. Sunde (Red.), *Det digitale er et hurtigtog! Vitenskapelige perspektiver på politiarbeid, digitalisering og teknologi* (s. 171–205). Fagbokforlaget.
- Sunde, I. M. (2020). Fra grooming til seksuell utpressing: Behov for mer effektivt vern mot nettovergrep. *Tidsskrift for strafferett*, 20(2), 129–145. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9537-2020-02-01>
- Suseg, H., Grødem, A. S., Valset, K., & Mossige, S. (2008). *Seksuelle krenkelser via nettet – Hvor stort er problemet?* (NOVA Rapport 16/08). NOVA. <http://hdl.handle.net/20.500.12199/4972>

- Svedin, C. G., Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L., & Fredlund, C. (2015). *Unga sex och Internet – i en föränderlig värld*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. https://www.wallmannabarnh.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2015/11/Unga_sex_internet_2015_slutlig.pdf
- Taylor, M., Holland, G., & Quayle, E. (2001). Typology of paedophile picture collections. *The Police Journal: Theory, Practice and Principles*, 74(2), 97–107. <https://doi.org/10.1177/0032258X0107400202>
- Tener, D., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2015). A typology of offenders who use online communications to commit sex crimes against minors. *Journal of Aggression Maltreatment & Trauma*, 24(3), 319–337. <https://doi.org/10.1080/10926771.2015.1009602>
- Terre des Hommes. (2014). *Webcam Child Sex Tourism. Becoming Sweetie: A novel approach to stopping the global rise of Webcam Child Sex Tourism*. <https://www.terredeshommes.org/wp-content/uploads/2013/11/Webcam-child-sex-tourism-terre-des-hommes-NL-nov-2013.pdf>
- Thompson, L. (2018). «I can be your Tinder nightmare»: Harassment and misogyny in the online sexual marketplace. *Feminism & Psychology*, 28(1), 69–89. <https://doi.org/10.1177/0959353517720226>
- Trondheim kommune. (2013). *Handlingsplan mot seksuelle overgrep overfor barn og unge 2013–2016*. <http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2016/09/Planseksuelleovergrep-Trondheim.pdf>
- Trondheim kommune. (2016). *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep 2016–2019*. <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/11-politikk-og-planer/planer/temaplaner/handlingsplan-mot-vold-i-naere-relasjoner-1.pdf>
- Undervisningsministeriet. (2017). *Forebyg og bekæmp deling af krænkende materiale. Inspirationsmateriale til ungdomsuddannelser*. Dansk center for undervisningsmiljø. <https://dcum.dk/media/1575/x2017-01-02-dcum-inspirationsbrochure-kraenkende-billeddelingdigital.pdf>
- Ungdomsstyrelsen. (2009). *Se mig. Unga om sex och internet*. https://www.mucof.se/sites/default/files/publikationer_uploads/se-mig-unga-om-sex-och-internet.pdf
- Ungdomsstyrelsen. (2012). *Ses offline? Et metodmateriale om unga, sex och internet*.
- Utenriksdepartementet. (2017). Prop. 66 S (2016-2017). *Samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon av 11. Mai 2011 om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/d7902e5b2aa94c958bbf6c1ebdcf89e9/no/pdfs/prp201620170066000dddpdfs.pdf>
- Utenriksdepartementet. (2018). Prop. 38 S (2017-2018). *Samtykke til ratifikasjon av Europarådets konvensjon av 25. Oktober 2007 om beskyttelse av barn mot seksuell utnytting og seksuelt misbruk*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/6fe3e1da33b447fc95918697c204f36e/no/pdfs/prp201720180038000dddpdfs.pdf>
- van Gijn-Grosvenor, E. L., & Lamb, M. E. (2016). Behavioural differences between online sexual groomers approaching boys and girls. *Journal of Child Sexual Abuse*, 25(5), 577–596. <https://doi.org/10.1080/10538712.2016.1189473>

- Van Ouytsel, J., Van Gool, E., Walrave, M., Ponnet, K., & Peeters, E. (2017). Sexting: Adolescents' perceptions of the applications used for, motives for, and consequences of sexting. *Journal of Youth Studies*, 20(4), 446–470. <https://doi.org/10.1080/13676261.2016.1241865>
- Villacampa, C., & Gómez, M. J. (2017). Online child sexual grooming: Empirical findings on victimisation and perspectives on legal requirements. *International Review of Victimology*, 23(2), 105–121. <https://doi.org/10.1177/0269758016682585>
- von Weiler, J., Haardt-Becker, A., & Schulte, S. (2010). Care and treatment of child victims of child pornographic exploitation (CPE) in Germany. *Journal of Sexual Aggression*, 16(2), 211–222. <https://doi.org/10.1080/13552601003759990>
- Wachs, S., Jiskrova, G. K., Vazsonyi, A. T., Wolf, K. D., & Junger, M. (2016). A cross-national study of direct and indirect effects of cyberbullying on cybergrooming victimization via self-esteem. *Psicologia Educativa*, 22(1), 61–70. <https://doi.org/10.1016/j.pse.2016.01.002>
- Wachs, S., Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., Wolf, K. D., Vazsonyi, A. T., & Junger, M. (2018). Correlates of mono- and dual-victims of cybergrooming and cyberbullying: Evidence from four countries. *Cyberpsychology Behavior and Social Networking*, 21(2), 91–98. <https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0733>
- Wachs, S., Wolf, K. D., & Pan, C.-C. (2012). Cybergrooming: Risk factors, coping strategies and associations with cyberbullying. *Psicothema*, 24(4), 628–633. <http://www.psicothema.com/pdf/4064.pdf>
- Wager, N., Armitage, R., Christmann, K., Gallagher, B., Ioannou, M., Parkinson, S., Reeves, C., Rogerson, M., & Synnott, J. (2018). *Rapid evidence assessment. Quantifying the extent of online-facilitated child sexual abuse: Report for the Independent Inquiry into Child Sexual Abuse*. University of Huddersfield. <https://www.iicsa.org.uk/key-documents/3722/download/rapid-evidence-assessment-quantifying-extent-online-facilitated-child-sexual-abuse.pdf>
- Walby, S., Olive, P., Towers, J., Francis, B., Strid, S., Krizsán, A., Lombardo, E., May-Chahal, C., Franzway, S., Sugarman, D., Agarwal, B., & Armstrong, J. (2015). *Stopping rape: Towards a comprehensive policy*. Policy Press.
- Walker, K., & Sleath, E. (2017). A systematic review of the current knowledge regarding revenge pornography and non-consensual sharing of sexually explicit media. *Aggression and Violent Behavior*, 36, 9–24. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.06.010>
- Ward, T., & Keenan, T. (1999). Child molesters' implicit theories. *Journal of Interpersonal Violence*, 14(8), 821–838. <https://doi.org/10.1177/088626099014008003>
- Webster, S., Davidson, J. C., Bifulco, A., & Gottschalk, P. (Red.). (2015). *Online offending behaviour and child victimization: New findings and policy*. Palgrave Macmillan.
- Weinberg, M. S., Lottes, I., & Shaver, F. M. (2000). Sociocultural correlates of permissive sexual attitudes: A test of Reiss's hypotheses about Sweden and the United States. *Journal of Sex Research*, 37(1), 44–52. <https://doi.org/10.1080/00224490009552019>
- Westlake, B. G., & Bouchard, M. (2016). Criminal careers in cyberspace: Examining website failure within child exploitation networks. *JQ: Justice Quarterly*, 33(7), 1154–1181. <https://doi.org/10.1080/07418825.2015.1046393>

- Westlake, B. G., Bouchard, M., & Girodat, A. (2017). How obvious is it? The content of child sexual exploitation websites. *Deviant Behavior*, 38(3), 282–293. <https://doi.org/10.1080/01639625.2016.1197001>
- Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., Beech, A., & Collings, G. (2013a). A review of online grooming: Characteristics and concerns. *Aggression and Violent Behavior*, 18(1), 62–70. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.09.003>
- Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., Beech, A., & Collings, G. (2013b). A review of young people's vulnerabilities to online grooming. *Aggression and Violent Behavior*, 18(1), 135–146. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.11.008>
- Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., & Beech, A. R. (2013). Victims voices: The impact of online grooming and sexual abuse. *Universal Journal of Psychology*, 1(2), 59–71. <https://doi.org/10.13189/ujp.2013.010206>
- Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C. E., & Beech, A. R. (2014). In their own words: Young peoples' vulnerabilities to being groomed and sexually abused online. *Psychology*, 5(10), 1185–1196. <https://doi.org/10.4236/psych.2014.510131>
- Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C. E., & Beech, A. R. (2015). A comparison of victim and offender perspectives of grooming and sexual abuse. *Deviant Behavior*, 36(7), 539–564. <https://doi.org/10.1080/01639625.2014.944074> «Det som skjer på nett forblir på nett». [Hvordan barnehusene håndterer nettrelaterte overgrep](#)
- Williams, R., Elliott, I. A., & Beech, A. R. (2013). Identifying sexual grooming themes used by internet sex offenders. *Deviant Behavior*, 34(2), 135–152. <https://doi.org/10.1080/01639625.2012.707550>
- Winder, B., & Gough, B. (2010). «I never touched anybody-that's my defence»: A qualitative analysis of internet sex offender accounts. *Journal of Sexual Aggression*, 16(2), 125–141. <https://doi.org/10.1080/13552600903503383>
- Winder, B., Gough, B., & Seymour-Smith, S. (2015). Stumbling into sexual crime: The passive perpetrator in accounts by male internet sex offenders. *Archives of Sexual Behavior*, 44(1), 167–180. <https://doi.org/10.1007/s10508-014-0302-6>
- Winsvold, A. (2015). «Det som skjer på nett forblir på nett». *Hvordan barnehusene håndterer nettrelaterte overgrep* (NOVA Notat 2/15). NOVA. <http://hdl.handle.net/20.500.12199/5200>
- Winters, G. M., Kaylor, L. E., & Jeglic, E. L. (2017). Sexual offenders contacting children online: An examination of transcripts of sexual grooming. *Journal of Sexual Aggression*, 23(1), 62–76. <https://doi.org/10.1080/13552600.2016.1271146>
- Wolak, J., & Finkelhor, D. (2013). Are crimes by online predators different from crimes by sex offenders who know youth in-person? *Journal of Adolescent Health*, 53(6), 736–741. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2013.06.010>
- Wolak, J., Finkelhor, D., & Mitchell, K. (2011). Child pornography possessors: Trends in offender and case characteristics. *Sexual Abuse*, 23(1), 22–42. <https://doi.org/10.1177/1079063210372143>
- Wolak, J., Finkelhor, D., & Mitchell, K. J. (2012). How often are teens arrested for sexting? Data from a national sample of police cases. *Pediatrics*, 129(1), 4–12. <https://doi.org/10.1542/peds.2011-2242>
- Wolak, J., Finkelhor, D., Mitchell, K. J., & Ybarra, M. L. (2008). Online «predators» and their victims: Myths, realities, and implications for prevention and treatment. *American Psychologist*, 63(2), 111–128. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.63.2.111>

- Wolak, J., Finkelhor, D., Walsh, W., & Treitman, L. (2018). Sextortion of minors: Characteristics and dynamics. *Journal of Adolescent Health, 62*(1), 72–79. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.08.014>
- Wolak, J., Liberatore, M., & Levine, B. N. (2014). Measuring a year of child pornography trafficking by US computers on a peer-to-peer network. *Child Abuse & Neglect, 38*(2), 347–356. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.10.018>
- Wood, M., Barter, C., Stanley, N., Aghtaie, N., & Larkins, C. (2015). Images across Europe: The sending and receiving of sexual images and associations with interpersonal violence in young people's relationships. *Children and Youth Services Review, 59*, 149–160. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.11.005>
- Wurtele, S. K., & Kenny, M. C. (2010). Preventing online sexual victimization of youth. *The Journal of Behavior Analysis of Offender and Victim Treatment and Prevention, 2*(1), 63–73. <https://doi.org/10.1037/h0100468>
- Wurtele, S. K., & Kenny, M. C. (2016). Technology-related sexual solicitation of adolescents: A review of prevention efforts. *Child Abuse Review, 25*(5), 332–344. <https://doi.org/10.1002/car.2445>
- Wurtele, S. K., Simons, D. A., & Moreno, T. (2014). Sexual interest in children among an online sample of men and women: Prevalence and correlates. *Sexual Abuse, 26*(6), 546–568. <https://doi.org/10.1177/1079063213503688>
- Øverlien, C. (2018). Våld mellan ungdomar i nära relationer. *Socialvetenskaplig tidskrift, 25*(1), 67–86. <https://doi.org/10.3384/SVT.2018.25.1.2382>

Vedlegg 1: Søkehistorikk fra systematisk og fagfelleurdert litteratursøk

Database: Web of Science – Core collection

Dato: 26.05.2020

Antall treff: 2317

#	Searches	Results
#4	#3 AND #2 AND #1 Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI, A&HCI, ESCI Timespan=2010-2020	2,317
#3	(TS=(digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media*" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone*" or "cell* phone*" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room*" or webcam or "web cam"*)) AND LANGUAGE: (English OR Danish OR Norwegian OR Swedish) Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI, A&HCI, ESCI Timespan=2010-2020	2,092,502
#2	(TS=((sex* or cybersex*) NEAR/2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) NEAR/3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*" or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*))) AND LANGUAGE: (English OR Danish OR Norwegian OR Swedish) Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI, A&HCI, ESCI Timespan=2010-2020	50,812
#1	(TS=(child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*)) AND LANGUAGE: (English OR Danish OR Norwegian OR Swedish) Indexes=SCI-EXPANDED, SSCI, A&HCI, ESCI Timespan=2010-2020	1,736,028

Database: APA PsycInfo <1806 to May Week 3 2020> via Ovid

Dato: 26.05.2020

Antall treff: 1408

#	Searches	Results
1	("100" or "120" or "140" or "160" or "180" or "200").ag. or childhood development/ or child behavior/ or child characteristics/ or exp early childhood development/ or adolescent development/ or adolescent behavior/ or adolescent characteristics/ or adolescent health/ or early adolescence/ or adolescent attitudes/ or child attitudes/	810989
2	(child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*).tw.	1166615
3	or/1-2	1345870
4	sexual abuse/ or sex offenses/ or paraphilias/ or exhibitionism/ or fetishism/ or voyeurism/ or pedophilia/ or sexual harassment/ or rape/ or incest/ or acquaintance rape/ or criminal offenders/ or perpetrators/ or female criminal offenders/ or male criminal offenders/ or mentally ill offenders/ or cybersex/ or sexting/	62613
5	((sex* or cybersex*) adj3 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or	70648

	or offender* or perpetrator*) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) adj4 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*).tw.	
6	or/4-5	94113
7	online community/ or computer mediated communication/ or internet/ or blog/ or cybersex/ or sexting/ or websites/ or avatars/ or internet usage/ or "smartphone use"/ or mobile devices/ or mobile phones/ or smartphones/ or tablet computers/ or text messaging/ or social media/ or online social networks/ or Electronic Communication/ or digital media/ or digital images/ or digital video/ or technology/ or streaming technology/ or mobile technology/ or digital technology/ or "information and communication technology"/ or cameras/	99512
8	(digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media*" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone*" or "cell* phone*" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room*" or webcam* or "web cam*").tw.	369959
9	or/7-8	379675
10	3 and 6 and 9	3157
11	limit 10 to ("0110 peer-reviewed journal" and (danish or english or norwegian or swedish) and yr="2010 -Current")	1408

Database: Criminal Justice Abstracts via EBSCOhost Research Databases

Dato: 26.05.2020

Antall treff: 1389

#	Query	Results
S1	DE " BOYS" or DE " GIRLS" or DE " TEENAGERS" or DE " MIDDLE school students" or DE " HIGH school students" or DE " ADOLESCENCE" or DE " TEENAGERS' conduct of life" or DE " MINORS" or DE " CHILDREN" or DE " CHILDREN'S health" or DE " TEENAGERS' health" or DE " ADOLESCENT psychology" or DE " PSYCHOLOGY of teenage girls" or DE " CRIMES against children" or DE " INTERNET & youth" or DE "INTERNET & children" or DE "TECHNOLOGY & children" or DE "CHILD sexual abuse" or DE "CHILD abuse" or DE " CHILD molesters" or DE "CHILD sex offenders" or DE " CHILD sexual abuse & psychology" or DE " CHILD sexual abuse risk factors" or DE " PREVENTION of child sexual abuse" or DE "CHILD pornography"	28,002
S2	(TI (child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*)) OR (AB (child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*)) OR (KW (child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*)) OR (SU (child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*))	135,104
S3	S1 OR S2	135,314
S4	DE "RAPE" or DE "SEX crimes" or DE "SEXUAL consent" or DE "PORNOGRAPHY" or DE "SEX offenders" or DE "SEXUAL assault" or DE "SEX crimes -- Prevention" or DE "SEX offenders -- Psychology" or DE "PARAPHILIAS" or DE "CHILD pornography" or DE "SEXUAL harassment" or DE "SEX crimes -- Law & legislation" or DE "CHILD sex offenders" or DE "CHILD molesters" or DE "CHILD sexual abuse risk factors" or DE "PREVENTION of child sexual abuse" or DE "CHILD sexual abuse & psychology" or DE "CHILD sexual abuse" or DE "SEXTING" or DE "INTERNET	16,824

	pornography addiction" or DE "ONLINE sexual predators" or DE "INTERNET pornography" or DE "COMPUTER sex" or DE "INTERNET pornography"	
S5	(TI (((sex* or cybersex*) N2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolesc* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) N3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*))) OR (AB (((sex* or cybersex*) N2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolesc* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) N3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*))) OR (KW (((sex* or cybersex*) N2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolesc* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) N3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*))) OR (SU (((sex* or cybersex*) N2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolesc* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) N3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*)))	31,671
S6	S4 OR S5	32,115
S7	DE "WORLD Wide Web" or DE "DIGITAL media" or DE "INTERNET & children" or DE "COMPUTER crimes" or DE "ONLINE chat" or DE "TELECOMMUNICATION" or DE "SOCIAL media" or DE "ONLINE dating" or DE "ONLINE social networks" or DE "INTERNET" or DE "INTERNET pornography" or DE "INTERNET pornography addiction" or DE "ELECTRONIC discussion groups" or DE "FORUMS (Discussion & debate)" or DE "COMPUTER sex" or DE "INTERNET abduction" or DE "ONLINE sexual predators" or DE "INTERNET & youth" or DE "COMPUTER software" or DE "WEBCAMS" or DE "TECHNOLOGY & children" or DE "INFORMATION & communication technologies" or DE "VIRTUAL communities" or DE "INTERNET access" or DE "CAMERAS" or DE "SEXTING"	11,115
S8	(TI (digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media*" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone*" or "cell* phone*" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room*" or webcam* or "web cam*"))) OR (AB (digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media*" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone*" or "cell* phone*" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room*" or webcam* or "web cam*"))) OR (KW (digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media*" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone*" or "cell* phone*" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room*" or webcam* or "web cam*"))) OR (SU (digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media*" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone*" or "cell* phone*" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room*" or webcam* or "web cam*")))	67,054
S9	S7 OR S8	67,901
S10	S3 AND S6 AND S9	2,048
S11	S3 AND S6 AND S9 Limiters - Scholarly (Peer Reviewed) Journals; Publication Date: 20100101-20201231; Language: Danish, English, Norwegian, Swedish	1,389

Database: SocINDEX via EBSCOhost Research Databases

Dato: 26.05.2020

Antall treff: 1183

#	Query	Results
S1	DE "CHILD sexual abuse" or DE "CHILD sexual abuse by Scout leaders" or DE "CHILD sexual abuse by teachers" or DE "CHILD sexual abuse in sports" or DE "CHILD sexual abuse by clergy" or DE "LIABILITY for child sexual abuse" or DE "SEXUALLY abused children" or DE "SEXUALLY abused girls" or DE "SEXUALLY abused boys" or DE "SEXUALLY abused teenagers" or DE "CHILDREN & erotica" or DE "YOUTH & erotica" or DE "CHILD molesters" or DE "CHILD pornography" or DE "CHILD rape victims" or DE "PEDOPHILIA" or DE "INTERNET & children" or DE "INTERNET & youth" or DE "CELL phones & teenagers" or DE "INTERNET & teenagers" or DE "INFANT boys" or DE "INFANT girls" or DE "ABUSED children" or DE "BOYS" or DE "GIRLS" or DE "INFANTS" or DE "PRESCHOOL children" or DE "PROBLEM children" or DE "SCHOOL children" or DE "PUBERTY" or DE "AT-risk youth" or DE "PROBLEM youth" or DE "ADOLESCENCE" or DE "YOUTH" or DE "MINORS" or DE "CHILDREN" or DE "TEENAGERS" or DE "SCHOOLBOYS" or DE "SCHOOLGIRLS"	75,699
S2	(TI (child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*)) OR (AB (child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*)) OR (KW (child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*)) OR (SU (child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*))	462,030
S3	S1 OR S2	462,086
S4	DE "CHILD sexual abuse" or DE "CHILD sexual abuse by Scout leaders" or DE "CHILD sexual abuse by teachers" or DE "CHILD sexual abuse in sports" or DE "CHILD sexual abuse by clergy" or DE "LIABILITY for child sexual abuse" or DE "CHILD molesters" or DE "CHILD pornography" or DE "CHILD rape victims" or DE "SEXUALLY abused boys" or DE "SEXUALLY abused girls" or DE "ADULT child sexual abuse victims" or DE "SEXUALLY abused children" or DE "SEXUALLY abused teenagers" or DE "INCEST" or DE "PEDOPHILIA" or DE "CHILDREN & erotica" or DE "YOUTH & erotica" or DE "INTERNET pornography" or DE "INTERNET pornography -- Law & legislation" or DE "INTERNET pornography addiction"	9,074
S5	(TI (((sex* or cybersex*) N2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) N3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*))) OR (AB (((sex* or cybersex*) N2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) N3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*))) OR (KW (((sex* or cybersex*) N2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) N3 (porn* or molest* or victim* or "indecent	50,756

	image** or "inappropriate image**" or "indecent video**" or "inappropriate video**") or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*))) OR (SU (((sex* or cybersex*) N2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescenc* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) N3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image**" or "inappropriate image**" or "indecent video**" or "inappropriate video**")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*)))	
S6	S4 OR S5	50,959
S7	DE "INTERACTIVE websites" or DE "WEB 3.0" or DE "INTERNET & children" or DE "INTERNET & teenagers" or DE "INTERNET & youth" or DE "VIRTUAL communities" or DE "COMPUTER networks" or DE "WORLD Wide Web" or DE "BACKCHANNELS (Social media)" or DE "COMPUTER bulletin boards" or DE "BLOGS" or DE "SOCIAL media" or DE "WEB 2.0" or DE "WEBSITES" or DE "ONLINE chat" or DE "ONLINE chat -- Social aspects" or DE "CYBERCULTURE" or DE "INTERNET" or DE "INTERNET pornography" or DE "INTERNET pornography -- Law & legislation" or DE "INTERNET pornography addiction" or DE "INTERNET users" or DE "ONLINE identities" or DE "CELL phones & teenagers"	14,994
S8	(TI (digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media**" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone**" or "cell* phone**" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room**" or webcam* or "web cam**")) OR (AB (digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media**" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone**" or "cell* phone**" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room**" or webcam* or "web cam**")) OR (KW (digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media**" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone**" or "cell* phone**" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room**" or webcam* or "web cam**")) OR (SU (digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media**" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone**" or "cell* phone**" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room**" or webcam* or "web cam**"))	160,508
S9	S7 OR S8	161,523
S10	S3 AND S6 AND S9	2,104
S11	S3 AND S6 AND S9 Limiters - Scholarly (Peer Reviewed) Journals; Date of Publication: 20100101-20201231 Narrow by Language: - english	1,183

Database: Academic search ultimate via EBSCOhost Research Databases

Dato: 26.05.2020

Antall treff: 3127

#	Query	Results
S1	DE "CHILDREN" or DE "PROBLEM children" or DE "SCHOOL children" or DE "ABUSED children" or DE "INFANTS" or DE "TODDLERS" or DE "NEWBORN infants" or DE "TEENAGERS" or DE "YOUTH" or DE "ABUSED teenagers" or DE "PRETEENS" or DE "ADOLESCENCE" or DE "BOYS" or DE "SCHOOLBOYS" or DE "TEENAGE boys" or DE "GIRLS" or DE "PRETEEN girls" or DE "SCHOOLGIRLS" or DE "TEENAGE girls" or DE "SEXUALLY abused boys" or DE "SEXUALLY abused children" or DE "SEXUALLY abused girls" or DE "SEXUALLY abused teenagers" or DE "CHILD sexual abuse" or DE "CHILD pornography" or DE "CHILD prostitutes" or DE "COMPUTERS & children" or DE "INTERNET & children" or DE "INTERNET & teenagers" or DE "INTERNET & youth" or DE "CHILDREN & erotica" or DE "CHILDREN & sex" or DE "CHILD rape victims" or DE "CHILDREN'S sexual behavior" or DE "BOYS' sexual behavior" or DE "GIRLS' sexual behavior" or	281,795

	DE "TEENAGERS' sexual behavior" or DE "CELL phones & teenagers" or DE "WEBSITES for teenagers" or DE "WEBSITES for children"	
S2	TI ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*)) or AB ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*)) or KW ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*)) or SU ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*))	2,903,675
S3	S1 OR S2	2,903,953
S4	DE "CHILD pornography" or DE "CHILD sexual abuse" or DE "CHILD rape victims" or DE "CHILDREN & erotica" or DE "SEXUALLY abused boys" or DE "SEXUALLY abused children" or DE "SEXUALLY abused girls" or DE "SEXUALLY abused teenagers" or DE "INCEST" or DE "INCEST victims" or DE "INCEST offenders" or DE "INTERNET pornography" or DE "SEXUAL abuse victims" or DE "SEX crimes" or DE "PEDOPHILIA" or DE "PARAPHILIAS" or DE "PSYCHOSEXUAL disorders" or DE "SEXUAL assault" or DE "RAPE" or DE "GANG rape" or DE "RAPE culture" or DE "ACQUAINTANCE rape" or DE "MALE rape" or DE "ADULT child sexual abuse victims" or DE "CHILD sexual abuse risk factors" or DE "CHILD sexual abuse by teachers" or DE "CHILD sexual abuse by clergy" or DE "CHILD sexual abuse by Scout leaders" or DE "SEXUAL misconduct by teachers" or DE "SEXUAL misconduct by clergy" or DE "CHILD rape victims" or DE "CHILD molesters" or DE "INTERNET pornography addiction" or DE "INTERNET pornography"	43,726
S5	TI ((sex* or cybersex*) N2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) N3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*)) or AB ((sex* or cybersex*) N2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) N3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*)) or KW ((sex* or cybersex*) N2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) N3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*)) or SU ((sex* or cybersex*) N2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) N3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*))	141,538
S6	S4 OR S5	144,504
S7	DE "CELL phones & teenagers" or DE "WEBSITES for teenagers" or DE "COMPUTERS & children" or DE "INTERNET & children" or DE "INTERNET" or DE "INTERNET & teenagers" or DE "INTERNET & youth" or DE "SEX on the Internet"	288,017

	or DE "COMPUTER networks" or DE "ELECTRONIC discussion groups" or DE "INFORMATION networks" or DE "INTERNET pornography" or DE "ONLINE chat" or DE "WEBCASTING" or DE "WORLD Wide Web" or DE "INTERNET videos" or DE "SEX on the Internet" or DE "COMPUTER sex" or DE "VIRTUAL communities" or DE "INTERNET friendship" or DE "ONLINE chat" or DE "VIRTUAL culture" or DE "WEBSITES" or DE "WEBSITES for children" or DE "WEBSITES for teenagers" or DE "SMARTPHONES" or DE "CELL phones" or DE "SOCIAL media" or DE "BACKCHANNELS (Social media)" or DE "ONLINE social networks" or DE "DIGITAL images" or DE "STREAMING video" or DE "STREAMING technology" or DE "STREAMING technology software" or DE "STREAMING technology equipment" or DE "ONLINE sexual predators" or DE "ONLINE social networks" or DE "ONLINE identities" or DE "INTERNET pornography addiction" or DE "INTERNET pornography" or DE "VIDEO chat services (Internet)" or DE "WEBCAMS" OR DE "WEBCAM sites"	
S8	TI (digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media*" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone*" or "cell* phone*" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room*" or webcam* or "web-cam*") or AB (digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media*" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone*" or "cell* phone*" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room*" or webcam* or "web-cam*") or KW (digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media*" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone*" or "cell* phone*" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room*" or webcam* or "web-cam*") or SU (digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media*" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone*" or "cell* phone*" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room*" or webcam* or "web-cam*")	3,702,193
S9	S7 OR S8	3,742,134
S10	S3 AND S6 AND S9	5,732
S11	S3 AND S6 AND S9 Limiters - Scholarly (Peer Reviewed) Journals; Published Date: 20100101-20201231 Search modes - Boolean/Phrase	3,127
S12	Limiters - Scholarly (Peer Reviewed) Journals; Published Date: 20100101-20201231 Narrow by Language: - english Search modes - Boolean/Phrase	3,127

Database: Applied Social Sciences Index & Abstracts (ASSIA) via ProQuest

Dato: 26.05.2020

Antall treff: 846

#	Searches	Results
#1	((MAINSUBJECT.EXACT("Abused children") OR MAINSUBJECT.EXACT("Adolescent boys") OR MAINSUBJECT.EXACT("Preschool boys") OR MAINSUBJECT.EXACT("Young boys") OR MAINSUBJECT.EXACT("Young children") OR MAINSUBJECT.EXACT("Young girls") OR MAINSUBJECT.EXACT("Baby boys") OR MAINSUBJECT.EXACT("Pupils") OR MAINSUBJECT.EXACT("Preschool children") OR MAINSUBJECT.EXACT("Adolescents") OR MAINSUBJECT.EXACT("Adolescent girls") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused girls") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused adolescents") OR MAINSUBJECT.EXACT("Children") OR MAINSUBJECT.EXACT("Abused boys") OR MAINSUBJECT.EXACT("Abused young children") OR MAINSUBJECT.EXACT("Baby girls") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused boys") OR MAINSUBJECT.EXACT("Older children") OR	339,558

	MAINSUBJECT.EXACT("Infants") OR MAINSUBJECT.EXACT("Girls") OR MAINSUBJECT.EXACT("Abused girls") OR MAINSUBJECT.EXACT("Abused preschool children") OR MAINSUBJECT.EXACT("Preschool girls") OR MAINSUBJECT.EXACT("Boys") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused children") OR MAINSUBJECT.EXACT("Babies")) OR (noft((child* OR infant* OR toddler* OR pubert* OR prepubert* OR preadolescen* OR young* OR peer* OR youth* OR adolescen* OR minor OR minors OR teen* OR juvenile* OR underage* OR boy* OR girl*)) AND PEER(yes))	
#2	(((((MAINSUBJECT.EXACT("Sexual assault") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused young children") OR MAINSUBJECT.EXACT("Child sexual abuse") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused young people") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually explicit material") OR MAINSUBJECT.EXACT("Acquaintance rape") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexual offences") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused young girls") OR MAINSUBJECT.EXACT("Paedophilia") OR MAINSUBJECT.EXACT("Child pornography") OR MAINSUBJECT.EXACT("Incest") OR MAINSUBJECT.EXACT("Mother-Son incest") OR MAINSUBJECT.EXACT("Male rape") OR MAINSUBJECT.EXACT("Rape") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused girls") OR MAINSUBJECT.EXACT("Childhood sexual abuse") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused adolescent girls") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused young boys") OR MAINSUBJECT.EXACT("Organized sexual abuse") OR MAINSUBJECT.EXACT("Gang rape") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexual harassment") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexual abuse") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused boys") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused adolescent boys") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused preschool children") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexual grooming") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexual violence") OR MAINSUBJECT.EXACT("Indecent exposure") OR MAINSUBJECT.EXACT("Sexually abused children") OR MAINSUBJECT.EXACT("Father-Daughter incest")) AND PEER(yes)) OR (noft((((sex* OR cybersex*) NEAR/2 (abus* OR crim* OR violen* OR victim* OR exploit* OR extorti* OR assault* OR molest* OR harass* OR entice* OR blackmail* OR solicit* OR coerc* OR predator* OR offender* OR perpetr*)) OR ((child* OR infant* OR toddler* OR pubert* OR prepubert* OR preadolescen* OR minor OR minors OR underage* OR boy* OR girl*) NEAR/3 (porn* OR molest* OR victim* OR "indecent image*" OR "inappropriate image*" OR "indecent video*" OR "inappropriate video*")) OR (incest* OR rape* OR groom* OR sexting OR sextort* OR erotica OR paedophil* OR pedophil* OR hebephile*))) AND PEER(yes)))	23,186
#3	(((((MAINSUBJECT.EXACT("Cyberspace") OR MAINSUBJECT.EXACT("Mobile phones") OR MAINSUBJECT.EXACT("Virtual communities") OR MAINSUBJECT.EXACT("Streaming") OR MAINSUBJECT.EXACT("Internet") OR MAINSUBJECT.EXACT("Web sites") OR MAINSUBJECT.EXACT("Computer pornography") OR MAINSUBJECT.EXACT("World Wide Web") OR MAINSUBJECT.EXACT("Chat rooms")) AND PEER(yes)) OR (noft((digital* OR online* OR cyber* OR internet* OR technolog* OR virtual OR "social media*" OR computer* OR filesharing OR mobile* OR smartphone* OR "smart-phone*" OR "cell* phone*" OR stream* OR livestream* OR sharing* OR software OR Chatroom* OR "Chat-room*" OR webcam* OR "web-cam*")) AND PEER(yes)))	111,253
#4	1 AND 2 AND 3, år 2010-2020, språk engelsk	846

Database: ProQuest Criminology Collection
Dato: 26.05.2020
Antall treff: 1053 (Criminal Justice Database (926)National Criminal Justice Reference / (Service Abstracts Database (127(

Set	Search	Results
-----	--------	---------

S1	mainsubject.Exact("Children & youth" or "Babies" or "Preschool children" or "Teenagers" or "Child abuse & neglect" or "Girls" or "Boys" or "Child pornography" or "child abuse (03791)" or "child abuse" or "adults molested as children (10343)" or "abused children (05079)" or "abused children" or "child abuse & neglect" or "child" or "childhood" or "children & youth" or "child victims (10004)" or "children" or "child, preschool" or "child molesters (04714)" or "child pornography" or "child pornography (08115)" or "child sexual abuse (08339)" or "sexually abused girls" or "child abuse, sexual" or "child sexual abuse" or "sexually abused boys" or "sexually abused adolescents (09278)" or "sexually abused young people" or "childhood sexual abuse" or "sexually abused children" or "sexually abused adolescent girls" or "sexually abused adolescents" or "sexual abuse of children" or "pedophilia" or "child exploitation (89095)")	64,877
S2	NOFT((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or young* or peer* or youth* or adolescen* or minor or minors or teen* or juvenile* or underage* or boy* or girl*))	247,300
S3	S1 or S2	247,461
S4	mainsubject.Exact("Sex crimes" or "Indecent exposure" or "Sex offenders" or "Fetishism" or "Child pornography" or "Serial rape" or "Sex industry" or "Sexual harassment" or "Eroticism" or "Pedophilia" or "Statutory rape" or "Exploitation" or "Incest" or "Rape" or "child molesters (04714)" or "child pornography" or "child pornography (08115)" or "child sexual abuse (08339)" or "sexually abused girls" or "child abuse, sexual" or "child sexual abuse" or "sexually abused boys" or "sexually abused adolescents (09278)" or "sexually abused young people" or "childhood sexual abuse" or "sexually abused children" or "sexually abused adolescent girls" or "sexually abused adolescents" or "sexual abuse of children" or "pedophilia" or "child exploitation (89095)" or "sex crimes" or "sexual violence" or "sexual assault" or "sexual harassment" or "sexual abuse" or "sexual assault victims (05204)" or "sexual offences" or "sexually explicit material" or "sexual harassment (08384)" or "sexual assault (04630)" or "erotica" or "indecent exposure" or "coercion" or "sexual predator (60515)" or "sexting (60374)" or "exploitation" or "indecent photographs" or "rape" or "rape (00976)" or "grooming" or "indecent assault" or "predators")	40,121
S5	NOFT(((sex* or cybersex*) NEAR/2 (abus* or crim* or violen* or victim* or exploit* or extorti* or assault* or molest* or harass* or entice* or blackmail* or solicit* or coerc* or predator* or offender* or perpetr*)) or ((child* or infant* or toddler* or pubert* or prepubert* or preadolescen* or minor or minors or underage* or boy* or girl*) NEAR/3 (porn* or molest* or victim* or "indecent image*" or "inappropriate image*" or "indecent video*" or "inappropriate video*")) or (incest* or rape* or groom* or sexting or sextort* or erotica or paedophil* or pedophil* or hebephile*))	62,052
S6	S4 or S5	66,999
S7	mainsubject.Exact("Computer networks" or "Virtual communities" or "Digital video" or "Interactive computer systems" or "Technology" or "Computer mediated communication" or "World Wide Web" or "Cellular telephones" or "Instant messaging" or "Internet" or "Digital media" or "Blogs" or "Digital computers" or "Computers" or "Streaming media" or "Virtual reality" or "Internet resources" or "Internet access" or "Virtual networks" or "Software" or "Smartphones" or "Communications networks" or "Social networks" or "Web sites" or "Chat rooms" or "Online information services" or "Digital technology" or "Text messaging" or "Communications technology" or "Digital electronics" or "Webcasting" or "Camera phones" or "Digital cameras" or "Cameras" or "cell phones (60479)" or "virtual reality" or "mobile phones" or "online victimization (92044)" or "computer based" or "streaming media" or "electronic devices" or "telecommunications" or "social media (60385)" or "streaming" or "internet crime" or "computers (04335)" or "digital communications (01247)" or "digital electronics" or "smartphones" or "virtual environments" or "digital video" or "computer abuse (04447)" or "social media" or "telecommunications (02174)" or "chat rooms" or "computer related crime (04448)" or "computers" or "file sharing" or "cell phones" or "digital imaging" or "computer networks" or "web sites" or "technology" or "cyber crime (60124)" or "communications technology" or "technology (04340)" or "digital media" or "virtual	35,151

	networks" or "computerized criminal histories (04338)" or "computers, handheld" or "computer mediated communication" or "websites" or "communication technology" or "internet" or "internet access" or "digital technology" or "webcams" or "cameras" or "digital cameras")	
S8	NOFT((digital* or online* or cyber* or internet* or technolog* or virtual or "social media*" or computer* or filesharing or mobile* or smartphone* or "smart-phone*" or "cell* phone*" or stream* or livestream* or sharing* or software or Chatroom* or "Chat-room*" or webcam* or "web cam*"))	131,829
S9	S7 or S8	137,657
S10	S3 and S6 and S9	4,547
S16	S3 and S6 and S9 Narrowed by:decade: 2010 - 2019; 2020 - 2029; Source type: Scholarly Journals; Dissertations & Theses; Language: English	1,053

Database: Epistemonikos

Dato: 26.05.2020

Antall treff: 228

(title:((child* OR infant* OR toddler* OR pubert* OR prepubert* OR preadolescen* OR young* OR peer* OR youth* OR adolescen* OR minor OR minors OR teen* OR juvenile* OR underage* OR boy* OR girl*)) OR abstract:((child* OR infant* OR toddler* OR pubert* OR prepubert* OR preadolescen* OR young* OR peer* OR youth* OR adolescen* OR minor OR minors OR teen* OR juvenile* OR underage* OR boy* OR girl*))) AND (title:(((sex* OR cybersex*) AND (abus* OR crim* OR violen* OR victim* OR exploit* OR extorti* OR assault* OR molest* OR harass* OR entice* OR blackmail* OR solicit* OR coerc* OR predator* OR offender* OR perpetr*)) OR (porn* OR molest* OR victim* OR indecent OR inappropriate OR incest* OR rape* OR groom* OR sexting OR sextort* OR erotica OR paedophil* OR pedophil* OR hebephile*)) OR abstract:(((sex* OR cybersex*) AND (abus* OR crim* OR violen* OR victim* OR exploit* OR extorti* OR assault* OR molest* OR harass* OR entice* OR blackmail* OR solicit* OR coerc* OR predator* OR offender* OR perpetr*)) OR (porn* OR molest* OR victim* OR indecent OR inappropriate OR incest* OR rape* OR groom* OR sexting OR sextort* OR erotica OR paedophil* OR pedophil* OR hebephile*))) AND (title:((digital* OR online* OR cyber* OR internet* OR technolog* OR virtual OR "social media" OR computer* OR filesharing OR mobile* OR smartphone* OR "smart-phone" OR "smart-phones" OR "cell phone" OR "cell phones" OR stream* OR livestream* OR sharing* OR software OR Chatroom* OR "Chat-room" OR webcam* OR "web cam" OR "web cams")) OR abstract:((digital* OR online* OR cyber* OR internet* OR technolog* OR virtual OR "social media" OR computer* OR filesharing OR mobile* OR smartphone* OR "smart-phone" OR "smart-phones" OR "cell phone" OR "cell phones" OR stream* OR livestream* OR sharing* OR software OR Chatroom* OR "Chat-room" OR webcam* OR "web cam" OR "web cams"))), 2010-2021

Database: Social care online

Dato: 26.05.2020

Antall treff: 76 unike totalt på tvers av tre søk (første søk: 41, andre søk: 76, tredje søk: 20)

Første søk:

SubjectTerms:"child sexual abuse" including narrower terms
AND
SubjectTerms:"internet" including this term only
OR SubjectTerms:"digital technology" including this term only
OR SubjectTerms:"information technology" including this term only
AND
FormatType:'journal article'
AND
PublicationYear:'2010 2021'

Andre søk:

AllFields: digital* OR internet* OR technolog* OR online* OR cyber* OR virtual* OR "social media" OR computer* OR phone* OR webcam* OR stream* OR chat*
AND
AllFields: sex* OR assault* OR harass* OR cybersex*
AND
AllFields: child* OR infant* OR adolesc* OR pubert* OR teen* OR peer* OR boy* OR minor OR minors OR juvenile* OR girl* OR youth* OR young* OR underage*
AND
Format type: Journal article
AND
Publication year: 2010 to 2021

Tredje søk:

SubjectTerms:"internet" including this term only
OR SubjectTerms:"digital technology" including this term only
OR SubjectTerms:"information technology" including this term only
AND
SubjectTerms:"children" including narrower terms
OR SubjectTerms:"young people" including narrower terms
OR SubjectTerms:"child development" including narrower terms
AND
SubjectTerms:"sexual abuse" including narrower terms
OR SubjectTerms:"sexual offences" including narrower terms
OR SubjectTerms:"sexual abuse" including related terms
OR SubjectTerms:"sexual offences" including related terms
OR SubjectTerms:"sexual harassment" including this term only
OR SubjectTerms:"sex offenders" including narrower terms
OR SubjectTerms:"sex offenders" including related terms
AND
FormatType:'journal article'
AND
PublicationYear:'2010 2021'

Database: Google Scholar via Publish or Perish

Dato: 26.05.2020

Antall treff: Første 300 inkludert (basert på at Googles søkealgoritmer vil gi den mest relevante forskningen som de første treffene i søket, avgrenset 2010-2021)

"children|infants|peer|youth|adolescents|minors|teens|teenager|underaged|boys|girls"

"sex|sexual" "abuse|crime|molestation|violence|offender|perpetrator|victim"

"digital|online|internet|virtual|computer|smartphones|streaming|chatroom|webcam"

Vedlegg 2: Søkestrenger i skandinaviske databaser

Idunn

(seksuel* barneporno* grooming incest* voldtekt* sexkjøp overgriper overgrep nettovergrep)

Treff: 193

Norart

(seksuel? OR barneporno? OR groom? OR incest* OR voldtekt? OR barnesex OR sexkjøp OR overgriper?) AND (digital? OR online? OR internett? OR cyber? OR sosial? nettverk OR spill? OR bilde?) AND (barn? OR ung? OR tenår? OR jente* OR gutt*)

Treff: 9 treff

SwePub

(sexuell* OR nätövergrepp* OR barnpor* OR groom* OR nätgrooming OR sexualbrott* OR våldtäkt*) AND (digital* OR online OR internet* OR nät* OR cyber* OR "sociala medier" OR bild* OR mobiltelefon* OR stream* OR live) AND (barn* OR ung* OR tonår* OR jämnåriga* OR pojk* OR flick*)

Treff: 231 treff

Den danske forskningsbase (DEF)

(seksuel* OR sexuel* OR groom* OR incest* OR voldtægt*) AND (digital* OR online* OR internet* OR net* OR "sociale medier" OR spil* OR billed* OR telefon OR stream* OR deling OR teknologi* OR virtuel*) AND (børn* OR barn* OR ung* OR teen* OR jævnaldrende OR mindreårig* OR dreng* OR pige*)

Treff: 28 treff